

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Založba Univerze v Ljubljani

67/3–4

ISSN 0023-2424 (tiskana izdaja)
ISSN 1581-7903 (elektronska izdaja)
Ljubljana, december 2023

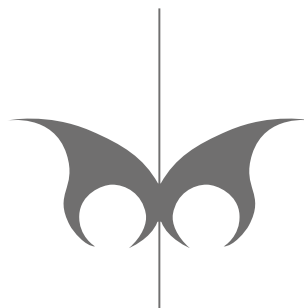
KNJIŽNICA

**Revija za področje bibliotekarstva
in informacijske znanosti**

LIBRARY

***Journal of Library
and Information Science***

*Slovenian Library Association
University of Ljubljana Press*

VSEBINA CONTENTS

ČLANKI – CONTRIBUTIONS

Ajda Ulčnik, Vesna Cafuta	9
Nabavna politika priporočenega študijskega gradiva v Centralni medicinski knjižnici v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023	
<i>The collection development of the prescribed teaching materials at the Central medical library in the academic years 2017/2018 and 2022/2023</i>	
Dejana Golenko	35
Information Literacy Programmes at The Academic Level in The Field of Law: a Croatian Perspective	
<i>Visokošolski programi informacijskega opismenjevanja na področju prava: hrvaška perspektiva</i>	
Gordana Banjanin	69
Uporaba lokatorja Cobiss+ v šolski knjižnici – z digitalnim lokatorjem do bolj samostojnih in zadovoljnih uporabnikov knjižnice	
<i>Using the Cobiss+ locator in the school library – a way to more independent and satisfied library users</i>	
Irena Fleimisch Bezljaj	87
Pametne knjižnice: pobudnice razvoja in rasti skupnosti	
Smart libraries: A catalyst for community development and growth	
Maja Šefman	117
Družbeno omrežje TikTok v splošni knjižnici: primer Mestne knjižnice Ljubljana	
<i>TikTok social network service in public library: a case study of Ljubljana City Library</i>	

139 Nika Arih

Zasnova družabne igre o lažnih novicah: *Poznavalec lažnih novic*
Design of a board game about fake news: The fake news expert

**155 Angela Repanovici, Manolis Koukourakis,
Ionela Maria Barsan, Dan Savescu**

Integrating Industrial Property Education into the Curricula of
Technical Studies: Some Examples

*Vključevanje izobraževanja o industrijski intelektualni lastnini
v kurikule tehniških študijev: nekaj primerov*

IN MEMORIAM

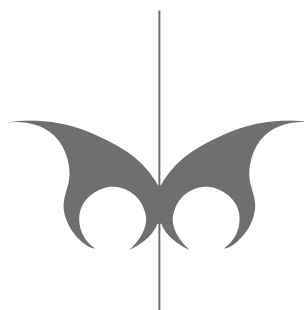
175 Mojca Žaberl

IN MEMORIAM dr. Alojz Cindrič (19. 9. 1955–12. 3. 2023)

181 Mojca Žaberl

Osebna bibliografija dr. Alojza Cindriča za obdobje 1981–2023

ČLANKI
CONTRIBUTIONS

Nabavna politika priporočenega študijskega gradiva v Centralni medicinski knjižnici v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023

The collection development of the prescribed teaching materials at the Central medical library in the academic years 2017/2018 and 2022/2023

Ajda Ulčnik, Vesna Cafuta

Oddano: 11. 9. 2023 – Sprejeto: 9. 11. 2023

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific paper*

UDK: 027.7:61:025.2(497.4 Ljubljana)

DOI: <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.1>

Izvleček

Namen: Nabavna politika knjižnic je eden izmed temeljnih procesov, s katerimi knjižnice uresničujejo svoje poslanstvo. Zanimalo nas je, v kolikšni meri je Centralna medicinska knjižnica (CMK) v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023 pri nabavi študijskega gradiva upoštevala priporočila nosilcev obveznih predmetov ter kakšne so bile razpoložljivosti in deleži ciljne pokritosti priporočenega študijskega gradiva v omenjenih študijskih letih.

Metodologija/pristop: V obeh omenjenih študijskih letih smo pregledali priporočila nosilcev osnovnih predmetov na obeh programih enovitega magistrskega študija Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani (UL MF) in knjižnični katalog CMK, v katerem smo preverili, koliko enot priporočenega študijskega gradiva je vseboval, ter izračunali deleže razpoložljivosti in ciljne pokritosti.

Rezultati: V obeh preučevanih študijskih letih je bilo v povprečju na voljo 82 % naslovov priporočenega študijskega gradiva, ciljno pokritost pa je CMK v povprečju zagotavljala le v 23 % primerov. Bistvenih sprememb v razpoložljivosti in pokritosti med primerjanima letoma nismo ugotovili, čeprav je bila povprečno več kot tretjina študijskega gradiva v študijskem letu 2022/2023 priporočena na novo.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Rezultati naše analize na primeru CMK kažejo, da je med merila za nabavo knjižničnega gradiva smiselno uvrstiti tudi pokritost in razpo-

ložljivost naslovov priporočenega študijskega gradiva ter tako izboljšati nabavno politiko knjižnice.

Ključne besede: visokošolske knjižnice, nabavna politika, knjižnične zbirke, Centralna medicinska knjižnica, učno gradivo

Podatkovni set: Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobenem drugem viru.

Abstract

Purpose: Collection development is considered one of the key processes by which libraries fulfil their mission. We were interested in the extent to which, in the academic years 2017/2018 and 2022/2023, the Central Medical Library of the Faculty of Medicine, University of Ljubljana (CMK) took into account the course syllabi for the compulsory subjects when purchasing teaching materials, and what the availability and percentage of coverage of the prescribed teaching materials were in the aforementioned academic years.

Methodology/approach: In both academic years, we analysed the course syllabi recommendations by the academic staff for the compulsory subjects in the two programs of the Integrated Master's Course at the Faculty of Medicine, University of Ljubljana. We analysed the CMK catalogue, where we checked how many units of the prescribed study material it contained, and calculated the percentage of availability and target coverage.

Results: In the two studied academic years, on average, 82% of the titles of the prescribed study material were available, while the CMK provided the target coverage in only 23% of cases on average. We did not find significant changes in availability and coverage between the two years compared, although on average more than a third of the study literature was prescribed anew in 2022/2023.

Originality/practical implications: The results of our analysis on the case of CMK show that it is reasonable to include the coverage and availability of the prescribed teaching materials among the criteria for the selection of library materials, and thus to improve the library's collection.

Keywords: university libraries, collection development policy, library collection, Central Medical Library, textbooks

Data set Metadata: All research data underlying the results are available as part of the article and no additional source data are required.

1 Uvod

Izgradnja knjižnične zbirke je ena temeljnih dejavnosti vsake knjižnice. Osnovne naloge knjižnic med drugim vključujejo zbiranje, obdelovanje, hranjenje in posredovanje knjižničnega gradiva, v času hitrega tehnološkega napredka pa je čedalje pomembnejše tudi zagotavljanje dostopa do elektronskih publikacij.

Zbiranje knjižničnega gradiva je kot ena izmed glavnih knjižničnih dejavnosti, ki so del knjižnične javne službe, opredeljeno tudi v Zakonu o knjižničarstvu (ZKnj-1, 2001).

Knjižnice svoje zbirke razvijajo načrtovano in sistematično. Načrtovani proces pridobivanja in izločanja gradiva z namenom oblikovanja učinkovite, kakovostne in relevantne zbirke, ki poteka v daljšem časovnem obdobju in v skladu s potrebami uporabnikov knjižnice, imenujemo izgradnja knjižnične zbirke (Kodrič - Dačić, 2007; Rampih, 2010). Izgradnja knjižnične zbirke (tudi knjižnični fond, knjižnična zaloga) predstavlja jedro poslanstva vsake knjižnice. Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice (za obdobje od 1. junija 2021 do 31. maja 2030) (2021) ter Definicije statističnih spremenljivk 2022 (2023) knjižnično zbirko opredeljujejo kot vse gradivo oziroma dokumente določene vrste, na primer knjige, serijske publikacije, elektronske serijske publikacije ipd., ki jih knjižnica ponuja svojim uporabnikom. Pri tem lahko knjižnica gradivo hrani sama ali pa omogoča dostop do gradiva na daljavo, ob čemer si je knjižnica zagotovila pravico dostopa do gradiva vsaj za določeno časovno obdobje.

Aktivnosti, povezane z izborom, naročanjem in prevzemanjem gradiva, povzema pojem nabava gradiva, s katerim poimenujemo vse dejavnosti, ki se nanašajo na pridobivanje že izbranega gradiva (Kodrič - Dačić, 2007). Kodrič - Dačić (2007, str. 93) nabavno politiko nadalje definira kot »skupek načelnih izhodišč in konkretnih navodil o tem, po kakšnih vsebinskih in formalnih kriterijih knjižnica dopolnjuje svoje fonde ter na kakšen način ta cilj dosegajo«. Le z ustreznimi knjižničnimi zbirkami lahko knjižnice zagotavljajo uresničevanje svojega poslanstva, zato je proces izgradnje knjižnične zbirke, ki sloni na nabavni politiki, bistven za delovanje knjižnic.

2 Pregled teoretičnih izhodišč

Nabavna politika je strokovna in poslovna usmeritev knjižnice, ki določa formalne in vsebinske kriterije izgradnje knjižnične zbirke na način, ki je skladen s poslanstvom knjižnice in potrebami uporabnikov (Rampih, 2010). Pri tem moramo upoštevati številne dejavnike, kot so določanje meril za nabavo in izločanje gradiva, višina dodeljenih sredstev, evalvacija porabe sredstev, sledenje novostim in izbira kakovostnega gradiva. Glavni namen knjižnic je že od nekdaj zagotavljanje organiziranega dostopa do kakovostnih informacij na način, ki zadovoljuje potrebe njihovih uporabnikov. Ravno raznolikost uporabnikov in okolja pa je tista, ki onemogoča univerzalen model izgradnje knjižnične zbirke, zaradi česar se dokumenti o nabavni politiki knjižnic med seboj razlikujejo.

2.1 Nabavna politika v visokošolskih knjižnicah

Visokošolske knjižnice v slovenskem prostoru zagotavljajo študijsko gradivo za različne uporabnike, še posebej pa za študente, učno osebje, raziskovalce in druge zaposlene v matični ustanovi. Knjižnične zbirke visokošolskih knjižnic vsebujejo širok izbor študijske literature, ki pokriva vse programe študija matične fakultete, vključno z doktorskimi študijskimi programi. Pri izboru gradiva morajo knjižnice upoštevati študijsko, pedagoško in raziskovalno dejavnost matične fakultete (Strokovni standardi in priporočila ..., 2021). Viri informacij vključujejo priporočila nosilcev predmetov, predstavitvene zbornike študijskih programov, veliko težo pa imajo tudi predlogi uporabnikov oziroma povpraševanje po gradivu. Pomemben vir podatkov o priporočeni literaturi so tudi učni načrti posameznih predmetov (učni načrti z režimom študija) (Brodsky, 2017; Dewald, 2003; Maybee idr., 2015). Največji vpliv na izbor knjižničnega gradiva za pedagoško dejavnost imajo tako nosilci predmeta oziroma sodelujoči v pedagoškem procesu, ki so strokovnjaki na svojih področjih in kot taki večinoma tudi najboljše poznajo ustrezne informacijske vire. Za razliko od drugih vrst knjižnic knjižnični delavci v visokošolskih knjižnicah tako niso edini oziroma tisti, ki v večjem delu odločajo o izboru knjižničnega gradiva. Kljub temu pa tudi zaposleni v knjižnici skrbijo za izbor knjižničnega gradiva, predvsem tistega, ki ni priporočeno, prav tako pa morajo zagotavljati enakomerno pokritost vseh znanstvenih področij, kar je še posebej pomembno. Značilnost visokošolskih knjižnic je tudi velik delež knjižničnega gradiva v tujem jeziku, predvsem angleškem (Clayton in Gorman, 2007).

Čeprav se medicinske knjižnice od preostalih vrst knjižnic razlikujejo po prevladujočem krogu uporabnikov in knjižničnem gradivu, ki ga ponujajo, se sam postopek izgradnje knjižnične zbirke ne razlikuje bistveno od postopka v drugih vrstah knjižnic (Phillips, 2014). V zadnjih letih je na tem področju možno zaznati velik vpliv tehnološkega napredka in sprememb v načinu posredovanja informacij (na primer elektronski učbeniki in revije, interaktivna klinična orodja).

2.2 Dokument o nabavni politiki

2.2.1 Vloga in pomen dokumenta o nabavni politiki

Dokument o nabavni politiki je zapisana javna izjava splošnih meril izgradnje knjižnične zbirke ter zastavlja tudi okvir upravljanja in dostopa do nje (Clayton in Gorman, 2007; Phillips, 2014). Dokument o nabavni politiki vključuje vsebinska izhodišča za izgradnjo knjižničnih zbirk ter knjižnico pri tem usmerja, vendar jo obenem tudi omejuje. Nabavno politiko sprejema vodstvo knjižnice (Douglas,

2011; Rampih, 2010), v proces oblikovanja vizije, poslanstva in strateških ciljev visokošolske knjižnice pa je priporočljivo vključiti tudi predstavnike vodstva in drugih zaposlenih na visokošolskem zavodu ter študentov (Strokovni standardi in priporočila ..., 2021). Poleg meril, ki jih knjižnični delavci uporabljajo pri izboru knjižničnega gradiva, dokument vsebuje tudi napotke, ki so v pomoč pri uspešnejšem načrtovanju, še posebej ob omejenih finančnih sredstvih, pri ravnanju z darovanim gradivom, izločanju gradiva in odpovedi naročenih serijskih publikacij, ter deluje kot sredstvo za sporazumevanje med knjižnico, njenimi uporabniki, financerji in upravljavci. Knjižnica lahko z javno objavljenim dokumentom o nabavni politiki upravičuje vsebino in razloge za izgradnjo svoje knjižnične zbirke ter krepí svoje poslanstvo in cilje (Biblarz idr., 2001; Haynes, 2011). S pomočjo zapisanega dokumenta knjižnica informira javnost o vsebini in obsegu svoje knjižnične zbirke, zmanjšuje vpliv posamičnih subjektivnih odločitev na izbor knjižničnega gradiva ter zagotavlja doslednost pri izgradnji knjižnične zbirke (Clayton in Gorman, 2007; Rampih, 2010). Kodrič - Dačić (2007) nabavno politiko knjižnice opredeljuje kot skupek splošnih izhodišč in konkretnih kriterijev, ki jih knjižnica upošteva pri izgradnji knjižnične zbirke.

Upravljanje knjižnične zbirke v visokošolskih knjižnicah ureja tudi 44. člen novega Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (2023). Tako je med drugim določeno, da visokošolska knjižnica svojo knjižnično zbirko redno posodablja, dokument o upravljanju knjižnične zbirke pa je kot dokument javnega značaja objavljen samostojno ali kot sestavni del širšega razvojnega dokumenta visokošolskega zavoda.

2.2.2 Merila za izbor knjižničnega gradiva

Izbor informacijskih virov je bistvo izgradnje knjižnične zbirke. Clayton in Gorman (2007) ga definirata kot identifikacijo informacijskih virov, ki so ustrezni za posamezno področje ter imajo za posledico odločitev, katero knjižnično gradivo pridobiti in uvrstiti v knjižnično zbirko ali do njega omogočiti dostop. Področje medicine je zelo široko in se hitro razvija, zaradi česar je zaposlenim v medicinski knjižnici na voljo velik nabor raznovrstnega gradiva, ki ga lahko uvrstijo v svojo knjižnično zbirko. Pri izboru so zato potrebna merila, s katerimi se oceni potencialna vrednost gradiva za knjižnično zbirko, ki mora ustrezati viziji, poslanstvu ter ciljem knjižnice in matične ustanove. Izbor je še posebej zahteven ob pomanjkanju finančnih sredstev.

Knjižnice morajo določiti merila glede izbire informacijskih virov v tiskani ali elektronski obliki. Če je vsebina na voljo v obeh oblikah, je treba upoštevati, koliko uporabnikom in kako dolgo želimo omogočiti dostop do gradiva. Nabavi

tiskanega in elektronskega gradiva je smiselno uskladiti. Večina večjih knjižnic po svetu v zadnjem času tako s tiskanega prehaja na elektronsko gradivo. Pri tem se pojavlja težava arhiviranja gradiva, saj knjižnice elektronskega gradiva večinoma nimajo v lasti, omogočajo namreč le časovno omejen dostop do njega. S potekom licence lahko tako knjižnica izgubi dostop do vseh elektronskih vsebin (Haynes, 2011).

2.3 Centralna medicinska knjižnica

Centralna medicinska knjižnica Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani je visokošolska knjižnica, ki je del knjižničnega sistema Univerze v Ljubljani in je največja knjižnica na področju medicine v Sloveniji z več kot 70-letno zgodovino. Svoje storitve ponuja uporabnikom iz vse Slovenije in ima tako tudi vlogo nacionalne medicinske knjižnice. Centralna medicinska knjižnica kot visokošolska knjižnica skladno z ZKnj-1 (2001) podpira študijski, pedagoški in raziskovalni proces ter strokovno zdravstveno delo na matični fakulteti in tudi na Univerzi v Ljubljani. Svojo knjižnično dejavnost izvaja predvsem za študente in zaposlene na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani (dodiplomski in podiplomski študenti, visokošolski učitelji in visokošolski sodelavci, drugi visokošolski delavci), pa tudi za raziskovalce, zdravnike, zobozdravnike in druge zdravstvene delavce ter širšo strokovno javnost in druge uporabnike. Knjižnica dostop do kakovostnih informacijskih virov za vsa področja klinične medicine in temeljnih ved ponuja vsem, ki potrebujejo njene storitve, znanstvena literatura v knjižnični zbirki Centralne medicinske knjižnice pa vključuje predvsem tiskane monografske publikacije in serijske publikacije z različnih področij medicine.

Centralna medicinska knjižnica svojim uporabnikom, predvsem študentom enovitega magistrskega študijskega programa Medicina (v nadaljevanju študijski program Medicina) in študentom enovitega magistrskega študijskega programa Dentalna medicina (v nadaljevanju študijski program Dentalna medicina) ter podiplomskim študentom različnih doktorskih študijskih programov, zagotavlja dostop do študijskega gradiva oziroma kupuje literaturo za pedagoški proces (Poslovnik o splošnih pogojih poslovanja Centralne medicinske knjižnice Univerze v Ljubljani Medicinske fakultete, 2017).

Medicinska fakulteta je s študijskim letom 2021/2022 vsebinsko in organizacijsko prenovila oba študijska programa, prenovljena programa pa se za študente, vpisane v prvi letnik, izvajata od omenjenega študijskega leta dalje. Oba študijska programa tudi po prenovi trajata šest letnikov oziroma 12 semestrov. Centralna medicinska knjižnica v svoji knjižnični zbirki študijsko gradivo loči na temeljno (osnovno) in pomožno (dodatno), pri čemer sledi razdelitvi iz učnih načrtov

obveznih predmetov na študijskem programu Medicina in študijskem programu Dentalna medicina, kjer nosilci predmetov priporočajo primarno in dopolnilno študijsko gradivo (skupaj imenovano priporočeno gradivo). Centralna medicinska knjižnica je dolga leta stremela k zagotavljanju temeljnega študijskega gradiva za 15 % študentov (ciljna pokritost), v primeru dodatnega oziroma pomožnega študijskega gradiva pa za 10 % študentov, ki predmet poslušajo. Postavitev knjižnične zbirke Centralne medicinske knjižnice v prosti pristop je bila urejena šele leta 2018, postavitev gradiva v njem pa sledi glavnim medicinskim področjem, pri čemer so učbeniki med seboj ločeni oziroma označeni glede na priporočila nosilcev predmetov z vidika temeljnega ali pomožnega učbenika. Temeljni učbeniki so študentom Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani na voljo za tri mesece z enkratnim enomesečnim podaljšanjem, pomožni učbeniki pa so na voljo za izposajo za en mesec ter prav tako z možnostjo enkratnega enomesečnega podaljšanja. Centralna medicinska knjižnica sicer zagotavlja dostop do elektronskih zbirk, ki vključujejo tudi posamezne priporočene učbenike, pri čemer so pogoji uporabe oziroma dostopa različni.

Centralna medicinska knjižnica nima sprejetega ali javno objavljenega dokumenta o nabavni politiki, je pa pri nabavi študijskega gradiva vrsto let upoštevala merila, kot so strokovnost, aktualnost, jezik, cena, zahteve uporabnikov, avtorstvo/založništvo, način vezave ter tudi tiskana ali elektronska oblika. Omenjena merila so bila del internega pravilnika, v nekaterih primerih pa je knjižnica pred nakupom preverjala tudi frekvenco izposoje.

3 Raziskava

V raziskavi smo se osredotočili na analizo dosedanje nabavne politike Centralne medicinske knjižnice na področju nabave študijskega gradiva v tiskani obliki. Ugotavljali smo, v kakšni meri so vsakoletni sezname dostopnega študijskega gradiva v Centralni medicinski knjižnici v skladu s priporočili nosilcev predmetov in učnimi načrti. To merilo bi bilo namreč mogoče poleg že obstoječih meril v prihodnje smiselno upoštevati pri postopkih izgradnje knjižnične zbirke, predvsem kar se tiče nabave in doseganja ustrezne pokritosti medicinskih področij ter razpoložljivih naslovov priporočenega študijskega gradiva. S svojo raziskavo smo vzpostavili sistem pregledovanja študijskega gradiva, ki ga priporočajo nosilci obveznih predmetov na študijskem programu Medicina in študijskem programu Dentalna medicina.

3.1 Raziskovalna vprašanja in predpostavke

V raziskavi smo si zastavili naslednja raziskovalna vprašanja in predpostavke:

- V kolikšni meri je Centralna medicinska knjižnica v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023 zagotavljala dostop do priporočenega študijskega gradiva za do-diplomske študente študijskega programa Medicina in študijskega programa Dentalna medicina? Domnevamo, da je Centralna medicinska knjižnica pri izgradnji knjižnične zbirke redno upoštevala študijski program matične ustanove in priporočila glede študijskega gradiva.
- V kakšnem deležu je v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023 Centralna medicinska knjižnica dosegala ciljno stopnjo zagotavljanja ustrezne količine knjižničnega gradiva (ciljna pokritost) ter razpoložljivosti? Domnevamo, da sta bili razpoložljivost naslovov in ustrezna pokritost v analiziranih študijskih letih večji v primeru temeljnih učbenikov in manjši v primeru pomožnih učbenikov. Domnevamo, da sta bili razpoložljivost naslovov in pokritost v študijskem letu 2022/2023 večji kot v študijskem letu 2017/2018.
- Kako je na nabavo študijskega gradiva vplivala količina finančnih sredstev, namenjenih za nakup gradiva v tiskani obliki? Ali je Centralna medicinska knjižnica v preučevanem obdobju za nakup tiskanega gradiva namenjala po posameznih letih primerljivo količino sredstev in z vsakoletnimi nabavami redno pridobivala primerljive količine knjižnega gradiva v tiskani obliki?
- Predpostavljamo, da je zaradi prenove študijskih programov prišlo do sprememb v učnih načrtih in posledično v študijskem gradivu, ki ga nosilci predmetov priporočajo za svoje predmete. V kolikšnem delu so se v primerjanih študijskih letih spremenili sezname priporočenega študijskega gradiva in kako je to vplivalo na izgradnjo knjižnične zbirke?

3.2 Metodologija

S pregledom predmetnika študijskega programa Medicina in študijskega programa Dentalna medicina ter učnih načrtov za vse posamezne obvezne predmete smo ugotavljali, katero študijsko gradivo je bilo priporočeno v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023. Dodatno smo pregledali spletne strani vseh kateder (skupaj 26) in inštitutov Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani (skupaj 10), ki sodelujejo pri izvedbi obveznih predmetov, saj se je ob pregledu učnih načrtov izkazalo, da pri več predmetih priporočeno študijsko gradivo ni bilo navedeno. V raziskavi smo se osredotočili na tiskano gradivo, saj študentje Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani po izkušnjah in podatkih zaposlenih v Centralni medicinski knjižnici večinoma še vedno raje posegajo po njem, tudi v primerih možne izbire med tiskanim in elektronskim učnim gradivom.

Sledilo je ugotavljanje pokritosti oziroma razpoložljivosti naslovov priporočenega študijskega gradiva posameznih obveznih predmetov. To smo storili s pregledom knjižnične zbirke v knjižničnem katalogu Centralne medicinske knjižnice, do katerega smo dostopali preko sistema COBISS.SI, kjer smo preverili, koliko tiskanih enot priporočenega študijskega gradiva vsebuje in v kolikšni meri knjižnica svojim primarnim uporabnikom zagotavlja dostop do študijskega gradiva ter tako izpolnjuje svoje poslanstvo visokošolske knjižnice. Analizo za študijsko leto 2017/2018 smo opravili v juniju 2018, za študijsko leto 2022/2023 pa v maju 2023. Pri pregledu zaloge posameznega gradiva smo se zaradi aktualnosti in hitrega razvoja na področju medicine omejili na skupno število enot dveh časovno najnovejših izdaj določenega študijskega gradiva v knjižnični zbirki.

Za izračun razpoložljivosti smo število priporočenih naslovov, ki so bili razpoložljivi oziroma na voljo v tiskani obliki v Centralni medicinski knjižnici, primerjali s številom vseh priporočenih naslovov študijskega gradiva. Pokritost smo izračunali kot količnik med številom razpoložljivih enot priporočenih naslovov študijskega gradiva in številom študentov, ki so poslušali določen predmet v posameznem letniku. V času zbiranja podatkov je bilo v študijskem letu 2017/2018 vpisanih 1416 študentov, v študijskem letu 2022/2023 pa 1490 študentov. Delež ciljne pokritosti študijskega gradiva pri obveznih predmetih smo ugotavljali glede na že omenjeni cilj, h kateremu je Centralna medicinska knjižnica stremela vrsto let. Ta je bil zagotavljanje ustreznega števila enot posameznega naslova temeljnega študijskega gradiva za 15 % študentov, v primeru pomožnega študijskega gradiva pa za 10 % študentov, ki predmet poslušajo. Upoštevali smo tudi večkratno priporočanje istega naslova študijskega gradiva pri več različnih predmetih in/ali istočasno tudi na obeh študijskih programih ter izračunali, kakšen delež ciljne pokritosti je bil zagotovljen v izbranih študijskih letih. Izvedli smo primerjavo podatkov, zbranih v obeh omenjenih študijskih letih.

Za dodaten vpogled v nabavno politiko tiskanega študijskega gradiva v omenjenih študijskih letih smo izvedli še pregled podatkov v poročilih BibSiSt za leta od 2017 do 2022 (Statistični podatki o knjižnicah, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022), kjer nas je zanimalo, koliko sredstev je Centralna medicinska knjižnica porabila za nakup gradiva na fizičnih nosilcih oziroma za vire, ki niso v elektronski obliki (kot poročano v omenjenih poročilih BibSiSt), ter kakšen je bil prirast enot knjižnega gradiva v fizični obliki (knjige in brošure), pridobljen z nakupom. Omenjeni poročani podatki namreč posredno kažejo, koliko sredstev je bilo v omenjenih letih porabljenih za nakup študijskega gradiva v tiskani obliki, kar neposredno vpliva na razpoložljivost in delež pokritosti.

Sezname priporočenega gradiva v obeh preučevanih študijskih letih smo primerjali in izračunali, kolikšen delež študijskega gradiva je bil v študijskem letu 2022/2023 priporočen povsem na novo, kolikšen del naslovov priporočenega gradiva iz leta 2017/2018 v letu 2022/2023 sploh ni bil več priporočen in kolikšen del naslovov priporočenega gradiva se v študijskem letu 2022/2023 ni spremenil.

Za bolj pregleden prikaz zbranih rezultatov smo pripravili še dodatne grafe, ki glede na priporočila prikazujejo potencialne potrebe študentov po posameznem naslovu priporočenega učbenika, in grafe intervalov števila izvodov posameznega priporočenega učbenika.

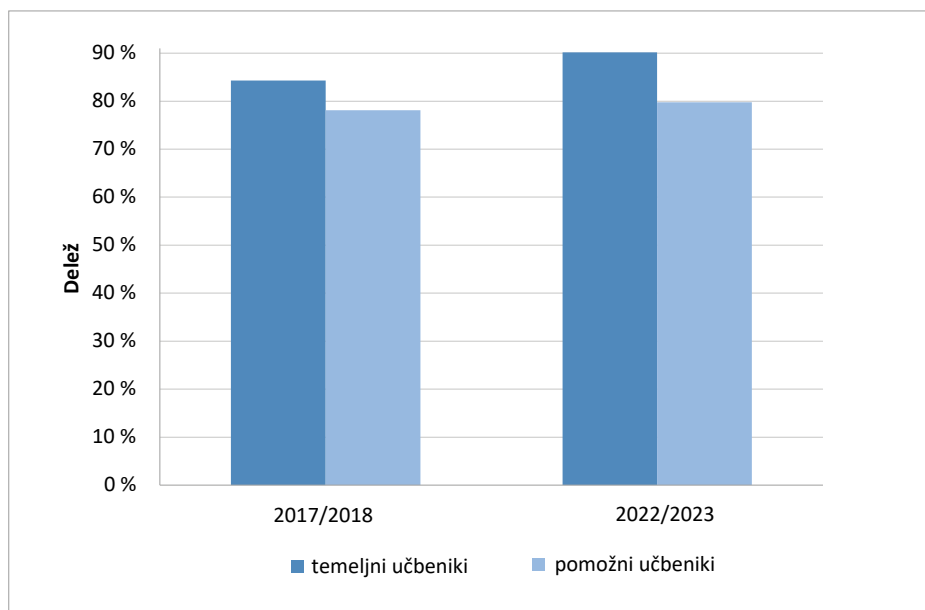
4 Rezultati

4.1 Razpoložljivost priporočenega študijskega gradiva za obvezne predmete v Centralni medicinski knjižnici

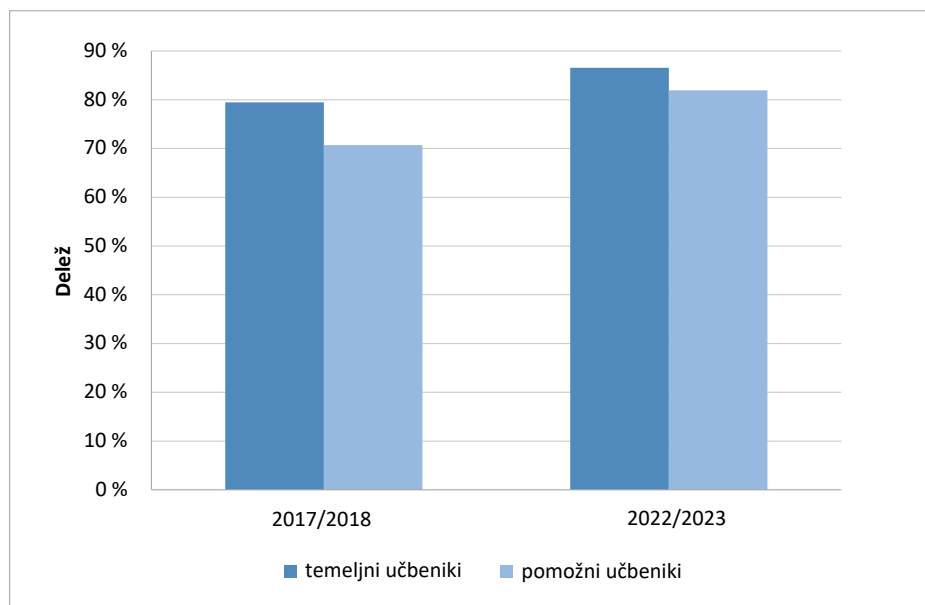
Za analizo podatkov o priporočenem študijskem gradivu za vse obvezne predmete na študijskem programu Medicina in študijskem programu Dentalna medicina smo sestavili tabelo, ki je v osnovi obsegala več kot 1400 vrstic v programu Excel ter druge podatke, ki smo jih s tem orodjem tudi nadalje analizirali.

Ugotovili smo, da je bil v študijskem letu 2017/2018 na študijskem programu Medicina skupno priporočen 201 naslov študijskega gradiva, na študijskem programu Dentalna medicina pa 250 naslovov, medtem ko je bilo v študijskem letu 2022/2023 na študijskem programu Medicina skupno priporočenih 207 naslovov študijskega gradiva, na študijskem programu Dentalna medicina pa 204 naslovi. Upoštevajoč iste naslove učbenikov, ki so bili priporočeni pri različnih predmetih in tudi na obeh študijskih smereh, je bilo v študijskem letu 2017/2018 skupaj priporočenih 281 naslovov študijskega gradiva, v študijskem letu 2022/2023 pa nekoliko več, 294.

Rezultati razpoložljivosti naslovov temeljnih in pomožnih učbenikov v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023 na študijskem programu Medicina so prikazani na sliki 1. Za študijski program Medicina je Centralna medicinska knjižnica v študijskem letu 2017/2018 zagotavljala 84 % naslovov priporočenega temeljnega študijskega gradiva, v študijskem letu 2022/2023 pa 90 % naslovov priporočenega temeljnega študijskega gradiva. Pomožno študijsko gradivo je Centralna medicinska knjižnica v študijskem letu 2017/2018 zagotavljala v 78 %, v študijskem letu 2022/2023 pa v 80 %.

Slika 1: Delež razpoložljivih naslovov temeljnih in pomožnih učbenikov na študijskem programu Medicina v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023

Slika 2: Delež razpoložljivih naslovov temeljnih in pomožnih učbenikov na študijskem programu Dentalna medicina v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023

Centralna medicinska knjižnica je v študijskem letu 2017/2018 zagotavljala 79 % temeljnega študijskega gradiva in 71 % pomožnega študijskega gradiva, priporočenega na študijskem programu Dentalna medicina, v študijskem letu 2022/2023 pa je Centralna medicinska knjižnica zagotavljala 87 % naslovov priporočenega temeljnega študijskega gradiva ter 82 % pomožnega študijskega gradiva (slika 2).

Centralna medicinska knjižnica je v obeh preučevanih študijskih letih zagotavljala veliko večino študijskega gradiva, priporočenega na obeh študijskih programih. V primeru študijskega programa Medicina je bilo v študijskem letu 2017/2018 v Centralni medicinski knjižnici povprečno torej razpoložljivih 82 % priporočenih naslovov, v primeru študijskega programa Dentalna medicina pa 77 % priporočenih naslovov študijskega gradiva (tako temeljnega kot pomožnega). V študijskem letu 2022/2023 je bilo za študijski program Medicina povprečno razpoložljivih 85 %, za študijski program Dentalna medicina pa 84 % priporočenih naslovov študijskega gradiva (tako temeljnega kot pomožnega).

Rezultati omenjene analize potrjujejo hipotezo, da je Centralna medicinska knjižnica pri izgradnji svoje knjižnične zbirke v preučevanih študijskih letih večinoma upoštevala študijske programe in priporočila glede študijskega gradiva, saj v obeh preučevanih študijskih letih v Centralni medicinski knjižnici povprečno ni bilo na voljo le 16 % (študijski program Medicina) oziroma 20 % (študijski program Dentalna medicina) naslovov priporočenega študijskega gradiva (vključujoč tako temeljne kot pomožne učbenike).

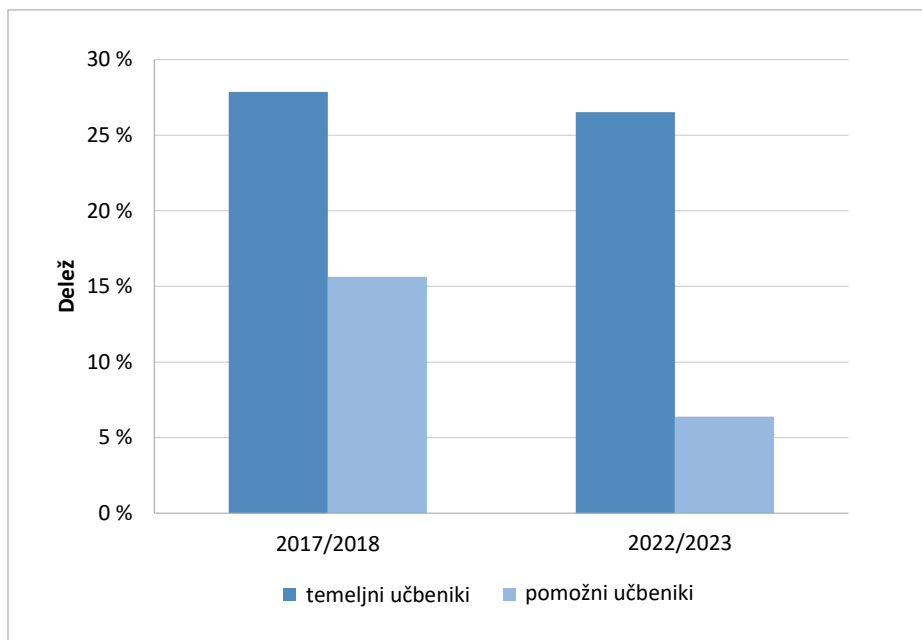
Razpoložljivost naslovov priporočenega študijskega gradiva za obvezne predmete je bila na obeh smereh študijskega programa visoka, saj je v obeh primerjanih študijskih letih v povprečju znašala 82 % (vključeno vse gradivo, tako temeljno kot pomožno). Bistvenih razlik v razpoložljivosti naslovov temeljnih in pomožnih učbenikov pa na obeh smereh študija nismo ugotovili, saj je Centralna medicinska knjižnica obe vrsti priporočenega študijskega gradiva v analiziranih študijskih letih zagotavljala v podobnem deležu, ki je bil v povprečju dokaj visok (od 77 % do 85 %). V povprečju je bila razpoložljivost priporočenega študijskega gradiva večja v študijskem letu 2022/2023, ko je znašala 84 %, medtem ko je v študijskem letu 2017/2018 znašala 79 %, s čimer potrjujemo našo hipotezo.

Prav tako potrjujemo hipotezo, da je bila v obeh analiziranih študijskih letih razpoložljivost temeljnih učbenikov večja od razpoložljivosti pomožnih učbenikov. V študijskem letu 2017/2018 je bila razpoložljivost temeljnih učbenikov v povprečju 80 %, v študijskem letu 2022/2023 pa 86 %. Razpoložljivih pomožnih učbenikov je bilo v študijskem letu 2017/2018 v povprečju 72 %, pet let pozneje pa 79 %.

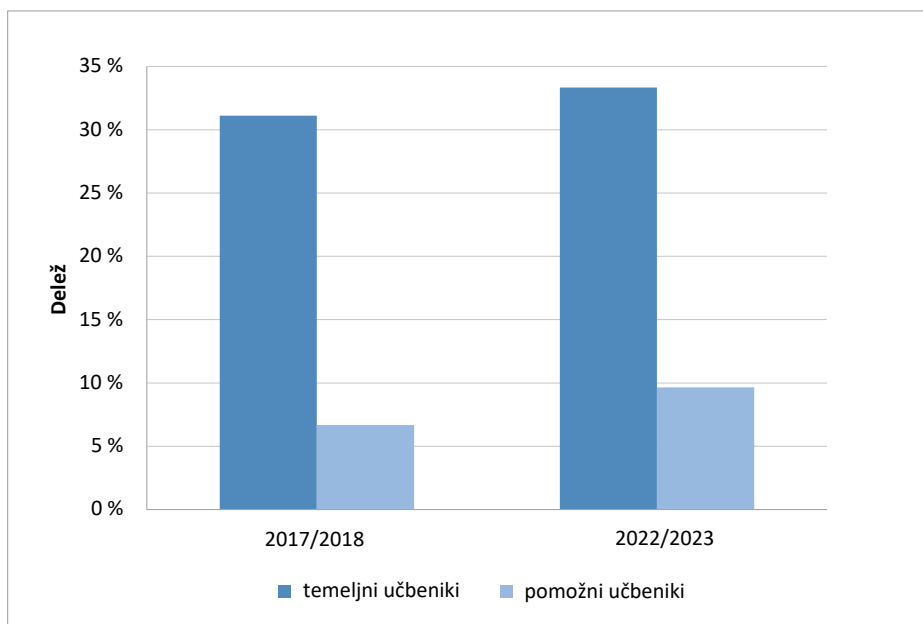
4.2 Pokritost študijskega gradiva pri obveznih predmetih

Rezultati naše analize kažejo, da je bila ciljna (15-% oziroma 10-%) pokritost s priporočenimi učbeniki v študijskem letu 2017/2018 na študijskem programu Medicina dosežena povprečno v 23 % naslovov, pri čemer smo upoštevali tako temeljne kot pomožne učbenike. V študijskem letu 2022/2023 je bila povprečna ciljna pokritost s priporočenimi učbeniki na študijskem programu Medicina nekoliko manjša (19 %), pri čemer smo upoštevali tako temeljne kot pomožne učbenike.

Na sliki 3 so predstavljeni deleži ustrezne ciljne pokritosti obveznih predmetov na študijskem programu Medicina s temeljnim in pomožnim študijskim gradivom v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023. Za temeljne učbenike na študijskem programu Medicina je Centralna medicinska knjižnica v študijskem letu 2017/2018 dosegala ciljno pokritost v 28 % primerov, v študijskem letu 2022/2023 pa v 27 %. Pomožni učbeniki so bili 10 % študentom (ciljna pokritost za pomožne učbenike), ki so poslušali obvezne predmete na študijskem programu Medicina, v študijskem letu 2017/2018 na voljo v primeru 16 % naslovov, v študijskem letu 2022/2023 pa le v 6 %.

Slika 3: Delež ustrezne (ciljne) pokritosti študijskega gradiva pri obveznih predmetih na študijskem programu Medicina v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023

Slika 4: Delež ustrezne (ciljne) pokritosti za obvezne predmete na študijskem programu Dentalna medicina v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023

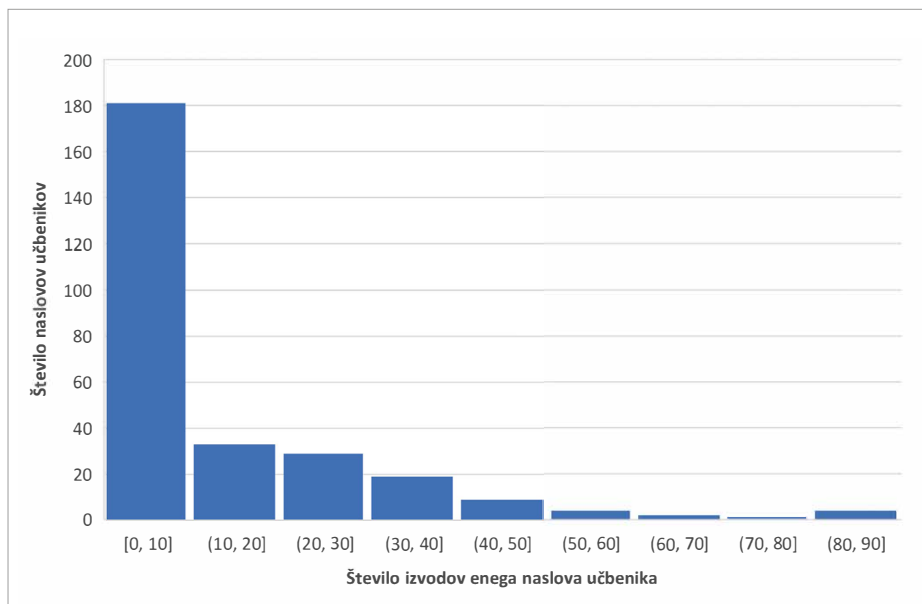
Deleži ciljne pokritosti obveznih predmetov na študijskem programu Dentalna medicina s temeljnim in pomožnim študijskim gradivom v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023 so predstavljeni na sliki 4. Za temeljne učbenike na študijskem programu Dentalna medicina je Centralna medicinska knjižnica v študijskem letu 2017/2018 dosegala ciljno pokritost v 31 % primerov, v študijskem letu 2022/2023 pa v 33 %. Pomožni učbeniki so bili 10 % študentom, ki so poslušali obvezne predmete na študijskem programu Dentalna medicina, v študijskem letu 2017/2018 na voljo v primeru 7 % naslovov, v študijskem letu 2022/2023 pa v 10 % primerov naslovov.

Povprečni deleži ciljne pokritosti temeljnih učbenikov na obeh smereh študija so bili v obeh študijskih letih 33 %. Veliko slabši je bil povprečni delež ciljne pokritosti pomožnih učbenikov, saj je znašal le 11 %. Tudi v tem primeru je bil delež ciljne pokritosti večji v primeru temeljnih učbenikov, kot smo predvidevali, kar je smiselno, saj so ti učbeniki osnova za študij pri posameznih predmetih.

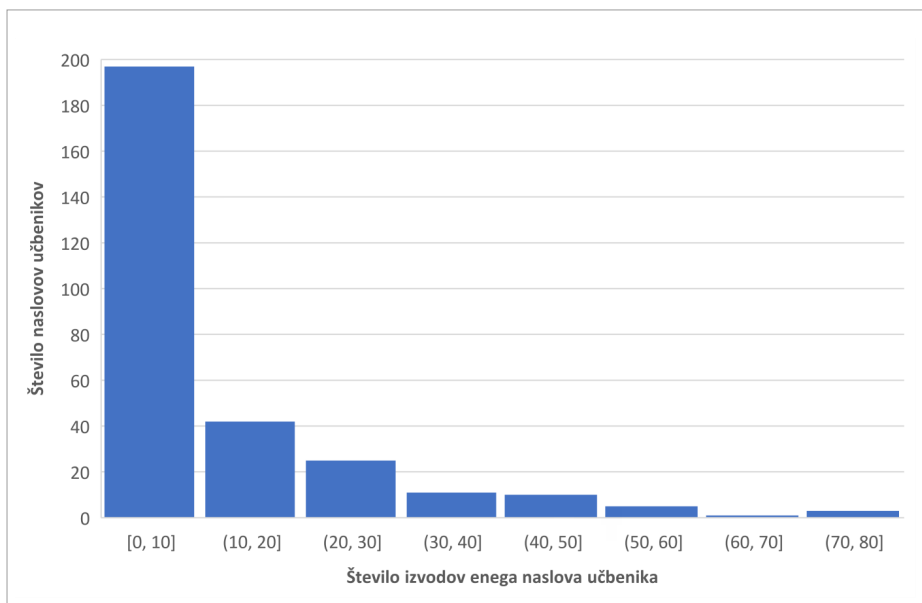
V obeh študijskih letih je bila ciljna pokritost dosežena povprečno v 23 % primerov naslovov. Rezultati tako ne potrjujejo naše hipoteze, da je bil povprečni delež ciljne pokritosti v študijskem letu 2022/2023 večji kot v študijskem letu 2017/2018.

Na slikah 5 in 6 je s histogramoma prikazano, koliko naslovov učbenikov se uvršča v posamezni interval števila enot (izvodov) določenega naslova učbenika, ki je bil v študijskih letih 2017/2018 ter 2022/2023 na voljo v Centralni medicinski knjižnici (0 do 10 enot, 11 do 20 enot določenega naslova ipd.). V študijskem letu 2017/2018 je v interval od nič do deset enot posameznega naslova določenega učbenika, ki je bil na voljo v knjižnični zbirki Centralne medicinske knjižnice, spadala večina učbenikov, kar 180, oziroma za kar 180 priporočenih naslovov je bilo v Centralni medicinski knjižnici na voljo med nič in deset izvodov (slika 5). Podobno je bilo v študijskem letu 2022/2023 za skoraj 200 priporočenih naslovov, kar je velika večina, v Centralni medicinski knjižnici na voljo med nič in deset izvodov (slika 6). Za preostale priporočene učbenike je bilo v obeh študijskih letih na voljo več izvodov.

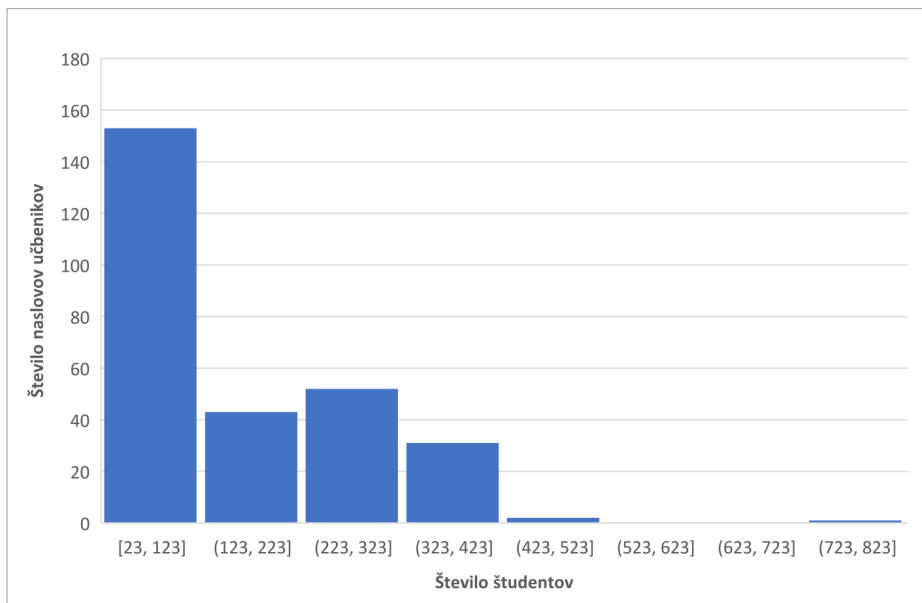
Število študentov, ki so v preučevanih študijskih letih glede na učne načrte obveznih predmetov potencialno potrebovali določen naslov priporočenega študijskega gradiva, v povezavi s številom naslovov priporočenih učbenikov je prikazano na slikah 7 in 8. V študijskem letu 2017/2018 je 153 posameznih naslovov priporočenih učbenikov potencialno potrebovalo med 23 in 123 študentov. Preostale priporočene učbenike je potrebovalo še več študentov, kar je razvidno s slike 7.

Slika 5: Število naslovov učbenikov v študijskem letu 2017/2018 po intervalih števila razpoložljivih enot

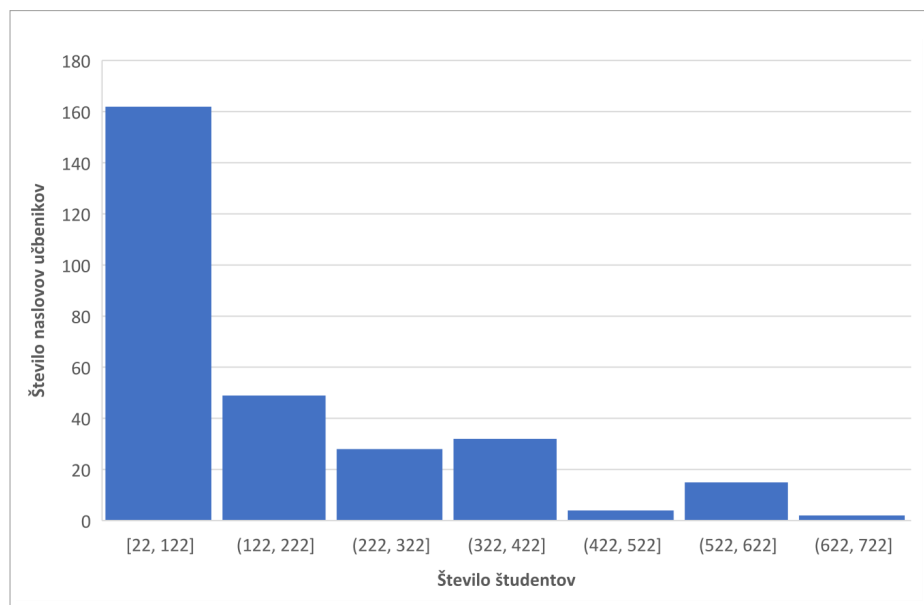

Slika 6: Število naslovov učbenikov v študijskem letu 2022/2023 po intervalih števila razpoložljivih enot

Slika 7: Število naslovov učbenikov v študijskem letu 2017/2018 po intervalih števila študentov, ki so potencialno potrebovali določen naslov

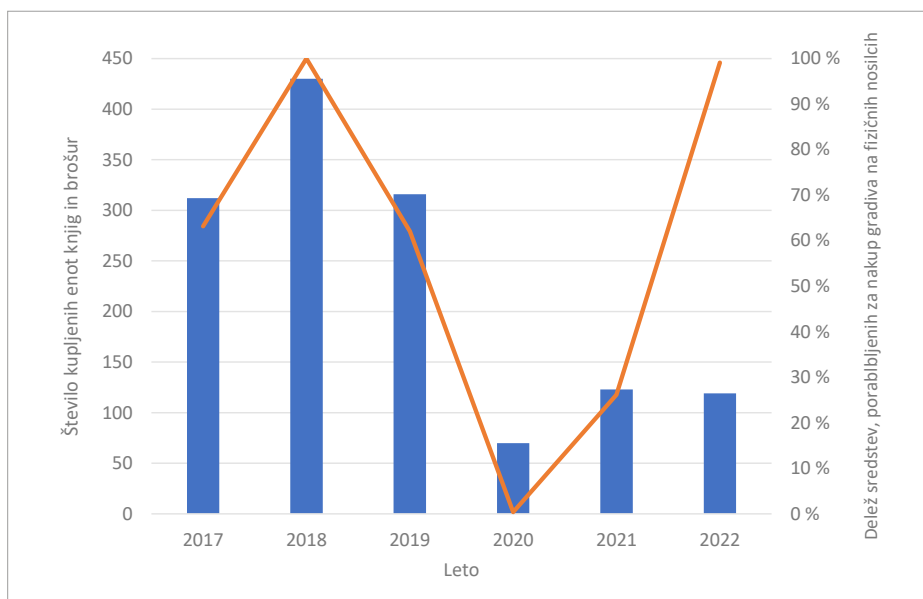
Podobne rezultate smo dobili za študijsko leto 2022/2023 (slika 8). Za 162 naslovov priporočenih učbenikov velja, da jih je potencialno potrebovalo od 22 do 122 študentov, preostale naslove priporočenih učbenikov pa še več študentov. Dva učbenika, ki sta bila priporočena pri več predmetih in na obeh študijskih programih (Interna medicina in Kirurgija), nista vključena v graf, saj je število vseh študentov, ki bi ju za študij glede na priporočila lahko potrebovali, preseglo število 1000.

Slika 8: Število naslovov učbenikov v študijskem letu 2022/2023 po intervalih števila študentov, ki so potencialno potrebovali določen naslov

Centralna medicinska knjižnica je med letoma 2017 in 2022 z nakupi po posameznih letih pridobila precej različno število enot tiskanih knjig in brošur (slika 9). Podatki iz BibSiSt (Statistični podatki o knjižnicah, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022) kažejo, da je v letu 2020 Centralna medicinska knjižnica nabavila bistveno manjše število enot knjig in brošur kot v preostalih vključenih letih, skupaj le 70. Ker večinski del tega predstavlja študijsko gradivo, je razvidno, da je Centralna medicinska knjižnica po letu 2019 kupila izrazito manj učbenikov kot v letih pred tem. Največ enot knjig in brošur, s tem pa tudi študijskega gradiva, je v omenjenem obdobju Centralna medicinska knjižnica z nakupom pridobila leta 2018, ko je prirast znašal 430 enot.

Podobno je s porabljenimi sredstvi za nakup gradiva na fizičnih nosilcih (oziroma virov, ki niso v elektronski obliki) med letoma 2017 do 2022. Na sliki 9 smo prikazali deleže tovrstnih porabljenih sredstev, pri čemer smo jih primerjali z najvišjim zneskom, ki je bil v tem obdobju namenjen za nakup gradiva na fizičnih nosilcih, to je bilo leta 2018. Razvidno je, da je bilo leta 2020, ko je bilo z nakupom pridobljeno najmanjše število enot knjig in brošur v izbranem časovnem obdobju, glede na poročilo iz Statističnih podatkov o knjižnicah (2020) za nakup gradiva na fizičnih nosilcih v primerjavi z letom 2018 namenjenega le 0,4 % sredstev (v znesku je to predstavljalo 639,22 EUR). Leta 2021 se je delež sredstev za nakup gradiva na fizičnih nosilcih zopet povečal in v primerjavi z letom 2018 znašal 26 %, vendar je bil še vedno bistveno manjši kot med letoma 2017 in 2019. V letu 2022 je Centralna medicinska knjižnica za nakup gradiva na fizičnih nosilcih poročala le malo nižji znesek kot leta 2018, vendar pa je bilo poročano število kupljenih knjig in brošur bistveno manjše, le 119 enot.

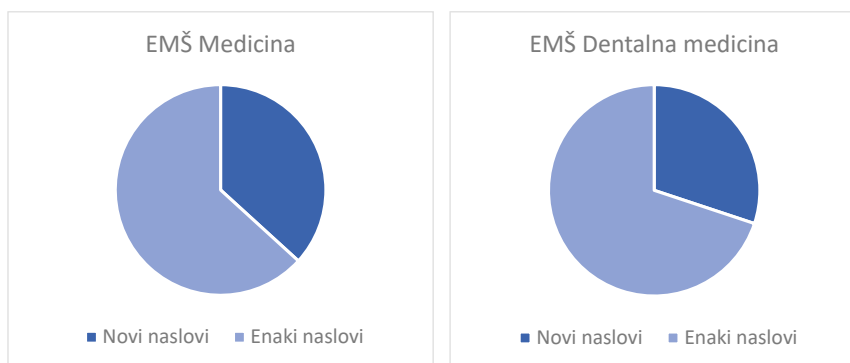
Slika 9: Prirast knjižničnega gradiva (enote) – nakup: knjige, brošure in delež sredstev, porabljenih za nakup gradiva na fizičnih nosilcih, glede na leto 2018

4.3 Primerjava deležev naslovov priporočenega gradiva v študijskih letih 2017/2018 in 2022/2023

V študijskem letu 2022/2023 je bilo na študijskem programu Medicina 63 % naslovov priporočenega študijskega gradiva (tako primarnega kot dopolnilnega),

ki je bilo enako oziroma prav tako priporočeno tudi v študijskem letu 2017/2018 (slika 10). Povsem novih priporočenih naslovov na študijskem programu Medicina je bilo v študijskem letu 2022/2023 37 %, medtem ko 36 % naslovov, ki so bili priporočeni v študijskem letu 2017/2018, pet let pozneje ni bilo več na seznamih priporočene literature.

Na študijskem programu Dentalna medicina je bilo v študijskem letu 2022/2023 70 % naslovov priporočenega študijskega gradiva, upoštevajoč primarno in dopolnilno študijsko gradivo, enakega kot pet let prej, na novo pa je bilo priporočenih 30 % naslovov gradiva (slika 10). S seznama priporočenega študijskega gradiva v študijskem letu 2017/2018 na študijskem programu Dentalna medicina je bilo pet let pozneje odstranjenih 38 % naslovov.

Slika 10: Delež novih in enakih naslovov priporočenega študijskega gradiva v študijskem letu 2022/2023

Rezultati naše analize kažejo, da v povprečju 37 % gradiva, ki je bilo priporočeno za oba študijska programa v študijskem letu 2017/2018, pet let pozneje sploh ni bilo več na seznamu priporočenega študijskega gradiva, upoštevajoč primarno in dopolnilno študijsko gradivo. V študijskem letu 2022/2023 se je v povprečju v 34 % v učnih načrtih pojavilo povsem novo priporočeno študijsko gradivo, ki do tedaj ni bilo priporočeno.

5 Razprava

Rezultati naše raziskave potrjujejo, da je Centralna medicinska knjižnica doslej dokaj redno upoštevala študijski program matične ustanove in priporočila glede študijskega gradiva. Razpoložljivost študijskega gradiva v obeh analiziranih

študijskih letih je bila v povprečju bistveno višja kot ciljna pokritost, kar je smiselno. Najprej je namreč treba zagotoviti razpoložljivost vsega priporočenega študijskega gradiva, nato pa skušati zagotoviti še ustrezno pokritost.

Eden izmed možnih razlogov za manj kot 100-% razpoložljivost naslovov študijskega gradiva je, poleg finančnih omejitev, dejstvo, da Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani učne načrte s priporočenim študijskim gradivom objavi šele ob pričetku študijskega leta (jeseni), ko pa so sredstva Centralne medicinske knjižnice za nakup literature deloma ali celo večinoma že porabljena. Razpoložljivost celotnega priporočenega študijskega gradiva za posamezno študijsko leto bi v knjižnici pravočasno oziroma z začetkom študijskega leta lahko zagotovili le ob dovolj zgodaj posredovanih podatkih o priporočenem študijskem gradivu. Podatki za naše analize so bili sicer zbrani ob koncu študijskih let, zaradi česar prej navedeni argument odpade, saj bi lahko manjkajoče študijsko gradivo nabavili v začetku koledarskega leta. Očitno je torej, da določenega deleža priporočenega študijskega gradiva Centralna medicinska knjižnica tudi ob koncu preučevanih študijskih let še ni dokupila ali pa postopek nabave in obdelave gradiva v času zbiranja podatkov še ni bil zaključen. Rezultati naših analiz so neposredno uporabni pri nabavi manjkajočega priporočenega študijskega gradiva, tovrstne analize pa je smiselno izvesti za vsakoletni pregled stanja študijskega gradiva.

Sklepamo, da gre vzroke za precej nizko ciljno pokritost prav tako iskati predvsem v financiranju, saj je Centralna medicinska knjižnica, tako kot druge knjižnice, omejena s finančnimi sredstvi, ki jih mora razporediti tako, da zagotavlja knjižnično gradivo za vsa področja medicine in vse obvezne predmete, dodatno pa tudi za podiplomske študije in raziskovalce. Slabo pokritost je mogoče v določeni meri pojasniti predvsem z izredno velikim številom študentov, ki naj bi pri več različnih predmetih uporabljali isti (temeljni in/ali pomožni) učbenik. V nekaterih primerih je tako, tudi ob rednem pregledovanju priporočil nosilcev predmetov, praktično neizvedljiva nabava tolikšnega števila izvodov, da bi bila dosežena ciljna pokritost. Centralna medicinska knjižnica bi tako na primer morala v najbolj ekstremnih primerih zagotavljati krepko čez 100 izvodov priporočenega naslova študijskega gradiva, kar je ob upoštevanju pogostih novih izdaj na področju medicine ter finančnih in tudi prostorskih omejitev praktično neizvedljivo. Za takšne ekstremne primere bi bilo treba v okviru nabavne politike definirati drugačne, ločene ciljne pokritosti.

Nizka ciljna pokritost je na nekoliko drugačen način prikazana oziroma pojasnjena na slikah od 5 do 8. Razvidno je, da je bilo v preučevanih študijskih letih največ učbenikov na voljo v intervalu od nič do deset izvodov. Več izvodov učbenikov, ki zagotavljajo boljše oziroma ustrezno ciljno pokritost, je bilo na voljo za bistveno manj priporočenih učbenikov. Prav tako je iz naših rezultatov razvidno,

da je bilo število študentov, ki bi potencialno potrebovali določen naslov priporočenega študijskega gradiva, v obeh analiziranih študijskih letih dokaj veliko, v veliko primerih tudi več sto študentov. Potreba študentov po določenem naslovu priporočenega študijskega gradiva je bila torej relativno velika, zaradi česar pokritost ni mogla biti visoka. V primerih, kjer je isti (temeljni in/ali pomožni) učbenik priporočen pri več različnih predmetih in naj bi ga uporabljalo veliko število študentov, je nizka pokritost pričakovana oziroma do določene mere celo sprejemljiva.

Kljub navedenemu izpostavljamo, da smo pri naših analizah upoštevali vsako posamezno priporočilo določenega naslova študijskega gradiva, vendar nismo upoštevali, da lahko študentje isti naslov obenem uporabljajo pri več različnih predmetih oziroma pripravah na različne izpite v istem letniku, saj teh podatkov nimamo, sklepamo pa, da je to verjetno. Ob upoštevanju tega je skupno število študentov, ki bi dejansko »potrebovali« določen učbenik, realno najverjetneje (nekoliko) nižje. Naši rezultati pa kljub temu vendarle postavljajo okvir o številu študentov, ki naj bi po priporočilih nosilcev predmetov za študij uporabljali določeno študijsko gradivo. Tovrstni podatki so pri nabavni politiki lahko v pomoč za izračun dovoljšnega števila enot za zagotovitev ustrezne pokritosti.

Na spremembe v razpoložljivosti in deleže ciljne pokritosti lahko vplivajo tudi prenove študijskih programov in posledično spremembe seznamov priporočenega študijskega gradiva. Tudi zato je ključno, da knjižnica sledi spremembam priporočil študijskega gradiva ter jih upošteva pri svoji nabavni politiki. Kot je mogoče sklepati iz naših rezultatov, je knjižnica po prvih zbranih podatkih leta 2017/2018 nekoliko dopolnila svojo zbirko manjkajočega študijskega gradiva, predvsem v primerih, kjer sprememb v priporočenih naslovih ni bilo, vendar pa povprečna razlika v razpoložljivosti kljub temu ni velika (le 5 % večja v študijskem letu 2022/2023).

Razloge za to lahko delno pripišemo tudi spremembam v učnih načrtih v preučevanih študijskih letih. Povprečno je bila okoli tretjina naslovov v študijskem letu 2022/2023 priporočena povsem na novo, vendarle pa v dveh tretjinah primerov do sprememb ni prišlo. Očitno je, da so nova priporočila v določeni meri bila upoštevana, saj je bila razpoložljivost v obeh preučevanih študijskih letih podobno visoka, ne pa tudi bistveno večja v letu 2022/2023, kar bi lahko pričakovali. Nekaj študijskega gradiva je bilo dokupljenega, vendar v veliki večini ne v zadostni količini, da bi bila dosežena bistveno večja razpoložljivost in predvsem delež ciljne pokritosti. V nekaterih primerih je na novo priporočeno študijsko gradivo (ki obenem po aktualnosti ne spada med najnovejše) celo že bilo na voljo v knjižnični zbirki Centralne medicinske knjižnice, vendar dotlej ni bilo uvrščeno med priporočeno gradivo, kar je prav tako pozitivno vplivalo na

razpoložljivost, ki torej ni bila izključno posledica nabave novega gradiva zaradi spremljanja sprememb v priporočilih. Na malenkost boljšo razpoložljivost gradiva letu 2022/23 je lahko vplivala tudi nabava gradiva v začetku leta 2023, za kar pa v statističnih podatkih o knjižnicah še ni bilo na voljo ustreznih podatkov in je zato še nismo mogli vključiti v raziskavo.

Omenimo naj, da je zaradi velikih potreb po zdravnikih število študentov na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani vsako leto višje, saj se je število vpisnih mest s študijskim letom 2020/2021 začelo povečevati (skupno število razpisanih vpisnih mest v prvi letnik se je v študijskem letu 2017/2018 dvignilo z 200 na 255 v študijskem letu 2022/2023), kar posledično pomeni večje povpraševanje po študijskem gradivu. Obenem se je v obdobju med letoma 2019 in 2022 v Centralni medicinski knjižnici celo večkrat zamenjalo vodstvo knjižnice, kar je prav tako vplivalo na izvajanje nabavne politike.

Za vpogled v finančni aspekt nakupa študijskega gradiva med letoma 2017 in 2022 smo preučili statistične podatke v poročilih Statistični podatki o knjižnicah med letoma 2017 in 2022. Med letoma 2017 in 2019 so knjižnice poročale celotne odhodke za nakup gradiva ter odhodke za nakup elektronskih virov. Razliko torej predstavljajo sredstva za nakup gradiva v drugi, fizični obliki, pri čemer v Centralni medicinski knjižnici v to rubriko v veliki večini spadajo učbeniki v tiskani obliki in revije v tiskani obliki (delež kupljenih knjig, ki niso učbeniki, je bil v omenjenih letih zanemarljiv). Ker pri nakupu tiskanih revij v omenjenih letih ni bilo bistvenih sprememb, smo privzeli, da preostala sredstva za vire, ki niso elektronski, posredno prikazujejo sredstva za nakup učbenikov v tiskani obliki. Od leta 2020 dalje so knjižnice poročale višino sredstev za nakup gradiva na fizičnih nosilcih, kar ustrezno prikazuje vire, ki niso elektronski, in v primeru Centralne medicinske knjižnice skoraj v celoti vključujejo samo tiskano gradivo.

Pregled omenjenih statističnih podatkov kaže, da je Centralna medicinska knjižnica za nabavo gradiva na fizičnih nosilcih oziroma gradiva, ki ni v elektronski obliki, med letoma 2017 in 2019 namenila bistveno več finančnih sredstev kot v letih 2020 in 2021. Razlike med letom 2018, ko je Centralna medicinska knjižnica za te namene porabila največ sredstev, in letom 2020, ko jih je porabila najmanj, so bile skoraj 250-kratne. Prihodki knjižnice so bili v preučevanih letih primerljivi, torej razlog za drastično manjši prirast knjig (posledično učbenikov) v letih 2020 in 2021 ne more biti pomanjkanje finančnih sredstev. Delno bi upad nabavljenih knjig lahko pojasnilo kovidno obdobje, ki je s splošnim zaprtjem v letu 2020 močno vplivalo tudi na visokošolske knjižnice, vendar pa zaprtja zaradi epidemije niso preprečevala nabave in fizične dostave študijskega gradiva v Centralno medicinsko knjižnico niti ni knjižnica v tem letu sredstev za nakup gradiva v tiskani obliki uporabila izključno za dostop do novih elektronskih virov.

Tovrstna odsotnost pridobivanja večje količine fizičnega študijskega gradiva z nakupom, ki je kljub poročanemu dvigu sredstev, namenjenih za nabavo gradiva na fizičnih nosilcih, opazna tudi v letu 2022, je prav tako zagotovo vplivala na razpoložljivost in predvsem pokritost v študijskem letu 2022/2023.

6 Zaključek

Menimo, da je smiselno analize razpoložljivosti in (ciljne) pokritosti študijskega gradiva opraviti enkrat letno in nabavno politiko oblikovati skladno z rezultati, pri čemer je ustrezni delež pokritosti in razpoložljivost na dolgi rok mogoče zagotavljati le v primeru odsotnosti velikih in pogostih sprememb v priporočilih nosilcev predmetov, saj nabavna politika ni enkraten postopek, temveč skrbno načrtovan in dolgotrajen proces izgradnje kakovostne knjižnične zbirke. Centralna medicinska knjižnica lahko le s sistematičnim sprotnim pregledovanjem učnih načrtov za obvezne predmete na študijskem programu Medicina in študijskem programu Dentalna medicina ter pregledovanjem knjižnične zbirke v svojem knjižničnem katalogu pridobi podatke o razpoložljivosti naslovov priporočenega študijskega gradiva ter pokritosti, s čimer lahko glede zadovoljevanja potreb študentov še bolje izvaja svojo nabavno politiko ter tako uresničuje ta del svojega poslanstva in ciljev. Razpoložljivost in spremljanje deleža ciljne pokritost priporočenega gradiva je kot del letnih seznamov priporočenega študijskega gradiva v skladu s priporočili nosilcev predmetov in učnimi načrti smiselno uvrstiti med merila, ki jih visokošolska knjižnica upošteva pri svoji nabavni politiki oziroma jih vključiti v dokument o nabavni politiki knjižnice, pri čemer pa je treba posebej opredeliti tudi izstopajoče primere naslovov priporočenega študijskega gradiva, ki jih potrebuje zelo veliko število študentov. Dodatno je prav tako smiselno preverjati učinkovitost pri razporejanju in izrabi vloženih virov knjižnice z ustreznimi kazalniki uspešnosti, ki jih priporočajo tudi Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice (za obdobje od 1. junija 2021 do 31. maja 2030) (2021).

Zahvala

Za pomoč pri matematični obdelavi podatkov se zahvaljujemo Maji Ulčnik, univ. dipl. mat.

Navedeni viri

Biblarz, D., Tarin, M.-J., Vickery, J. in Bakker, T. (2001). *Guidelines for a collection development policy using the conspectus model*. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). <https://www.ifla.org/files/assets/acquisition-collection-development/publications/gcdp-en.pdf>

Brodsky, M. (2017). Understanding data literacy requirements for assignments: a business school syllabus study. *International Journal of Librarianship*, 2(1), 3–15. <https://doi.org/10.23974/ijol.2017.vol2.1.25>

Clayton, P. in Gorman, G. E. (2007). *Managing information resources in libraries: collection management in theory and practice*. Facet Publishing.

Definicije statističnih spremenljivk 2022. (2023). Narodna in univerzitetna knjižnica, BibSiSt online. https://bibsist.nuk.uni-lj.si/assets/files/definicije_2022.pdf

Dewald, N. H. (2003). Anticipating library use by business students: the uses of a syllabus study. *Research Strategies*, 19(1), 33–45. <https://doi.org/10.1016/j.resstr.2003.09.003>

Douglas, C. S. (2011). Revising a collection development policy in a rapidly changing environment. *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries*, 8(1), 15–21. <https://doi.org/10.1080/15424065.2011.551487>

Haynes, C. C. (2011). Collection planning management. V M. Bandy in R. F. Dudden (ur.), *The Medical Library Association guide to managing health care libraries* (str. 135–155). Neal-Schuman Publishers, Inc.

Kodrič - Dačić, E. (2007). Uvod v izgradnjo knjižničnih zbirk. *Knjižnica*, 51(1), 89–112.

Maybee, C., Carlson, J., Slobodnik, M., Chapman, B. (2015). »It's in the Syllabus«: identifying information literacy and data information literacy opportunities using a grounded theory approach. *The Journal of Academic Librarianship*, 41(4), 369–376. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2015.05.009>

Phillips, H. E. (2014). Health sciences libraries. V M. S. Wood (ur.), *Health sciences librarianship* (str. 87–115). Rowman & Littlefield.

Poslovnik o splošnih pogojih poslovanja Centralne medicinske knjižnice Univerze v Ljubljani Medicinske fakultete. (2017). Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta. <https://www.mf.uni-lj.si/o-fakulteti/centralna-medicinska-knjiznica/o-knjiznici/knjiznicni-red/poslovnik-cmk>

Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe. (2023). *Uradni list RS*, (28/23).

Rampih, S. (2010). *Nabavna politika v splošnih knjižnicah*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Statistični podatki o knjižnicah. (2017). Narodna in univerzitetna knjižnica, BibSiSt online. https://bibsist.nuk.uni-lj.si/assets/files/statistika/podatki/2017_VS_knjiznice_v_ste-vilkah.xlsx

Statistični podatki o knjižnicah. (2018). Narodna in univerzitetna knjižnica, BibSiSt online. https://bibsist.nuk.uni-lj.si/assets/files/statistika/podatki/2018_VS_knjiznice_v_ste-vilkah.xlsx

Statistični podatki o knjižnicah. (2019). Narodna in univerzitetna knjižnica, BibSiSt online. https://bibsist.nuk.uni-lj.si/assets/files/statistika/podatki/2019_VS_knjiznice_v_stevilkah.xlsx

Statistični podatki o knjižnicah. (2020). Narodna in univerzitetna knjižnica, BibSiSt online. https://bibsist.nuk.uni-lj.si/assets/files/statistika/podatki/2020_VS_knjiznice_v_stevilkah.xlsx

Statistični podatki o knjižnicah. (2021). Narodna in univerzitetna knjižnica, BibSiSt online. https://bibsist.nuk.uni-lj.si/assets/files/statistika/podatki/2021_VS_knjiznice_v_stevilkah.xlsx

Statistični podatki o knjižnicah. (2022). Narodna in univerzitetna knjižnica, BibSiSt online. https://bibsist.si/datoteke/podatki/podatki/2022_VS_podatki.xlsx

Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice: (za obdobje od 1. junija 2021 do 31. maja 2030). (2021). Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, (87/01, 96/02, 92/15).

dr. Ajda Ulčnik, univ. dipl. bioteh.

Mestna knjižnica Ljubljana, Kersnikova 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: ajda.ulcnik@mklj.si

Vesna Cafuta, univ. dipl. biol.

Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Vrazov trg 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: vesna.cafuta@mf.uni-lj.si

Information Literacy Programmes at The Academic Level in The Field of Law: a Croatian Perspective

Visokošolski programi informacijskega opismenjevanja na področju prava: hrvaška perspektiva

Dejana Golenko

Oddano: 3. 10. 2023 – Sprejeto: 7. 11. 2023

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original Scientific Article*

UDK 37.091.3:004:027.7(497.5)

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.2>

Abstract

Purpose: In law libraries in the Republic of Croatia, only a small number of information literacy programmes have been recorded. This indicates the need to strengthen and promote more effective teaching of information literacy in the field of law. The aim of this paper is to analyse the published literature to gain insight into the existing knowledge regarding information literacy in the field of law over the past 30 years in the Republic of Croatia. This analysis aims to determine possible directions for development and to find more effective teaching methods for information literacy.

Methodology/approach: The methodology used included a qualitative research approach, specifically content analysis of works published in the last 30 years concerning information literacy at the academic level in the field of law in the Republic of Croatia.

Results: The development of information literacy at the academic level in the field of law can be observed in parallel with the development of information literacy at the broader academic level in the Republic of Croatia. The most significant changes can be seen over the past five years, both at the theoretical and practical level of law school library work. Research on information literacy in the field of law, initially primarily focused on user education, is deepening and expanding, both in terms of methodology and content, because of intense and dynamic changes in the information and educational environment. As a result, further directions of development should be guided

by the need for more research on the essential literacy skills of the 21st century for all stakeholders in the educational process. Such research would contribute to a greater understanding of the most relevant content and methods to be included in information literacy programmes tailored to the specifics of the legal discipline.

Research limitation: A literature analysis revealed numerous different terms related to information literacy at the academic level in the field of law, especially in works published in the 1990s, when the term “information literacy” was not established in the Republic of Croatia. Therefore, there is a possibility of unintentional oversight of specific works. Another limitation of the research is the role of one evaluator/researcher in implementing the content analysis of the publications due to possible subjectivity in the analysis.

Originality/practical implications: This study is one of the first to offer detailed insights into the current trends in information literacy development at the academic level in the field of law over the past 30 years. On a practical level, the author aims to encourage academic librarians to create and implement formal information literacy programmes within the realm of law and its related libraries.

Keywords: information literacy in the field of law, information literacy programmes, Republic of Croatia

Data set metadata: No research data are associated with this article.

Izvleček

Namen: V pravnih knjižnicah v Republiki Hrvaški je zabeleženih le malo programov informacijskega opismenjevanja (IOP). To nakazuje na potrebo po okrepitvi in promociji učinkovitejšega IOP na področju prava. Namen prispevka je analizirati objavljeno literaturo z namenom pridobivanja vpogleda v obstoječe znanje v Republiki Hrvaški o informacijski pismenosti (IP) na področju prava v zadnjih tridesetih letih. Namen analize je določiti možne usmeritve za razvoj in najti učinkovitejše učne pristope pri IOP.

Metodologija/Pristop: Uporabljena je kvalitativna metodologija, natančneje analiza vsebine del, objavljenih v zadnjih tridesetih letih na področju IP na visokošolski ravni na področju prava v Republiki Hrvaški.

Rezultati: Razvoj IP na visokošolski ravni na področju prava lahko gledamo vzporedno z razvojem IP na širšem akademskem področju v Republiki Hrvaški. Najpomembnejše spremembe zaznamo v zadnjih petih letih, tako na teoretični kot na praktični ravni dela knjižnic pravnih šol. Raziskave IP na področju prava, ki so se prvotno najbolj osredotočale na izobraževanje uporabnikov, se pogloblja in razširja, tako glede metodologije in vsebin, zaradi intenzivnih in dinamičnih sprememb v informacijskem in izobraževalnem okolju. Posledično bi morali usmerjati nadaljnji razvoj na osnovi dodatnih raziskav osnovnih veščin pismenosti 21. Stoletja za vse udeležence v izobraževalnem procesu. Tako raziskovanje bi prispevalo k boljšemu razumevanju najbolj relevantnih vsebin in metod, ki bi jih bilo treba vključevati v programe IOP, prilagojene specifikam področja prava.

Omejitve raziskave: Analiza literature je razkrila številne in različne termine, povezane s področjem IP na visokošolski ravni na področju prava, zlasti gre tu za dela, objavljena v 90-tih letih prejšnjega stoletja, ko termin »informacijska pismenost« na Hrvaškem še ni bil vzpostavljen. Obstaja torej možnost nenamernega spregleda specifičnih del. Druga omejitev je vloga raziskovalke pri uporabi analize vsebine zaradi možne subjektivnosti.

Izvirnost/praktična uporaba: To je ena prvih študij, ki ponuja podroben vpogled v trenutne trende razvoja IP na visokošolski ravni na področju prava v zadnjih tridesetih letih. Na praktični ravni je namen avtorice spodbuditi visokošolske knjižničarje k oblikovanju in implementaciji programov IOP na področju prava in sorodnih knjižnic.

Ključne besede: informacijska pismenost, pravo, informacijsko opismenjevanje, Republika Hrvaška

Podatkovni set: Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobenem drugem viru.

1 Introduction: Information Literacy at the Academic Level

Although information literacy has almost simultaneously developed with new learning approaches and educational theories, it experienced a real boom in the mid-1990s with the availability of the internet and the development and appearance of new tools for searching information (search engines, metasearch engines, invisible web, etc.) (Bruce, 2000; Lau, 2006; Špiranec and Banek Zorica, 2008; Zurkowski, 1974). The above is confirmed by Bruce (2000), who discusses the four primary phases of information literacy research. The first phase is the so-called pre-phase of information literacy research covering the 1980s. In this phase, the researchers in this field investigate information skills, but the term information literacy is absent. In the second phase, the so-called experimental phase from 1990 to 1995, the authors develop and create terms and define the concept of IL. The concept of information literacy was spread in the third research phase from 1995 to 1999, and the last, fourth development phase from 2000 continues to this day. Bruce points out that the most significant growth occurred in the development phase. Thus, the existing research areas primarily focused on education are being deepened and expanded, methodologically and in terms of content, due to increasingly intense and dynamic changes in the information environment. New areas less represented in previous phases, such as the workplace, the broader social environment, or specific demographic groups that have left the formal education system, are also included.

Due to the development of information and communication technology and the emergence of new educational concepts and paradigms at universities (introduction of the Bologna Process), the need to develop students' information skills

has come to the fore. Thus, present-day students are required to actively learn, participate in the research process, solve problem tasks, and find and evaluate relevant sources of information (Dewey, 1997). Students must learn to find information, use it effectively, assess it, and judge it while developing their critical thinking and acquiring the skills they need throughout both their academic and lifelong education (Bruce, 2000, 2013; Špiranec and Banek Zorica, 2008, p. 14).

Knowledge and use of information and communication technology and information resources are related to user needs. Therefore, librarians should align their services and activities with these needs. In doing so, they must alert users to the different possibilities of accessing information resources and the evaluation, judgement, and effective use of information (Webber and Johnston, 2000). Consequently, information literacy programmes are an increasingly indispensable part of the work of higher education libraries because the competencies covered by information literacy are becoming a prerequisite for successful student learning (Lau, 2006; Webber and Johnston, 2000).

However, regardless of the importance of formalising information literacy content, the practice of information literacy implementation and inclusion in higher education libraries worldwide differs. For example, in the United States of America, Canada, Great Britain and Ireland, Scandinavian countries, and Australia, information literacy programmes have long been implemented at the formal level of academic institutions (Lupton and Bruce, 2010). In other countries, such as in Southeast Europe, programmes are most often implemented at an informal level. This is because librarians and academic libraries encounter different problems in the implementation and application of methods of teaching information literacy to students. In practice, these teaching methods are sometimes difficult to achieve due to the awareness of the teaching staff or the inclusion of information literacy in the curriculum of the academic institution. One of the problems is a lack of understanding of the role of the library as a participant in the educational process taking place at academic institutions, but also the lack of awareness among teachers that libraries implement and offer information literacy programmes. On the other hand, some teachers believe that they have sufficient knowledge to implement content related to information literacy themselves as part of their classes and that they do not need librarians (Rubinić and Stričević, 2013; Zanin-Yost and Dillen, 2019). Furthermore, research and teaching staff often believe that the current generation of students does not need to develop information skills because this so-called Google generation grew up with information and communication technologies (Kirschner and Bruyckere, 2017; Nicholas et al., 2011; Williams and Rowlands, 2008, p. 69).

However, numerous studies have actually shown the opposite. More and more students have the false impression that they know how to use the necessary information resources during their studies. They often overestimate their knowledge of the internet and do not recognise relevant information. They are superficial in their searches and do not have developed evaluation criteria. According to Torras and Sætre, such students become a challenge for libraries because librarians believe that it is difficult to get students to recognise the library as a relevant source of information and a place where they will acquire and develop the information literacy competencies they need (Torras and Saetre, 2009). This challenge is even more significant because each scholarly discipline has its own specificities, so librarians at academic libraries often must consider the specificities of a scholarly field when designing information literacy programmes. The reason for this is that information literacy is a prerequisite for lifelong learning, and by connecting generic (fundamental) skills and conceptual (specific) information literacy skills of particular disciplines, students acquire the necessary and complete information literacy skills that they will need in their everyday life and work.

2 Information Literacy in the Field of Law

The development of information literacy in the field of law can be compared to the development of information literacy in universities and higher education libraries worldwide. As in scholarship in other fields, most researchers have indicated that, due to the development of information and communication technology and changes in the educational environment, law libraries must adapt their information services and apply information literacy programmes as much as possible (Callister, 2003; Breland, 2022; Dell, 2019; Garingan, 2021; Kaplan and Darvil, 2011; Naveed and Shah, 2023; Webber and Johnston, 2000). Jayasuriya and Brillantine (2008) state that with each wave of innovation in legal publishing and the development of information technology, law librarians must re-evaluate their information services for students. Students have increasingly high expectations. They expect to conduct research more easily and without any issues, given the accelerated changes in information and communication technology (Abbas et al., 2014; Bronstein and Solomon, 2021). As early as 2001, Pengelley (2001) pointed out that the education of lawyers was no longer just carried out in the classrooms of the faculties of law; legal education was already becoming a hybrid place that includes electronic resources available on the web and new ways of learning, such as e-learning, making the internet crucial in developing the educational experience of students. Today, 20 years later, numerous authors are considering the rapid development of information and

communication technology and emphasise the importance of adopting new attitudes, knowledge, skills, digital competencies, media literacy skills, and other 21st-century literacy (Osborne, 2018). For example, Garingan and colleagues stress the importance of the skill of “algorithmic literacy” regarding the use of artificial intelligence tools in the legal profession, which makes it easier for lawyers to understand and apply advanced legal technologies in the digital environment (Garingan, 2021; Garingan and Pickard, 2021).

But information literacy within the field of law requires many specific features, even unique in relation to other fields of knowledge (especially the humanities and natural sciences) (Callister, 2010). Due to the constant development of new branches and areas of law, new demands are placed on Croatian legal scholars and practitioners regarding their knowledge and interpretation of law. In order to perform their work in a timely and accurate manner, they must successfully search, use, and have a good knowledge of relevant European and international legal resources. During their education, law students must learn how to find, use, evaluate, and cite numerous legal sources (for example, learn to use a relevant legal source, know different ways of citing legal acts, and recognise the peculiarities of legal bases). Likewise, they must learn to analyse and critically approach a legal issue, recognise the normative framework for a legal problem, compare different legal systems available in different legal databases or other sources of information, and learn to evaluate scholarly information in the field of law (Ryesky, 2007). Considering these demands, the authors cited believe that students should develop not only generic (general) information literacy skills but also contextual (professional) information literacy skills in the field of law, which are crucial to developing their lifelong competencies as future jurists (Beljaars, 2009; Davies and Jackson, 2005).

Furthermore, the Principles and Standards for Legal Research Competency were set in the United States of America in 2013 and revised in 2020. They are based on ACRL standards but are designed to correspond to the development of the necessary information skills and specific search tools and techniques intended for law students (American Association of Law Libraries, 2012; Principles and Standards for Legal Research Competency, 2013, rev. 2020) due to the necessity of implementing a holistic approach to legal education and of distinguishing legal skills from information literacy skills in the field of law (Kim-Prieto and Kahvecioglu, 2014). Encouraged by the experience of American colleagues, in 2012 British and Irish Association of Law Librarians (BIALL) introduced the BIALL Legal Information Literacy Statement (2012), which, along with the revised version of the SCONUL model using a series of lenses, is a key document for the development of information literacy in the field of law in Great Britain and Ireland (Bird, 2013). They provide a framework for the creation of information literacy programmes

in the field of law which are based on an integrative approach to curriculum creation through the collaboration between teaching and library staff (Society of College National and University Libraries, 2011; 2013).

Positive changes related to information literacy are also visible at law faculties in Southeast Europe (Rašidović, 2019). In 2013 the Southeast Europe Association of Law and Related Libraries created the document “Roles and Competencies of Librarians in Law and Related Libraries”. The document contains guidelines for monitoring, planning, evaluating, and upgrading the continuous professional education, development, and training of law librarians. Under point 3, on the jobs and tasks of librarians in law and related libraries, the document indicates that the role of librarians is to teach the user community in the sphere of information literacy.

There are different practices of implementing information literacy programmes around the world, which is reflected in the representation and inclusion or non-inclusion of information literacy at the formal institutional level, but it can be concluded that, given the specifics of law, collaboration between teachers and librarians in creating information literacy programmes is indispensable. In doing so, experts believe that programmes must be based, as in the United States of America, Great Britain, and Ireland as the countries with the longest tradition of law librarianship, on practical models of information literacy that emphasise a collaborative and integrative approach to shaping the institution’s curriculum in order to develop the necessary information literacy skills of law students (Bird, 2013; Callister, 2003; Davies and Jackson, 2005).

3 General Presentation of Current Conditions

The changes in society just described, the development of information and communication technology, the digital environment, and the emergence of new educational concepts and paradigms are also visible within higher education institutions in the Republic of Croatia, which was particularly evident during the COVID-19 pandemic (Martinović, 2022). Thus, an increasing number of information literacy programmes implemented by higher education libraries in the Republic of Croatia has been recorded, which is decidedly positive. However, the issue remains that little systematic implementation of programmes has been carried out in academic institutions at Croatian universities. Due to unsystematic and irregular education, students are often not independent or proactive in the research process and in preparing theses and dissertations that require skills and knowledge in the field of information literacy. Although they are competent

at using modern technologies for everyday communication and entertainment, they often lack the information and digital literacy skills they need to successfully learn and explore in a digital educational environment. Some do not know how to use online library services, do not use institutional repositories, do not know how to use, search, and evaluate different databases, and are not sufficiently critically aware of the importance of wise and ethical use of information regardless of the medium (Martinović, 2022).

4 Aim, Purpose, and Research Questions

The problem mentioned above is also manifested in the practices of law school libraries, where a small number of information literacy programmes have been documented, indicating the need to strengthen and promote more effective teaching of information literacy in the field of law. To find an answer to the question of how to strengthen and promote the teaching of information literacy at the academic level at law faculties in the Republic of Croatia, I have conducted an analysis of the published literature on information literacy in the field of law in approximately the last 30 years in the Republic of Croatia. This analysis investigates to what extent information literacy is contextually positioned as a phenomenon at the academic level in the field of law and to what extent it is perceived as an essential factor affecting learning outcomes and the abilities necessary for lifelong learning. This analysis seeks to determine the direction of information literacy development in the field of law in the Republic of Croatia and to find more effective teaching of information literacy in the field of law.

The purpose of this research is to revise and expand the previous theoretical knowledge about information literacy in the field of law and to encourage discussion about the importance of promoting, refining, and raising awareness about the inclusion of formal information literacy programmes at the academic level in the field of law in the Republic of Croatia, which will lay the foundation for further research. On a practical level, I wish to encourage academic librarians to create and implement formal information literacy programmes in law and related libraries.

This is one of the first studies that provides a more detailed insight into the current directions of information literacy development at the academic level in the field of law in the last 30 years. The applied methodology, content analysis, can be used for other similar research, and the investigated theoretical frameworks can be used to determine further directions of research that would contribute to

a greater understanding of information literacy in the field of law in the Republic of Croatia.

With this in mind, the following research questions arise:

1. Has information literacy been recorded as a phenomenon at the academic level in the field of law in the Republic of Croatia, and since when?
2. Is information literacy perceived as an important factor affecting learning outcomes and skills necessary for lifelong learning?
3. What are the tendencies in the development of information literacy in the field of law in the Republic of Croatia?
4. What is the attitude of librarians and teaching staff at law faculties towards teaching information literacy?

4.1 Research Methodology

To find answers to these questions, it is necessary to gain a more detailed insight into information literacy in the field of law and to try to determine its direction of movement and development in the last 30 years in the Republic of Croatia. The methodology used included a qualitative research approach, which included a content analysis of published works on information literacy in the field of law in Croatia (Case, 2012; Neuendorf, 2002).

The content analysis made it possible to search and analyse the available literature in a systematic, simple, and high-quality manner, but also to gain insight into the most frequently used terms and relevant terminology related to the concept of information literacy and information literacy programmes at the academic level in the field of law. The analysis included identifying literature on the topic of research (books, research articles, book chapters, proceedings, books of abstracts, etc.), and a critical evaluation and selection of literature on information literacy at the academic level in the field of law in Croatia was carried out (Case, 2012). Content analysis was used while processing the documents. Qualitative (non-frequency) analysis was used to detect the recording of certain content and to analyse its features, i.e. to what extent information literacy concepts and related concepts were represented and used in the analysed literature (Tkalac et al., 2011).

Works that were published within the last 30 years were analysed. In doing so, the four fundamental phases of information literacy research, according to Bruce, were taken into account as a foundation, with an emphasis on the last development phase that began in the 2000s, characterised by changes that took place in law libraries due to the emergence of the internet, rapid development,

the application of information and communication technology, and changes in higher education in the 20th century (Bruce, 2000, 2013).

To determine the direction of information literacy research in the field of law, the first step in analysing the content of the works was to search for works indexed in the Croatian Scientific Bibliography (CROSBİ) and the portal of Croatian and scholarly journals HRČAK, considering their interdisciplinary nature and quality and credible sources. Search queries were composed in the database's search engine, such as "information literacy in the field of law", "information literacy programmes", "user education", etc.

Various well-known variants and synonyms of key terms were taken into account (e.g. user education, user education in the field of law, information skills of students); too narrow or too broad ordering of terms was considered, and the appropriate tools enabled by CROSBİ and HRČAK were applied: keywords, words from the title and abstract, various filters, etc.

The second step was the analysis of the content of the published bibliography of works in the field of Croatian academic and special librarianship from 1950 to 2015 (Majstorović and Leščić, 2017) and the programme books and published proceedings of the professional and scholarly conference Special and Academic Libraries Days, covering the field of academic and special librarianship in the Republic of Croatia. Various well-known variants and synonyms of key terms were taken into account (e.g. user education, user education in the field of law, user teaching, information skills of students, information literacy in the field of law, law librarianship, user training programmes, information literacy programmes etc.).

When identifying appropriate and relevant versus irrelevant works, the exact question posed and any conclusions were taken into account, i.e. an attempt was made to determine whether the works provided important information not only on practical application but also for future research in a consistent, objective, and unbiased manner; the reputation of the author and the publication in which the work was published were also considered (Franić et al., 2016).

4.2 Research Limitations

A literature review reveals that authors used many different terms in their works on information literacy at the academic level in the field of law, especially in works published in the 1990s, when the term "information literacy" was neither adopted nor commonly used in Croatia. Therefore, there is certainly a possibility

of unintentional oversight of certain works. Another limitation of the research is the role of one evaluator/researcher in implementing the content analysis of the publications due to possible subjectivity in the implementation of the analysis.

5 Results

Regarding the aim of the work and the direction of information literacy development in the field of law, the reviewed literature was selected, i.e. classified into three main groups (Table 1). The first group of selected works referred to those on information literacy in the field of law in Croatia published in the period from 1990 to 2000. The second group included works on information literacy in the field of law in Croatia published from 2001 to 2010. The third group included works on information literacy in the field of law in Croatia published from 2011 to 2023.

Table 1. *Main groups of selected and analysed works on information literacy in the field of law in the Republic of Croatia*

Group 1	Group 2	Group 3
Works published from 1990 to 2000	Works published from 2001 to 2010	Works published from 2011 to 2023

5.1 Information Literacy in the Field of Law in the Republic of Croatia (1990–2000)

In the period from 1990 to 2000, no works were recorded in which the term “information literacy” is mentioned in the field of law. However, the analysis reveals several works that mention the importance of user education in searching and using information resources at universities (Bekovac-Lokmer and Gilić, 1987; Majstorović and Leščić, 2017). For instance, at the meeting of the Rijeka Library Association, held on 19 March 1987, Dubravka Stančin-Rošić gave a review of the emergence of user education, and researched activities in the field of education in national and university libraries of the republics and provinces, as well as in university libraries in the Socialist Republic of Croatia (Bekovac-Lokmer and Gilić, 1987). She also pointed out that the issue of user education was considered at the federal level of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia at the Eighth Congress of the Federation of Library Associations of Yugoslavia in Priština in 1979, where the importance of staff and user education was mentioned, and that between 1970 and 1987, 13 papers were published on the aforementioned topic. Six of them were published in the Socialist Republic of Slovenia. At the end of

the 1980s, university and national libraries implemented two types of education. One type of education guided users on using library services, and the other type included so-called bibliographic instructions focused on using library materials and searches of reference materials, bibliographies, and secondary journals in a narrow professional field. It was also pointed out that none of the mentioned libraries had elaborate work programmes for educating users nor did they have continuous visits and agreements with individual university faculties. According to Stančin-Rošić (1987), everything in this framework still depends on individual professors' goodwill and understanding of our higher education institutions regarding the need to introduce students to the library. 1990 was an important year for academic libraries in Croatia, since the Standards for Higher Education Libraries in Croatia (Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj, 1990) were published that year. These standards mention user education, among other topics, in the description of the faculty library's services:

... direct work with users, which includes providing information (catalogue, bibliographic, factual, referral, etc.), retrospective searches ...; working with users, which includes teaching users how to use the catalogues and other information aids that the library holds and familiarising them with the possibilities of searching for information and obtaining the desired documents from available databases and funds.

Likewise, Petrak (1990) published a paper on the topic of education among the student user population in higher education medical libraries in 1990. In the literature from the period analysed, a variety of terms related to user education can be observed, e.g. user training, user education, user teaching, etc. (Petrak, 1998).

In terms of works on law librarianship, most authors emphasise the importance of educating users on utilising and providing access to legal sources (such as official publications and law databases, e.g. Lexis Nexis). This topic is mainly dealt with by the staff employed in the Official Publications Collection at the National and University Library in Zagreb. However, only a few works were recorded from this period that were published or presented at gatherings by librarians from law faculties but that did not deal with topics related to user education, instead describing their services and forms of work or special collections of law books (Bačić, 1998).

5.2 Information Literacy in the Field of Law in the Republic of Croatia (2001–2010)

More important changes in the work of academic libraries and the implementation of user education can be seen by analysing works and presentations

published and held at the beginning of the 21st century. Thus, from 2000 to 2003, for example, there was a trend of promoting the importance of user education in academic libraries, with an emphasis on using different sources of information, especially commercial multidisciplinary databases, as one example. Such a trend can also be seen in the works of authors from the field of law librarianship, who emphasise the importance of educating users and librarians about legal databases, e.g. European Union databases (Baršić-Schneider and Peradeni-Kotur, 2006). In her presentation at the 5th Special Libraries Days, Peradeni-Kotur (2004) talks about the importance of user education in state administration libraries, with an emphasis on the specificity of legal sources. Also Pilaš emphasises the importance of the continuing education of librarians in the field of official publications (Pilaš, 2000, 2004).

Since 2003 the term “information literacy” has become increasingly common in scholarly papers (Cassel et al., 2003; Hoić-Božić, 2003; Lasić-Lazić et al. 2006a). This has been particularly evident since 2008, when Špiranec and Banek Zorica (2008) published the book entitled *Information Literacy: Theoretical Framework and Starting Points*. In analysing the abstracts of programme books from professional meetings of academic libraries, including law libraries, one finds that “education of users” and related terms are mostly used, e.g. user teaching and user education, and the term “information literacy” was still not established in practice until the end of the first decade of the 21st century (Jokić, 1999, Pažur, 2003; Tokić et al., 2003).

Since 2004, both on a theoretical and practical level, there has been a greater interest among scholars in topics related to the context of information literacy, namely the role of the academic library at faculties and universities, the perception of the higher education library as a partner in research and educational work, and the importance of advocacy in academic libraries in different communities (Bačić and Pšenica, 2006; Petr Balog, 2009; Raos, 2006; Tokić, 2005; Tomljanović, 2005).

Thus, at the 7th and 8th Special and Academic Libraries Days, numerous presentations were recorded on the topic of partnership in special and academic libraries (for example, the presentation by Tomljanović (2005), who talks about the role of the University Library as a partner in research and teaching work, and Bačić and Pšenica (2006), who emphasise the importance of public advocacy for special and academic libraries).

There are also more works on both the practical and theoretical level by researchers who deal with the issue of measuring the quality of business operations, activities, and services of the academic library. At the theoretical level, Petr’s

dissertation, “Qualitative Indicators of the Success of Academic Libraries”, was published in 2004 (Petr, 2004), and at the 10th Special and Academic Libraries Days in 2008, numerous presentations were held on this topic (10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, 2008; Machala and Machala, 2009).

5.3 Information literacy in the Field of Law in the Republic of Croatia (2011–2023)

In 2011, entering the new decade of the 21st century, the greatest positive developments in terms of the practical work of academic libraries were recorded in the field of information literacy, including in law libraries. One of the central topics at the 12th Special and Academic Libraries Days was services and users, and a special session was devoted to law librarianship, with an emphasis on working with users and providing information on resources of official publications and state information. In their presentations, Čar (2011), Martek (2011), Pilaš (2011), Peradenić-Kotur (2011); and Ramljak and Grošek (2011), emphasize the importance of education on searching for legal information, and particularly the importance of educating users on the use of European Union resources (12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, 2011).

The trend of user education continued during the following years. In 2013 the term “user information literacy programmes” and the term “information literacy” in an academic context were documented for the first time in the titles and abstracts of papers held at the 13th Special and Academic Libraries Days. There are as many as four papers in which the concept of information literacy is mentioned. The authors talk about the importance of implementing information literacy programmes at the academic level, and two of them are from the field of law. For example, Petr Balog, Zetović, and Plaščak (2014) presented on the role of libraries in the service of information literacy by presenting the state of academic libraries at the University of Osijek, while Špiranec spoke about information literacy in the era of social media.

Two presentations were recorded on law libraries, namely by Salatić (2014), who researched the information literacy level of students at the J. J. Strossmayer University in Osijek, and Siber (2014) who spoke about information literacy programmes for students at the Faculty of Law in Osijek. While analysing the programme book of the 13th Special and Academic Libraries Days, numerous other presentations were found that emphasise the importance of the librarian’s role as a partner in teaching and/or scholarly and research processes and the importance of developing users’ information skills; some describe ways of implementing information literacy programmes (systemic teaching – individual and collective, conferences, courses, lectures, workshops, seminars, exercises).

Moreover, in their presentations the authors emphasised the importance of evaluating information resources and library support in e-learning (Macan, 2013; Mučnjak, 2013; Stojanovski, 2013). In addition to the aforementioned topics, new ones have opened, such as the development of librarian profiles and professions due to newly emerging changes in the digital environment and e-education (Machala, 2015).

In the context of information literacy in the field of law, this period also recorded the largest number of scholarly and professional publications. While there is still a small number of scholarly works on information literacy in the field of law, as well as on students' information literacy, this still represents a positive change in comparison to the previously analysed periods. In these works, the authors mainly deal with the importance of including information literacy programmes at the formal level of law faculties, the necessity of developing law students' information skills, and the importance of promoting information literacy at law faculties among research and teaching staff and the management of the institution (Konjevod et al., 2016). The analysed papers indicate that in law libraries information literacy programmes are most often implemented either by librarians independently or at the invitation of the course coordinator in an informal arrangement. This means that programmes are usually not mandatory and are not included at the formal level of law schools (Golenko et al., 2017). They are carried out sporadically, partially, in individual courses, or within the framework of seminar classes, which are not attended by all students but only by those who applied. Such information literacy programmes are most often implemented in parallel or independently within the library, and the concept of information literacy is not integrated into the goals, outcomes, and instruction of the academic course or programmes within the field of law.

Regarding the specifics of the legal field and the needs of law students in their daily work and learning, the authors cited emphasise that partnerships and co-operation between librarians and research and teaching staff are indispensable in creating and implementing information literacy programmes (Golenko et al., 2017). The authors clarify this by highlighting that librarians are often not lawyers by profession, and they therefore do not even have the necessary legal skills and knowledge. Part of the teaching staff also has the problem of understanding the concept of information literacy in the field of law. Although the teaching staff demands special knowledge and application of legal skills from every law student, and thus future lawyer, some of them do not emphasise the development of information literacy skills in the field of law. For example, only one programme is recorded at law faculties in the Republic of Croatia that is formally included in the teaching curriculum and conducted as an independent course at the post-graduate level (Kolegij Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka, 2014).

Due to unsystematic sporadic education that is not included at the formal level of the institution, the authors consulted point out that students in all years of study possess different levels of information literacy skills, which are crucial to developing their lifelong competencies needed not only during their education but also as future jurists. At the same time, they believe that this leads to students often not being independent or sufficiently active in the research process and in drafting papers that require skills and knowledge in the field of information literacy (Golenko et al., 2013). There is also no feedback on the success of such education that would enable further planning, progress, etc. On the other hand, the problem they see is that law students are often not even very interested in fields outside law, and in the first year of studies, as they enter the academic world, they are not even aware of the importance or meaning of this form of education; it is therefore difficult to get them interested in actively participating in such forms of teaching (Golenko, 2016a; Petr Balog et al., 2013; Petr Balog and Siber, 2014).

For example, Petr Balog et al. (2013) conducted a study at three faculties at the University of Osijek on the evaluation of information literacy programmes for students at the academic level and the importance of their implementation. Golenko et al. (2012) conducted a pilot study on law students' use of information sources in a case study at the Faculty of Law in Rijeka.

Due to the unsystematic and sporadic education at law faculties, some authors stress the importance of representing information literacy in strategic documents (Golenko et al., 2013; 2017). A step further is research that examines the views and experiences of the institution's management and bodies that decide on strategic documents and curriculum stressing the implementation of information literacy programmes, their inclusion at the formal level, and the development of students' information skills (especially in the field of law) at law faculties in Osijek and Rijeka (Golenko et al., 2017).

Regarding the specifics of the scholarly discipline at the theoretical level, some papers investigate the issue of the necessary pedagogical competencies of librarians for the implementation of the information literacy programmes in the field of law (Golenko, 2018, 2020). Thus, these authors point out that librarians, if they want to have a more active daily role in the work of an institution of higher education, must not neglect the educational role of the library and must be more active partners in the creation of educational programmes. At the same time, they warn that librarians must also possess pedagogical knowledge to be able to hold classes at an academic institution or participate in it – that is, to create and implement various educational programmes, especially information literacy programmes in the field of law (Golenko, 2016b; Golenko and Arh, 2020).

The work covering the broadest context of information literacy in the field of law in the Republic of Croatia is the research I conducted in my doctoral dissertation. In the dissertation, I offered a proposal for a model of an intracurricular approach to information literacy at the academic level in the field of law (Golenko, 2016a). The abovementioned model is a theoretical framework for interpreting processes and interrelationships in the information literacy process in the field of law. Using this, it is possible to interpret processes and interrelationships and simultaneously consider the proposed guidelines as necessary steps to enable the application of the information literacy process. This model is the first such paradigm in the field of law at the national level in the Republic of Croatia. Therefore, it is subject to changes and upgrades and should continue to be tested and upgraded in the future.

In my dissertation and in creating this model, I concluded that information literacy programmes in the field of law are essential and that they should be based on intracurricular types of information literacy where information literacy is part of the institution's curriculum but which should be implemented in close collaboration between teachers and librarians. However, for the model to be applicable, I warn of the necessary prerequisites based on previous experiences and acquired information skills and competencies of all participants in the educational process, as well as their previous knowledge of information literacy. The question arises as to what prerequisites, i.e. already acquired experience, information skills, and knowledge about information literacy, the participants of the educational process possess when they are involved in planning and implementing the programme so that the proposed model could be applicable in a certain context in the field of law.

In the last few years in the Republic of Croatia, several significant changes have taken place in higher education that relate to the work of academic libraries, including law libraries, with the introduction of new services and a shifting role in the educational process of faculties. Thus, the Croatian Declaration on Open Access (Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu, 2012) defined the term "open access" as "open, free of charge, and unrestricted access to digital scientific information that enables reading, storing, distributing, researching, retrieving, indexing, and/or other legal use".

Following European initiatives, universities in the Republic of Croatia support open science and an open approach to representing the concept in various strategic documents and policies. They also implement numerous activities on a practical level (for example, providing support to researchers related to archiving and self-archiving in institutional repositories as part of Dabar, a national

service that enables digital academic archiving and repositories) (Deklaracija Sveučilišta u Rijeci “Europska otvorena znanost”, 2019).

In terms of legislation, the new Law on Library Activities and Libraries (Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, 2019, 2022¹) came into force in the Republic of Croatia, and after 35 years, the new Standard for Academic, University, and Scientific Libraries (Standard za visokoškolske, sveučilišne i znanstvene knjižnice, 2022) was published. Both documents emphasise the role of academic librarians in implementing information literacy programmes intended for students, research and teaching staff, etc., undoubtedly yielding concrete positive effects. In 2022 the E-University Project was launched at the national level in accordance with the guidelines and policies of the European Union and the recommendations of the Council on Key Competencies for Lifelong Learning, with the main goal of improving the digital teaching infrastructure, introducing digital teaching tools, and strengthening the digital competencies of teachers and students in the digital environment.

Following the above, works on information literacy in the field of law in new contexts have been recorded. For example, several authors are engaged in research on the importance of developing the information literacy of law scholars and researchers in the context of new modes of scholarly communication and open access (Golenko et al., 2021). On the other hand, research has been documented on law students' essential digital literacy skills (Martinović et al., 2022). With the publication of the Standard for Academic and Special Libraries in the Republic of Croatia, a discussion has been opened on the importance of creating information literacy standards in the field of law, based on the model of British and Irish Association of Law Librarians and US standards, within the Commission for Legal and Related Libraries at the Croatian Library Association and Association of Librarians of Law and Related Libraries of Southeast Europe (SEALL) (Dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, 2023).

6 Discussion

Based on the content analysis of previous research in the last 30 years in the field of information literacy at the academic level in the field of law, we can come to

¹ In 2022, amendments were made to several articles of the law which was passed in 2019. It's not a new law but rather amendments to the one from 2019, and for this reason the first year the law was issued is cited, followed by the subsequent year of amendments to the law.

the following conclusions by comparing professional and scholarly literature. Considering the large number of results and the scope of the work, the most important results are summarised in Table 2 for ease of reference.

Table 2. Overview of research topics: Information literacy in the field of law in the Republic of Croatia (1990–2023)

Information literacy in the field of law in the Republic of Croatia (1990–2000)	Information literacy in the field of law in the Republic of Croatia (2001–2010)	Information literacy in the field of law in the Republic of Croatia (2011–2023)
1. In the scholarly and professional literature, the term »information literacy« is not used, but similar and related terms (education, bibliographic instructions, etc.) are found. 2. The works emphasise the importance of developing the information skills of users. 3. There are no recorded scholarly works on the topic of information literacy in the field of law, but there are recorded examples from the work of law libraries. 4. Education at academic libraries is conducted rarely and often depends on the research and teaching staff's awareness of the role of the educational academic library. 5. Content of education in law libraries: use of information resources of the library, primarily official publications and laws and court practice.	1. Works were recorded on the role of the academic librarian, the necessary skills and competencies of librarians, the quality of measuring the success of the academic library, and the importance of the academic librarian's dialogue and collaboration with research and teaching staff, as well as research on students' information skills. 2. In the scholarly and professional literature, the term »information literacy« is increasingly used (the term was recorded in scholarly papers as early as the beginning of 2000, while it began to be used more frequently in the professional public only after 2010). 3. A greater number of examples of good practice in the implementation of education compared to the previous period were recorded, which are most often implemented informally, depending on the research and teaching staff's awareness of the role of the educational academic library.	1. The most fruitful period in the development of information literacy at the academic level and in the field of law. 2. The most significant changes in law libraries are visible, especially in the last five years. 3. Wide use and frequency of use of the term »information literacy«, financing of numerous projects related to information literacy at the academic level, and inclusion of the term information literacy in national strategic documents, policies, and missions of various higher education institutions. 4. The authors deal with the relationship between the learning process and information literacy at law faculties. 5. Conducted numerous studies on the understanding of information literacy in different contexts and from the angles of different participants in the educational process and educational environment (research and teaching staff, students, librarians, institutional management, legal practitioners, etc.). 6. information literacy programmes have still not been formalised at most law faculties in the Republic of Croatia. 7. One of the contributions is the first theoretical model that provides a deeper insight into the understanding of information literacy at the academic level in the field of law in the Republic of Croatia (Golenko, 2016a).

Information literacy in the field of law in the Republic of Croatia (1990–2000)	Information literacy in the field of law in the Republic of Croatia (2001–2010)	Information literacy in the field of law in the Republic of Croatia (2011–2023)
6. Types of education: guiding users on the use of library services; bibliographic instructions focused on the use of library materials, consultation of reference materials, bibliographies, and secondary journals in a narrow professional field.	4. Content of education: use of library information resources, multidisciplinary databases, legal databases (Westlaw, Lexis Nexis), primarily official publications and laws and court practice.	8. New directions of research in the last five years in the practice of information literacy in the field of law, with an emphasis on the development of information literacy research and contemporary forms of literacy in the 21st century from the perspective of the experience of information literacy users: – research focused on the settings of formal education – deepening the understanding of the experience of legal scholars in order to connect information literacy with the needs of today's society and scholarship in the digital age – research based on the experience of legal practitioners and their learning experience – research on the relationship between information literacy and learning, which will enable the discovery and setting of the best patterns of learning, especially in the context of higher education in the field of law

6.1 Information Literacy in the Field of Law in the Republic of Croatia (1990–2000)

In the scholarly and professional literature, the term “information literacy” is not used, but similar and related terms are recorded (e.g. education, bibliographic instructions, etc.). Research on information literacy began in the 1990s when the importance of developing the information skills of users became more prominent, primarily related to the use of information resources offered by academic libraries, including law libraries. At the same time, academic librarians, using various educational methods, guided users on how to utilise various aids, tools, and resources, such as databases, thesauruses, indexes, etc., in the field of law, legal resources, and databases. Thus, librarians carried out two types of education, most often independently and much less frequently in collaboration with research and teaching staff. Librarians helped users take advantage of library services and follow bibliographic instructions focused on the library materials, reference materials, bibliographies, and secondary journals in a narrow professional field.

6.2 Information Literacy in the Field of Law in the Republic of Croatia (2001–2010)

The next phase of the development of information literacy at the academic level in the field of law can be compared with the development of information literacy at the higher education level in the Republic of Croatia. Many papers have been recorded on the role of the academic librarian, their necessary skills and competencies, the quality of measuring the success of the academic library, and the importance of the academic librarian's dialogue and collaboration with research and teaching staff, and there is also research on students' information skills. The results of the mentioned works can help not only librarians but also teachers and political and strategic decision-makers. In this period, authors began using the term "information literacy" in both scholarly and professional literature. This was recorded in scholarly works as early as the beginning of 2000, while it began to be used more frequently by the professional public only after 2005.

6.3 Information Literacy in the Field of Law in the Republic of Croatia (2011–2023)

The period since 2011 is one of the most productive periods in the development of information literacy at the academic level and in the field of law, and the most significant changes are visible during this time, especially in the last five years. The term "information literacy" is often used in these works, projects to create information literacy programmes in the field of law have been financed (Modernising European Legal Education, 2020) in which law librarians participate, and the term information literacy is included in national strategic documents, laws, and standards related to academic librarianship and in the politics and missions of various institutions. The authors cited deal with the relationship between the learning process and information literacy at law faculties. Numerous studies have been carried out not only on students' information literacy skills; some works also include insights into the entire educational environment at law faculties, the importance of including information literacy in the strategic documents of law faculties, the importance of formalising the information literacy programmes at law faculties, the importance of developing generic and contextual law students' skills, considerations of the specifics of the field of law as a discipline of research, and the importance of collaboration between librarians and teachers in creating information literacy programmes. One of the scholarly contributions designed in 2016 is the first published theoretical model that provides a deeper insight into understanding information literacy at the academic level (Golenko, 2016a).

However, despite the largest number of published papers and numerous examples of implementing information literacy programmes in law libraries,

information literacy still has not come into practice at the formal level of law faculties in the Republic of Croatia.

7 Conclusion

Analysing the researched literature shows numerous changes in academic libraries, including law libraries, during the last 30 years in the Republic of Croatia. They were influenced by the constant development of information and communication technology, the emergence of the internet in the 1990s, changes in higher education, and new forms of learning (such as e-learning and open access). During the years investigated, it was observed that law libraries adapt their services and activities to the requirements of the educational environment due to the aforementioned factors. Thus, the paradigm of libraries as information centres gradually changed in the first period considered (1990–2000), and the researched works highlight the more significant educational role of academic libraries, including law libraries, through the education of users on the utilisation of various information resources, primarily databases – and in the field of law, the database of laws and court practice or the database of the European Union. Although in the 1990s the term “information literacy” was not documented in scholarly and professional works in the field of academic libraries in the Republic of Croatia, including law libraries, numerous similar terms were recorded, such as user education, user teaching, bibliographic instructions. However, in the period from 1990 to 2000, such types of education were mostly carried out by university libraries and the National and University Library, while a smaller number of such programmes were recorded at academic libraries. One of the reasons authors gave is the issue of research and teaching staff’s awareness of the importance of such education. This is precisely why the programmes have been carried out sporadically and unsystematically, depending on the friendly agreement between teachers and librarians.

This practice also continues in the next observed period (2001–2010). However, the first significant changes and increased education in academic libraries, including law faculties, were also noted. This has been especially evident since 2005, when the term “information literacy” became established not only in research literature but also in the work of academic libraries, including law libraries.

The most positive changes in scholarly and professional papers in the field of information literacy at the academic level in the field of law can be seen in the last period considered, from 2011 until today. Thus, a large number of information

literacy programmes were recorded that are intended for different types of users, not only students but also young researchers and research and teaching staff. These programmes cover different topics from information evaluation to open access, with an emphasis on developing new forms of modern literacy of the 21st century, digital literacy, media literacy, scientific literacy, etc. All this is convincing evidence of the promotion of information literacy and awareness of participants in the educational process about the importance of developing the information skills of information literacy students as a prerequisite for lifelong learning.

If we put the aforementioned in the context of the directions of information literacy research that Bruce talks about in her research (2000, 2013), the development of information literacy at the academic level in the field of law in the Republic of Croatia can be compared with the directions of information literacy development around the world, but with a few years of deviation. Thus, the end of the 1980s and 1990s in Croatia can be seen as a preliminary phase of information literacy research at the academic level in the field of law. In their works, the authors cited here emphasise the importance of users' skills in acquiring information through various resources, such as databases, thesauruses, and indexes, and the concept of information literacy was not used.

From 1990 to 1995, according to Bruce, the authors mainly discussed the formation and creation of the term and the definition of the concept, and from 1995 the spread of the term information literacy began throughout the world. This can also be observed in the analysed works in Croatia, since in that period (1990–1999) Croatian authors did not use the term information literacy in the academic realm in the field of law. However, since the 2000s the term information literacy has become increasingly common in the works of Croatian authors, initially in scholarly works and then in professional works. According to Bruce, the most significant developments in information literacy at the academic level occurred after 2000, which we can observe when comparing the analysed works within academic libraries in the field of law and the Republic of Croatia. Thus, research on information literacy in the field of law, which was primarily focused on education, is deepening and expanding, methodologically and in terms of content, precisely because of increasingly intense and dynamic changes in the information environment.

However, despite the greater amount of research on information literacy in the field of law in the Republic of Croatia in recent years than ever done before and the large number of registered information literacy programmes as part of library practice, the problem of formalising information literacy programmes at law faculties remains. Namely, the different practices of implementing information

literacy programmes are still visible, and information literacy education is primarily conducted in an unsystematic way, sporadically, most often through informal collaboration between librarians and teaching staff.

Therefore, open questions remain as to whether such information literacy programme implementation in the informal environment of law faculties should be viewed negatively. Could it be that one of the answers to it is a lack of critical awareness of the importance of evaluation and the wise use of information among the various stakeholders of the educational process? Or is it a question of a lack of knowledge, necessary competencies, and initiatives in implementing the information literacy programmes among academic librarians at law faculties?

These issues should be viewed primarily as challenges that can contribute to new directions of research and, on a practical level, to the development of new services and the creation of the most appropriate information literacy programmes at law libraries in the Republic of Croatia. This research confirms exactly that, because the recorded changes in higher education and the development of information and communication technology over the years encourage librarians to continuously develop and include new services, activities, and programmes to meet their users' demands. In terms of legislation in the Republic of Croatia, a major positive step can be seen with the adoption of the Law on Library Activities and Libraries (2019, 2022) and the Standard for Academic, University, and Research Libraries (2022), which emphasise the role of academic librarians in the implementation of information literacy programmes that are intended for students, research and teaching staff, and other patrons. This can undoubtedly be one of the arguments for the formal inclusion of information literacy programmes in the university curriculum and institution.

At the same time, the key factors for the successful inclusion of these programmes at higher education institutions should certainly be considered:

- the vision and mission of user education and information literacy must maintain the strategic goals and educational priority of the institution;
- education must be built on a pedagogical foundation that supports the curriculum of the discipline and subject areas within which library programmes would be included;
- it is vital to approach legal education holistically due to the necessity of distinguishing generic and contextual information literacy skills in the field of law in relation to legal skills needed not only during one's studies but also during lifelong education.

It is also important to note that due to the specificity of legal scholarship in general, each individual legal discipline requires specialised knowledge and competencies in promoting the inclusion of information literacy programmes at the institutional level, and both teachers and librarians must collaborate. Namely, if information literacy is included in the institution's curriculum, it is included and planned in the goals and learning outcomes throughout the course of study, and librarians and teaching staff promote information literacy within the context of the discipline and specific skills of a particular discipline, but also in all areas of learning and teaching. In that manner, including information literacy makes it possible to foster excellence in providing information resources while considering the changes in higher education and the context of learning, thus adding value to learning. Hence, students develop generic and context-specific information literacy skills in all years of study, since information literacy is included in the course's learning outcomes and the institution's curriculum through the partnership between librarians and teaching staff. At the same time, the importance of librarians acquiring the necessary pedagogical competencies for implementing information literacy programmes in the field of law should be addressed. That is, if librarians want to have a more active daily role in the work of an academic institution and be more active partners in the creation of educational programmes, they must also possess pedagogical knowledge to be able to hold classes or participate in education. These abilities would allow them to create and implement various educational programmes, especially information literacy programmes in the field of law.

But implementing information literacy is primarily made possible by librarians who advocate for and promote the importance of information literacy within their institutions. It should not be forgotten that information literacy is better known and researched in librarianship and information science than in the academic law community. This is precisely why the academic librarian should assume the role of advocate, ambassador, teacher, and educator in promoting and advocating the importance of an interdisciplinary approach to information literacy and be a strong supporter of the success of the community in which they operate as a pillar in fostering a culture of lifelong learning. This is undoubtedly one of the most important steps in advocating the inclusion of formal information literacy programmes at the academic level in the field of law in the Republic of Croatia.

We can therefore conclude that the directions for the development of information literacy at the academic level in the field of law should be viewed through the need for a greater number of empirical studies on the knowledge, abilities, and competencies of all stakeholders in the educational process concerning the new forms of literacy of the 21st century (digital, media, metaliteracy, AI literacy, etc.) that are needed to navigate today's complex information environment and can

affect the quality of daily life, learning, research, education, communication, and lifelong learning. Such research would contribute to understanding the context, prerequisites, and individual experiences of dealing with information. On a practical level, it would contribute to a greater understanding of the most appropriate contents and methods to be included in information literacy programmes regarding the specifics of the legal discipline and the changes described.

Literature

Abbas, Z., MacFarlane, A., and Göker, A. (2014). Smartphones for law students – persuasive, pervasive and legal: A research study. *Legal Information Management*, 14(3), 174–180. doi: 10.1017/S1472669614000413

Allbon, E. (2013). Too cool for (law) school? Using technology to engage students in legal skills. *European Journal of Law and Technology*, 4(1). <http://ejlt.org/article/view/182>

American Association of Law Libraries. (2012). *Legal research competencies and standards for law student information literacy*. <https://www.aallnet.org/wp-content/uploads/2018/04/Law-Student-Info-Literacy-and-Research-Standards-July-2012.pdf>

American Association of Law Libraries. (2013). *Principles and standards for legal research competency*. <https://www.aallnet.org/wp-content/uploads/2020/04/AALL2020-PrinciplesStandardsLegalResearchCompetencyFull.pdf>

American Association of Law Libraries. (2020). *Principles and standards for legal research competency*. https://www.aallnet.org/wp-content/uploads/2020/04/Principles-and-Standards-For-Legal-Research-Competency-2020_420.pdf

Bačić, E., and Pšenica, D. (2006). Javno zagovaranje za specijalne i visokoškolske knjižnice: radionica. 8. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: partnerstvo u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/67/sazetak/18/>

Bačić, E. (1998). Pedeset godina djelovanja Knjižnice Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu. In J. Lasić-Lazić [et al.] (Eds.). *Predmetna obrada – ishodište i smjernice* (pp. 433–435). Hrvatsko knjižničarsko društvo

Baršić-Schneider, Ž. and Peradenić-Kotur, B. (2006). Program “Informacije o Europskoj uniji u narodnim knjižnicama”. 8. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica Nove strategije specijalnih i visokoškolskih knjižnica: zagovaranje i prikupljanje financijskih sredstava. <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/67/sazetak/18/>

Bekovac-Lokmer, F., and Gilić, S. (Eds.). (1987). *Edukacija korisnika bibliotečne građe (referati s Plenuma DB Rijeka, 19.III.1987)*. Društvo bibliotekara Rijeka.

Beljaars, B. (2009). Implementing legal information literacy: a challenge for the curriculum. *International Journal of Legal Information*, 37(3), 320–332. <http://scholarship.law.cornell.edu/ijli/vol37/iss3/7>

BIALL. (2012). *Legal information literacy statement*. <https://biall.org.uk/careers/biall-legal-information-literacy-statement/>

Bird, R. (2013). *Legal information literacy standards: An overview of the developments in the US & the UK*. <https://legalinformationliteracy.files.wordpress.com/2013/11/presentation-ruth-bird-2013.pdf>

Breland, M. (2022). What role do you play? Faculty perceptions of librarian-led information literacy instruction. *Journal of New Librarianship*, 7(1), 106–125. <https://doi.org/10.33011/newlibs/11/12>

Bronstein, J., and Solomon, Y. (2021). Exploring the information practices of lawyers. *Journal of Documentation*, 77(4), 1003–1021.

Bruce, C. (2000). Information literacy research: dimensions of the emerging collective consciousness. *Australian Academic & Research Libraries*, 31(2), 91–109.

Bruce, C. S. (2013). Information literacy research and practice: An experiential perspective, ECIL. In S. Kurbanoğlu, E. Grassian, D. Mizrachi, R. Catts, and S. Špiranec (Eds.), *Worldwide commonalities and challenges in information literacy research and practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22–25, 2013, revised selected papers* (pp. 11–30). Springer International Publishing.

Bruce, C. S., Demasson, A., Hughes, H., Lupton, M., Maybee, C., Mirijamdotter, A., Sayyad Abdi, E., & Somerville, M. M. (2017). Information literacy and informed learning: Conceptual innovations for information literacy research and practice futures. *Journal of Information Literacy*, 11(1), 4–22. <http://dx.doi.org/10.11645/11.1.2184>

Callister, P. D. (2003). Beyond training: Law librarianship's quest for the pedagogy of legal research education. *Law Library Journal*, 95(7), 7–46. http://www.aallnet.org/main-menu/Publications/llj/LLJ-Archives/Vol-95/pub_llj_v95n01/2003-01.pdf

Callister, P. D. (2010). Time to blossom: An inquiry into Bloom's Taxonomy as a hierarchy and means for teaching legal research skills. *Law Library Journal*, 102(2), 191–219.

Candy, P. C., Crebert, G., and O'Leary, J. (1994). *Developing lifelong learners through undergraduate education*. Australian Government Pub. Service.

Case, D. O. (2012). *Looking for information*. Elsevier.

Cassel, L., Davies, G., and Kumar, D. (2003). Computing: The shape of an evolving discipline. In L. Cassel and R. A. Reis (Eds.), *Informatics curricula and teaching methods* (pp. 131–138). Kluwer Academic Publishers.

Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). PHI Learning Private Limited

CROSBİ. (n.d.). *Hrvatska znanstvena bibliografija*. <https://www.bib.irb.hr:8443/>

Čar, A. (2011). Dostupnost službenih publikacija i izvora Europske unije u akademskom okruženju – uloga Informacijskog centra za europsko pravo – 'EU i'. 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/172>

Dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica. (2023). <https://svk.hkdrustvo.hr/arhiva/>

Davies, J., and Jackson, C. (2005). Information literacy in the law curriculum: experiences from Cardiff. *The Law Teacher*, 39(2), 150–160. <http://orca.cf.ac.uk/5093/1/LawTeacher.pdf>

Deklaracija Sveučilišta u Rijeci “Europska otvorena znanost”. (2019). https://svkri.uniri.hr/images/Deklaracija_Europska_otvorena_znanost.pdf

Dell, M. (2019). Fake news, alternative facts, and disinformation: The importance of teaching media literacy to law students. *Touro Law Review*, 35(2), 619–648. <https://digitalcommons.tourolaw.edu/lawreview/vol35/iss2/3>

Dewey, J. (1997). *Experience and education*. MacMillan Publishing Co.

Franić, M., Dokuzović, S., and Petrak, J. (2016). Sustavni pregled–podloga medicini utemeljenoj na znanstvenim spoznajama. *Journal of Applied Health Sciences = Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, 2(2), 113–120.

Garingan, D. (2021). Advanced technologies and algorithmic Literacy: Exploring insights from the legal information profession. *Canadian Law Library Review*, 46(4), 10–28.

Garingan, D., and Pickard, A. J. (2021). Artificial intelligence in legal practice: Exploring theoretical frameworks for algorithmic literacy in the legal information profession. *Legal Information Management*, 21(2), 97–117.

Golenko, D. (2016a). *Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava*. [Doctoral dissertation]. University of Zadar.

Golenko, D. (2016b). Views of legal scholars about the concept of information literacy in the field of law: Case study of a law faculty in the Republic of Croatia. In *Information literacy: Key to an inclusive society: 4th European Conference, ECIL 2016, Prague, Czech Republic, October 10–13, 2016, revised selected papers 4* (pp. 375–384). Springer International Publishing. doi: 10.1007/978-3-319-52162-6_37

Golenko, D. (2019). Pravno knjižničarstvo: o potrebnim kompetencijama knjižničara. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62(1), 1–28. doi:10.30754/vbh.62.1.686

Golenko, D., and Arh, E. (2020). Programi informacijskog opismenjavanja (teorijski okviri u području prava i medicine). *Bosniaca: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 25(25), 17–41. doi:10.37083/bosn.2020.25.17

Golenko, D., Eror, V., and Siber, Lj. (2021). Uloga knjižničara u promicanju otvorenog pristupa među pravnim znanstvenicima: studija slučaja na tri pravna fakulteta. In D. Machala and D. Golenko (Eds.), *Hibridna konferencija Digitalna transformacija i knjižnice u posebnim okolnostima: knjižica sažetaka* (p. 50). Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Golenko, D., Petr Balog, K., and Siber, L. (2016). Information literacy programs in the field of law: Case study of two law faculties in Croatia. In *Information literacy: Key to an inclusive society: 4th European Conference, ECIL 2016, Prague, Czech Republic, October 10–13, 2016, revised selected papers 4* (pp. 385–393). Springer International Publishing.

Golenko, D., Petr Balog, K., and Siber, L. (2021). Law students’ perceptions of academic integrity: Pilot-study. In *European Conference on Information Literacy* (pp. 531–542). Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-99885-144

Golenko, D., Petr Balog, K., and Siber, L. (2023). Information literacy programs in the field of law: Case study of two law faculties in Croatia. In S. Kurbanoglu, J. Boustany, S. Špiranec, E. Grassian, D. Mizrahi, L. Roy, and T. Çakmak (Eds.), *Information literacy: Key to an inclusive society* (pp. 385–393). Springer. doi:10.1007/978-3-319-52162-6_38

Golenko, D., Vilar, P., and Stričević, I. (2012). Information literacy skills of law students: Challenges for academic librarians. In *Informacioannata Gramotnost–Modeli za obučenie i dobri praktiki. Scientific seminar with international participation Training models and best practices: Proceedings* (pp. 36–54). Izdatelstvo Za bukvice – O pismeneh.

Golenko, D., Vilar, P., and Stričević, I. (2013). Academic strategic documents as a framework for good information literacy programs: Case study of law faculties in the Republic of Croatia. In *Worldwide commonalities and challenges in information literacy research and practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22–25, 2013, revised selected papers 1* (pp. 415–421). Springer International Publishing.

Golenko, D., Vilar, P., and Stričević, I. (2017). Strateški dokumenti-okvir za oblikovanje kakovostnih programov informacijskega opismenjevanja študentov: študija primera na pravnih fakultetah v Republiki Hrvaški. In T. Bešter and D. Vovk (Eds.), *Povezovanje, sodelovanje, skupnosti: ustvarimo državo bralcev: zbornik* (pp. 23–47). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Hoić-Božić, N. (2003). Razvoj informacijske pismenosti studenata kroz izradu seminar-skih radova. *Edupoint*, 3, 10–14.

HRČAK. (n.d.). *Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa*. <https://hrcak.srce.hr/>

Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. (2012). <https://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/otvorenipristup/>

Jayasuriya, H. K. P., and Brillantine, F. M. (2007). Student services in the 21st century: Evolution and innovation in discovering student needs, teaching information literacy, and designing library, 2.0-based student services. *Legal Reference Services Quarterly*, 26(1–2), 135–170. http://scholarship.law.georgetown.edu/fwps_papers/18

Jokić, M. (1999). Online pretraživanje komercijalnih baza podataka. In M. Jokić and F. Bekovac-Lokmer (Eds.), *1. Dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske* (pp. 27–39). Hrvatsko knjižničko društvo.

Kaljanac, M., and Madacki, S. (2013). Uloga i kompetencije bibliotekara u pravnim i srodnim bibliotekama. // pripremili za Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka Jugoistočne Evrope Maja Kaljanac i Saša Madacki (*Ad hoc grupa za kompetencije*). <https://seall2009.files.wordpress.com/>

Kaplan, A. B., and Darvil, K. (2011). Think and practice like a lawyer: Legal research for the new millennials. *Legal Communication & Rhetoric: JALWD*, 8, 153–190. https://www.alwd.org/index.php?option=com_attachments&task=download&id=117

Kim-Prieto, D., and Kahvecioğlu, M. K. (2014). Three faces of information literacy in legal studies: Research instruction and law student information literacy standards in the American common law, British common law, and Turkish civilian legal traditions. *International Journal of Legal Information*, 42(2), 293–302. <https://rucore.libraries.rutgers.edu/rutgers-lib/57247/PDF/1/play/>

Kirschner, P. A., and Bruyckere, P. de. (2017). The myths of the digital native and the multitasker. *Teaching and Teacher Education*, 67, 135–142.

Kolegij Pretraživanje pravnih izvora i baza podataka. (2014). http://www.pravo.unizg.hr/biblioteka/pdss_europsko_pravo

Konjevod, M., Vilček, T., Lacović, D., and Siber, L. (2016). *Perception and use of digital sources in the Library of Law Faculty in Osijek*. [Poster]. Libraries in the Digital Age (LIDA).

Lasić-Lazić, J., Špiranec, S., and Banek Zorica, M. (2006a). Information literacy: The backbone of curricular school reforms in Croatia. In A. Bela Martus (Ed.), *The multiple faces of literacy: Reading, knowing, doing*. IASL.

Lasić-Lazić, J., Špiranec, S., and Banek Zorica, M. (2006b). The long way to an efficient information society: Information literacy perceptions among Croatian librarians. In J. Steinerová (Ed.), *Proceedings of the International Conference Information Use in Information Society* (pp. 91–97). Dept. of LIS, Faculty of Philosophy, Comenius University.

Lau, J. (2006). *Guidelines on information literacy for lifelong learning*. <http://www.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf>

Lupton, M., and Bruce, C. (2010). Windows on information literacy worlds: Generic, situated and transformative perspectives. In A. Lloyd and S. Talja, *Practising information literacy: Bringing theories of learning, practice and information literacy together* (pp. 3–27).

Macan, B. (2013). Podučavanje korisnika – iskustva Knjižnice IRB. *13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica – Knjižnice: kamo i kako dalje?* http://fulir.irb.hr/1352/1/Specijalke_KEKS_2013.pptx

Machala, D. (2015). *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Hrvatska sveučilišna naklada, Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

Machala, D., and Machala, L. (2009). Ishodi učenja – osiguranje kvalitete stalnog stručnog usavršavanja knjižničara. In A. Martek and I. Pilaš (Eds.), *Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama – knjižnice u bolonjskom okruženju: zbornik radova : 10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Opatija, 24–26 April 2008* (pp. 24–36). Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Majstorović, Z., and Leščić, J. (2017). *Bibliografija radova s područja hrvatskoga visokoškolskoga i specijalnoga knjižničarstva, 1950.-2015*. Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

Martek, A. (2011). Službene publikacije u Knjižnici Hrvatskog državnog arhiva i njihovo korištenje. *12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica* <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/172>

Martinović, I. (2022). Digital literacy: A necessity, privilege, or trap in the process of studying in and out of student benches during the COVID-19. In D. Rittossa and D. Golenko, *Life in the time of COVID-19: Social implications on the security and well-being of vulnerable groups in the European context* (pp. 21–22). Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Martinović, I., Golenko, D., and Badurina, B. (2022). Digitalna pismenost u službi visokoškolskog obrazovanja. In Z. Miliša, D. Papo, and H. Potlimbrzović (Eds.), *Međunarodni interdisciplinarni 2. Kongres Centra za interdisciplinarna istraživanja*

Filozofskog fakulteta Osijek: "Izazovi obrazovanja": knjižica sažetaka (pp. 55–56). Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Modernising European Legal Education (MELE). (2020–2023). <https://europainstitut.de/en/mele>

Mučnjak, D. (2013). Razvijanje informacijskih vještina korisnika: knjižnice kao obrazovni centri. 13. Dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica Opatija, 15 May 2013. <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1503>

Naveed, M. A., and Shah, N. A. (2023). Information literacy in the legal workplace: Current state of lawyers' skills in Pakistan. *Journal of Librarianship and Information Science*, 55(2), 334–347.

Neuendorf, K. (2002). The content analysis guidebook. Thousand Oaks [u.a.] : Sage Publ.

Nicholas, D., Rowlands, I., Clark, D., and Williams, P. (2011). Google Generation II: Web behaviour experiments with the BBC. *Aslib Proceedings*, 63(1), 28–45. <https://doi.org/10.1108/00012531111103768>

Osborne, C. L. (2018). Programming to promote information literacy in the era of fake news. *International Journal of Legal Information*, 46(2), 101–109.

Pažur, I. (2003). Digitalni izvori znanja i njihovo korištenje-primjer knjižnice Instituta Ruđer Bošković. In M. Jokić (Ed.), *Specijalne knjižnice: izvori i korištenje znanja: zbornik radova*, 4. Dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske, Opatija, 25 and 26 April 2002 (pp. 32–41). Hrvatsko knjižničarsko društvo. <http://fulir.irb.hr/537/1/specijalke-A.pdf>

Pengelly, N. (2001). Not a box but a window: Law libraries and legal education in a virtual world. *Australian Law Librarian*, 9(2), 122–127. <http://www.austlii.edu.au/au/journals/AULawLib/2001/21.html>

Peradenić-Kotur, B. (2004). Edukacija korisnika u knjižnicama državne uprave. In M. Jokić (Ed.), *Edukacija korisnika i knjižničnog osoblja: zbornik radova* (pp. 130–135). Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Peradenić – Kotur, B. (2011). Službeni informacijski izvori u funkciji jačanja svijesti o njihovoj važnosti: ishodišta Zbirke službenih publikacija u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: partnerstvo u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama. <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/172>

Petrak, J. (1990). Obrazovanje studentske korisničke populacije u visokoškolskim medicinskim bibliotekama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 33 (1/4), 124–126.

Petrak, J. (1998). Izobrazba studenata za djelotvorne korisnike informacija : iskustva Središnje medicinske knjižnice Medicinskog fakulteta u Zagrebu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 41 (1/4), 15–20.

Petr, K. (2004). *Kvalitativni pokazatelji uspješnosti akademskih knjižnica, doktorska disertacija*. Filozofski fakultet.

Petr Balog, K. (2009). Akademске knjižnice u Hrvatskoj: spremne za mjerenje kvalitete poslovanja ili ne? In I. Pilaš and A. Martek (Eds.), *Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama: knjižnice u bolonjskom okruženju*": zbornik radova 10. dani

specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Opatija, 24–26 April 2008 (pp. 83–104). Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Petr Balog, K., and Siber, Lj. (2014). Students of law and e-democracy. In *Information literacy: Lifelong learning and digital citizenship in the 21st century. Second European Conference, ECIL 2014, Dubrovnik, Croatia, October 20–23, 2014. Proceedings 2* (pp. 663–672). Springer International Publishing.

Petr Balog, K., Siber, Lj., and Plaščak, B. (2013). Library instruction in two Croatian academic libraries. In *Worldwide commonalities and challenges in information literacy research and practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22–25, 2013, revised selected papers 1* (pp. 558–564). Springer International Publishing.

Petr Balog, K., Zetović, J., and Plaščak, B. (2014). Knjižnice u službi informacijskog opismenjavanja: visokoškolske knjižnice osječkog sveučilišta. In I. Hebrang Grgić (Ed.). *Knjižnice: kamo i kako dalje?: zbornik radova: 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica (Opatija, 15 and 18. May 2013)* (pp. 215–230). Hrvatsko knjižničarsko društvo

Pilaš, I. (2011). CSSU i djelovanje Komisije za državne informacije i službene publikacije – strategija razvoja i edukacija knjižničara i korisnika. *12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica*. <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/172>

Pilaš, I. (2000). Državne informacije i službene publikacije Sjedinjenih Američkih Država i Kanade. In M. Jokić and F. Bekovac Lokmer (Eds.), *Zbornik radova i priloga 1. 2. Dana specijalnog knjižničarstva* (pp. 151–157). Hrvatsko knjižničarsko društvo

Pilaš, I. (2002). Statistički izvori informacija, baze podataka i njihova dostupnost u okviru novij tehnologija. In M. Jokić (Ed.), *Zbornik radova i priloga s 3. Dana specijalnog knjižničarstva Hrvatske (Rijeka, 23 and 24 April 2001)* (pp. 98–107). Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Pilaš, I. (2004). Permanentna edukacija knjižničara za područje službenih publikacija. In M. Jokić (Ed.), *5. Dani specijalnoga knjižničarstva Edukacija korisnika i knjižničnog osoblja* (pp. 83–92). Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Principles and Standards for Legal Research Competency. (2013). <https://www.aallnet.org/advocacy/legal-research-competency/principles-and-standards-for-legal-research-competency/>

Projekt E-Sveučilišta. (2022). <https://www.carnet.hr/projekt/e-sveucilista/>

Raos, M. (2006). Program Informacije o Europskoj uniji u zajednici: prikupljanje financijskih sredstava. *8. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: partnerstvo u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama*. <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/67/sazetak/18/>

Ramljak, S., Grošek, K. (2011). Informacijska suradnja Knjižnice Hrvatskog sabora s institucijama i tijelima Europske unije. *12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica*. <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/172>

Rašidović, B.-E. (2019). Information literacy course curriculum. *Bosniaca: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 24(24), 39–47.

Rowlands, I., Nicholas, D., Williams, P., Huntington, P., Fieldhouse, M., Gunter, B., and Tenopir, C. (2008). The Google generation: The information behaviour of the researcher of

the future. In *Aslib Proceedings* (Vol. 60, No. 4, pp. 290–310). Emerald Group Publishing Limited. www.ucl.ac.uk/slais/research/ciber/downloads/GG%20Work%20Package%20II.pdf

Ryesky, K. H. (2007). On solid legal ground: Bringing information literacy to undergraduate-level law courses. *Journal of Effective Teaching*, 7(2), 21–35.

Salatić, B. (2014). Razina informacijske pismenosti studenata osječkog Sveučilišta. In I. Hebrang Grgić (Ed.). *Knjižnice: kamo i kako dalje?: zbornik radova: 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica (Opatija, 15 and 18. May 2013)* (pp. 243-251). Hrvatsko knjižničarsko društvo

Setting standards: The future of legal services education training and regulation in England and Wales. (2013). <http://www.lettr.org.uk/wp-content/uploads/LETR-Report.pdf>

Siber, Lj. (2014). Program informacijskog opismenjavanja studenata do vrednovanja knjižničnih zbirki. In I. Hebrang Grgić (Ed.). *Knjižnice: kamo i kako dalje?: zbornik radova: 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica (Opatija, 15 and 18. May 2013)* (pp. 278-286). Hrvatsko knjižničarsko društvo

Society of College National and University Libraries. (2011). *The SCONUL 7 Pillars of Information Literacy*. <http://www.sconul.ac.uk/tags/7-pillars>

Society of College National and University Libraries. (2013). *The SCONUL 7 Pillars of Information Literacy through a Digital Literacy "Lens"*. <http://www.sconul.ac.uk/tags/7-pillars>

Stančin-Rošić, D. (1987). Edukacija korisnika. In V. F. Bekovac-Lokmer and S. Gilić (Eds.), *Edukacija korisnika bibliotečne građe (referati s Plenuma DB Rijeka, 19.III.1987)* (pp. 2–15). Društva bibliotekara Rijeka.

Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. (1990). <http://masticna.nsk.hr/wp-content/uploads/2019/04/Standardi-za-visoko%C5%A1kolske-knji%C5%BEnice-u-Republici-Hrvatskoj-1990.pdf>

Standard za visokoškolske, sveučilišne i znanstvene knjižnice. (2022). Official Gazette, No. 73. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_07_81_1182.html

Stojanovski, J. (2013). Pokazatelji uključenosti visokoškolskih knjižnica u obrazovne procese. *13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: partnerstvo u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama*. <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1507>

Stričević, I., and Rubinić, D. (2013). Visokoškolska knjižnica u programima informacijskog opismenjavanja studenata: istraživanje programa sveučilišne knjižnice sveučilišta Karl-Franzens Graz. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 54(4), 23–48. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119017

Špiranec, S., and Banek Zorica, M. (2008). *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*. Zavod za informacijske znanosti.

Tkalac Verčič, A., Sinčić, D., and Pološki Vokić, N. (2011). *Priručnik za metodologiju u društvenim istraživanjima: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. M.E.P.

Tokić, I. (2005). Prstenova družina: sudbina, partnerstvo ili tek sporadična suradnja. *7. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: partnerstvo u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama*. <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/48/sazetak/12/>

Tokić, I., Bekavac-Lokmer, F., Mihalić, I., and Takač, M. (2003). Izvori informacija u specijalnoj knjižnici. In V. M. Jokić (Ed.), *Specijalne knjižnice: izvori i korištenje znanja: zbornik radova*, 4. *Dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske, Opatija, 25 and 26 April 2002* (p. 84). Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Tomljanović, S. (2005). Sveučilišna knjižnica kao partner u znanstveno-nastavnom radu: kako početi? *7. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: partnerstvo u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama*. <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/48/sazetak/12/>

Torras, M. C., and Saetre, T. P. (2009). *Information literacy education: A process approach. Professionalising the pedagogical role of academic libraries*. Chandos.

Webber, S., and Johnston, B. (2000). Conceptions of information literacy: New perspectives and implications. *Journal of Information Science*, 26(6), 381–397. <http://jis.sagepub.com/content/26/6/381.abstract>

Weiner, S. A. (2014). Who reaches information literacy competencies? Report of a study of faculty. *College Teaching*, 62(1), 5–12.

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2019). Official Gazette, No. 17/19, 98/19, 114/22.

Zanin-Yost, A., and Dillen, C. (2019). Connecting past to future needs: Nursing faculty and librarian collaboration to support students' academic success. *Journal of Library Administration*, 59(1), 45–58.

Zurkowski, P. G. (1974). *The information service environment: Relationships and priorities*. National Commission on Libraries and Information Science.

Dr. Dejana Golenko

University of Rijeka, Faculty of Law
e-pošta: dejana.golenko@pravri.uniri.hr

Uporaba lokatorja Cobiss+ v šolski knjižnici – z digitalnim lokatorjem do bolj samostojnih in zadovoljnih uporabnikov knjižnice

Using the Cobiss+ locator in the school library – a way to more independent and satisfied library users

Gordana Banjanin

Oddano: 9. 10. 2023 – Sprejeto: 9. 11. 2023

1.03 Kratki znanstveni članek

1.03 *Short scientific article*

UDK: 027.8: 02:004.738.5

DOI: <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.3>

Izveleček

Namen: V članku predstavljamo uporabo pomožne tehnologije za večjo učinkovitost storitev knjižnice. S pomočjo izvedene raziskave predstavljamo prve izkušnje knjižničarjev in njihovih uporabnikov pri uvajanju orodja lokator v sistemu Cobiss+. Zastavili smo si naslednja vprašanja: S kakšnim namenom so se knjižnice odločile za uporabo lokatorja? Ali se je v knjižnicah z lokatorjem spremenil način iskanja gradiva? Kakšni so odzivi uporabnikov na možnost iskanja z lokatorjem? Kakšni so odzivi knjižničarjev na aplikacijo lokator Cobiss+ v celoti?

Metodologija/pristop: Uporabili smo metodo ankete in v spletni anketi posredovali 12 vprašanj, od tega 8 zaprtega tipa, na naslove 38 knjižnic različnih vrst, ki so v 6 mesecih po objavi lokatorja vsaj odprle delovno okolje za izdelavo orodja. Končni odziv je bil iz 11 knjižnic.

Rezultati: Raziskava je pokazala veliko prednosti lokatorja Cobiss+ za uporabnike, ki lahko veliko hitreje najdejo gradivo na polici tudi v manj znanem knjižničnem okolju; je preprost za uporabo v različnih vrstah in velikostih knjižnic ter daje večjo samostojnost uporabnikom, kadar jo potrebujejo. Knjižničarjem prihrani čas za strokovno delo in pomaga pri ureditvi knjižnične zbirke. Prav tako so bile izpostavljene pomanjkljivosti pri izdelavi, ki je zahtevnejša pri večjih knjižnicah, neprimeren je za najmlajše

uporabnike in posameznike, ki imajo težavo z orientacijo v prostoru. Z redno uporabo postane nepogrešljivo in enotno orodje za vse vrste knjižnic.

Omejitve raziskave: Prekratek čas in premajhno število knjižnic, ki so že začele uporabljati lokator, da bi dobili bolj specifične rezultate.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Seznaniti najširši krog knjižničarjev s prvimi ugotovitvami konkretnih prednosti in trenutnih pomanjkljivosti lokatorja knjig in s tem spodbuditi uporabo v čim več knjižnicah za večje zadovoljstvo uporabnikov in knjižničarjev.

Ključne besede: lokator knjig, digitalna tehnologija, šolski knjižničarji, orientacija v knjižnici

Podatkovni set: Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobenem drugem viru.

Abstract

Purpose: In the article, we present the use of assistive technology to increase the efficiency of library services. With the help of the conducted research, we present the first experiences of librarians and their users in introducing the locator tool in the Cobiss+ system. We asked the following questions: For what purpose did the libraries decide to use the locator? Has the way of searching for materials changed in the libraries with a locator? What are the reactions of users to the possibility of searching with a locator? What are librarians' reactions to the Cobiss locator app as a whole?

Methodology/approach: Using the survey method, we sent 12 online survey questions, 8 of which were closed type, to the addresses of 38 libraries of various types, which at least opened a working environment for the creation of the tool within 6 months after the publication of the locator. The final response was from 11 libraries.

Results: The research showed many advantages of the Cobiss locator for users, who can find material on the shelf much faster even in a less familiar library environment, it is easy to use in different types and sizes of libraries, it gives more independence to users when they need it. It saves librarians time for professional work and helps organize the library collection. Deficiencies were also pointed out in the production, which is more demanding in larger libraries, unsuitable for the youngest users and for individuals who have problems with orientation in space. With regular use, it becomes an indispensable and unified tool for all types of libraries.

Limitations of the research: Too short a time and a small number of libraries that have already started using the locator to get more specific results.

Originality/applicability of the research: To acquaint the widest circle of librarians with the first findings of concrete advantages and current shortcomings of the book locator and thereby encourage its use in as many libraries as possible for greater satisfaction of users and librarians.

Keywords: book locator, digital technology, school librarians, library orientation.

Data set Metadata: All research data underlying the results are available as part of the article and no additional source data are required.

1 Uvod

Večina današnjih uporabnikov knjižnic je vsakodnevno v stalnem stiku z digitalnimi mediji, še posebej to velja za šolajoče se na vseh stopnjah, od osnovne šole do univerze. Gre za sprejemanje novih načinov obravnavanja informacij ter za iskanje informacij glede na svoje potrebe in zahteve. Nekateri viri celo ugotavljajo, da prav obdobja in okolja z nižjo družbeno, geografsko ali drugo stabilnostjo spodbujajo bolj nekonvencionalne, nove načine in oblike delovanja (Bezemer in Kress, 2016). Tudi sami lahko pritrdimo, da se ni povečala le količina slikovnega gradiva v učnih gradivih, ampak je njihova prej ilustrativna vloga postala enako opisujoča kot besede. Namesto linearnega gibanja oči, ki je značilno za tradicionalne medije, sodobni mediji implicirajo večplastno predstavitev informacij in preskok v različne načine prikazovanja (Bezemer in Kress, 2016). Šolska knjižnica kot eno najbolj značilnih učnih okolij je vedno zagotavljala različne vrste virov vsem svojim uporabnikom, tako dijakom kot tudi zaposlenim. Prav tako je dobro odzivna na spremembe in daje priložnosti svojim uporabnikom, da se učijo o sebi in svetu v varnem in nadzorovanem okolju. Šolski knjižničarji spodbujajo učinkovite načine učenja, branja in sodelovanja. Zato je pomembno poslanstvo šolske knjižnice, da z omogočanjem dostopa in uporabe različnih virov ter različnih tehnologij gradi neodvisne, kritične bralce in učence za vse življenje (American Association of School Librarians, 2022).

Ugotovitve naše kratke raziskave predstavljajo nekatere prednosti in pomanjkljivosti lokatorja knjig, kot so se izkazale po komaj nekaj mesecih, odkar je bil na konferenci Cobiss v oktobru 2022 predstavljen (Tacer Slana, 2022) in dan v splošno uporabo vsem slovenskim knjižnicam. Lokator je nova aplikacija, ki »omogoča shematski izris prostora knjižnice in tridimenzionalni prikaz lokacije izbranega gradiva v knjižnici«, tako da uporabniki lahko vidijo, v katerem prostoru in na kateri polici leži gradivo (Tacer Slana, 2022).

Poznavanje univerzalne decimalne klasifikacije je strokovno znanje in neke vrste *lingua franca* knjižničarja, ki mu prav tako omogoča zelo natančno in pregledno ureditev knjižnične zbirke. Ampak kjer je gradivo prosto dostopno uporabnikom, so se ti prisiljeni priučiti osnov, da lahko sami najdejo iskano, ali prositi za pomoč knjižničarja. Redni uporabniki sčasoma in s prakso osvajajo posamezne police in odseke v prostoru knjižnice. Toda v šolskih knjižnicah, kjer je običajno knjižničar samo eden in je frekvenca največjih obiskov povezana s kratkimi odmori, je fizično težko izvedljivo ustreči vsem uporabnikom pravočasno brez njihovega sodelovanja in kakšnega *skrivnostnega* orodja. S pomočjo lastnih izkušenj v gimnazijski knjižnici in pridobljenih podatkov iz drugih knjižnic predstavljamo nekaj prednosti, ki jih ponuja lokator knjig.

2 Pregled literature

Vedno pogostejše spoznavamo nova orodja in načine, kako lahko sodobno informacijsko tehnologijo učinkovito uporabimo in jo vključimo tudi v šolsko knjižnico, da s tem pomagamo dijakom postati bolj samostojni uporabniki gradiva. Vsekakor je lahko dvorezen meč prepričanje, kaj je v nekem primeru pomoč ali odtegnitev od dodatnega napora učenja novega. Praksa pokaže, da je poučevanje za cilje Knjižničnega informacijskega znanja (KIZ), ki so zapisani v obstoječih učnih načrtih (Steinbuch idr. 2008; Sušec in Žumer, 2005), manj uporabno brez posodobitev in aktualizacije (Gaberšek, 2018). Prav tako se pogosto sprašujemo, kako vključevati tudi manj zainteresirane obiskovalce ali tiste z različnimi težavami. In še, kako lahko čas v knjižnici uporabimo čim bolj ustvarjalno, tako, da aktiviramo dijake različnih sposobnosti v ta proces? Lokator knjig se lahko izkaže za dobrodošlo orodje v knjižnicah, še posebno v razvejanih.

Vloga šolskega knjižničarja je med drugim tudi izvajanje in organiziranje dejavnosti, s pomočjo katerih postanejo učenci, dijaki bolj samostojni pri iskanju gradiva. Če niso pogosti obiskovalci šolske knjižnice, lahko to knjižnično opismenjevanje traja kar dolgo časa. Marsikoga od zamudnega iskanja gradiva na policah odvrne vedno bolj prisotna želja priti do zelenega na preprost in hiter način.

Vsako leto ob začetnem spoznavanju šolske knjižnice na II. gimnaziji Maribor dijaki 1. letnikov spoznajo funkcionalnost lokatorja in ga večinoma tudi redno uporabljajo. Celo tako ga posvojijo, da ga pričakujejo pri iskanju gradiva v drugih knjižnicah. Povprečen izmerjen dnevni obisk v knjižnici zadnjih let je med 270 in 320 uporabnikov, prostor knjižnice ima 290 m² in hrani okoli 30.000 izvodov knjižnega in neknjižnega gradiva. Poleg tega je vsako leto več dijakov iz tujine (nacionalni program in program mednarodne mature) ter različno število dijakov s posebnimi potrebami. Zaradi izpada običajne predstavitve in uporabe lokatorja v letih 2020 in 2021 se je uporaba pri novih dijakih vidno zmanjšala, saj niso imeli rednega stika z vrstniki, da bi videli tudi pri starejših, kako pridejo do gradiva. Najbolj se je to poznalo pri množičnem dodatnem spremljanju dijakov do polic. Zadnje leto se je samostojnost dijakov ponovno povečala. Žal še ni mogoče beležiti podatkov o uporabi lokatorja, vendar je pobuda že bila naslovljena na servis upravitelja.

Pogled na postavitve gradiva v poljubni vrsti knjižnic kaže, da kljub enotnim osnovnim bibliotekarskim zakonitostim obstajajo posebnosti posameznih fizičnih prostorov, zaradi česar ni povsem enake postavitve knjig in drugih gradiv. Po drugi strani pa smo danes priče pogostemu pojavu na primer v prodajalnah z istovrstnim blagom, v knjigarnah, storitvenih dejavnostih, kjer je ne samo znotraj

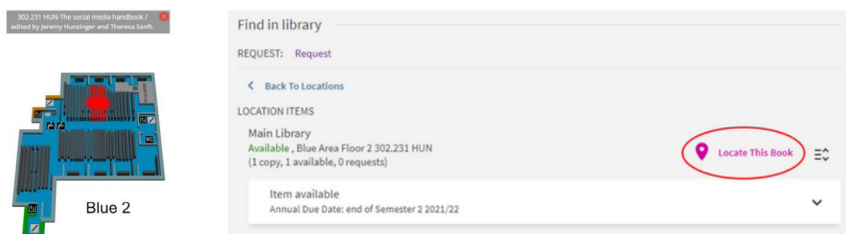
ene države, pač pa celo na bolj globalni ravni predvidljivo, kje v nekem prostoru se posamezna iskana enota nahaja. Naš namen ni komentirati razloge in učinke tovrstnih poenostavitev in prilagoditev, toda dejstvo je, da uniformnost nekega knjižničnega sistema še ne zagotavlja zadovoljivega orientiranja v knjižnici, ki je uporabniku neznana. Posebej to velja za prostore s številnimi podlokacijami in razčlenjenimi tlorisi stavb, s členitvijo za različne starosti po jezikih in znotraj njih še po književnih zvrsteh (poezija, dramatika, proza) in nato po abecedi avtorjev ali še za drugačne skupine uporabnikov, kar vse lahko povzroča zmedenost, celo stres pri uporabniku. Če pogledamo svetovni zemljevid knjižnic, se še danes srečamo z različnimi sistemi: Univerzalno decimalno in Deweyjevo decimalno klasifikacijo, klasifikacijo Kongresne knjižnice, Ranganathanovo klasifikacijo in drugimi (Petek idr., 2019). Vendar precizne strukture in natančnega reda univerzalnega pristopa, ki ga profesionalni knjižničarji občudujejo, uporabniki, ki jih pogosto zanima le hitro najdena knjiga za domače branje ali zbirka rešenih matematičnih problemov za pripravo na test, morda ne razumejo enako,.

Ideja o zagotavljanju pripomočkov pri iskanju knjig in drugih gradiv v knjižnici je že popolnoma vpeta v razmišljanje knjižničarjev, in tudi sicer so knjižnice eno tistih mest, kjer so novi trendi hitro sprejeti, zato marsikje z različnimi tehničnimi orodji, pripomočki in aplikacijami na pametnih telefonih omogočajo iskanje po katalogih svojih knjižnic kot priročno dejavnost za tiste, ki imajo raje digitalni pristop (Rochester Public Library, 2022). Večina knjižnic danes ponuja vsaj nekatere svoje redne storitve tudi na spletu, tako da lahko vsakdo hitro dobi vtis o določeni knjižnici že z obiskom njenega spletnega mesta.

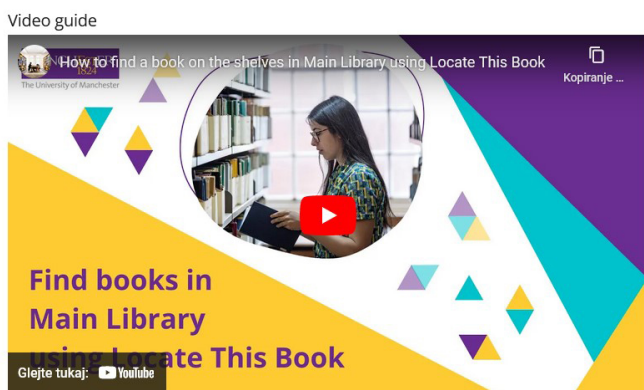
V Sloveniji ima vsaka šola šolsko knjižnico, ki jo vsi učenci in dijaki obišejo vsaj enkrat, glede na učna načrta za Knjižnično informacijsko znanje pa do starosti 19 let v času šolanja opravijo vsaj 50 ur pouka, med drugim pridobivajo znanje o knjižnicah, iskanju, uporabi in dokumentiranju virov ter druge veščine informacijske pismenosti. Ker se ure v srednji šoli izvajajo v okviru obveznih izbirnih vsebin, se neposredno ne ocenjujejo in prihajajo učenci iz osnovnih v srednje šole tudi z različnim poznavanjem ureditve knjižnice. Kdor ni seznanjen z ureditvijo knjižnice na podlagi univerzalne decimalne klasifikacije, mu tudi različna vizualno podprta pojasnila standardnih knjižničnih konceptov ne pomagajo veliko.

Pri preiskovanju različnih spletnih strani knjižnic ni mnogo primerov, ki uporabnikom konkretno olajšajo priti do iskanega gradiva. Predvsem obstajajo bolj splošna pojasnila in predstavitve, ki se opirajo najpogostejše na fizične lokacije prostorov (Kako sami poiščemo gradivo, 2021), največkrat celo videopredstavitve (Browsing the shelves, n. d.; How to find books, n. d.; Puma Librarian,

2015; Conestoga College Library, 2017). Vendar pa lahko med tujimi knjižnicami odkrijemo vsaj nekaj praks, ki uporabljajo orodje za lociranje knjig, kot sta »Locate this book« na sliki 1 ter dodaten video za informiranje in pomoč svojim obiskovalcem (slika 2).

Slika 1: *Tloris knjižnice in primer iskanja po katalogu z lokatorjem* (Manchester Library, 2022)

Slika 2: *Enominutna video navodila* (Locating books on the shelf, 2022)

Vendar takšno digitalno orodje za pomoč uporabnikom pri iskanju točne lokacije zahtevanega gradiva na knjižničnih policah sploh ni novo. V Sloveniji je bil že pred več kot dvajsetimi leti objavljen članek, v katerem je nacionalni ponudnik spletnega bibliografskega kataloga in storitev (Inštitut informacijskih znanosti – IZUM) prvič predstavil in opisal tehnologijo za to orodje (Budimir, 2001). Od takrat je znanih le nekaj knjižnic v Sloveniji, ki so nekaj časa uporabljale lokator na svojih lokalnih platformah (Centralna tehniška knjižnica, Univerza v Ljubljani in dve splošni knjižnici).

3 Primer uporabe lokatorja

V šolskem letu 2009/2010 je takratna vodja knjižnice na II. gimnaziji Maribor pristopila k profesorju informatike z idejo o lokatorju knjig in eden od dijakov, ki so obiskovali računalniški krožek, se je zanimal za izvedbo projekta. Skupaj so se lotili različnih izzivov z oznakami univerzalne decimalne klasifikacije, notranjimi oznakami itd. in po več mesecih dela je imela šolska knjižnica II. gimnazije Maribor svoj lokator knjig.

Shema delovanja je bila naslednja: tloris knjižnice, lokalna baza podatkov z oznakami univerzalne decimalne klasifikacije (UDK), načrti polic z dodeljenimi vrstilci univerzalne decimalne klasifikacije, vse povezano z nacionalnim spletnim bibliografskim sistemom (COBISS). Ko je uporabnik iskal knjigo, je kliknil na povezavo za lociranje gradiva, lokator je obarval ustrezno omarico na tlorisu in prikazal sliko uporabniku. Lokator je lahko beležil tudi iskane vrstilce univerzalne decimalne klasifikacije, ki niso bili v bazi podatkov: zapisi teh enot knjižničnega gradiva so se lahko izpisali in knjižničar jih je lahko popravil s pomočjo inventarne številke.

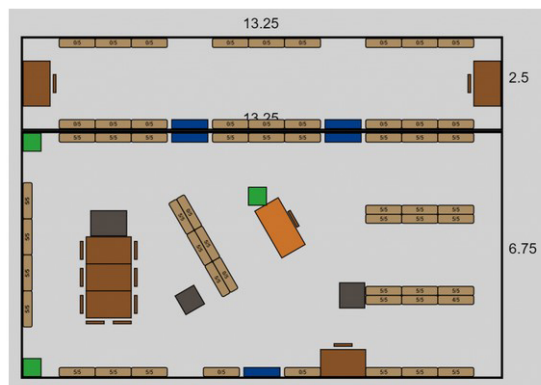
Vsako jesen v obdobju od leta 2011 do 2019 so vsi novi dijaki (torej več kot 200 vsako leto) organizirano obiskali šolsko knjižnico in se seznanili z lokatorjem. Večina jih je redno uporabljala orodje, da so si prihranili čas med kratkimi odmori in da so bili samostojni pri iskanju gradiva za svoje projekte ali prostočasno branje. V letih 2020 in 2021 so omejitve zaradi epidemije onemogočile to prakso novim dijakom in tudi dvema predhodnima generacijama, ki nista imeli priložnosti vaditi nove spretnosti.

Oktobra 2022 je bila na mednarodni letni konferenci Cobiss predstavljena aplikacija Lokator gradiva (Tacer Slana, 2022). Glavna nova funkcionalnost je bila tridimenzionalnost, 360-stopinjski pogled in možnost virtualnega sprehoda po prostoru z uporabo smernih tipk računalnika ali miške. Ker smo imeli na II. gimnaziji Maribor že desetletje dobro izkušnjo s svojim lokatorjem, je bilo zanimanje za nadgradnjo veliko. Zaradi poznavanja njegovih prednosti smo pohiteli in v začetku decembra izklopili stari lokator, da smo lahko začeli uporabljati novega. Ko smo delovanje in uporabo lokatorja predstavili učiteljem na šolski konferenci ter jih povabili k uporabi, je bil eden od odzivov učiteljev: »Kaj bosta pa zdaj sploh delali?«

Večino učnih ur knjižničnega informacijskega znanja in informacijske pismenosti običajno izvedemo že pred januarjem, zato ni bilo običajnih skupinskih predstavitev za dijake. Knjižničarki sva jih seznanjali sproti, med njihovimi

individualnimi obiski, letošnje jesen pa so prvi letniki že začeli z redno uporabo novega lokatorja.

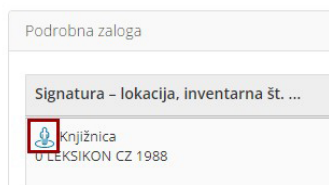
Lokator prikazuje dvodimenzionalni ali tridimenzionalni načrt knjižnice z natančno lokacijo iskane knjige (sliki 3 in 4).

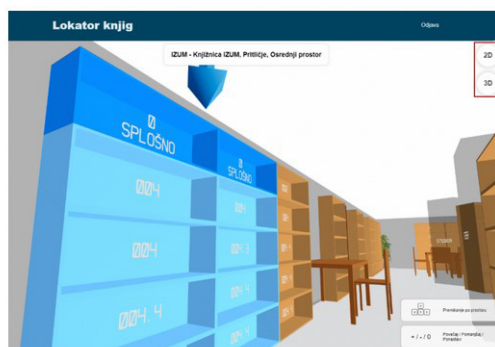
Slika 3: Primer dvodimenzionalnega prikaza (Tacer Slana in Žuran Putora, 2022)

Slika 4: Tridimenzionalni prikaz postavitve prostorov in opreme (Tacer Slana in Žuran Putora, 2022)

Slika 5: Ikona lokatorja v katalogu (Tacer Slana in Žuran Putora, 2022)

Slika 6: Prikaz položaja gradiva na polici (Tacer Slana in Žuran Putora, 2022)

Klik na ikono lokatorja v katalogu (slika 5) odpre tridimenzionalni pogled knjižnice ali odseka, v katerem je polica z gradivom označena s temno modro barvo in puščico (slika 6).

4 Raziskovalni problem

Za lažje izvajanje številnih opravil je uporaba lokatorja v veliko pomoč tudi knjižničarjem, saj bistveno zmanjša število poti do knjižnih polic, kar omogoča več časa za strokovno delo, svetovanje in dodatne storitve. Marsikoga od uporabnikov spoznavanje decimalne klasifikacije in njene razvrstitve v prostoru ne prepriča, naj bo še tako univerzalna, samo da bi hitreje dostopal do gradiva, marsikdo celo raje odide iz knjižnice brez gradiva. Uporabnost knjižnice je lahko v tem oziru v dobi dodatnih alternativ zmanjšana, zato je ponudba dodatnega enostavnega orodja lahko dobrodošla. Nekateri primeri iz prakse kažejo (na primer Mestna knjižnica Kranj, 2023), da se lahko knjižnice odločijo tudi za opustitev klasične postavitve gradiva in ga preuredijo v sodobnim uporabnikom bolj privlačne, morda intuitivne ali iz drugih okolij znane ureditve zbirke (LaGarde, 2013) ter z *žanrifikacijo* (razvrščanje po žanrih)¹ (Collazo, 2022).

Lastna izkušnja uporabe lokatorja v šolski knjižnici nas je spodbudila, da smo s pomočjo vprašalnika skušali spoznati še izkušnje v drugih knjižnicah. Predvsem so nas zanimala vprašanja:

¹ Pojem se pojavlja v angleščini (*genrification*) in ga opisujejo kot reorganizacijo knjižnične zbirke, predvsem leposlovja, tako da se oznake univerzalne decimalne klasifikacije delno ali v celoti zamenjajo z uporabnikom prepoznavnimi kategorijami, žanri, na primer fantazijsko branje, zgodovinski romani ipd. (glej tudi Hora, 2015).

- S kakšnim namenom so se knjižnice odločile za uporabo lokatorja?
- Ali se je v knjižnicah z lokatorjem spremenil način iskanja gradiva?
- Kakšni so odzivi uporabnikov na možnost iskanja z lokatorjem?
- Kakšni so odzivi knjižničarjev na aplikacijo Cobiss lokator v celoti?

5 Metodologija in omejitve

Veliko premisleka je bilo posvečenega metodam zbiranja relevantnih podatkov o uporabi lokatorja. Prvi del raziskave je bil osredotočen na odkrivanje, katere knjižnice v Sloveniji so imele iskalno orodje pred letom 2022. Drugi korak je bil pridobiti informacije, katere knjižnice so začele uporabljati lokator leta 2022, saj so nekatere knjižnice orodje samo odprle, niso pa ga še pripravile ali ga dale v uporabo. Januarja 2023 je bilo na spletni strani Cobiss, ki predstavlja lokator,² evidentiranih 38 slovenskih knjižnic, kar je vzorec naše raziskave. Za zbiranje informacij o njihovi uporabi lokatorja smo pripravili in jim posredovali spletno anketo v sistemu Ika z 12 vprašanji o njihovih izkušnjah z lokatorjem, od priprave do uporabe, ter o odzivih uporabnikov na to orodje. Bilo je 8 vprašanj zaprtega tipa, od tega 4 vprašanja z več možnimi odgovori. Na prvo povabilo sta odgovorili le 2 knjižnici, dodatne 4 pa so se opravičile, da ne morejo sodelovati, ker še niso imele časa za pripravo orodja. Po poslanem dodatnem opomniku za izpolnitev spletne ankete se je odzvalo skupaj 11 knjižnic različnih vrst in velikosti iz vse države, ki so lahko sodelovale vsaj z nekaj odgovori.

6 Rezultati in razprava

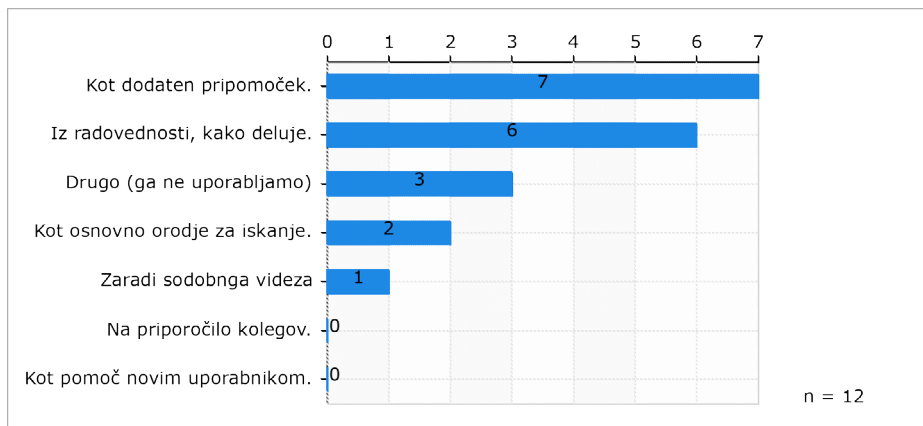
Na anketo je odgovorilo 11 knjižničarjev, 1 iz visokošolske knjižnice, 2 iz splošne in 8 iz šolskih knjižnic. Od tega jih je bilo 6 z zalogo do 25.000 izvodov in 5 z več kot 25.000 izvodi. Kljub različnosti tipov knjižnic vzorec zaradi števila ne more biti zelo reprezentativen, vseeno pa daje prvi uvid v izkušnje z lokatorjem.

Kot kaže slika 7 (respondenti so lahko izbrali več odgovorov), je kar 6 odstotkov knjižničarjev lokator začelo uporabljati iz radovednosti in kot dodatno pomoč pri iskanju, v tistem trenutku še niso imeli priporočil od kolegov knjižničarjev in lokator zanje ni bil mišljen kot osnovno orodje za nove uporabnike. Eden od

² <https://plus.cobiss.net/locator/>

razlogov, ki so ga omenili, je bil tudi sodoben videz, saj gre za orodje, ki uporablja tridimenzionalno orientacijo.

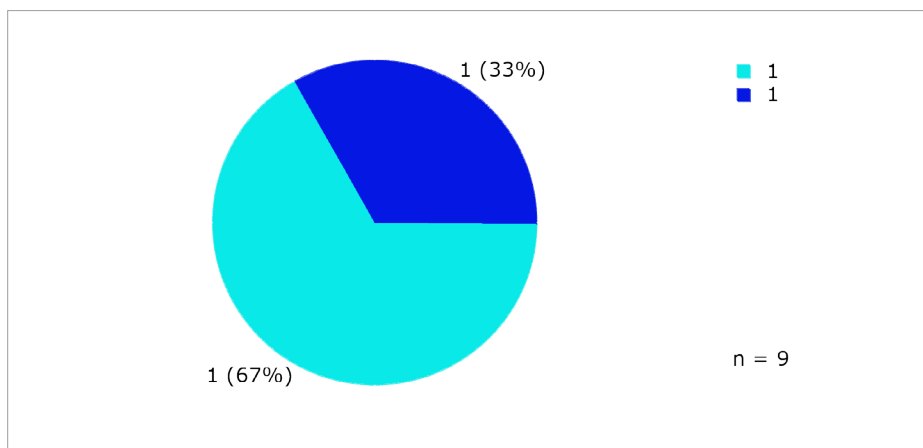
S kakšnim namenom ste začeli uporabljati lokator? (n = 12) Možnih je več odgovorov

Slika 7: Namen uporabe lokatorja

Pri vprašanju o težavnosti uporabe orodja je 6 knjižničarjev (67 %) potrdilo, da je uporaba lokatorja dovolj intuitivna za enostavno uporabo. 2 knjižnici sta odgovorili, da ga pri njih (še) ne uporabljajo.

Ali opazate, da je lokator dovolj intuitivno orodje za enostavno uporabo? (n = 9)

Slika 8: Mnenje o intuitivnosti lokatorja

O predhodnem znanju za uporabo lokatorja večina meni, da ni potrebno, razen v primeru mlajših učencev, ki se šele učijo uporabe računalnika. Poleg splošnega

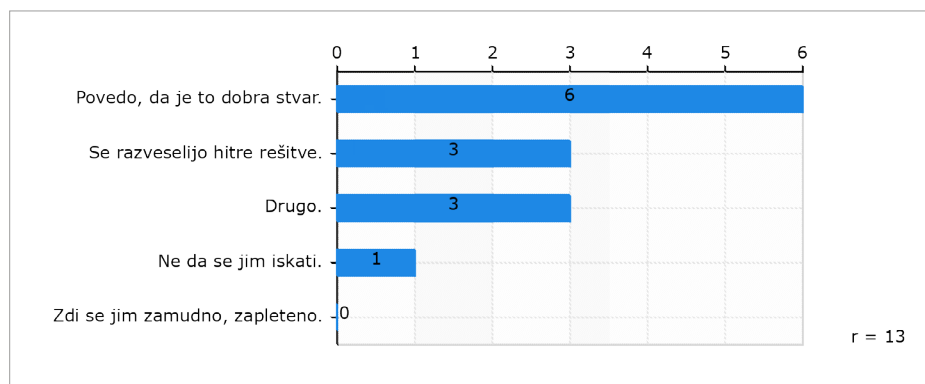
poznavanja in večšin dela z računalnikom ter seznanitve z nacionalnim knjižničnim katalogom (COBIB) ni potrebe po drugih navedenih veščinah (preglednica 1).

Preglednica 1: Mnenja o potrebnih dodatnih znanjih uporabnikov za uporabo lokatorja

Iskanje v Cobiss.	1
Ne.	3
Ne, če ga uporabljajo redno.	1
Ne vem.	1
Nekateri veliko, drugi nič. Gre za učence osnovnih šol, ki potrebujejo 9 let, da postanejo digitalno pismeni.	1
Morda mlajši učenci, še posebej pri uporabi računalnika.	1
Skupaj	8

Tudi na vprašanje o odzivih uporabnikov so knjižničarji lahko dali več odgovorov. Pet od osmih jih je menilo, da so uporabniki zadovoljni in celo veseli pripomočka, nihče ni odgovoril, da je orodje časovno zamudno ali zapleteno. Dvakrat je bil izbran odgovor, da se uporabnikom ne ljubi uporabljati iskalnika. Tisti, ki so prosto odgovarjali, so enkrat zapisali trditev, da bodo vedno posamezniki, ki orodja ne bodo uporabljali, dvakrat pa so zapisali, da lokatorja še nimajo v uporabi in ga še niso predstavili uporabnikom.

Kakšni so odzivi vaših uporabnikov o lokatorju? (n = 13) Možnih je več odgovorov

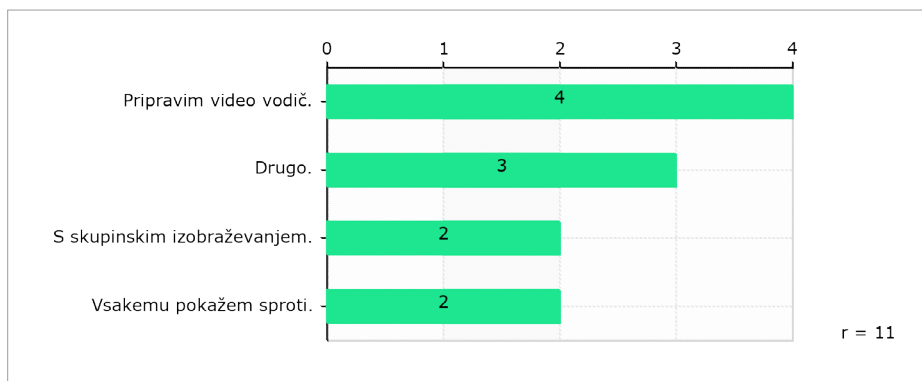

Slika 9: Odziv uporabnikov na lokator

Na vprašanje, kako predstavijo lokator uporabnikom, je odgovorilo 8 knjižničarjev. Bodisi ga predstavijo s pomočjo posrednih vizualnih navodil bodisi v skupinskih izobraževanjih ali individualno. Tovrstna kombinacija različnih

medijev in oblik predstavljanja (ne le besedno ali shematsko, ampak tudi v sliki ali animaciji) kaže, da različni uporabniki potrebujejo različne pristope in različno število ponovitev, da novo znanje usvojijo in jim postane domače.

Kako uporabnike seznaniš z lokatorjem? (n = 11) Možnih je več odgovorov

Slika 10: Seznaniš uporabnikov z lokatorjem

Zanimalo nas je še, kako so uporabniki pred uvedbo lokatorja poznali razpored gradiva in kako so našli želeno gradivo (preglednica 2). Razvidno je, da je pouk Knjižničnega informacijskega znanja ključen za spoznavanje orodja, kot je lokator. V tem času se vsak posameznik v skupini vrstnikov seznani z njim in lahko redno vadi njegovo uporabo, medtem ko splošne in visokošolske knjižnice izobraževanje izvajajo na drugačne načine, ki zahtevajo več časa in sredstev (individualno delo, dodatne oznake ipd.).

Preglednica 2: Prikaz, kako so uporabniki našli gradivo v knjižnici pred uvedbo lokatorja

Tavalj so po knjižnici in iskali ali vprašali.	1
V okviru Knjižničnega informacijskega znanja jih pri uvodni uri v šolski knjižnici seznanim tudi s postavitvijo knjižničnega gradiva.	1
Ure Knjižničnega informacijskega znanja.	1
Seznani se med rednimi urami Knjižničnega informacijskega znanja ali ko pridejo iskat gradivo.	1
Učenci vejo, kje iskati gradivo, saj se o tem učimo pri urah Knjižničnega informacijskega znanja.	1
Vsakemu uporabniku smo pomagali knjižnični delavci.	1
Kurikul osnovne šole predvideva 4 učne ure Knjižničnega informacijskega znanja na oddelek (od 1. do 9. razreda). Po teh učnih urah se učenci uspešno znajdejo v naši šolski knjižnici.	1
S pomočjo oznak na policah.	1
Skupaj	8

Vprašali smo tudi, katere pomanjkljivosti lokatorja omenjajo uporabniki. Od osmih so trije odgovorili, da uporabniki ne omenjajo nobenih pomanjkljivosti, trije pa še nimajo odzivov od svojih uporabnikov. En odgovor omenja, da kakšen uporabnik težko najde lokator, in drugi omenja težavo posameznikov z orientacijo v tridimenzionalnem prikazu prostora. Zaradi tega je tudi pomembno uporabnike knjižnice sproti obveščati o novostih ter te predstavljati na njim razumljiv način. Eden od teh načinov so prav ure Knjižničnega informacijskega znanja in informacijskega opismenjevanja v knjižnicah.

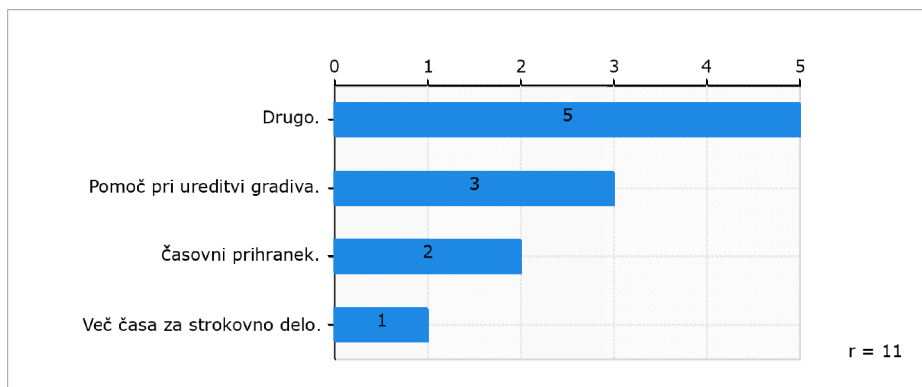
Zanimalo nas je še, katere pomanjkljivosti lokatorja opazijo knjižničarji sami. Odgovori so bili odprtega tipa, zato se je vsak knjižničar opredelil glede na to, kar je bilo pri njih najbolj moteče. (Ker je lokator del sistema Cobiss, se že od namestitve naprej posodablja in mu glede na potrebe knjižnic občasno dodajajo posamezne novosti, na primer v odgovorih omenjeni arhitekturni elementi: vitrina, fotelj ipd.).

Preglednica 3: Prikaz pomanjkljivosti lokatorja po mnenju knjižničarjev

Za knjižnice z več podlokacijami v istem fizičnem prostoru je njegova priprava zelo zahtevna.	1
Premajhen izbor arhitekturnih elementov (vitrina, sedežna garnitura, fotelj ...) in barv.	1
Dobrodošla bi bila izbira/oblika/barva/velikost miz, stolov, sedišč ter dodatne vitrine, zabojniki, ki bi bili bolj vidni.	1
Vzpostaviti lokator ni tako enostavno in hitro.	1
Ne pogrešam ničesar.	1
Za nas in uporabnike je pomagalo.	1
Časovno mi ne uspe, da bi temu segmentu namenila več časa. Mislim, da sem ugotovila, da moram preoblikovati postavitev v COBISS-u, da bom lahko locirala ustrezne naslove na police.	1
/	1
Skupaj	8

Ko smo spraševali knjižničarje o prednostih lokatorja pri njihovem delu, so trije odgovorili, da jim pomaga pri urejanju knjig, enak delež je bil v odgovorih za prihranek časa za druge strokovne naloge. Trije pa še niso imeli konkretnih izkušenj z njim. Eden od knjižničarjev je ugotovil, da postane lokator priljubljen, če ga uporabljajo tudi učitelji, saj s tem poučujejo z zgledom, ki ima največjo težo pri mladih.

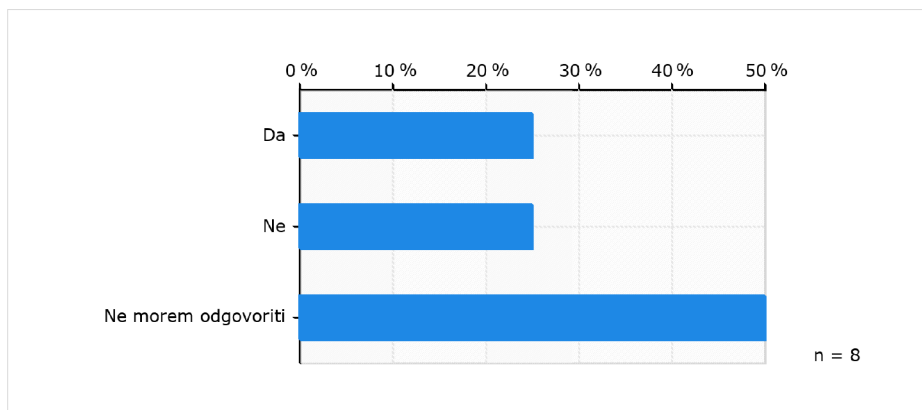
**Ali z uporabo lokatorja prepoznate katero
od prednosti pri vašem vsakdanjem delu? (n = 11)**
Možnih je več odgovorov

Slika 11: Prednosti lokatorja pri vsakdanjem delu knjižničarjev

Nazadnje smo knjižničarje vprašali, kakšno je njihovo mnenje glede tega, ali ima lokator pozitiven učinek na obisk oziroma izposajo gradiva v njihovi knjižnici. Ker nekatere knjižnice do takrat še niso predstavile orodja uporabnikom (4), jih polovica ni mogla podati dokončnega odgovora. Drugi odgovori so enakomerno porazdeljeni, po 2 knjižničarja sta prepoznala koristi lokatorja, v dveh primerih pa neposredni učinki na izposajo oziroma obisk niso bili prepoznani.

**Ali po vašem mnenju uporaba lokatorja pozitivno vpliva
na obisk oziroma izposajo v vaši knjižnici? (n = 8)**

Slika 12: Prikaz mnenj knjižničarjev o učinkih lokatorja

7 Zaključek

Ozrli smo se na uporabo sodobne tehnologije v obliki lokatorja knjig kot pomoč in za večjo učinkovitost storitev v knjižnicah. Analiza, ki smo jo opravili, se osredotoča na namene in odzive uporabnikov, primerjavo iskanja v knjižnici pred uporabo lokatorja in po njej, kakovostne učinke lokatorja ter zadovoljstvo uporabnikov in knjižničarjev.

Ker je minilo le šest mesecev od zagona orodja do izvedbe ankete in je bilo to sredi šolskega leta, v šolskih knjižnicah pa je običajno en sam knjižničar, je bilo težje organizirati delo tako, da bi hkrati pripravili še lokator, saj lahko faza izdelave pomeni tudi dodatne spremembe v postavitvi zaloge. Zato predstavljamo najzgodnejše izkušnje slovenskih knjižničarjev iz različnih knjižnic, največ šolskih, o tem, s kakšnim namenom so izvedli implementacijo lokatorja in kakšni so njegovi učinki.

Predvsem pa so naše ugotovitve naslednje: knjižničarji menijo, da je lokator uporaben v knjižnicah je dovolj intuitiven za enostavno uporabo in ne zahteva posebnih dodatnih znanj razen uporabe računalnika. Izdelava lokatorja zahteva več časa in truda v knjižnicah z bolj razvejano zbirko gradiv, vendar je ta ravno v takšnih knjižnicah tudi najbolj koristen. Lokator prihrani čas tako uporabnikom knjižnice kakor njenim skrbnikom (knjižničarjem) pri vsakdanjem delu. V tem trenutku knjižničarji izpostavljajo dodatno potrebo po obogatenem naboru kompleta za izdelavo orodja in konkretnih nasvetih za pripravo. Največja prednost lokatorja Cobiss+ je torej možnost hitrejšie orientacije v manj znanem knjižničnem okolju in to, da je enotno orodje za različne vrste knjižnic.

Lokator je torej eden od dobrih primerov, ki jih ponuja sodobna tehnologija za konkretno pomoč uporabnikom knjižnice za njihovo večjo samostojnost in učinkovitost, kadar jo želijo in potrebujejo. Hkrati omogoča knjižničarjem, da se lahko bolj kakovostno posvečajo uporabnikom s strokovnim delom, svetovanjem in drugimi dejavnostmi namesto zamudnega spremljanja ali usmerjanja do polic z gradivom. Zato želimo z njim seznaniti čim širši krog knjižničarjev, da najprej sami prepoznajo prednosti, ki jim jih ponuja, in ga nato promovirajo med svojimi uporabniki. Da bi tako tudi deloval, je potrebno sprotno javljanje pomanjkljivosti, ki jih uporabniki in knjižničarji zaznavajo, ter ažuriranje funkcionalnosti s strani upravitelja sistema. Nenazadnje so pomembne tudi predstavitve dobrih praks tistih, ki ga že uporabljajo, saj bo le tako lokator ne samo še ena aplikacija med mnogimi, temveč zanesljiv pripomoček. Toda najprej je treba, da zaživi pri knjižničarjih.

Viri

American Association of School Librarians. (2022). *AASL standards framework*. <https://standards.aasl.org/wp-content/uploads/2018/08/180206-AASL-framework-for-learners-2.pdf>

Bezemer, J. in Kress, G. (2016). *Multimodality, Learning and Communication: a social semiotic frame*. Routledge.

Browsing the shelves: understanding call numbers & LC classification. (b. d.). Berkeley Library. <https://guides.lib.berkeley.edu/c.php?g=125157&p=1027399>

Budimir, G. (2001). Lokator gradiva v knjižnicah. *COBISS Obvestila*, 6(4), 34–43. https://www.cobiss.si/oz/HTML/CO_letnik_6_final/220/index.html

Collazo, L. (2022). *The library genrefication project*. <https://www.readerpants.net/2011/09/genrefication-project.html>

Conestoga College Library. (2017). *Finding – locating books on the Shelf*. Library Resource Center. <https://www.youtube.com/watch?v=HTu9EhJ3Fo4>

Gaberšek, S. (2018). *Vključevanje knjižnično informacijskih znanj v pouk biologije v osnovni šoli* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za naravoslovje in matematiko. <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=71133>

Davidson College – E. H. Little Library. (b. d.). *How to find books: book locations in the library*. <https://davidson.libguides.com/c.php?g=367469&p=2483461>

Hora, A. (2015). Genrifying the school library's fiction collection. *Graduate Research Papers* (94). <https://scholarworks.uni.edu/grp/94>

Kako sami poiščemo gradivo. (2021). Knjižnica A. T. Linhartaradovljica. <https://www.rad.sik.si/kako-sami-poiscemo-knjigo/#iskanjevpolic>

LaGarde, J. (2013). Five more conversations [about school libraries] that I don't want to have anymore. *Collected magazine* (11), 5–6. http://www.slanza.org.nz/uploads/9/7/5/5/9755821/collected_november_2013.pdf

Locating books on the shelf. (2022). University of Manchester Library. <https://www.library.manchester.ac.uk/resources/books-and-resources/borrowing/locating-books-on-the-shelf/>

Mestna knjižnica Kranj. (n. d.). Mkk.si. <https://www.mkk.si/asset/iEMQg4ynD9NYdiS6i>

Petek, M., Poličnik – Čermelj, T., Šauperl, A. in Švab, K. (2019). *Organizacija knjižničnih zbirk*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Puma Librarian. (2015). *How to find books in the library* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=PV1MWVwrkE0>

Library launches new app. (2022). Rochester Public Library. <https://www.rplmn.org/Home/Components/News/News/8549/3804>

Steinbuch, M. et al. (2008). *Knjižnično informacijsko znanje*. Zavod RS za šolstvo.

Sušec, Z. in Žumer, F. (2005). *Knjižnična informacijska znanja*. Ministrstvo za šolstvo in šport.

Tacer Slana, J. (2022). *Novosti V COBISS+ in MCOBISS-U* [Video]. Konferenca Cobiss 2022. https://www.youtube.com/watch?v=_lPMqX6ho7U&list=PLeBQsIfZEzUOznO03_dR-FQHnh2fCg8SL&index=22

Tacer Slana, J. in Žuran Putora, T. (2022). *Lokator gradiva v COBISS+* [spletni dnevnik]. <https://blog.cobiss.si/2022/12/22/lokator-gradiva-v-cobiss/>

mag. Gordana Banjanin

II. gimnazija Maribor, Trg M. Zidanška 1, 2000 Maribor
e-pošta: knjiznica@druga.si

Pametne knjižnice: pobudnice razvoja in rasti skupnosti

Smart libraries: A catalyst for community development and growth

Irena Fleimisch Bezlaj

Oddano: 20. 7. 2023 – Sprejeto: 17. 11. 2023

1.04 Strokovni članek

1.04 *Professional article*

UDK: 004.8:026/027

DOI: <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.4>

Izvleček

Knjižnice niso izvzete iz procesov hitrega tehnološka napredka in sprememb, zato nas bo zanimalo, na kakšen način se lahko sodobna pametna knjižnica po analogiji pametnega mesta uspešno prilagaja modernim družbenim razmeram. Naš namen bo identificirati glavne vidike pametne knjižnice, ki bodo ponujali možnost za razpravo in pregled področja s primeri dobrih praks splošnih knjižnic v svetu. Na osnovi teh bomo s smernicami, predlogi za razvoj in idejami za različne storitve poskušali podpreti splošne knjižnice pri razmisleku o njihovem delovanju, ki temelji na gradivu, storitvah in skupnosti ter se razvija na presečišču napredne tehnologije in inovativnih pristopov, kot so umetna inteligenca, robotizacija, digitalne storitve, navidezna in oboogatena resničnost ter internet nove generacije.

Ključne besede: umetna inteligenca, avtomatizacija, informacijska pismenost, navidezna resničnosti, multimedija

Podatkovni set: Vsebina prispevka ne temelji na raziskovalnih podatkih.

Abstract

Libraries are not exempt from the processes of rapid technological advancement and change, so we will be interested in exploring how a modern smart library can successfully adapt to modern social conditions by analogy to a smart city. Our intention will be to identify the main aspects of a smart library that will offer the opportunity for discussion and review of the field with examples of good practices from public librar-

ies around the world. Based on these, we will try to offer support for the development of public libraries by proposing ideas for them to consider their operations, which are based on materials, services, and community, and which develop at the intersection of advanced technologies and innovative approaches such as artificial intelligence, robotics, digital services, virtual and augmented reality, and the internet of the next generation.

Keywords: artificial intelligence, robotics, information literacy, virtual reality, multimedia

Data set Metadata: No research data are associated with this article.

1 Uvod

Vloga knjižnice se je skozi zgodovino ves čas nadgrajevala in spreminjala, toda obdržala se je njena ključna vloga pri ohranjanju, vrednotenju in posredovanju informacij in znanja ter prinesla revolucionarni napredek za človeštvo z mehanizmi katalogizacije vse obsežnejšega človeškega znanja (Harari, 2014). Te vloge splošna knjižnica dandanes ni izgubila, je pa k svojemu poslanstvu dodala še marsikatero drugo nianso in pomen za okolje, v katerem deluje; od tega, da poleg gradiva ponuja tudi pisano paleto dogodkov ter s tem omogoča vseživljenjsko izobraževanje, ustvarjanje, razvedrilo in druženje, do tega, da se trudi tudi premagovati razlike med prebivalci, okrepiti dialog in demokracijo ter poskrbeti za ohranjanje lokalne kulturne identitete skozi svoje domoznanske dejavnosti (Eržen idr., 2022).

Vloga knjižnice dobiva z družbenimi spremembami nove preobleke, kar se kaže predvsem v premikih: od fizičnih k virtualnim knjižnicam, od posameznikov k skupnosti, od knjižnice kot zbirke h kreativni knjižnici ter od knjižnice kot portala, ki ponuja dostop do gradiva, ki je v posesti drugih institucij, do knjižnice, ki ponuja svojim članom gradivo v svoji lastni zbirki, v fizični ali virtualni obliki (Levien, 2011).

V tem kompleksnem in večplastnem svetu vlog in pomenov knjižnice bi radi opredelili pametno knjižnico, kot smo jo poimenovali po analogiji pametnega mesta. Ker pametna knjižnica ni koncept, ki bi imel jasno zarisane meje,¹ se bomo naprej posvetili temu, da pojem opredelimo in prikažemo njegovo uporabnost na primeru naše analize delovanja splošnih knjižnic, ter ponudili priporočila za izvajanje nekaterih dobrih praks.

¹ Pri Združenju ameriških knjižničarjev (ALA) od leta 2003 izhaja časopis na to temo: <https://librarytechnology.org/smartlibraries/>.

2 Pametna knjižnica

Pametno knjižnico razumemo kot knjižnico prihodnosti, ki izhaja iz koncepta pametnega mesta. Ta uporablja informacijske in komunikacijske tehnologije za optimizacijo učinkovitosti mesta ter skrbi za kakovostno življenje prihodnih generacij in ohranitev okolja. Mesta postajajo tako bolj učinkovita, boljše izkoriščajo surovine in vire, so bolj fleksibilna, trajnostna, zelena in družbeno vključujoča (Freyberg, 2018).

Po analogiji si pametne knjižnice predstavljamo kot tiste knjižnice, ki doživljajo preobrazbo v novo obliko, organizacijo in odnos z uporabniki. To so knjižnice, ki uporabljajo napredno tehnologijo ter inovativne pristope pri posredovanju knjižničnih storitev in uporabniške izkušnje (na primer računalništvo v oblaku, podatkovno rudarjenje, umetna inteligenca – UI (angl. AI – *artificial intelligence*), radiofrekvenčna identifikacija – RFID, avtomatizacija procesov in storitev, dostop do gradiva na daljavo, personalizacija storitev za uporabnike) ter skrbijo za kreativni in intelektualni razvoj uporabnikov in knjižničarjev, njihovo večsmerno povezovanje, dialog in avtonomno ustvarjanje vsebin (na primer podkasti, klepetalni roboti, ustvarjalnice, aktivno državljanstvo). Razvoj pametne knjižnice je odgovor na digitalno preobrazbo, pametne naprave, aplikacije, vire znanja in orodja, ki smo jih deležni vsi. Da bi izboljšali stanje v Sloveniji, je Slovenija leta 2016 sprejela strategijo Digitalna Slovenija 2020 – Strategija informacijske družbe do 2020, ki določa ključne strateške in razvojne usmeritve na tem področju. Ta strategija je bila leta 2018 dopolnjena, predvsem v smeri uvajanja omrežij nove generacije do leta 2020. Kljub vsem naporom pa je Slovenija še vedno pod evropskim povprečjem (Marolt idr., 2020). Marca 2023 je bila sprejeta nova strategija Digitalna Slovenija 2020 – Krovna strategija digitalne preobrazbe Slovenije do leta 2030, katere vizija je »z digitalno preobrazbo vseh segmentov družbe izboljšati kakovost življenja prebivalcev Slovenije na trajnosten, zelen in zaupanja vreden način« (Vlada Republike Slovenije, 2023, str. 7). Tako je pojav pametnih knjižnic tudi način prilagoditve novi družbeni realnosti z vedno večjo stopnjo integracije umetne inteligence in je poskus opolnomočenja vseh posameznikov, tudi tistih, ki nimajo enakega dostopa do naprav, informacij in znanja.

Kot lahko razberemo iz analize ob pripravi izhodišč za strategijo razvoja slovenskih splošnih knjižnic, se v zadnjih letih soočamo z rastjo uporabe svetovnega spleta med vsemi starostnimi skupinami, povečuje se tudi uporaba družbenih omrežij in različnih spletnih storitev. V zadnjem desetletju se je delež uporabnikov spletnih storitev najbolj povečal med starejšimi, vendar je med njimi še vedno prisotna digitalna izključenost (Eržen idr., 2022), na kar moramo biti v knjižnicah še posebej pozorni, ko načrtujemo svoje storitve.

Digitalna izključenost ni edina temna plat hitrega in intenzivnega tehnološkega razvoja, temveč nas na vsakem koraku ogrožajo tudi potencialne zlorabe osebnih podatkov, hekerski vdori, porajajo se diskriminacija in etični pomisleki, še posebej na področju umetne inteligence, kar ima lahko velik vpliv na družbeni razvoj in vsakdanje življenje posameznika. Prav s tem se ukvarja tudi Mednarodno knjižničarsko združenje (IFLA) v svoji izjavi o knjižnicah in umetni inteligenci (IFLA Statement on Libraries and Artificial Intelligence, 2020).

3 Razsežnosti pametne knjižnice

Cilj pametne knjižnice je ustvariti bolj učinkovito knjižnično izkušnjo tako za knjižničarje kot za uporabnike. S pomočjo tehnologije za izboljšanje operacij se lahko knjižničarji osredotočijo na zagotavljanje visokokakovostnih storitev in virov uporabnikom knjižnice. Podobno lahko uporabniki uživajo v bolj prilagojeni in priročni knjižnični izkušnji z dostopom do bogastva digitalnih in fizičnih virov. Raziskali bomo izbrane razsežnosti pametne knjižnice ter navedli, na kakšen način lahko doprinesejo k izboljšanemu poslovanju splošne knjižnice in uporabniški izkušnji.

Naš vsebinski okvir se bo opiral na knjižnično dejavnost za splošne knjižnice, ki izhaja iz Zakona o knjižničarstvu (2001) ter zajema naloge, vezane na gradivo (zbiranje, obdelovanje, posredovanje itd.), informacijsko pismenost in vseživljenjsko izobraževanje, referenčno svetovanje (iskanje in uporaba gradiva, informacij in drugih virov) ter prireditve in kulturne dejavnosti.

Kot ugotavljajo Cao idr. (2018, str. 814), so sestavni deli pametne knjižnice večplastni. Različne oznake lahko glede na literaturo in prakso s področja pametnih knjižnic razvrstimo v tri razsežnosti: 1. tehnologija, 2. ljudje in 3. storitve, na kar se bomo opirali tudi sami pri pregledu dobrih praks pametnih knjižnic.

3.1 Umetna inteligenca

Umetna inteligenca je sposobnost digitalnega računalnika ali računalniško krmiljenega robota, da opravlja naloge, ki jih običajno povezujemo z intelligentnimi bitji. To so na primer sposobnost razmišljanja, odkrivanja pomena, generaliziranja in učenja iz preteklih izkušenj (Copeland, 2023). Omladič in Grobelnik (2019) opredeljujeta umetno inteligenco kot sistem, ki opazuje svet, ga poskuša razumeti in spraviti v preprostejšo obliko ter s tem modelom vplivati nanj. Gre za prepoznavanje vzorcev, ne zares za inteligenco, ki jo poznamo pri človeku.

Definicij umetne inteligence je veliko in med njimi ni vedno strinjanja, toda kot ugotavljata Cox in Mazumdar (2022), se pokaže skupni imenovalec umetne inteligence, to je sposobnost izvajanja nalog, ki jih običajno opravljajo ljudje. Ugotavljata tudi, da so definicije precej abstraktne in odprte ter kažejo na to, da je umetna inteligenca ideja, ki se razvija in je prepojena s kulturnim pomenom.

Umetna inteligenca postaja vse bolj del našega vsakdanjega in profesionalnega življenja. Orodja umetne inteligence so večinoma na voljo v naših mobilnih napravah in računalnikih ter jih lahko uporabimo na vsakem koraku, s funkcijami, kot so prepoznavanje obraza na telefonu, izbor prikaza sporočil na družbenih omrežjih, iskanje informacij na spletu, pomoč pri pisanju člankov, prevajanju, ustvarjanju ali urejanju slik, zvoka, generiranje govora ter ne nazadnje priprava kuriranih seznamov priporočil, tudi knjižnih.²

Umetna inteligenca bo tudi v knjižnicah nosila vse večjo vlogo, s tem ko bos vse večja količina gradiva in virov informacij na voljo na spletu, kar bo zahtevalo naprednejše katalogiziranje, kategoriziranje in klasificiranje (Rupar Korošec, 2021).

Kako torej umetno inteligenco etično in smiselno vključiti v delovanje knjižnice in njenih storitev ter pri tem poskrbeti za inovativni razvoj? Pri razmišljanju smo se opirali na izjavo Mednarodnega knjižničarskega združenja (IFLA) o umetni inteligenci,³ ki izpostavlja, kako pomembno je, da knjižnice podpirajo etične aplikacije umetne inteligence ter z njihovo uporabo obogatijo svoje delovanje in družbeno poslanstvo. Predlagajo, da knjižnice svoje uporabnike čim bolje izobrazijo na področju umetne inteligence, njenih etičnih vidikov ter vidikov zasebnosti in nasploh informacijske pismenosti (IFLA Statement on Libraries and Artificial Intelligence, 2020).

Tudi Evropska komisija v svojem poročilu o umetni inteligenci navaja, da podpira regulativni in naložbeno usmerjeni pristop z dvema ciljema: 1. s sprejemanjem umetne inteligence in izgradnje ekosistema odličnosti ter 2. z obravnavanjem tveganj, ki so povezana z uporabo te nove tehnologije in s tem z izgradnjo ekosistema zaupanja (Evropska komisija, 2020). Umetna inteligenca namreč ne prinaša le koristi, temveč tudi potencialne etične dileme glede zbiranja in posredovanja

² Pri pripravi seznamov si z umetno inteligenco pomagamo tudi v Mestni knjižnici Ljubljana, tako pri spletnih seznamih priporočil kot pri izobraževanjih, ki jih izvajamo.

³ IFLA ugotavlja, da je umetna inteligenca lahko v knjižnicah koristna za uporabo tehnologije OCR (optično prepoznavanje znakov), priporočanje gradiva, izobraževanje o umetni inteligenci, izdelavo novih aplikacij, kombinacijo umetne inteligence z robotiko in na drugih področjih.

podatkov, zasebnosti, diskriminacije ter nenazadnje nerazumevanja samih algoritmov in procesov, ki pripeljejo do odločitev.

Rupar Korošec (2021) vidi ob tem še posebej pomembno vlogo knjižnice kot varuhinje podatkovne etike in intelektualne svobode posameznikov ter meni, da je zadeva vse prej kot enostavna, saj lahko sisteme umetne inteligence delimo na dve skupini: tiste, ki delujejo kot objekti (orodja, ki so jih razvili ljudje), in tiste, ki se približujejo stanju subjekta (orodja umetne inteligence, ki operirajo znotraj strojne etike), kar predstavlja unikatno situacijo moderne etike.

Posebna narava tehnologij umetne inteligence je zapletenost, nepredvidljivost in delno avtonomno vedênje, kar lahko otežuje varovanje temeljnih človekovih pravic (Evropska komisija, 2020). Kako torej definirati nosilca etičnega dejanja in na koga pade etična odgovornost? Grobelnik navaja, da so algoritmi sicer sledljivi, niso pa vedno razumljivi, ker smo prepustili računalniku, ki je razvil zelo kompleksen jezik, hkrati pa nima širšega razumevanja sveta, da se izraža na svoj način. Omladič meni, da odloča še vedno človek, le da so se ravni odločanja premaknile na drugo raven in je zato ključno sodelovanje med inženirji ter etiko (Omladič in Grobelnik, 2019), kar lahko razumemo v smislu upoštevanja etičnih dilem in vprašanj, ki se porajajo ob razvoju umetne inteligence.

Razumemo lahko, da je tudi pri umetni inteligenci etika stvar pogajanj med različnimi akterji ter stvar kritičnega razmišljanja o vrednotah in dogovorih, ki niso nekaj absolutno danega (od boga, države, trga). Ta etika naj bi sledila načelu, da nove tehnologije ne škodijo človeku, ampak koristijo človeštvu v celoti. Knjižnice imajo unikatno vlogo, da se lahko dovolj avtonomno gibljejo onkraj teh absolutov in odprejo razprave za pravično etiko umetne inteligence novega tisočletja, v kateri lahko sodeluje kdor koli.

3.1.1 Dobre prakse in predlogi za razvoj

V nadaljevanju bomo navedli, na kakšen način se izbrane dobre prakse na področju umetne inteligence udejanjajo v splošnih knjižnicah ter na kakšne načine lahko doprinesejo k izboljšanju svojega poslovanja in uporabniške izkušnje.

Klepetalni robot je aplikacija, ki imitira človeško osebnost, je interaktivna in odgovarja v stavkih, ki sledijo pogovoru na način, ki je smiseln ljudem (Allison, 2012). Takšno aplikacijo bi lahko uporabili za svetovanje uporabnikom na daljavo in bi lahko odgovarjala na kompleksnejša vprašanja. Primer tega je klepetalni robot ChatGPT. ChatGPT je algoritem umetne inteligence, ki ga je razvilo podjetje OpenAI in je vrhunski jezikovni model, med kakršne spadata tudi Google (BERT)

in Microsoft (XLNet) (Lund in Wang, 2023). ChatGPT smo izbrali kot primer, ker gre za najhitreje rastočo aplikacijo vseh časov.⁴ Lahko se prilagodi institucijam ali področjem, da ponudi odgovore na specifična vprašanja, zarsdi česar je učinkovito orodje za pridobivanje odgovorov (Lund in Wang, 2023). Klepetalni robot na osnovi umetne inteligence bi na ta način rešil težavo s klepetanjem s knjižničarjem in logistično organizacijo prisotnosti knjižničarja, medtem ko ta čaka na sporočilo in ne more opravljati drugega dela. Klepetalni robot je rešitev, saj lahko ponudi hitre odgovore na osnovna in ponavljajoča se vprašanja uporabnikov. Hkrati predlagamo, da knjižnični klepetalni robot ne bi bil edini možni način komuniciranja z uporabnikom, ampak bi v nadaljevanju ta predlagal možnost video klica ali klepetanje po spletu s knjižničarjem, ki bi na željo uporabnika opravil osebno svetovanje. Knjižničarje bi tako razbremenili odgovarjanja na enostavna vprašanja ter čakanja na vprašanje, saj bi lahko klepetalni robot deloval kot aplikacija na mobilni napravi. Klepetalni robot bi uporabnikom olajšal iskanje informacij po spletnih straneh knjižnice ali v knjižničnem katalogu⁵ ter omogočal dostop do hitrih informacij in svetovanja knjižničarjev pri kompleksnejših ali bolj individualnih vprašanjih. Primer aktivnega klepetalnega robota v knjižnici je Ellie v regionalni knjižnici Pencho Slaveykov v Varni v Bolgariji,⁶ ki opravlja naslednje naloge: predstavi strukturno urejenost knjižnice, pojasni pravila o poslovanju, komunicira s tekstovnimi in vizualnimi elementi, kot so slike in čustvenčki, odgovori na sporočila uporabnikov, pomaga uporabnikom podaljšati čas izposoje knjig in pri uporabi knjižničnih katalogov ter usmerja k elektronskim storitvam knjižnice.

Pri uporabi ChatGPT in drugih velikih jezikovnih modelov je treba upoštevati tudi etični vidik, vidik varovanja osebnih podatkov ter pristranskost modela, saj ta ne ponudi vedno točnih odgovorov. Pomembno je, da se ti modeli uporabljajo odgovorno in previdno ter da se sprejmejo ukrepi za zmanjšanje tveganj (Lund in Wang, 2023), zato je ključno ozaveščanje uporabnikov in zaposlenih o pasteh in omejitvah velikih jezikovnih modelov.

Orodja umetne inteligence, kot je ChatGPT, so v knjižnici uporabna tudi za delo na drugih področjih, ne samo kot klepetalni robot, in sicer pri iskanju v knjižnicah in podatkovnih zbirkah, saj ta razume odtenke naravnih jezikovnih poizvedb in zato zagotavlja bolj relevantne rezultate; za avtomatsko generiranje metapodatkov za knjižnične vire; generiranje povzetkov in drugih oblik vsebine,

⁴ Vir: <https://www.cbsnews.com/news/chatgpt-chatbot-tiktok-ai-artificial-intelligence/>.

⁵ Storitve klepeta v živo je že integrirana v kooperativni bibliografski sistem COBISS+ in je na voljo vsem uporabnikom knjižnic v Sloveniji, dostopna je na naslovu: <https://plus.cobiss.net/cobiss/si/sl/bib/search>.

⁶ Vir: <https://umni.bg/en/case-studies/chatbot-case-study-varna-library/>.

ki se lahko uporabijo za izboljšanje dostopa do knjižničnih virov (Lund in Wang, 2023). V rednem delu zaposlenih je aplikacija uporabna pri pisanju besedil, marketingu, objavah na družbenih omrežjih, pridobivanju predlogov izbora kuriranih seznamov gradiva, pripravi povzetkov gradiva, pridobivanju novih idej za projekte in video vsebine, optimizacijo spletnih strani, pripravi kode za spletno stran⁷ idr. Poleg tistih, ki pišejo besedila, so na voljo tudi orodja umetne inteligence, ki omogočajo ustvarjanje slikovnega gradiva iz besedila. Mednje lahko umestimo aplikacije, kot so DALL-E 2 podjetja OpenAI, Dream podjetja Wombo, Midjourney podjetja Midjourney, lahko pa uporabimo tudi druga orodja, ki med drugim vključujejo integracijo umetne inteligence v nekatere svoje storitve, kot je Canva. Gre za komercialna orodja, ki so plačljiva ali omogočajo brezplačno uporabo le v omejenem obsegu.

Aplikacije umetne inteligence bi lahko bile v knjižnici uporabne tudi za indeksiranje baze fotografij in video gradiva, ki ga hrani v svoji bazi. Pri pripravi različnih objav in promocijskega materiala bi delo v knjižnici zelo olajšalo orodje, s pomočjo katerega bi razbrali elemente s slik in videov ter našli najprimernejše za nadaljnjo uporabo. Med te spadajo aplikacije: Google Cloud Vision API, Amazon Rekognition, Clarifai, Microsoft Azure Computer Vision, IBM Watson Visual Recognition.

Zanimiv primer je tudi finska nacionalna knjižnica, kjer so razvili orodje Annif, ki s tehnologijo umetne inteligence omogoča odprtokodno in avtomatizirano indeksiranje predmetnih oznak ter klasifikacijo. S pomočjo tehnologije optičnega prepoznavanja znakov (angl. *optical character recognition* – OCR) indeksira digitalizirano vsebino in omogoča iskanje po njej (Suominen, 2019).

Priporočanje gradiva z umetno inteligenco za svetovanje glede branja in izposoje neknižnega gradiva lahko smiselno dopolni priporočila, ki jih uporabnik prejme v knjižnici ali na njeni spletni strani. V veliki množici gradiva knjižnice je namreč izziv najti novo zanimivo gradivo na hiter in enostaven način. To rešitev bi bilo smiselno vključiti v sistem COBISS+, da bi bila na voljo vsem knjižnicam v Sloveniji in vsem njihovim uporabnikom. Posebna previdnost je potrebna pri varovanju zasebnosti ter da personaliziran dotok informacij ne bi bil edini način selekcije gradiva, da ne pademo v past pretirano omejene algoritemske izbire, ki bi nam onemogočila dostop do gradiva, po katerem drugače ne posegamo, pa je kljub temu kakovostno. Predlagamo razvoj spletne rešitve ali aplikacije, ki kombinira priporočeno gradivo knjižničarjev, bralčeve ocene izposojenega gradiva v COBISS+ in personalizirane predloge umetne inteligence ter ponudi predloge,

⁷ Primer: <https://library.cityofpaloalto.org/blogs/post/creating-vr-scenes-with-ai/>.

ki bi bili pisani na kožo bralcu, vendar bi ta imel hkrati možnost izbire, da personalizirano kuracijo izklopi in se tako izogne filtrirnim mehurčkom.⁸ Tovrstni algoritem je treba uporabnikom predstaviti čim bolj transparentno, z možnostjo razlage selektivnega procesa priporočenega gradiva. Zanimiva mobilna aplikacija priporočanja gradiva na osnovi umetne inteligence je Obotti, ki so jo razvili za knjižnico Oodi v Helsinkih, kjer so ponudili bralne predloge za različne vnaprej definirane profile bralcev na zabaven način. Aplikacija ponuja bralne predloge v obliki klepetalnega robota, ki ustvarja dodano vrednost in avtomatizira ponavljajoče se rutine posredovanja informacij. Za komunikacijo uporabniku ni treba vpisovati besedila – čeprav je mogoče tudi iskanje s pomočjo besedila ali zvočno iskanje – lahko le klika, hkrati pa je ta vedno nelinearna, kar pomeni, da uporabnik ne prejme dvakrat iste knjige zapored. Aplikacija ne zbira osebnih podatkov in jo lahko uporabljamo, ne da bi se vanjo prijavili. Aplikacija vsakič v branje ponudi dve knjigi: prvo iz baze knjig izbranega profila (na voljo so prednastavljeni profili Gutenberg, Lennon, Verne, Dude, Tove in Scarlett) ali izhaja iz iskanja na osnovi izbrane knjige (če uporabnik to vpiše kot referenco), druga knjiga pa je malo manj pričakovana in predstavlja novo ali zanimivo gradivo (Hammais idr., 2019).

Alternativa mobilni aplikaciji umetne inteligence po vzoru Obotti bi lahko bilo tudi vizualno iskanje sorodnega gradiva, torej iskanje knjižničnega gradiva na osnovi vizualnega zemljevida med seboj povezanih knjig in avtorjev. Iskanje temelji na mreži avtorjev, ki so si med sabo po izbranih kriterijih sorodni, iskalnik v obliki zemljevida prikaže podobne.⁹ Iskanje poteka s pomočjo umetne inteligence in predlaga gradivo, ki je bilo uporabnikom poleg priljubljenega izbranega gradiva še všeč. Priporočila torej niso personalizirana, temveč omogočajo predlog gradiva, ki ga uporabnik morda še ne pozna in bi bilo zanj morda zanimivo. Minus takšnega pristopa je, da ohranja filtrirni mehurček, vendar omogoča enostavno priporočilo sorodnega gradiva v obliki vizualne in interaktivne mreže priporočil brez zbiranja osebnih podatkov. Zanimiv podoben primer je projekt Gnooks,¹⁰ ki priporoči v branje novega avtorja na podlagi treh vnesenih priljubljenih avtorjev knjig. Če želimo bolj opisno iskanje gradiva, nam to omogoča spletna stran Findyournextbook,¹¹ ki temelji na algoritmu aplikacije ChatGPT in

⁸ Ti omejijo dostop do informacij zaradi personaliziranega dotoka informacij, ker so te s pomočjo kuracije algoritmov prilagojene informacijam o posamezniku, kot so lokacija, kliki in zgodovina brskanja. Vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Filter_bubble.

⁹ Vir: <https://www.literature-map.com/>.

¹⁰ Vir: www.gnooks.com.

¹¹ Vir: <https://www.findyournextbook.ai/>.

nam ponuja tudi navodila, kako s pomočjo orodij umetne inteligence zgraditi svoj lasten priporočilni sistem za knjižne predloge.¹²

V knjižnicah, ki so prešle na sistem mobilne zbirke, je sistem inteligentnega upravljanja z gradivom (angl. Intelligent Material Management System – IMMS) način prerazporejanja gradiva, ki temelji na avtomatizaciji in algoritmih umetne inteligence ter skrbi za uspešno prerazporejanje knjižničnega gradiva znotraj mreže knjižnic, ki si ga delijo. Sistem je razvilo in ga zagotavlja podjetje Lyngsoe Systems ter ga uporabljajo v različnih akademskih in splošnih knjižnicah, med njimi mestna knjižnica v Helsinkih¹³ ter splošne knjižnice v Aarhusu in Kopenhagenu.¹⁴ Če se splošna knjižnica odloči za korak v smer preobrazbe svoje zbirke v mobilno obliko, mora predhodno opremiti gradivo s sistemom radiofrekvenčne identifikacije, namestiti v knjižnice sortirnike gradiva ter določiti način razporejanja in selekcije gradiva. Sistem inteligentnega upravljanja z gradivom je povezan s katalogom, iz katerega črpa podatke o gradivu, zaposleni pa lahko spremljajo gradivo s pomočjo mobilne aplikacije na androidnih telefonih, ki lahko bere čipe radiofrekvenčne identifikacije in črtne kode, tako da lahko vse spremembe uveljavljajo kar med delom v knjižnici. Sistem inteligentnega upravljanja z gradivom v realnem času izračuna, kam naj se gradivo pošlje, glede na lokacijo vsega gradiva zbirke in glede na zbirko pravil, ki jih določijo zaposleni, ki skrbijo za gradivo. Algoritem je torej prilagodljiv- lahko se določi, v katere enote knjižnice je gradivo lahko razporejeno, ali je gradivo fiksno znotraj zbirke ali mobilno, zalogo gradiva, ki je omejena glede na dolžino polic v posamezni knjižnici, zalogo gradiva po kakovosti in številu posameznega izvoda v knjižnici ali glede na strategijo, določeno za posamezni naslov (Lyngsoe Systems, 2019).

3.2 Izobraževanje in informiranje

Razvoj sodobne tehnologije je hiter in obsežen, hkrati pa na nas prežijo številne nevarnosti in lažne novice, zato je izobraževanje na področju informacijske,¹⁵ medijske in algoritemske pismenosti ključno. Informacijsko pismen posameznik je sposoben najti in ovrednotiti informacije ter uporabljati informacijske tehnologije. S slednjimi je povezana tudi medijska pismenost, pri kateri je poudarek

¹² Vir: <https://blog.findyournextbook.ai/find-your-next-book-building-a-book-recommendation-engine-with-openai-apis-4cf5a84ebe8a>.

¹³ Vir: <https://lyngsoesystems.com/news/helsinki-city-library-introduces-the-lyngsoe-systems-imms-the-machine-learning-based-intelligent-material-management-system/>; <https://lyngsoesystems.com/case-stories/helsinkicitylibraries/>.

¹⁴ Vir: <https://lyngsoesystems.com/case-stories/aarhus-public-libraries/>.

¹⁵ Informacijsko opismenjevanje med knjižničnimi dejavnostmi, ki so del knjižnične javne službe, opredeljuje tudi 2. člen Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1).

na različnih medijih, na tem, kako so le-ti vpeti v družbeno realnost ter kakšne pasti in pristranskosti vsebujejo pri podajanju informacij.

Ker je medijska krajina danes večinoma digitalna, se je večščinam, ki jih poudarja medijska pismenost, pridružila digitalna pismenost, ki upošteva kompetence, potrebne za življenje in delo v družbi, kjer komunikacija in dostop do informacij vse bolj potekata s pomočjo digitalnih tehnologij. Tako kot medijska pismenost se tudi digitalna pismenost hitro spreminja z vzponom novih tehnologij in inovacij, ki spreminjajo načine uporabe digitalnih tehnologij. Mnogi raziskovalci zato zdaj poudarjajo potrebo po razumevanju velike vloge, ki jo ima umetna inteligenca pri omogočanju in avtomatizaciji navigacije v digitalnem okolju, s tem pa pomen poznavanja delovanja algoritmov, torej algoritemsko pismenost (AKOS – Medijska in informacijska pismenost, 2022).

Če se algoritmov umetne inteligence ne zavedamo, smo lahko toliko bolj podvrženi vplivom lažnih novic in spletnih zlorab, ki so postale del našega življenja in se jim brez prave osveščenosti ne moremo več izogibati. Prezare so vedno bolj učinkovite, in če se želimo kot družba izogniti avdiovizualnim manipulacijam in diskriminacijam, sta izobraževanje in informiranje na tem področju nujna. Kot trdi Novljan (2014), je namreč fizična dosegljivost informacij nezadostna, če uporabnik ne zna sam izbrati in uporabiti pomembne informacije. Z večjim obsegom medijev in informacij se večja tudi potreba po učenju njihove uporabe. Tu lahko knjižnica nastopi v pomembni vlogi širjenja informacijske pismenosti, kar bomo predstavili v nadaljevanju.

Dandanes je v poplavi informacij posameznik hitro zaveden, da je informiran in dovolj dobro opremljen za racionalno odločitev, ki bo njemu/njej ali skupnosti v največjo korist. Vendar tudi ko kakovost virov ni neoporečna, je kritično izjemno težko ovrednotiti tekstovno in multimedijsko vsebino. To se med drugim pokaže na primeru globokih ponaredkov (angl. *deepfake*), kjer praktično ne moremo več vedeti, kaj je posnetek s pravo osebo in kaj potvorjen video.

Potreba po algoritmčni pismenosti izhaja iz dveh ključnih in enako pomembnih perspektiv, ki se v bistvu osredotočata na moč: nadzor in opolnomočenje. Algoritmi, še posebej tisti, ki uporabljajo strojno in globoko učenje, so kompleksni, nepregledni, nevidni, zaščiteni z intelektualno lastnino in predvsem pomembni za vsakodnevno življenje ljudi (Pasquale (2015) v Ridley in Pawlick-Potts, 2021).

Tu vidimo, da so knjižnice kot pomembne institucije začele naslavlјati svojo vlogo v zvezi z umetno inteligenco in algoritmčno pismenostjo. Organizacija Urban Libraries Council je opravila neformalno anketo o umetni inteligenci in splošnih knjižnicah. Med 83 knjižnicami, ki so sodelovale, jih je 45 % navedlo, da je

umetna inteligenca pomembna tema za njihovo vodstvo, 23 % jih ima zaposlene, ki se posvečajo UI, 27 % jih zagotavlja programe za pomoč javnosti pri učenju o umetni inteligenci (Pasquale (2015) v Ridley in Pawlick-Potts, 2021).

Tudi sama Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2018) opredeljujejo spodbujanje kritičnega mišljenja kot eno izmed ključnih vlog knjižnice, vendar si želimo, da bi to svojo vlogo še dodatno izostrile in jo namensko usmerile v hitro razvijajoče se nove digitalne tehnologije, med katere spada tudi UI. To se sklada tudi s Strategijo razvoja slovenskih splošnih knjižnic (Eržen idr., 2022), ki opozarja na širjenje napačnih, zavajajočih in lažnih informacij, ki so globalni problem sodobnih demokratičnih družb, zato sta ključna informacijsko opismenjevanje ter zagotavljanje dostopa do zanesljivih in verodostojnih informacij.

V izjavi Mednarodnega knjižničarskega združenja (IFLA) o knjižnicah in umetni inteligenci (IFLA Statement on Libraries and Artificial Intelligence, 2020) bemo, da je pomembno izkoristiti potencial tehnologije umetne inteligence ter zagotoviti, da ima vsakdo do nje enak dostop, da se lahko glede nje enakovredno odloča in ima od nje koristi tako v javni kot v zasebni sferi. Mednarodnega knjižničarskega združenja (IFLA) je v namen osveščanja o lažnih novicah in njihovega prepoznavanja pripravilo infografiko z naslovom *How to spot fake news*, ki so ga v slovenščino prevedli na spletni strani Časorisa,¹⁶ z naslovom *Kako prepoznati lažne novice?*

Splošna knjižnica je v kontekstu informacijskega opismenjevanja pomemben akter, saj dosega najširše možno občinstvo, v vseh življenjskih obdobjih. Knjižnice imajo pomembno vlogo pri spodbujanju vrednot vseživljenjskega učenja, aktivnega državljanstva in družbenega kapitala, ki zvišuje vključenost posameznika v družbo. S pomočjo izobraževanja o informacijski pismenosti lahko splošne knjižnice te vrednote promovirajo in razvijajo med svojimi člani (Matteson in Gersch, 2020).

3.2.1 Dobre prakse in predlogi za razvoj

Knjižničar informator mora biti z gradivom, ki ga knjižnica hrani v svoji zbirki, in z digitalnimi viri dobro seznanjen, znati mora razločevati med verodostojnimi in neverodostojnimi viri podatkov ter te informacije in znanje uspešno prenesti uporabnikom, knjižnica pa mora zagotoviti dovolj visokokakovostnih programov in vsebin. V nadaljevanju bomo navedli, na kakšen način se izbrane dobre

¹⁶ Vir: <https://casoris.si/za-starse-in-ucitelje/kako-prepoznati-lazne-novice/>.

prakse udejanjajo v splošnih knjižnicah ter na kakšne načine lahko pozitivno vplivajo na razvoj in opolnomočenje svojih uporabnikov.

Knjižnica naj uporabnikom in knjižničarjem ponudi vsebine za razvoj informacijske pismenosti od osnovnega do naprednega nivoja. V letih od 2018 do 2023 je na primer Mestna knjižnica Ljubljana (MKL) izvedla vrsto dogodkov iz tega sklopa za uporabnike: Zoom za organizatorje e-dogodkov (leta 2020: 3 izvedbe, 20 udeležencev; leta 2021: 4 izvedbe, 53 udeležencev; leta 2022: 2 izvedbi, 20 udeležencev; leta 2023: 8 udeležencev), Individualno svetovanje pred nakupom računalnika (2 izvedbi, obe brez udeležbe), Finančno opismenjevanje za starejših (1 izvedba, 20 udeležencev), Poletna šola programiranja in umetnosti za otroke – Krotilci računalnikov (leta 2021: 55 udeležencev; leta 2022: 55 udeležencev), Robotika-mehanika za male TehnoVede – Mali TehnoVed (leta 2021: 15 udeležencev; leta 2022: 26 udeležencev), Programiranje 404 – Zavod 404 (leta 2022: 11 udeležencev, leta 2023: 8 udeležencev), Izdelava električnega vezja za otroke (leta 2022: 8 udeležencev), izobraževanje o TikToku, na katerem je bil govor tudi o algoritmih delovanja, trendih objavljanja vsebin in glavnih zakonitostih hitro rastočega omrežja (leta 2023: 25 udeležencev). Za knjižničarje in drugo strokovno javnost v Sloveniji je v okviru Učnega centra pripravila izobraževanja: Računalniška animacija za spletne vsebine (leta 2022: 12 udeležencev), Animacija in interaktivne vsebine za otroke (leta 2022: 2 izvedbi, 21 udeležencev), Videoprodukcija in postprodukcija (leta 2018: 13 udeležencev; leta 2023: 11 udeležencev), Grafično oblikovanje s spletnim orodjem Canva (leta 2021: 7 udeležencev; leta 2022: 4 izvedbe, 30 udeležencev; leta 2023: 3 izvedbe, 24 udeležencev), Sistem trajnega ohranjanja elektronskega gradiva (leta 2019: 18 udeležencev; leta 2022: 2 izvedbi, 12 udeležencev). Dogodki nagovarjajo različne cilje skupine – otroci, mladi, odrasli, starši, strokovna javnost – in so skrbno izbrani na podlagi plana informacijskega opismenjevanja.

Splošnim knjižnicam tako predlagamo, da se področja lotijo sistematično in vnaprej definirajo, katere teme bodo obravnavali ter k temu povabijo kakovostne izvajalce, ki bodo pritegnili različne profile uporabnikov. Vsebine naj se izbirajo na podlagi zanimanj in potreb uporabnikov ter v kontekstu razumevanja, zakaj so jim določena znanja in veščine pomembne. Možne teme, ki jih lahko obravnavajo v sklopu razvoja informacijske pismenosti, so na primer uporaba računalniške in programske opreme, mobilnih naprav, bralnikov, knjižničnega kataloga, elektronskih virov podatkov, storitev knjižnice, e-podpisovanje dokumentov (SI-PASS), e-demokracija, e-uprava, e-državljanstvo, e-zdravje (zVEM), e-sodstvo, finančna pismenost, tehnologija veriženja podatkovnih blokov (*blockchain*), programiranje, robotika, učenje skozi igro (*gamification*), etika, varovanje in upravljanje osebnih podatkov, svoboda izražanja, semantični splet, internet stvari (angl. Internet of Things – IoT), medijska pismenosti, kritično mišljenje in

vrednotenje informacij – prepoznavanje lažnih novic¹⁷ ter druga izobraževanja na področju znanosti, tehnologije, inženirstva in matematike (angl. Science, technology, engineering, and mathematics – STEM).

Izobraževanja na področju informacijske pismenosti bi se lahko lotili z različnimi metodami in pristopi, v obliki osebnega svetovanja, tečaja, predavanja, delavnice, posvetov, kvizov ali navodil, ki bi bila na voljo v tiskani obliki na lokaciji, ki jo uporabniki najbolj uporabljajo (v kreativnici, pri računalnikih itd.), ter na spletu (v video, avdio ali tekstovni obliki). Idealno bi bilo, da bi lahko tečaje in izobraževanja uporabnikom ponudili v hibridni obliki, torej da bi bila na voljo tako v obliki sinhronega kot asinhronega spletnega izobraževanja ali kot izobraževanje v živo, ter v obliki multimedijskega centra, kjer bi bile izobraževalne vsebine na voljo za nadaljnjo uporabo kot spletni tečaji na zahtevo, ki bi omogočali deljenje izkušenj, virov in znanja tudi med sami uporabniki.

Predlagamo, da naj splošna knjižnica pri izobraževanjih na področju informacijske pismenosti posebno pozornost posveti izobraževanjem na temo umetne inteligence, s katerimi naj razvija kompetence in ozaveščenost tako uporabnikov kot zaposlenih v knjižnicah. Možne teme in oblike izobraževanj: splošno o umetni inteligenci (delovanje, omejitve, etika¹⁸), programiranje umetne inteligence, kreativne delavnice z umetno inteligenco (oblikovanje, pisanje itd.). Tu je še posebej uporabno spletno okolje za učenje Elements of AI,¹⁹ ki so ga razvili na Univerzi v Helsinkih v sodelovanju s tehnološkim svetovanjem podjetja Reaktor in katerega partner je tudi slovenski 4PDIH,²⁰ ki deluje v okviru Laboratorija za telekomunikacije na Fakulteti za elektrotehniko. Brezplačna izobraževanja na temo umetne inteligence so na voljo tudi v slovenščini in so namenjena začetnikom, kot tudi tistim, ki želijo svoje znanje o umetni inteligenci nadgraditi. Izobraževanje se nam zdi primerno, ker gre za brezplačni tečaj z nacionalno pobudo in z razvejanimi partnerstvi, v katerega se je vključilo že 950.000 ljudi iz 170 držav, od tega je 40 % žensk, kar je več kot dvakrat nad povprečjem v primerjavi z drugimi tečaji računalništva.²¹ Tečaj vsebuje teoretske predstavitve ključnih tem, kot so strojno učenje, nevronske mreže, Bayesovo pravilo, in vključuje tudi več praktičnih nalog.

¹⁷ Google že ponuja uporabno in brezplačno orodje za vrednotenje lažnih novic: <https://toolbox.google.com/factcheck/explorer>.

¹⁸ AI Fairness 360 ponuja spletno orodje, s katerim lahko ocenimo diskriminatorno pristranskost algoritmov umetne inteligence ali strojnega učenja; <https://aif360.mybluemix.net/>.

¹⁹ Vir: <https://www.elementsofai.com/>.

²⁰ Vir: <https://4pdih.com/2021/08/23/s-4pdih-do-osnovnega-znanja-o-umetni-inteligenci/>.

²¹ Vir: <https://www.elementsofai.com/>.

3.3 Navidezna in obogatena resničnost

Izraz navidezna resničnost (angl. *virtual reality*) je leta 1987 skoval Jaron Lanier, katerega raziskave in inženiring so prispevali številne izdelke k nastajajoči industriji. Navidezna resničnost (NR) je tehnologija, ki omogoča interakcijo z računalniško ustvarjenim tridimenzionalnim vizualnim ali drugim senzoričnim okoljem, ki simulira resničnost s pomočjo interaktivnih naprav, kot so očala, slušalke, rokavice ali telesni kostumi. Navidezna resničnost daje uporabniku občutek, da je v navideznem okolju. To iluzijo, teleprisotnost omogočajo senzori gibanja, ki zaznajo uporabnikovo gibanje in ustrezno prilagodijo pogled na zaslonu, običajno v realnem času, ter mu omogočajo, da predmete v okolju navidezne resničnosti tudi upravlja (Lowood, 2023).

V virtualnem svetu lahko raziskujemo konstruirane realnosti, ki so lahko povsem izmišljene ali kopija realnosti. Lahko se družimo z ljudmi z različnih lokacij v istem virtualnem prostoru v realnem času. Tako druženje na daljavo dobiva nov *prostor*, ki ni fizičen, toda vseeno deluje izjemno prepričljivo in omogoča posameznikom, da se ne počutijo osamljene, čeprav so trenutno ali trajno gibalno ovirani oziroma živijo na oddaljeni lokaciji.

Navidezna resničnost je ena izmed tehnologij, ki se v knjižnicah vse bolj uveljavlja. Čeprav zanimanje zanjo narašča, gre še vedno za drago tehnologijo, ki si je ne more privoščiti veliko ljudi (Dahya idr. v Lee idr., 2020). Da bi razumeli vlogo tehnologije navidezne resničnosti v splošnih knjižnicah, kako ta vpliva na neformalno učenje in na vključevanje skupnosti, so Lee idr. (2020) izvedli raziskavo v sodelovanju z Washington State Libraries in spoznali, da je za uspeh sprejetja navidezne resničnosti v splošnih knjižnicah bolj kot sama tehnologija zaslužno delo knjižničarjev, ki so uvedli premišljene programe za družabne in izobraževalne izkušnje s pomočjo navidezne resničnosti.

Sorodna navidezni resničnosti je obogatena resničnost (angl. *augmented reality*). Obogatena resničnost (OR) je postopek, kjer se video ali fotografski prikazi nadgradijo z računalniško ustvarjenimi podatki v realnem času (Hosch, 2023). Navidezna resničnost uporabnikov realni svet v celoti zamenja z navideznim, medtem ko obogatena resničnost navidezni in realni svet združi. Obogatena resničnost torej realnemu zaznavanju doda nove senzorne informacije in omogoča geolokacijsko informiranje, učenje, zabavo. Zanj ne potrebujemo posebnih očal, temveč jo lahko izkusimo že s svojim pametnim telefonom.²² Obogatena resničnost tudi ni omejena na vizualno, temveč je lahko dodana plast realnosti

²² Vir: <https://www.inglobetechnologies.com/augmented-reality-with-smartphone/>.

zvočne narave in na ta način koristi tudi slabovidnim ali tistim, ki se v prostoru ne znajdejo le z vizualnimi informacijami.

Ker sta internet in dostop do njega na mobilnih napravah vse bolj razširjena, je tudi tehnologija obogatene resničnosti vedno bolj enostavna in primerna za uvedbo v slovenske splošne knjižnice. Statistični urad Republike Slovenije v raziskavi Uporaba interneta v gospodinjstvih in pri posameznikih iz leta 2021 navaja, da je bilo med osebami, starimi 16–74 let, v prvem četrtletju leta 2021 89 % takih, ki so redno uporabljale internet (leta 2020: 87 %), ter da najpogostejše dostopajo do interneta na pametnem telefonu, v 95 %. Pametni telefon je bil najpogostejše uporabljen za dostop do interneta v vseh starostnih skupinah.²³

3.3.1 Dobre prakse in predlogi za razvoj

V nadaljevanju bomo navedli, na kakšen način se izbrane dobre prakse s področja navidezne in obogatene resničnosti udejanjajo v splošnih knjižnicah ter na kakšne načine lahko pozitivno vplivajo na razvoj, interakcijo in opolnomočenje njihovih uporabnikov. Poglejmo si, kako bi uporabnikom lahko navidezna in obogatena in resničnost v splošni knjižnici koristila.

Zanimalo nas bo, kako se izbrane dobre prakse udejanjajo v splošnih knjižnicah ter na kakšne načine se lahko navidezna in obogatena resničnost uporabljata v splošnih knjižnicah kot učno orodje, za zabavo in kot tehnologija, ki spodbuja socialne interakcije.

Predstavitev sveta navidezne in obogatene resničnosti za vse: knjižnica je institucija, ki skrbi za zmanjševanje družbene izključenosti in digitalnega razkoraka ter za enak dostop do informacij, storitev in tehnologij, zato lahko v tem oziru deluje kot prostor srečanja z novo tehnologijo tudi za tiste, ki nimajo možnosti, da bi jo kupili. Izkušnjo navidezne resničnosti bi lahko uporabnikom ponudili v obliki izobraževanj, interaktivnih zgodb, video iger in družbenih stikov. Tako bi lahko očala za navidezno resničnost (VR-očala) ponudili v uporabo v posebej za to namenjeni sobi za video igre, kjer bi lahko opremo samostojno uporabljali.

Vsebine navidezne resničnosti imajo to prednost, da omogočajo učenje različnih veščin brez stroškov nakupa opreme, saj ponujajo učenje znotraj simulacije. Ker nudijo iluzijo prisotnosti (teleprisotnost), sta pripovedovanje zgodb z druge perspektive in možnost razvoja empatije, na primer izkušnja percepcije sveta skozi

²³ Vir: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9704>.

senzorično doživljanje slabovidne osebe, toliko bolj intenzivna. Zanimivo bi bilo ponuditi tudi potovanje in obisk navideznih prostorov brez dodatnih stroškov za uporabnike, interakcijo med ljudmi v okolju navidezne resničnosti na različnih srečanjih, sestankih, konferencah ter igranje iger. Lee idr. (2020) predlagajo tudi, da za večjo angažiranost uporabnikov navidezne resničnosti ne promoviramo kot same zase, ampak jo poskusimo vključiti v programe znanosti, tehnologije, inženirstva in matematike ali druge programe, kjer je angažma uporabnikov že tako prisoten in z navidezno resničnostjo izkušnjo še obogatimo.

Drugačen pristop k spoznavanju navidezne resničnosti bi bil poleg uporabe že obstoječih vsebin, ki pa so omejenega števila, tudi ustvarjanje svojih. Tako bi lahko uporabniki sami ustvarili svoje vsebine, ki izhajajo iz njihovih želja in izkušenj. Na primer splošna knjižnica Seattle je ustvarila lastno vsebino v navidezni resničnosti, ki se je nanašala na njihove skupnosti, kot sta »Evolucija reke Duwamish v navidezni resničnosti«, ki predstavlja zgodovino reke Duwamish in skupnosti, ki jo obdajajo, ter »Izkušnja velikega požara v Seattlu v navidezni resničnosti« z učenci iz manj zastopanih populacij (Lee idr., 2020). Za oblikovanje okolij navidezne resničnosti obstaja že veliko aplikacij,²⁴ nekatere izmed njih so tudi brezplačne za uporabo in imajo integrirano tehnologijo umetne inteligence, ki avtomatizira nekatere bolj kompleksne naloge.

Uporaba obogatene resničnosti je razširjena v mnogih panogah, med drugim v muzejih in galerijah, kjer obiskovalcem ponudijo raznovrstne informacije o razstavljenih eksponatih, kar zaradi prostorskih in finančnih omejitev ne bi bilo mogoče. Kirar (2016) opisuje tudi primer Osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja (ODKJG), ki je s pomočjo mobilne aplikacije Aurasma omogočala storitve, kot so: lociranje gradiva z določeno signaturo na tlorisu in napotitev na sorodna področja, obogatitev naslovnice knjig, obogatitev obrazca za naročilo knjig iz skladišča ter obogatitev promocijskega letaka knjižnice.

Svoje vsebine bi tako lahko ustvarili uporabniki sami ali pa knjižnica. Primer slednje bi bil recimo obogaten sprehod po knjižnici ali mestu, na katerem bi lahko odkrivali dodatne informacije o gradivu, knjižnici ali na primer iskali skriti zaklad. Obogatena resničnost v knjižnici bi lahko tistim, ki se težje znajdejo v prostoru, ali slabovidnim ponujala dodatne zvočne namige, kje so in kaj lahko tam raziščejo ter navigacijo do naslednje zelene lokacije. Primer navigacije in asistence slepih z tehnologijo obogatene resničnosti je recimo aplikacija Envision,

²⁴ Primeri: <https://unity.com/products/unity-personal>; <https://aframe.io/>; <https://www.tiltbrush.com/>; <https://cospaces.io/edu/>; <https://sketchfab.com/>.

ki omogoča prepoznavanje besedila, objektov, obrazov in jo lahko uporabiš z Googlovimi očalizi obogateno resničnost (AR-očali).²⁵

3.4 Robotizacija in avtomatizacija

Roboti so bili v industrijo uvedeni v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, danes pa postajajo del našega vsakdanjega življenja, dela in izobraževanja. Poznamo jih v različnih možnih oblikah in zajemajo: humanoidne robote, drone, avtonomna vozila itd. Lahko bi rekli, da je robot vse, kar se lahko premika s pomočjo programske kode in senzornih aparatov, kar mu omogoča interakcijo z okolico. Roboti so s pomočjo umetne inteligence postali avtonomni in inteligentni ter lahko opravljajo kompleksne naloge, tako mehanične kot kognitivne. Pri tem je treba zagotoviti, da so varni za človeka (Kim, 2019).

V knjižnici robotizacija in avtomatizacija pomagata pri manj zahtevnih ponavljajočih se in časovno potratnih delih (ALA American Library Association, Center for the Future of Libraries, b. d.). Konkretno so knjižnice najbolj osredotočene na avtomatizacijo dela na področjih lociranja gradiva, knjižnične zbirke ter izposoje in vračila. Prvo je namenjeno v pomoč uporabniku, drugi dve pa olajšujeta procese knjižničarjem (Martinez-Martin idr., 2019).

Primer slednjega je denimo knjižnica Univerze v Chicagu, kjer je klasične knjižne police zamenjalo ogromno skladišče gradiva, ki se shranjuje in pridobiva avtomatsko s pomočjo robotskih žerjavov. Uporabnik naročeno gradivo na ta način dobi v roku treh minut (University of Chicago Library, b. d.). Tudi v splošni knjižnici Oodi so s pomočjo robotov, robotskih rok ter avtomatizacije vračanja in sortiranja gradiva optimizirali notranjo logistiko in sprostili osebje. Na voljo imajo avtonomne mobilne robote, ki samostojno prevzamejo gradivo in ga s pomočjo dvigala odpeljejo do določene lokacije, kjer ga na police razporedijo knjižničarji, ali pa odpeljejo na lokacijo celotno knjižno polico, na katero sta robotski roki ob sortirnem traku namestili gradivo. Uvedba avtomatizacije je izboljšala stroškovno učinkovitost in omogočila, da so se zaposleni lahko bolj posvetili storitvam za uporabnike knjižnice (Universal robots, b. d.).

Ključni aspekt avtomatizacije v splošnih knjižnicah so tudi sistemi za sortiranje knjižničnega gradiva. Primer je rešitev podjetja Lyngsoe Systems, ki ga med drugim uporabljajo v knjižnicah Gladsaxe in Hamburg. Sistem omogoča takojšnje preverjanje vrnjenega gradiva, hitro sortiranje in izpolnitev rezervacij. Z

²⁵ Glej primer: <https://www.letsenvision.com/glasses>.

avtomatizacijo teh procesov se zmanjšuje potreba po fizičnem rokovanju z materiali in vključevanju osebja, ki se lahko posveti svojim uporabnikom (Lyngsoe Systems, b. d.).

Radiofrekvenčna identifikacija, tehnologija sledenja gradiva, ki je vse bolj prisotna tudi v slovenskih knjižnicah, je v pomoč pri nadzoru nad gradivom (inventura, iskanje založenega gradiva), izposoji in vračilu gradiva na knjigomatu ter njegovi zaščiti (alarm ob izhodu brez opravljene izposoje gradiva). V knjižnicah, ki uporabljajo Lyngsoe Systems (Lyngsoe Systems, 2019), zaposleni sledijo gradivu s pomočjo mobilnega odjemalca sistema inteligentnega upravljanja z gradivom na androidnih telefonih, ki lahko preberejo oznake radiofrekvenčne identifikacije ali črtne kode, kar omogoča delo v realnem času in popolno odpravo potrebe po rokovanju z dolгими natisnjenimi sezname ali uporabi zapletenih preglednic Excel. V knjižnicah, ki nimajo prostega dostopa do gradiva, čitalnika radiofrekvenčne identifikacije zamenja knjižnični robot, ki prejme kodo gradiva ter ga s pomočjo tehnologije radiofrekvenčne identifikacije poišče na polici in dostavi na izposojevalni pult za uporabnika.²⁶

Roboti so zanimivi tudi za uporabnike, saj se lahko z njihovo pomočjo skozi igro učijo programiranja in vidijo neposreden rezultat kode, ki jo napišejo. V Kölnski mestni knjižnici je že od leta 2016 na voljo humanoidni robot NAO, ki govori tako angleško kot nemško, otroci pa se na njem učijo, kako pripraviti programsko kodo, da bo opravil določene naloge (Stadt Köln, b. d.). Tudi v knjižnici okrožja Roanoke v ZDA je v knjižnici robot, ki pripoveduje zgodbe, pleše, odgovarja na vprašanja in uči programiranja (Roanoke County, VA, b. d.).

Zanimiv primer uporabe robota, ki je dobil svojo novo vlogo, je tudi MiR200 iz knjižnice Oodi v Helsinkih, ki je sprva skrbel za avtomatsko vračilo in sortiranje gradiva v kleti knjižnice ter je gradivo pripeljal knjižničarjem v tretje nadstropje, da so ga ti pospravili na police. Tega so nato preoblikovali v robota, ki usmerja in vodi obiskovalce po knjižnici, in mu celo dodali možnost prikaza različnih čustvenih izrazov. Tako obiskovalci kot knjižničarji so ga lepo sprejeli, sploh slednji niso imeli težav s tem, da jim je odvzel del ponavljajočih se nalog, kot sta sprejemanje vračil in posredovanje usmerjevalnih informacij obiskovalcem (Axelsson, 2019).

Pri robotizaciji in avtomatizaciji je namreč v ozadju pogosto strah pred izgubo delovnih mest, zato je še toliko bolj ključno, da se v primeru, da te nove tehnologije prevzamejo ali spremenijo del njihovih nalog, knjižničarji izobrazijo za

²⁶ Primer: <https://www.metalabs.com/en/rfid-robot-tory/>.

delo z njimi. V Mestni knjižnici Ljubljana tem potrebam in spremembam sledi Učni center MKL, ki skrbi za sistematično izobraževanje zaposlenih ter temelji na spremljanju in identifikaciji ključnih kompetenc, potrebnih za delo v kompleksnih in spremenljivih okoljih in razmerah, v katerih delujejo knjižnice (Šinko, 2022).

Čeprav vstopamo v kompleksnejšo informacijsko krajino kot kdaj koli prej, so knjižničarji potrebni. Vloga posredovanja informacij se bo spremenila, ne bo pa izginila. Glede na to, da se umetna inteligenca zanaša na kakovostne in dobro upravljanje podatke, ki jih imajo knjižnice v svojih zbirkah, ter da knjižničarji razumejo vlogo strukturiranja podatkov, jih to postavlja v pomembno vlogo (Cox in Mazumdar, 2022).

3.4.1 Dobre prakse in predlogi za razvoj

V nadaljevanju bomo navedli, na kakšen način so izbrane dobre prakse s področja avtomatizacije in robotizacije zanimive za slovenske splošne knjižnice ter na kakšne načine lahko pozitivno vplivajo na ponudbo gradiva in storitev ter olajšajo delo knjižničarjev, ki se lahko bolj posvetijo delu z uporabniki.

Ker so roboti lahko ljudem tuji in cenovno nedostopni, bi jim novo tehnologijo približali z nakupom pametnih igrač in robotov za splošno knjižnico. Na ta način bi odraslim in otrokom omogočili prvi stik z roboti v knjižnici. V ta namen bi lahko kupili robota LEGO Mindstorms ali druge robote in z njihovo pomočjo izvajali delavnice, na katerih bi se učili programiranja. Zanimiv projekt so izvedli v Splošni knjižnici Frisco, kjer so uporabili pakete Google AIY (»naredi sam svojo umetno inteligenco«) ter jih nadgradili s pomočjo tridimenzionalnih natisnjenih škatel, ki so bolj trajne, in ponudili v izposajo in uporabo enaindvajset paketov za samostojno programiranje umetne inteligence na osnovi programskega jezika Python. V paketu so priloženi računalnik Raspberry Pie, majhen zvočnik in knjiga z navodili (Finley, 2019).

Predlagamo tudi nadgradnjo ter razširitev procesov vračanja in upravljanja gradiva v splošnih knjižnicah. Kot smo že omenili pri opisu sistema inteligentnega upravljanja z gradivom, je predpogoj za avtomatizirano vračanje in pametno razporejanje gradiva po knjižnicah mreže tudi, da ta v vse svoje knjižnice namesti knjigomate z možnostjo vračanja in sortirnik gradiva. Vse gradivo mora biti opremljeno tudi z oznakami radiofrekvenčne identifikacije, kar omogoča prepoznavanje in sortiranje ter nadaljnje upravljanje gradiva s pomočjo mobilne aplikacije, ki na telefonu z brezstičnim čitalnikom deluje kot čitalnik oznak radiofrekvenčne identifikacije (Lyngsoe Systems, 2019).

Predlagamo tudi izdelavo smernic in načrta za integracijo robotike in avtomatizacije v poslovanje splošne knjižnice. Kot ugotavljata Tella in Ajani (2022), bi se knjižnice morale soočiti tudi z novo tehnologijo humanoidnih robotov in drugimi procesi avtomatizacije ter pripraviti na tem področju smernice in strategijo vključevanja. Ker gre za področje, ki se deloma prekriva s področjem umetne inteligence, bi bilo smiselno smernice pripraviti za obe področji in v to vključiti zunanje partnerje in svetovalce ter krovna bibliotekarska združenja.

3.5 Multimediji in demokracija

Knjižnice so v svojih začetkih gradile predvsem na zbirki gradiva, pozneje na storitvah, danes pa mora dobra knjižnica graditi na skupnosti in postati družabni center okolja, v katerem deluje. Knjižnica ima vlogo središča skupnosti ter hkrati zagotavlja prostor za zbiranje in dostopnost gradiva za vse (Levien, 2011). Knjižnice so za marsikoga prostor preživljanja prostega časa, kar je posledica družbenih sprememb, predvsem tehnološke modernizacije, ki so se jim knjižnice prilagodile v svojih storitvah in praksah (Vogrinčič Čepič, 2017). Mestna knjižnica Ljubljana ima v svojem aktualnem strateškem načrtu opredeljeno, da tako fizična kot digitalna knjižnica predstavljata prostor sproščenega druženja, odprt, povezovalen in ustvarjalen tretji prostor za vse uporabnike (Strateški načrt Mestne knjižnice Ljubljana za obdobje 2022–2026).

Med pandemijo Covida-19 smo izgubo javnega prostora še toliko bolj občutili, saj smo bili med najhujšimi izbruhi prisiljeni v izolacijo, zaustavljen je bil javni promet, zaprte so bile knjižnice in druge kulturne ustanove. Nekatere prakse so se tudi po koncu pandemije ohranile, na primer možnost dela od doma, zato se nam tudi drugi prostor, delovno mesto, delno izmika. Ostaja nam še prvi, zasebni prostor, medtem ko javnega oblikujejo akterji zunaj našega nadzora – korporacije, množični mediji ter družbena omrežja, ki jim vladajo algoritmi, ki nas ohranjajo v informacijskih in družbenih mehurčkih.

Kot ugotavljajo Geng idr. (2021), imajo družbeni mediji dve plati. Lahko predstavljajo pomemben način pridobivanja informacij, izvajanja družbenih interakcij in obogatitve posameznikovega življenja, vendar lahko prekomerna odvisnost od družbenih medijev ovira razvoj kritičnega mišljenja, še posebej ob izpostavitvi nezaželenim sporočilom, govoricam in lažnim novicam. Informacije, ki jih zagotavljajo družbeni mediji, sledijo algoritmični logiki, kar lahko vodi do diskriminacije in predsodkov, ki se težko odkrijejo, popačeno psevdookolje pa lahko uporabnike zaveja pri sprejemanju odločitev.

Toda poznavanje osnovnih načel in pasti družbenih omrežij nam pomaga razumeti morebitne posledice, med katerimi so tudi tako imenovani filtrirni mehurčki, odmevne komore,²⁷ tovarne trolov,²⁸ lažne novice in nove oblike propagande.

V tem kontekstu si predstavljamo pametno knjižnico kot institucijo, ki sodeluje pri razvijanju nekomercialnega javnega oziroma tretjega prostora, ki ga v sociološki klasiki *The Great Good Place* Oldenburg (1989) opredeljuje kot prostor, ki ga sooblikujejo uporabniki sami, ki se večsmerno povezujejo in sami ustvarjajo vsebine, hkrati pa ni vezan le na fizični prostor, ampak je lahko tudi v digitalnem svetu ali metaverzu. Ni ne zasebni prostor ne služba, ampak prostor, ki je pomemben za razvoj civilne družbe, demokracije in državljske aktivnosti. Zanj naj bi bili med drugim značilni dostopnost, živahna komunikacija, udobnost in občutek zaželenosti (Oldenburg, 1989). Knjižnica s tem presega običajne meje prostora in časa ter postane prostor za raznovrstne dejavnosti z uporabo novih tehnologij (aplikacije, družbeni mediji, navidezna resničnost ipd.), spremlja uporabnika tudi doma, na avtobusu ali v času dopusta in pripomore k zmanjševanju digitalnega razkoraka, saj omogoča dostop do računalnika in interneta za vse.

Tretji prostor je prostor med prvim (zasebnim) in drugim prostorom (služba). Je inkluziven, igriv, omogoča izražanje mnenj, je nevtralen, neobremenjen s politiko in logiko profita, je prostor, kjer sta mogoča dialog in demokracija, srečevanja in povezovanja med različnimi akterji, ki se počutijo varne in sprejete, da izrazijo svoje mnenje.

3.5.1 Dobre prakse in predlogi za razvoj

Če idejo tretjega prostora povežemo z novimi tehnološkimi prijemi in jo nadgradimo v digitalni svet, se nam odpre polje zanimivih aktivnosti, ki jih knjižnica lahko ponudi in odpre svojim uporabnikom, v sodelovanju z njimi ter z drugimi družbenimi akterji in partnerji v skupnosti. V nadaljevanju bomo navedli, na kakšen način se izbrane dobre prakse s področja aktivne demokracije udeležujejo v splošnih knjižnicah ter na kakšne načine lahko pozitivno vplivajo na aktivacijo in opolnomočenje svojih uporabnikov.

²⁷ Fenomen izpostavljenosti podobnim in ponavljajočim se informacijam, kar krepi naše že obstoječe predstave in mnenja, ne odpira možnosti za druge poglede in kritično razmišljanje.

²⁸ Razširjanje sporočil in objav na spletu, ki izhajajo iz namerno ustvarjenih profilov, običajno niti ne pravih ljudi, ki namerno širijo sporočila, ki so netočna, lažna, škodljiva ali namerno vplivajo na politična mnenja.

Predlagali bi, da se splošne knjižnice področja lotijo s posebno pozornostjo do skupnosti in posameznikov ter jim omogočijo platformo, na kateri bi se lahko sami organizirali, povezovali ter ustvarjali vsebine in vodili diskusije. Ena izmed takih platform je zvočna oddaja na spletu ali podkast, zanimiv ter inkluziven medij, ki presega fizične omejitve geografskega okvira in s pomočjo katerega se srečujejo ljudje na spletu. Spodbuja razvoj skupnosti ter ustvarja povezave med knjižnico in njenimi uporabniki, ki niso nujno člani knjižnice, ter med uporabniki samimi. Spodbuja jih, da se skupaj učijo in rastejo (Thomas, 2019).

Podkast vsebine bi lahko knjižnice ponudile v okviru svojega multimedijskega centra, kjer bi bile vsebine na voljo v digitalnem okolju kadar koli in od koder koli ter bi omogočale interakcijo med uporabniki. Multimedijske vsebine bi zajemale tekstovne zapise, video zgodbe, podkaste, spletne razstave in druge.

Pri podkastu bi uporabnikom ponudili možnost, da sami izberejo in ustvarijo svojo vsebino, da pripravijo zanimive oddaje in sodelujejo v razpravah. Za vlogo moderatorjev bi povabili različne zunanje sodelavce ali zainteresirano javnost. Na ta način bi spodbujali aktivno državljanstvo, enakopraven dialog in dali možnost spoštljivega izražanja mnenja javnosti, tudi marginaliziranim in medijsko manj izpostavljenim družbenim skupinam. S podkasti bi uporabniki lahko sodelovali v razpravah o gradivu, različnih družbenih temah, knjižnici ter o kulturi v ožjem in širšem pomenu besede. Prednostno pozornost bi dali promociji bralne kulture, raziskovalnemu novinarstvu, mladim raziskovalcem, osebnim zgodbam in mnenjem ter boju proti predsodkom, diskriminaciji, odvrnanju na rob in lažnim novicam.

Zanimiv podkast o bralnih izkušnjah za otroke, mlade in odrasle pripravljajo v norveški knjižnici Deichman.²⁹ Osredotočajo se na teme, ki zanimajo otroke, in jih vključujejo v svoje oddaje. Za odrasle pripravljajo teme o branju, biblioterapiji, priporočila in nasvete za starše, ki želijo otroke spodbuditi k branju, podkaste mladih za mlade ter tiste, ki se osredotočajo na boj proti rasizmu s pomočjo branja. Zelo bogat multimedijski center imajo tudi finske knjižnice v okviru skupnega spletnega portala Library Channel, na katerem je na voljo veliko multimedijskih vsebin na različne teme, med drugim je bogata tudi zbirka video posnetkov na temo demokracije, ki je dostopna v angleškem jeziku.³⁰ V Sloveniji bi izpostavili podkast Mariborske knjižnice,³¹ ki ga podrobno analizi-

²⁹ Vir: https://deichman.no/vi-tilbyr/podkast_55f965a2-304a-4f40-a8a8-2b670c2be8b0.

³⁰ Vir: <https://www.kirjastokaista.fi/en/tag/democracy-en/>.

³¹ Vir: <https://www.mb.sik.si/podcasti.html>.

rata Popovič in Vilar (2022) ter ga izpostavljata kot primerno moderno strategijo promocije branja in bralne kulture, s posebnim poudarkom na ozaveščanju pomena teh vsebin za vsakdanje življenje. Premišljeno zasnovan in odmeven je tudi nagrajeni podkast Knjižnice Šmarje pri Jelšah.³²

Za podporo multimedijскому centru bi v knjižnici uredili tudi prostor za avdio in video studio, v katerem bi lahko pripravljali vsebine za multimedijiski center ter tega v uporabo ponudili tudi članom knjižnice, da si samostojno pomagajo pri produkciji svojih vsebin. Zanimiv projekt imajo v mestni knjižnici v Kölnu,³³ kjer je na voljo studio za objave na družbenih medijih in ga lahko uporabljajo člani knjižnice brezplačno. Zunaj knjižnic je eden prvih in najvplivnejših podkastov v Sloveniji vsekakor Apparatus,³⁴ ki se vsebinsko ukvarja z zelo različnimi temi, med katerimi je tudi literatura; področje se je v Sloveniji že zelo lepo razvilo in imamo na voljo tudi številne druge podkaste.³⁵

4 Zaključek

Kot knjižnica ves čas tvegamo, da postanemo zastareli, še preden nove pristope in trende prenesemo v prakso, saj živimo v družbi izjemno hitrih sprememb, ki jih je težko, če ne celo nemogoče napovedati. Temu se prilagaja tudi splošna knjižnica ali, kot smo jo podrobneje opredelili v tem članku, pametna knjižnica. Njeno bistvo je sledenje fluidni družbi, zato je tudi njena definicija težko ulovljiva in se lahko nenehno sprašujemo o njenih glavnih komponentah ter zarisujemo njene meje skozi razmišljanja in prakso. Zavedamo se, da je opredelitev pametne knjižnice, ki smo jo postavili v pričujočem prispevku, le ena izmed možnosti, kar je vsekakor njena omejitev, vendar upamo, da tudi priložnost, ki bo odprla razmislek o tem, kaj pametna knjižnica je in kaj bi lahko postala, tako v konceptualnem smislu kot v načinih porajanja dejavnosti in aktivnosti v posameznih knjižnicah.

Težka oprijemljivost področja pametne knjižnice ni razlog, da se ne bi lotili konkretnih razmislekov o njeni vlogi, pomenu in aplikacijah programov, posodobitev

³² Vir: <https://www.youtube.com/watch?v=a8LwL-ze2WU>.

³³ Vir: <https://www.stadt-koeln.de/leben-in-koeln/stadtbibliothek/das-social-media-studio-der-stadtbibliothek-koeln>.

³⁴ Vir: <https://apparatus.si/>.

³⁵ Vir: <https://podcasti.si/>.

in aktivnosti za njene člane in uporabnike.³⁶ Ti se namreč skupaj z nami razvijajo in naša naloga je, da jih izobražujemo ter izpostavljamo novim znanjem in izkušnjam, da jih povežemo v aktivne skupnosti in poskrbimo za to, da ne bo nihče pozabljen in odrinjen na rob, ne glede na svoj premoženjski ali družbeni položaj, izobrazbo, prepričanja, spol, spolno usmerjenost in identiteto, narodnost, raso ali etnično poreklo, jezik, vero ali druge dejavnike. Knjižnice so v tem oziru ključni akter na področju pametnih tehnologij, saj imajo unikatno vlogo v družbi: namenjene so vsakomur, so cenovno dostopne in odpirajo javni prostor.

Pomembne družbene spremembe, ki jih v naša življenje vnaša nova tehnologija, kot so umetna inteligenca, robotika, internet stvari, niso le trendi, ki jih moramo brezglavo vključiti v naše dejavnosti, temveč je ključna tudi naša vloga varuha etičnosti aplikacij in produktov, ki jih ponujamo uporabnikom. Pomembno je, da opozarjamo na etična vprašanja, ki se ob vsem tem porajajo, na omejitve tehnologij, kar želimo doseči z demokratičnim dialogom z uporabniki in stroko. Ponuditi skupnosti nekaj več ne pomeni le ponudbo zadnjih tehnoloških prebojev, temveč priložnosti, v katerih bomo v čim večji meri osvobojeni logike kapitala, kjer bodo možni razvoj, izmenjava izkušenj in znanj, kreativnost in udejstvovanje v aktivnostih zavoljo njih samih.

Knjižnico vidimo kot pobudnika razvoja in rasti posameznikov in skupnosti ter imamo zaradi tega posebej odgovorno in unikatno vlogo v družbi. Upamo, da bo prispevek spodbudil nadaljnje razmišljanje v tej smeri. Zanimivo bi bilo tudi opraviti analizo stanja na področju implementacije projektov pametne knjižnice v celotnem prostoru slovenskih splošnih knjižnic ter raziskati, kako se v tem oziru orientirajo in razvijajo slovenske splošne knjižnice.

Navedeni viri

AKOS – Medijska in informacijska pismenost. (2022). *Veste, kaj so algoritmi in kako delujejo?* <https://www.mipi.si teme/medijska-pismenost/veste-kaj-so-algoritmi-in-kako-delujejo>

³⁶ Uredba o osnovnih storitvah knjižnic (2003) opredeljuje člana knjižnice kot uporabnika, ki se včlani v knjižnico, ta je lahko tudi pravna oseba. Nekatere osnovne storitve knjižnica omogoča le članom, in sicer tiste, ki povzročajo knjižnici dodatne stroške zaradi vodenja evidenc, izdaje izkaznic in potrdil, zagotavljanja sledljivosti izposojenega gradiva, obnavljanja poškodovanega gradiva, izpolnjevanja pogodbenih obveznosti, vezanih na uporabo določenih vrst gradiva, izpolnjevanja obveznosti, vezanih na avtorske in sorodne pravice, in podobno. Knjižnice omogočajo brezplačne osnovne storitve vsem, ne le članom, na primer dostop do knjižničnega gradiva in njegovo uporabo, posredovanje informacij o gradivu in iz gradiva, informiranje in usposabljanje uporabnikov, uporabo elektronske pošte ter brezplačen vstop na svoje prireditve.

- ALA American Library Association, Center for the Future of Libraries. (b. d.). *Robots*. <https://www.ala.org/tools/future/trends/robots>
- Allison, D. (2011). *Chatbots in the library: is it time?*. Faculty Publications, UNL Libraries. <http://digitalcommons.unl.edu/libraryscience/280>
- Copeland, B. (2023). *Artificial intelligence*. Encyclopedia Britannica. Zadnja posodobitev: 28. 4. 2023. <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>
- Axelsson, M. (2019). *The little robot that lived at the library*. Medium. <https://towardsdatascience.com/the-little-robot-that-lived-at-the-library-90431f34ae2c>
- Cao, G., Liang, M., Li, X. (2018). How to make the library smart? The conceptualization of the smart library. *The Electronic Library*, 36(5), 811–825. <https://doi.org/10.1108/EL-11-2017-0248>
- Cheng, L., Fang, G., Zhang, X., Lv, Y., Liu, L. (2022). Impact of social media use on critical thinking ability of university students. *Library Hi Tech*. 10. 1108/LHT-11-2021-0393.
- City of San Diego. (b. d.). *Library NExT*. <https://www.sandiego.gov/librarynext>
- Cox, A. M., Mazumdar, S. (2022). Defining artificial intelligence for librarians. *Journal of Librarianship and Information Science*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/09610006221142029>
- Eiselt, I., Janežič, H., Šavnik, M. (2012). Virtualni svet razstav. *Knjižnica*, 56(3), 267–282.
- Eržen, M., Horžen, V., Kek, R., Klemen, A., Kovář, B. idr. (2022). *Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027*. Združenje splošnih knjižnic Slovenije.
- Evropska komisija. (2020). *White paper. on artificial intelligence – A European approach to excellence and trust*. Brussels, 19. 2. 2020. https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en
- Finley, T. (2019). The democratization of artificial intelligence: one library's approach. *Information Technology and Libraries*, 38(1), 8–13.
- Freyberg, L. (2018). *Smart libraries*. Elephant in the lab. <https://elephantinthelab.org/smart-libraries/>
- Geng, S., Yang, P., Gao, Y., Tan, Y. in Yang C. (2021) The effects of ad social and personal relevance on consumer ad engagement on social media: the moderating role of platform trust. *Computers and Human Behavior*, 122, Article 106834, <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.106834>
- Hammais, E., Ketamo, H., Koivisto, A. (2019). *Virtual information assistants on mobile app to serve visitors at Helsinki Central Library Oodi*. Predstavljen na: IFLA WLIC 2019 – Athens, Greece – Libraries: dialogue for change in Session 114 – Knowledge Management with Information Technology and Big Data.
- Harari, Y. N. (2014). *Sapiens: kratka zgodovina človeštva*. Mladinska knjiga.
- Hosch, W. L. (2023). *Augmented reality*. Encyclopedia Britannica. Zadnja posodobitev: 2. 3. 2023. <https://www.britannica.com/technology/augmented-reality>
- IFLA. (2020). *IFLA Statement on Libraries and Artificial Intelligence*. IFLA FAIFE (Committee on Freedom of Access to Information and Freedom of Expression), oktober 2020. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/1646>

Kim, B. (2019). *AI-powered robots for libraries: exploratory questions*. IFLA WLIC 2019 – Athens, Greece – Libraries: dialogue for change in Session S08 – Information Technology. In: Robots in libraries: challenge or opportunity?, 21.–22. avgust 2019, Wildau, Germany. <https://library.ifla.org/id/eprint/2700/>

Kirar, B. (2016). Obogatena resničnost v knjižnicah: primer Osrednje družboslovne Knjižnice Jožeta Goričarja. *Knjižnica*, 59(4), 59–77. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6101>

Lee, K. J., King, W. E., Dahya N. in Lee, J. H. (2020). *Librarian perspectives on the role of virtual reality in public libraries*. Proc Assoc Inf Sci Technol. 2020; 57:e254. <https://doi.org/10.1002/pr2.254>

Levien, R. E. (2011). *Confronting the future. strategic visions for the 21st-century public library*. American Library Association. Office for Information Technology Policy, št. 4, junij 2011. http://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org.advocacy/files/content/advleg/pp/pub/policy/confronting_the_futu.pdf

Lowood, H. E. (2023). *Virtual reality*. Encyclopedia Britannica. Zadnja posodobitev: 27. 4. 2023. <https://www.britannica.com/technology/virtual-reality>

Lund, B. in Wang, T. (2023). Chatting about ChatGPT: How may AI and GPT impact academia and libraries? *Library Hi Tech News*. 40. 10.1108/LHTN-01-2023-0009.

Lyngsoe Systems. (b. d.). *Library book sorting with automated material handling system (AMH)*. <https://lyngsoesystems.com/library/automated-material-handling/>

Lyngsoe Systems. (2019). *IMMS: floating collections by Intelligent material management system*. <https://lyngsoesystems.com/download/floating-collections-by-imms/?wpdmdl=15709&refresh=644b553fed9841682658623>

Marolt, M. idr. (2020). *Digitalna preobrazba Slovenije v zadnjih letih*. 39th International Conference on Organizational Science Development Organizations at Innovation and Digital Transformation Roundabout: conference proceedings = 39. mednarodna konferenca o razvoju organizacijskih znanosti Organizacije na krožišču inovativnosti in digitalne transformacije = konferenčni zbornik, str. 451–462. https://www.researchgate.net/publication/346629105_Digitalna_preobrazba_Slovenije_v_zadnjih_letih

Martinez-Martin, E., Recatala, G. P. del Pobil, A. (2019). *Transforming library operation with robotics*. Information Technology Satellite Meeting »Robots in libraries: challenge or opportunity?«. Technical University of Applied Sciences Wildau, Berlin, Germany, 21–22 August 2019.

Matteson, M. L. in Gersch, B. (2020). Information literacy instruction in public libraries. *Journal of Information Literacy*, 14(2), 71–95. <http://dx.doi.org/10.11645/14.2.2680>

Mestna knjižnica Ljubljana. (2022). *Strateški načrt Mestne knjižnice Ljubljana za obdobje 2022–2026*. https://www.mklj.si/wp-content/uploads/2022/03/Strateski_nacrt_MKL_2022-2026.pdf

Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. (2018). *Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028)*. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Zakonodaja-ki-ni-na-PISRS/Kulturna-dediscina/2ffbd52377/Strokovna-priporocila-in-standardi-za-splosne-knjiznice.pdf>

Novljan, S. (2002). Informacijska pismenost. *Knjižnica*, 46(4), 7–24.

Oldenburg, R. (1989). *The great good place: cafés, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Cambridge: Da Capo Press, cop.

Omladič, L. in Grobelnik, M. (15. 4. 2019). *Apokalipsa jutri? O umetni inteligenci*. [Podkast] Podkast Filozofija gre v svet: <https://podcasti.si/filozofija-gre-v-svet/ep/1-apokalipsa-jutri-o-umetni-inteligenci/>

Pasquale, F. (2015). *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Harvard University Press.

Popovič, S. F. in Vilar, P. (2022). Model of preparing podcasts as a contemporary strategy for encouraging reading literacy and reading culture. *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării = Romanian Journal of Library and Information Science*, 11(1), 33–56.

Ridley, M. in Pawlick-Potts, D. (2021). Algorithmic literacy and the role for libraries. *Information Technology and Libraries*, 40(2). <https://doi.org/10.6017/ital.v40i2.12963>

Roanoke County, VA. (b. d.) *Pepper, the Humanoid Robot*. <https://www.roanokecountyva.gov/2046/Pepper>

Rupar Korošec, M. (2021). Libraries and Artificial Intelligence: The Power of Enhancing Data Ethics. In B. Holland (Ed.), *Handbook of Research on Knowledge and Organization Systems in Library and Information Science* (str. 438-456). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7258-0.ch023>

Stadt Köln. (b. d.). *NAO robot*. <https://www.stadt-koeln.de/leben-in-koeln/stadtbibliothek/mint/nao-roboter>

Suominen, O. (2019). Annif: DIY automated subject indexing using multiple algorithms. *LIBER Quarterly: The Journal of the Association of European Research Libraries*, 29(1), 1–25. <https://doi.org/10.18352/lq.10285>

Šinko, S. (2022). Kompetence zaposlenih v knjižnici za delo z uporabniki. *Knjižnica*, 65(3–4), 49–74.

The Agency for Science, Technology and Research of Singapore. (2016). *Automated robot that scans library shelves using laser mapping and radio tags can ensure no book is misplaced again*. <https://phys.org/news/2016-06-automatedrobot-scans-library-shelves.html>

Tella, A. in Ajani, Y. A. (2022). Robots and public libraries. *Library Hi Tech News*, 39(7), 15–18.

Thomas, S. (2019). Library-podcast intersections. *Library Technology Reports*, 55(5). <https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/7066/9632>

Universal robots. (b. d.) *Cobots handle shelving to free up personnel for more time with customers*. <https://www.universal-robots.com/case-stories/oodi-library/>

University of Chicago Library. (b. d.). *About the University of Chicago Library*. <https://www.lib.uchicago.edu/about/thelibrary/>

Uredba o osnovnih storitvah knjižnic. (2003). *Ur. list R Slovenije* (29/03 in 162/22).

Vlada republike Slovenije. (2023). *Digitalna Slovenija 2030 – Krovna strategija digitalne preobrazbe Slovenije do leta 2030*. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDP/Dokumenti/DSI2030-potrjena-na-Vladi-RS-marec-2023.pdf>

Vogrinčič Čepič, A. (2017). Knjižnica kot (tretji) prostor: družbeni učinki prostorskih praks. *Keria: studia Latina et Graeca*. 19(1), 57–80.

Zakon o knjižničarstvu. (2001). *Ur. list R Slovenije* (87).

mag. Irena Fleimisch Bezljaj

urednica spletnih strani, Služba za razvoj, Mestna knjižnica Ljubljana
e-pošta: irena.fleimisch-bezljaj@mklj.si

Družbeno omrežje TikTok v splošni knjižnici: primer Mestne knjižnice Ljubljana

*TikTok social network service in public library: a case study
of Ljubljana City Library*

Maja Šefman

Oddano: 4. 5. 2023 – Sprejeto: 17. 11. 2023

1.04 Strokovni članek

1.04 *Professional article*

UDK: 316.472.4-027.44:027.3(497.4 Ljubljana)

DOI: <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.5>

Izvleček

Namen: Družbena omrežja so prisotna v splošnih knjižnicah že več kot deset let, toda v zadnjem času se kaže velik potencial za delo s ciljno skupino mladih in mladih odraslih s prisotnostjo knjižnic na družbenem omrežju TikTok. Prispevek obravnava enega od prvih primerov dejavnosti slovenske splošne knjižnice na družbenem omrežju TikTok, primer Mestne knjižnice Ljubljana, ki je profil odprla julija 2020, z rednimi objavami pa začela konec leta 2021.

Metodologija/pristop: Prispevek je razdeljen na dva dela. V prvem delu so predstavljene osnovne značilnosti družbenega omrežja in njegov razvoj. Sledi pregled aktualne literature, na temelju katere so izpostavljeni trendi, smernice, splošne ugotovitve in ugotovitve s poudarkom na relevantnosti za (splošne) knjižnice. Predstavljeni so tudi primeri profilov knjižnic iz tujine na družbenem omrežju TikTok. Sledi pregled prisotnosti splošnih knjižnic v Sloveniji na družbenem omrežju TikTok. Za pridobitev podatkov o splošnih knjižnicah s profilom na družbenem omrežju TikTok smo pregledali spletne strani več kot 150 evropskih knjižnic. V drugem delu je predstavljen primer Mestne knjižnice Ljubljana.

Rezultati: Na primeru Mestne knjižnice Ljubljana so prikazani začetki delovanja, organizacija dela in objavljanja, način objavljanja, statistični podatki o uporabnikih in sledilcih, povratne informacije uporabnikov ter namen in cilji objavljanja na družbenem omrežju. Po skoraj dveh letih delovanja ugotavljamo, da se je odprtje profila obrestovalo. Največ sledilcev, skoraj 40 %, je starih do 24 let.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Za Mestno knjižnico Ljubljana je prispevek relevanten, ker analizira in evalvira dosedanje delo, za druge knjižnice lahko predstavitev služi kot primer dobre prakse uporabe družbenega omrežja TikTok in kot spodbuda za razvoj podobne dejavnosti.

Ključne besede: splošne knjižnice, družbena omrežja, TikTok, mladi odrasli

Podatkovni set: Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobenem drugem viru.

Abstract

Purpose: Public libraries have been using social networks more than ten years, but recently there has been a recognition of the potential to engage with young people and young adults through TikTok. This paper examines one of the first examples of a Slovenian public library's activities on TikTok, specifically looking at the case of Ljubljana City Library which established its profile on the platform in July 2020.

Methodology/approach: The article involves a two-part structure. In the first part, the basic characteristics and development of the TikTok social network are presented. This is followed by a review of current literature, which highlights trends, guidelines, general findings, and specifically those relevant to (public) libraries. The article also includes a few examples of library profiles on TikTok from other countries. Additionally, the presence of public libraries in Slovenia on the TikTok social network is examined. The information about public libraries with a TikTok profile was obtained through research on the websites of over 150 European libraries. The second part of the article focuses on the case study of the Ljubljana City Library.

Results: The article focuses on the example of Ljubljana City Library and provides insights into various aspects of their TikTok presence. It covers the beginnings of their operation, organization of work and posting, the method of posting, statistical data on users and followers, feedback from users, as well as the purpose and goals of posting on the social network. Based on the findings, it can be concluded that having a profile on TikTok has been beneficial for Ljubljana City Library. One notable statistics is that almost 40% of their followers are under 24 years old. This suggests that the library has successfully engaged with a younger audience through TikTok.

Originality/applicability of the research: The article is relevant for Ljubljana City Library. It analyses and evaluates their previous work on TikTok, providing valuable insights and lessons learned. Furthermore, this research serves as an example of good practice for other libraries interested in utilizing TikTok. It offers practical guidance and inspiration for the development of similar activities on the social network. By showcasing the success and benefits of the Ljubljana City Library's TikTok profile, this article can motivate and encourage other libraries to explore the potential of TikTok as a platform for engaging with their target audience.

Keywords: public libraries, social network, TikTok, young adults

Data set Metadata: All research data underlying the results are available as part of the article and no additional source data are required.

1 Uvod

Članek obravnava primer Mestne knjižnice Ljubljana, enega od prvih primerov (julij 2020) dejavnosti slovenske splošne knjižnice na družbenem omrežju TikTok (v nadaljevanju TikTok). Razdeljen je na dva dela. V prvem delu so predstavljene osnovne značilnosti družbenega omrežja, njegov razvoj in uporabniki. Predstavljeni so tudi primeri TikTok profilov knjižnic iz tujine. V drugem delu je uporabljena študija primera. Na primeru Mestne knjižnice Ljubljana so prikazani začetki delovanja, organizacija dela in objavljanja, način objavljanja, statistični podatki o uporabnikih in sledilcih, povratne informacije uporabnikov ter namen in cilji objavljanja na družbenem omrežju. Prispevek se osredotoča na splošne knjižnice, so pa izkušnje splošnih v določenem obsegu primerne tudi za druge tipe knjižnic, še posebno šolske in visokošolske. Prisotnost knjižnic na družbenih omrežjih je zelo pomembna za potrebe promocije, zagovorništva in vidnosti knjižnic. Trenutno so slovenske splošne knjižnice prisotne predvsem na naslednjih omrežjih:

- **Facebook:** Uporablja se za osebne interakcije, vendar je zelo primeren tudi za poslovne namene. Prvotni namen je bil povezovanje ljudi, možno je tudi kreiranje skupin, kjer se povezujejo ljudje s podobnimi zanimanji. V poslovnem smislu pa je Facebook zelo uporaben za prepoznavnost znamke in angažiranje strank s širjenjem informacij o izdelkih in storitvah (Kerner, 2021). V Sloveniji ga uporablja zelo malo mladih (Oblak Črnič idr., 2023, 1. del).
- **Instagram:** Namenjen je predvsem deljenju fotografij in posnetkov s sledilci. Ko se je pojavil TikTok, je bila na Instagramu ustvarjena platforma Reels – za nalaganje do 90 sekund dolgih posnetkov (Delfino in Antonelli, 2022). Mladi ga uporabljajo za zabavo, informacije in druženje (Oblak Črnič idr., 2023, 2. del).
- **YouTube:** Je platforma za deljenje in ogled daljših videov. Dnevno jo obišče več kot polovica uporabnikov interneta. Za ogled videa se šteje, če nekdo pogleda 30 sekund videa oziroma celega, če je krajši (Lincoln, 2022). Mladi ga uporabljajo v glavnem za sproščanje, zabavo, učenje in informiranje ter spremljanje drugih oseb (Oblak Črnič idr., 2023, 2. del).
- **TikTok:** Namenjen je predvsem deljenju krajših posnetkov. Vsebina je lahko kar koli; zabavna, poučna, navdihujoča ... Več o TikToku v naslednjem poglavju.

2 Kaj je TikTok?

Wright (2021) družbeno omrežje TikTok (slika 1) definira kot ustvarjalno platformo kratkih posnetkov, kjer ustvarjalci igrajo skeče, sinhronizirajo¹ zvok ali prikažejo svoj talent. Poslanstvo TikToka je navdihovanje z ustvarjalnostjo in prinašanje veselja oziroma skrb za to, da se uporabniki lahko zabavajo, izražajo, obveščajo, navdušujejo sebe in druge ter se kreativno izražajo (Kirchhoff, 2021).

TikTok je družbeno omrežje, ki v glavnem deluje preko mobilne aplikacije. Je ena od najbolj uspešnih in priljubljenih kitajskih aplikacij za družbena omrežja. (Montag idr., 2021). Njegov začetek predstavljata dve ločeni aplikaciji: Douyin in Musica.ly (Geyser, 2023). Družbeno omrežje Douyin, ki je temeljilo samo na deljenju videov, je leta 2016 dalo na tržišče podjetje ByteDance. Musica.ly je aplikacija, namenjena predvsem sinhronizaciji besedil pesmi, in je nastala leta 2014. Aplikacija TikTok je bila namenjena uporabnikom iz zahodnega sveta in je bila dana na tržišče leta 2017. Ker je večina ciljne publike že uporabljala aplikacijo Musica.ly, jo je podjetje ByteDance leta 2018 spojilo s TikTocom. Podjetje je v TikTok vgradilo tudi umetno inteligenco, ki je sposobna prepoznati zanimanja uporabnikov in jim na podlagi tega posredovati relevantne posnetke (Iqbal, 2023).

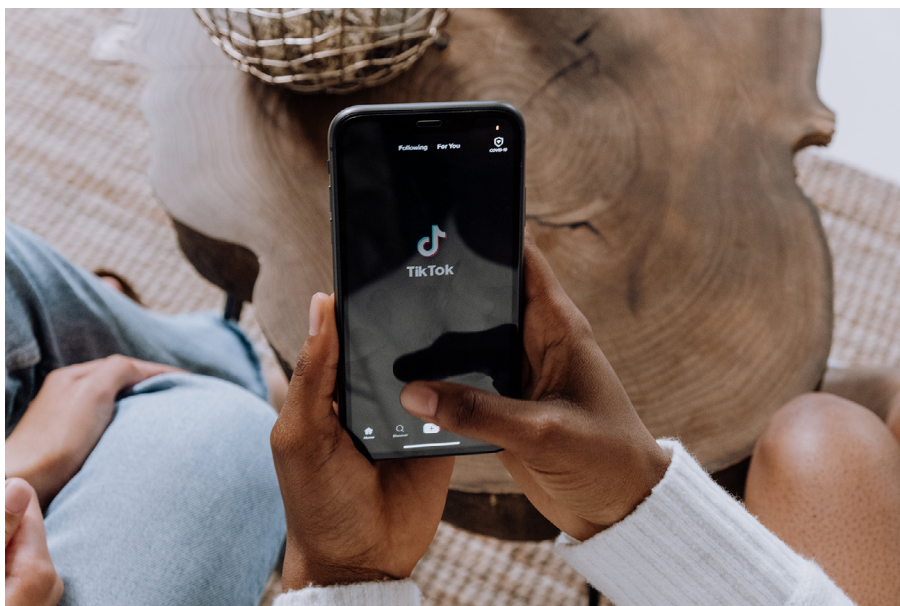
V samo dveh letih javne uporabe je TikTok prehitel tako družbeno omrežje YouTube kot tudi Instagram in Facebook. Največji razcvet je TikTok doživel prav med pandemijo covida-19. Aplikacijo v glavnem uporabljajo mlajše generacije, predvsem t. i. milenijci² in generacija Z.³ V vse večjem obsegu jo uporabljajo tudi odrasli, tudi tisti nad 55 let (za primer, Mestna knjižnica Ljubljana ima 2 % sledilcev, starih 55+ (TikTok analitika, 2023)). TikTok so različna podjetja in ustanove že začele uporabljati za promocijo in prepoznavnost, med njimi je tudi Mestna knjižnica Ljubljana. Razširjen je že v 150 državah sveta (Božič, 2023) in se uporablja v več kot 75 jezikih (Aslam, 2023). Aplikacija je bila nameščena že več kot 3,5-milijardokrat po vsem svetu (Shepherd, 2023) in ima mesečno eno milijardo aktivnih uporabnikov (Božič, 2023). 60 % le-teh je starih do 24 let (Iqbal, 2023). Uporabniki povprečno preživijo na TikToku 1,5 ure na dan, kar je približno štirikrat več kot na družbenem omrežju Snapchat in trikrat več kot na družbenem omrežju X. Zanimivo je, da kar 83 % uporabnikov posnetke tudi ustvarja in objavlja (Doyle, 2023). TikTok lahko uporabljajo posamezniki, ki dopolnijo 13 let, pošiljanje sporočil pa je dovoljeno samo tistim, ki so že dopolnili 16 let.

¹ Sinhronizirani posnetki so tisti, kjer je uporabljen zvok iz filma, risanke ali iz drugega posnetka na TikToku, ustvarjalec pa potem samo z ustinicami nakazuje besede.

² Pojem milenijci je pojasnjen v drugem odstavku podpoglavja 2.1.

³ Pojem generacija Z je pojasnjen v drugem odstavku podpoglavja 2.1.

Aplikacijo je relativno lahko uporabljati in se redno posodablja, z vsako posodobitvijo se uporabniška izkušnja izboljša. Omogoča zelo enostavno urejanje in montažo posnetkov, iskanje po ogromni bazi avdio posnetkov in glasbe ter dodajanje nalepk, napisov itd. (Herrmann, 2019). Posnetki morajo pritegniti pozornost gledalca v prvih treh sekundah, drugače gledalec izgubi zanimanje oziroma zadrša na naslednji posnetek (Wong, 2023). TikTok ponuja tudi možnost dueta, ki uporabnikom omogoči, da ustvarijo posnetek s svojo reakcijo, pustvarijo originalen posnetek ali ga obogatijo (zelo priljubljeni so pevski dueti (Jensen, 2020)).

Slika 1: Aplikacija TikTok na pametnem telefonu (Vir: www.pexels.com)

Fedorenko (2021) pravi, da lahko na TikToku postanemo slavni, če sledimo osmim korakom: redno moramo objavljati kakovostno vsebino (najbolje je enkrat na dan), najti moramo svojo tržno nišo, misliti moramo zunaj okvirov (kreativna vsebina, sledenje trendom in izvirni posnetki), prepoznati moramo trende in se jim pridružiti, ostati moramo zvesti samim sebi, sprejeti moramo, da naša vsebina ne bo vsem všeč, sodelovati moramo z drugimi uporabniki TikToka in se povezovati z njimi (preprosto lahko všečkamo⁴ njihove posnetke ali jih komentiramo), kot zadnji korak pa navaja, da je zelo priporočljivo sodelovati s priznanimi znamkami.

⁴ Na spletu, zlasti na družbenih omrežjih, označiti nekaj, kar nam je všeč (Fran, geslo 'všečkati').

V času pisanja tega članka je bilo virov o TikToku relativno malo, zato smo si pomagali tudi z blogi knjižničarjev, ki objavljajo na TikToku, podkasti, ki govorijo o TikToku in mladih, članki o TikToku iz knjižničarskih revij; za slovenski prostor literature skoraj ni, zato smo si pomagali tudi lastnimi izkušnjami in TikTokovo statistiko profila Mestne knjižnice Ljubljana.

2.1 Uporabniki TikToka

TikTok je v prvi vrsti namenjen mladim, ki praviloma težje vzdržujejo pozornost, zato se mora vse zgoditi hitro ali vsaj na tako zanimiv način, da počakajo do konca posnetka. Večina uporablja TikTok za zabavo, preganjanje dolgčasa, sprostitev od šole in iskanje vsebin o dogajanju v svetu (Koren Ošljak, 2023). Za izražanje uporabljajo krajše posnetke in s tem oblikujejo spletno kulturo, posnetki pa običajno najprej postanejo viralni⁵ prav na TikToku (Roškar, 2022). Med uporabniki je več žensk (55 %) kot moških, vendar je razlika vedno manjša (Iqbal, 2023). Več kot 60 % uporabnikov aplikacije je iz mlajše generacije: milenijci, generacija Z oziroma mladi odrasli, stari do 29 let (Aslam, 2023). Teh je v Mestni knjižnici Ljubljana najmanj (okoli 10 %) oziroma si izposojajo v glavnem samo študijsko gradivo in gradivo za domače branje, razen tega pa v knjižnico ne zaidejo (letna statistika obiska Mestne knjižnice Ljubljana 2019–2022).

Kdo spada med milenijce in kdo v generacijo Z? Milenijci (imenovani tudi generacija Y ali generacija Jaz) so tisti, ki so rojeni med letoma 1981 in 1995 (Biljak Gerjevič, 2018) oziroma 1996 (Eldridge, 2023). Glavna značilnost je, da so polnoletnost dosegli v času vzpona interneta in se zelo hitro navadili na novo tehnologijo, pametne telefone in družbena omrežja, zato se imenujejo tudi prva digitalna generacija (Zelazko, 2023). So zelo optimistična generacija, ki je prepričana, da so spremembe možne. Skupno jim je, da so v mladosti vsaj nekaj časa uporabljali analogno tehnologijo. Najbolj cenijo izkušnje, veliko bolj kot imetje in statusne simbole (Biljak Gerjevič, 2018). Generacija Z (imenovana tudi GenZ, zoomerji, iGeneracija, postmilenijci ...) se nanaša na tiste, ki so rojeni nekje med letoma 1997 in 2012 (Eldridge, 2023) ali 1996 in 2018 (Biljak Gerjevič, 2018), čeprav je ta razpon še vedno predmet debate, ker je generacije težko zamejiti. Generacijo Z je zaznamovalo odraščanje z mobilnimi telefoni in povsod dostopnim internetom, zato so zelo vešči v komuniciranju in upravljanju družbenih omrežij. Odraščali so v času gospodarske krize in recesije, poleg tega pa so navajeni poudarjanja individualnosti (Biljak Gerjevič, 2018). Oblikovali sta jih tudi pandemija covida-19

⁵ Pridevnik viralen pomeni, da se nekaj (posnetek, slika ipd.) hitro širi po spletu, zlasti z medsebojno izmenjavo od uporabnika do uporabnika (Fran, geslo 'viralen').

in hitro razvijajoča se tehnologija ter so na splošno najbolj raznolika generacija. Odraščali so v bolj raznolikih okoljih kot prejšnje generacije, zelo velika je možnost, da je eden od staršev rojen v tujini in višji je odstotek enostarševskih družin (Eldridge, 2023). V Sloveniji je nekaj več kot 800.000 pripadnikov obeh generacij (Biljak Gerjevič, 2018).

Cilj večine tistih mladih uporabnikov aplikacije, ki redno objavljajo posnetke, je, da bi postali viralni. To pomeni, da uporabniki všečkajo in delijo video. Viralni posnetek ima običajno veliko všečkov in komentarjev ter je deljen, ne samo na TikToku, ampak tudi na drugih družbenih omrežjih; običajno tak video v manj kot uri dobi okoli 2.000 ogledov in ljudje ne morejo nehati razpravljati o njem (Tabassum, 2022). Kako postati viralen? TikTok omogoča uporabo glasbe in zvoka iz filmov oziroma risank, zato je eden od načinov udeležba v trendih z uporabo popularnega avdio posnetka. Tak posnetek lahko uporabniki najdejo tudi z iskanjem po zvoku. Zelo je pomembna tudi uporaba ključnikov.⁶ Ne sme jih biti preveč in nanašati se morajo na vsebino posnetka, avdia ali ciljno publiko. Priporočena je uporaba od treh do petih ključnikov. Najbolj pomembna pa je vsebina posnetka, ki mora biti ali zabavna ali poučna (#LearnOnTikTok je eden od zelo priljubljenih ključnikov) ali navdihujoča. Vključuje lahko več stvari, vse od tega, kako rešiti določen problem, kako izboljšati svoj življenjski stil, do prikaza nečesa, kar lahko uporabniki dodajo na svojo listo želja (Wong, 2023).

Najbolj gledane vsebine na TikToku so zabavne narave, vendar veliko mladih TikTok že uporablja namesto Googla oziroma YouTubea, saj informacije raje iščejo in dobijo od svojih vrstnikov, od nekoga, ki je to že poskusil. TikTok je v veliki meri uporabljan za sproščanje, zabavo in pridobivanje novih spretnosti (Dragojlovič, 2021).

TikTokov algoritem je knjižnicam bolj prijazen kot recimo Instagramov ali Facebookov. Deluje tako, da posnetek pokaže manjši skupini ljudi, na t. i. FY ali *For You pageu*.⁷ Če je skupini všeč, to pomeni, da ga všečka, deli in shranjuje, ga bo TikTok pokazal še večji skupini. Tako se algoritem prilagaja glede na to, kako všeč je posnetek uporabnikom, zato ima nova vsebina na TikToku večji potencial, da dobi velik odziv in, posledično, ustvari nov trend (Slukan, 2023). Na ta način lahko vsak posameznik, tudi če je čisto nov na TikToku, postane viralen (Bogan, 2021). V nasprotju pa imajo druge platforme precej pravil. Na primer Instagram ima toliko pravil, da je zelo majhna možnost, da naše objave vidijo

⁶ Ključnik (*hashtag*, hešteg): oznaka lojtra (#) skupaj z vsaj eno ključno besedo takoj za njo, ki na družbenih omrežjih služi za označevanje in razvrščanje vsebin po temi (Fran, geslo 'ključnik').

⁷ Slovenski prevod bi bil: Stran zate.

vsi sledilci, da pa bi jih videli »nesledilci«, je skoraj nemogoče, razen če smo pripravljeni plačati promocijo (Hursh, 2021).

3 TikTok v knjižnicah

TikTok je lahko zelo učinkovito orodje za prepoznavnost knjižnice. Algoritem namreč omogoča, da dosežemo tudi tiste potencialne uporabnike, ki jih drugače ne bi. Aprila 2022 je imelo kar 43,3 % vse populacije, stare od 18 do 24 let, TikTok profil (Giantomasi, 2022). Eden od pozitivnih učinkov TikToka je grajenje skupnosti, ki se razteza čez fizične zidove knjižnice ter ji omogoča, da je na pozitiven in koristen način prisotna v vsakdanjem življenju svojih uporabnikov tudi takrat, ko niso v knjižnici (Bogan, 2020). TikTok nam omogoča tudi, da razložimo nespornosti, ki se pri delu večkrat pojavijo. Poleg tega je to odličen in zabaven način, da pokažemo, kakšno vrednost prinašajo knjižnice skupnosti.

Ena od skupnosti na TikToku, ki je zelo primerna za knjižnice, je t. i. BookTok (slika 3). To je vir bralnih priporočil v okviru določenega žanra, ki jih lahko dodajamo sami ali s pomočjo BookToka. BookTok je odličen za prepričevanje »nebralcev«, da preberejo knjigo na podlagi njene estetike oziroma razpoloženja (Flood, 2021). Za trend predstavitve knjige z estetiko ali razpoloženjem so značilni kratki posnetki s hitro menjajočimi se slikami, ki ustvarjalca spominjajo na knjigo, pa naj gre za pokrajino, barvo, žival ... Drug način prepričevanja je objava prvega stavka iz knjige ali citata. Lahko se objavi tudi kratek opis (en stavek) ob naslovnici knjige. Veliko je tudi posnetkov priporočil, katera knjiga je bila nekemu všeč, ali pa gre preprosto za posnetek odpiranja paketa najnovejših knjig (Holmes, 2022). Načinov je ogromno in mladi »booktokerji« so zelo kreativni. Založniki so BookTok že prepoznali kot sredstvo, da dosežejo in motivirajo »nebralce« ter ustvarijo več ljubiteljev knjig (Flood, 2021). BookTok je zelo uporaben tudi za pripravo nabavnega seznama predvsem mladinske literature.

Knjižnice lahko TikTok uporabljajo tudi za najavo dogodkov ali za pripovedovanje anekdot iz knjižničarskega življenja. Poleg tega lahko TikTok posnetke delimo na drugih družbenih omrežjih. Čeprav so omogočeni daljši posnetki, je še vedno najbolje, da so kratki, ker je eden od pogojev, da se posnetek širi naprej, tudi, da ga do konca pogleda zadosten odstotek uporabnikov (Holmes, 2022). Knjižnice lahko s pomočjo TikToka pokažejo tudi, kako knjižnica deluje, za kaj se potrebuje denar in kako se že pridobljena sredstva porablja (Prica, 2023).

Tudi na področju bibliotekarstva prihaja do viralnih posnetkov. Eden od takih primerov je posnetek, ki ga je pripravila Kelsey Bogan, knjižničarka iz srednje

šole Great Valley v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA). V njem je preprosto predstavila, kaj vse se v knjižnici lahko počne (počiva, sprošča, uči, povezuje in bere), in posnetek je v eni noči presegel 300.000 ogledov, v dobrem tednu pa 500.000 ogledov (slika 2). Hkrati je postala zelo priljubljena pri svojih študentih, ki so ji povedali, da je »viralna«, in ji poročali, da njihovi prijatelji iz drugih šol sprašujejo, če imajo pri njih »tisto kul« knjižničarko (Bogan, 2020). Na ta način so šola, knjižnica in knjižničarka postale zelo znane in prepoznavne.

TikTok v knjižnicah je zelo razširjen v ZDA in Kanadi. Vse knjižnice imajo veliko sledilcev in več »viralnih« posnetkov ter posledično tudi že formirano skupnost ljudi, ki jih zanimajo knjige, branje in knjižnica. V Evropi je takih primerov manj, raziskava spletnih strani splošnih knjižnic v Evropi⁸ je pokazala, da je TikTok v knjižnicah še najbolj razširjen na Poljskem (Troha, 2020), toda nikjer v takem obsegu kot v ZDA.

Kot primer iz tujine bi izpostavili dva profila iz ZDA: splošna knjižnica Milwaukee Public Library (@milwaukeepubliclibrary; slika 4), ki ima več kot 90.000 sledilcev in več kot tri milijone všečkov, ter Maricopa Library & Cultural Center (@maricopalibrary), ki ima 20.000 sledilcev in več kot 350.000 všečkov. Obe knjižnici objavljata videe, povezane s knjižnico, branjem, knjigami, dogodki v knjižnici ter trende in humorne posnetke.

Primer uspešnega knjižničnega profila splošne knjižnice iz tujine je tudi Gradska knjižnica Marka Marulića v Splitu (@gkmm_split; slika 5) na Hrvaškem, ki ima 570 sledilcev in več kot 12.000 všečkov. Tudi tukaj je vsebina zelo podobna, posebej je izpostavljeno, da imajo v knjižnici med drugim še družabne igre, prav tako pa je veliko posnetkov likovnega ustvarjanja v knjižnici.

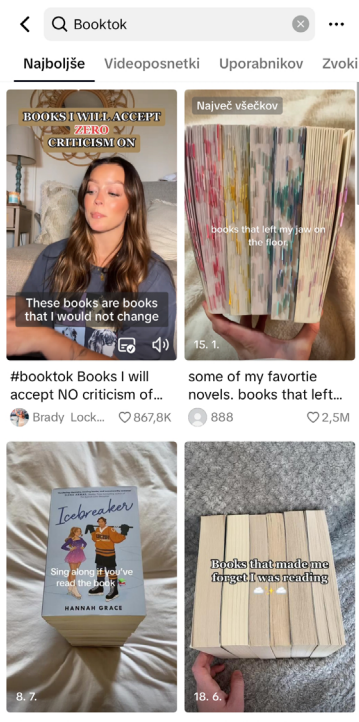
Primer dobre prakse iz Slovenije je Goriška knjižnica Franceta Bevka (@goriska_knjiznica; slika 6), ki ima več kot 400 sledilcev in skoraj 7.000 všečkov (6. marec 2023). Aktivno objavljajo od avgusta 2022 in imajo zelo popularne in izvirne posnetke z veliko ogledi in všečki. Poleg posnetkov, ki predstavljajo zaposlene in delo v knjižnici, objavljajo tudi precej sinhroniziranih posnetkov in trendov. So pa vsi preneseni na knjižnično dejavnost in humorno predstavljeni.

⁸ Do 6. marca 2023 smo pregledali spletne strani 100 evropskih knjižnic; od tega je imelo TikTok profil 13 knjižnic in pet od teh jih je bilo na Poljskem (preostale so po ena na Švedskem, Norveškem, Nizozemskem, Madžarskem, Hrvaškem, v Španiji, Estoniji in Bolgariji; od tega jih ima pet še »živ« profil). Za osem knjižnic na spletni strani ni bilo razvidno, ali imajo TikTok profil.

Na podlagi informacij s spletnih strani splošnih knjižnic v Sloveniji⁹ ugotavljamo, da ima na dan 10. marca 2023 svoj TikTok profil pet slovenskih splošnih knjižnic: Goriška knjižnica Franceta Bevka, Knjižnica dr. Toneta Pretnarja (Tržič), Mestna knjižnica Kranj, Knjižnica Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica in Mestna knjižnica Ljubljana. Obstaja sicer možnost, da smo katerega spregledali, saj ni nujno, da je povezava na TikTok profil posamezne knjižnice objavljena na njihovi spletni strani. Na TikToku se profili iščejo po uporabniških imenih, za katera pa spet ni nujno, da vsebujejo ime knjižnice, tako da je iskanje profilov drugih slovenskih knjižnic zahtevna naloga.

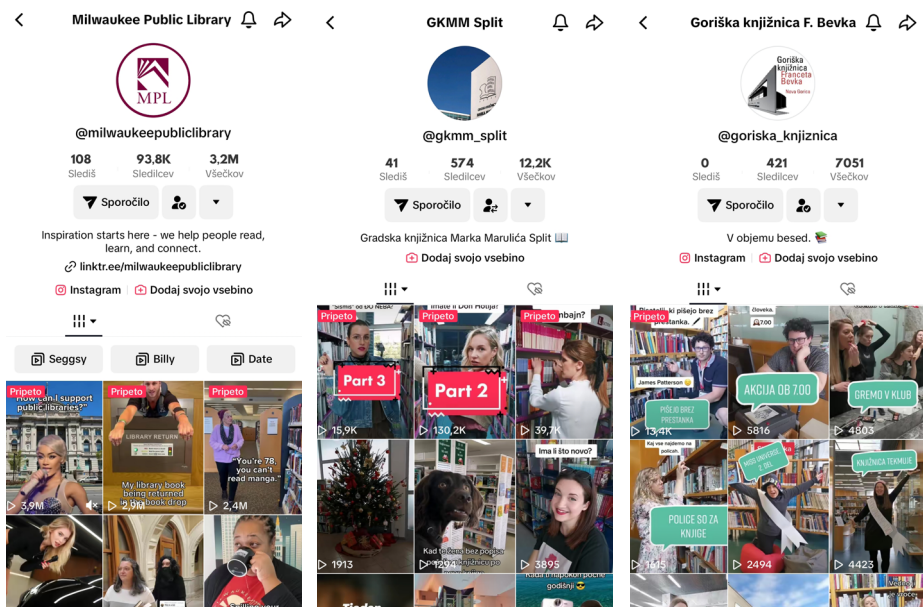

Slika 2: Naslovna slika viralnega posnetka K. Bogan (Vir: @gvhslibrary)

Slika 3: Primeri posnetkov z BookToka (Vir: zaslonska slika iskalnega ključa »BookTok«)

⁹ Do 6. marca 2023 smo pregledali spletne strani 57 splošnih knjižnic iz Slovenije. Na spletni strani ni imela nobena objavljene povezave do svojega TikTok profila. Goriško knjižnico Franceta Bevka in Knjižnico dr. Toneta Pretnarja (Tržič) smo našli z iskanjem na TikToku.

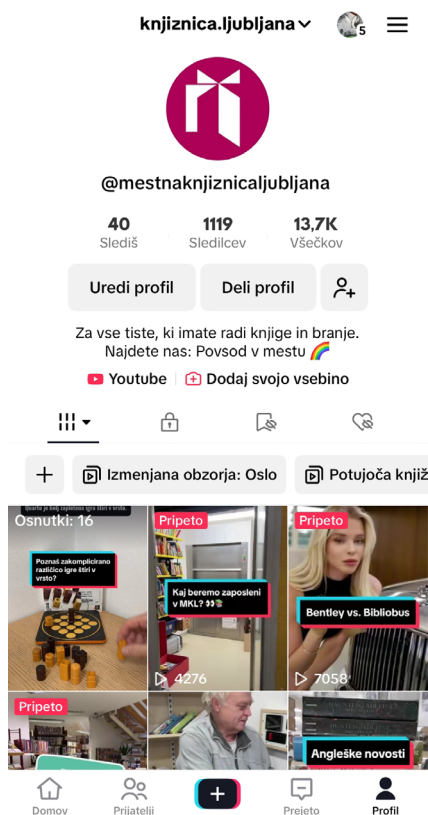
Slika 4: Zaslonska slika TikTok profila splošne knjižnice v Milwaukeeju (Vir: @milwaukeekeepubliclibrary)

Slika 5: Zaslonska slika TikTok profila splošne knjižnice GKMM Split (Vir: @gkmm_split)

Slika 6: Zaslonska slika TikTok profila Goriške knjižnice Franceta Bevka (Vir: @goriska_knjiznica)

3.1 TikTok v Mestni knjižnici Ljubljana

Mestna knjižnica Ljubljana ima veliko izkušenj z uporabo družbenih omrežij. Trenutno ima aktivne profile na družbenih omrežjih Facebook, Instagram, Twitter, YouTube in TikTok, poleg tega imajo posamezne knjižnice mestnih območij še svoje Facebook in Instagram profile. TikTok profil je popolnoma brezplačen in Mestna knjižnica Ljubljana ga je odprla julija 2020, z rednimi objavami pa začela oktobra 2021 (@mestnaknjiznicaLjubljana, slika 7). To je bilo štiri leta po tem, ko je bil TikTok dan na tržišče v zahodnem svetu, in je bil že dobro uveljavljen. Najprej sta posnetke objavljali samo dve zaposleni, poleg svojih rednih zadolžitev. Pri snemanju so jima pomagali tudi sodelavci. Na začetku sta vse delali s svojim mobilnim telefonom in sta morali biti precej kreativni. Pred tem nobena od njiju ni imela svojega osebnega TikTok profila in sta se dejansko učili sproti, na napakah, z ogledom drugih profilov, s sledenjem trendom, ki sta jih preslikali na knjižnico, ipd.

Slika 7: Zaslonska slika TikTok profila Mestne knjižnice Ljubljana
(Vir: @mestnknjiznica1jubljana)

Od novembra 2021 se je število skrbnic TikTok profila povečalo z dveh na deset. V januarju 2023 je bila ustanovljena interna delovna skupina za pripravo inovativnih oblik promocije knjižnice, ki je trenutno prvenstveno namenjena pripravi objav na TikToku. Objave na profilih Mestne knjižnice Ljubljana na drugih družbenih omrežjih niso v njeni pristojnosti. Sestavljena je iz desetih zaposlenih. Po ena do dve zaposleni prihajata iz knjižnic mestnih območij (tj. Knjižnica Prežihov Voranc, Knjižnica Šiška, Knjižnica Bežigrad, Knjižnica Jožeta Mazovca in Knjižnica Otona Župančiča), iz Potujoče knjižnice ter iz Pionirske – centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo. Na ta način so organizacijske enote Mestne knjižnice Ljubljana v delovni skupini relativno enakomerno zastopane.

Naloge delovne skupine so:

- pregledovanje TikToka,
- prepoznavanje in preučevanje trendov,

- iskanje idej,
- snemanje kratkih videov (večinoma okoli 15 sekund, nekaj pa je tudi daljših),
- montaža posnetega materiala,
- redne objave na TikTok profilu (2–4 na teden),
- spremljanje odziva in odgovarjanje na komentarje,
- redni sestanki (enkrat mesečno),
- neformalno izobraževanje v obliki delavnic in predavanj ter priložnostno in samostojno učenje,
- pridobivanje tehnične opreme (stojala, *selfie stick*,¹⁰ lučka).

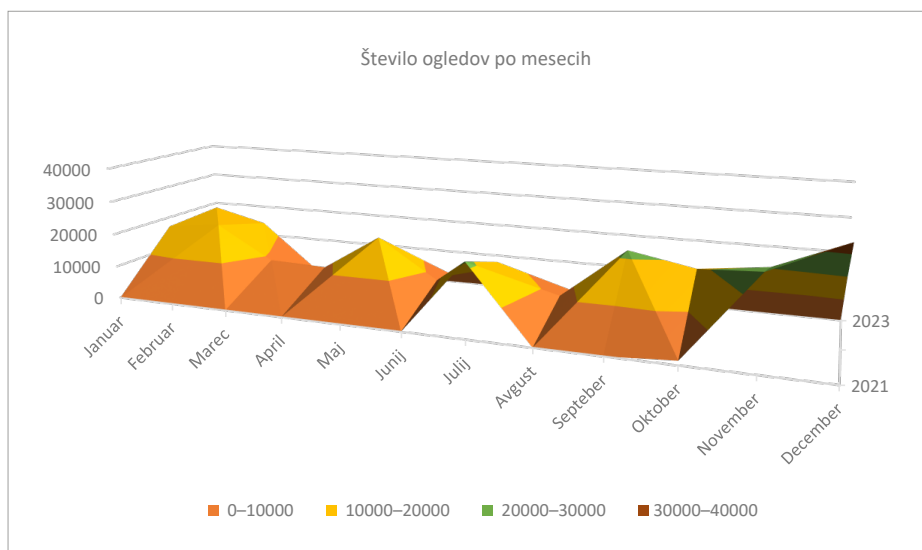
Delovna skupina se praviloma srečuje enkrat na mesec na sestankih oziroma delovnih srečanjih. Poleg obravnave organizacijskih vprašanj, načrtovanja dela in objav ter delitve nalog so sestanki namenjeni tudi pripravi posnetkov. Sestanki so zelo delovne narave in trajajo od minimalno tri do maksimalno sedem ur. Delovna skupina svoje delo usklajuje tudi z redno komunikacijo po elektronski pošti, telefonu in na video srečanjih.

Znanja za delo s TikTokom smo zaposleni v delovni skupini pridobili večinoma samostojno, neformalno in priložnostno, s pregledovanjem TikTok profilov drugih knjižnic ter branjem relevantnih prispevkov (člankov, blogov, videov), ki obravnavajo to tematiko. V januarju 2023 je bilo na pobudo delovne skupine v Učnem centru Mestne knjižnice Ljubljana organizirano izobraževanje za zaposlene v Mestni knjižnici Ljubljana in drugih slovenskih (splošnih) knjižnicah z zunanjim izvajalcem. Izobraževanje je izvedel Blaž Vižintin iz podjetja Vizion Digital, na TikToku poznan pod imenom @el_vixxa. Prvi del izobraževanja je bil nekoliko bolj teoretičen ter je vseboval pregled demografije in primerjavo TikToka z drugimi družbenimi omrežji, predstavitev delovanja algoritma in njegovih posebnosti, priporočila glede naslovov, podobe profila, zvoka / glasbene podlage, časa in ure objavljanja ter analizo in prepoznavanje trendov v svoji branži. Drugi del izobraževanja je bil namenjen članicam delovne skupine iz Mestne knjižnice Ljubljana in je vseboval praktično snemanje in obdelavo posnetkov ter tudi pregled in analizo TikTok profila Mestne knjižnice Ljubljana. Udeleženke so dobile priporočila glede priprave posnetkov (npr. več igranih situacij) ter odnosa do priprave vsebin, in sicer, da je pomemben pristop, ki vsebuje veliko mero humorja, tudi do negativnih komentarjev.

¹⁰ Uporabljamo angleški izraz, ker slovenski prevod ne obstaja; imamo le prevod za *selfie* (sebek, selfi), za katerega tudi spletni slovar Fran navaja, da je nekoliko ponesrečen. Dobesedno pomeni palico, s katero lahko slikamo samega sebe (ali z znamenitostjo, drugo osebo ipd.).

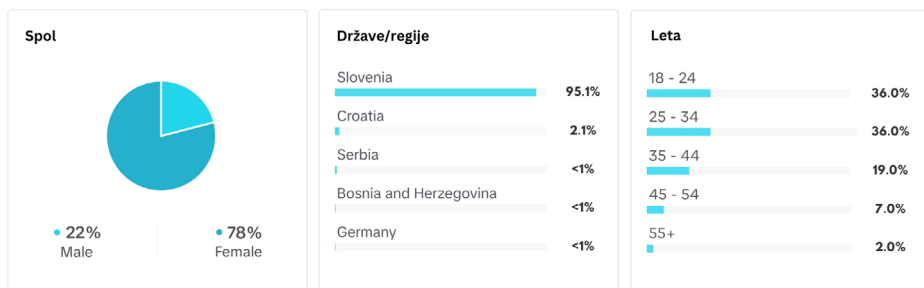
Od začetka aktivnega objavljanja (oktober 2021) je Mestna knjižnica Ljubljana pridobila več kot 1.100 sledilcev (skoraj 400 pri prvem »viralnem« posnetku za rezervacije knjig). Podatki TikTokove analitike kažejo, da je med njimi 36 % tistih, ki so stari do 24 let. Dostop do analitičnih podatkov je omogočen z mobilno aplikacijo, kjer lahko z orodjem Creator Tools, Analytics spremljamo podatke o ogledih, všečkih, komentarjih, ogledih profila, deljenju, sledilcih ipd. do 60 dni nazaj. Podatke je možno shraniti tudi v Excelovo preglednico, kar v Mestni knjižnici Ljubljana izvajamo za vsak mesec sproti.

Na teden so objavljeni povprečno trije posnetki, kakšen teden več, kakšen manj, kar pomeni, da je Mestna knjižnica Ljubljana v 17 mesecih delovanja objavila več kot 200 posnetkov. Objavljenih je bilo tudi nekaj posnetkov, ki so dosegli nad 10.000 oziroma 20.000 ogledov (do 8. marca 2023 vse skupaj več kot 300.000 ogledov, slika 8).

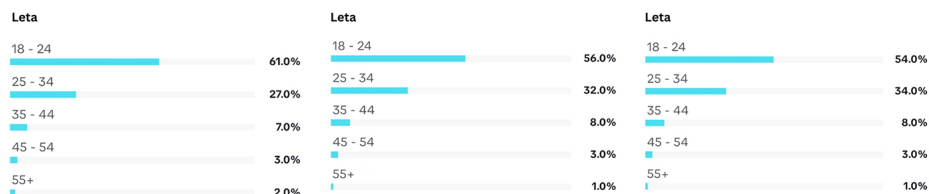
Slika 8: Število ogledov TikTok profila Mestne knjižnice Ljubljana v posameznem mesecu (Vir: TT statistika Mestne knjižnice Ljubljana po mesecih)

Do 7. marca 2023 smo dobili več kot 13.000 všečkov. Naši sledilci so pretežno ženskega spola (78 %) in večinoma (95 %) iz Slovenije (2 % tudi iz Hrvaške in preostali 3 % iz drugih držav). Mlajši starostni skupini, do 24 let in od 25 do 34 let, sta enakovredni (obe po 36 %), preostalo pa so starejši (slika 9 prikazuje, od leve proti desni, sledilce glede na spol, državo in starost).

Slika 9: Statistika sledilcev TikTok profila Mestne knjižnice Ljubljana; od leve proti desni: struktura glede na spol, regijo in starost (Vir: TikTok Analytics Mestne knjižnice Ljubljana (8. 3. 2023))

Ob pregledu ogledov najbolj gledanih posnetkov se pokaže, da kljub enakovredni zastopanosti starostnih skupin od 18 do 24 let in od 25 do 34 let posnetke v glavnem gledajo tisti iz starostne skupine do 24 let (več kot 50 %; slika 10).

Slika 10: Statistika gledalcev najbolj priljubljenih posnetkov na TikTok profilu Mestne knjižnice Ljubljana glede na starost (Vir: TikTok Analytics Mestne knjižnice Ljubljana (8. 3. 2023))

Trenutno se na profilu Mestne knjižnice Ljubljana objavlja zelo raznolika vsebina. Okvirno smo naše posnetke razdelile na naslednje kategorije: pogosta vprašanja, nesporazumi oziroma anekdote, informacije, knjižna in bralna priporočila ter razbijanje knjižničnih stereotipov. Na humoren način je prikazano delo v knjižnici (ti posnetki so se do sedaj izkazali za najbolj priljubljene); promoviramo dogodke, ki se dogajajo v različnih enotah Mestne knjižnice Ljubljana; profil se uporablja tudi za predstavitev novosti, tako knjižnih kot tudi na področju storitev in servisov, ter za priporočila za branje. Uporabnike izobražujemo, kako uporabljati določene storitve, ki jih ponuja knjižnica, ter kako poteka poslovanje Potujoče knjižnice, od priprave bibliobusa do samega dela na postajališčih, ki se zelo razlikuje od delovanja običajne splošne knjižnice. Predstavljajo se tudi različne organizacijske enote Mestne knjižnice Ljubljana. Na družbenem profilu se odgovarja tudi na pogosto zastavljena vprašanja.

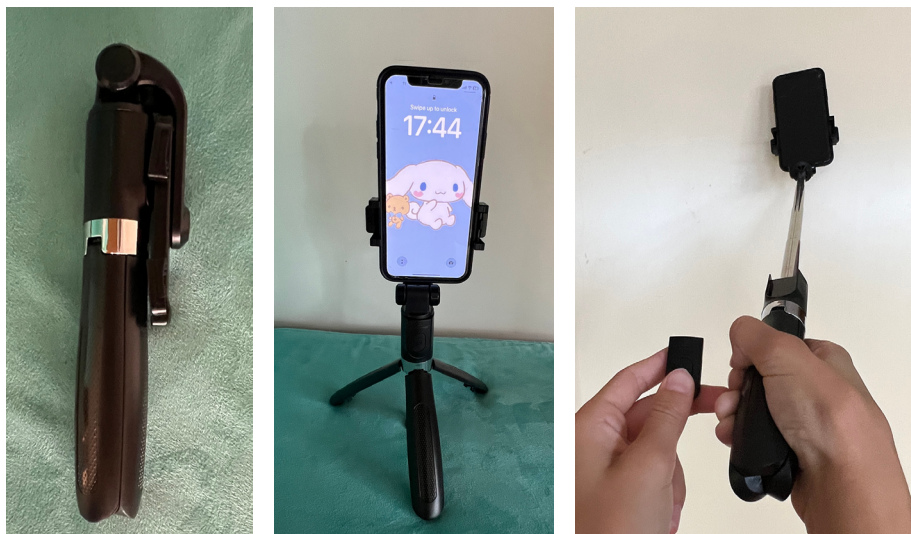
V delovni skupini sodelujejo zaposlene, ki vsebine za TikTok pripravljajo poleg svojega rednega dela z uporabniki in gradivom. Priprava vsebin za TikTok

predstavlja le del njihovih delovnih nalog in ob vseh delovnih obveznostih je organizacija dela zahtevna. Za 15-sekundni posnetek je treba oblikovati idejo, vnaprej napisati scenarij, posneti vse kadre (nekateri tudi večkrat), potem pa posnetek še zmontirati, posneti *voice-over*¹¹ ali ga opremiti z napisi in poiskati primerno glasbeno podlago ter poiskati primerne opisne ključnike, ki spremljajo vsako objavo. Za pripravo takšnega posnetka porabimo med eno in dvema urama časa, za nekatere posnetke več, druge manj, odvisno od pripomočkov, števila nastopajočih, lokacije snemanja. Za snemanje uporabljamo mobilne telefone (tako iOS kot tudi android), LED *selfie* obroč (slika 11) in dve vrsti stojal; »EZ capture«, trinožno stojalo z Bluetooth sprožilcem, ki se podaljša tudi v t. i. *selfie stick* (slike 12 do 14), ter »Flex 3«, stojalo s tremi fleksibilnimi nogami, da se lahko tudi pritrdi, npr. na police (slike 15 in 16). Veliko dela je opravljenega tudi v prostem času, da lahko profil kaže primerno stopnjo ažurnosti in aktivnosti.

Slika 11: LED *selfie* obroč (Vir: fotografije avtorice članka)

¹¹ Uporabljamo angleški izraz, ker slovenski prevod (glasovno snemanje) ne pojasni povsem pomena. Pomeni zvok, naknadno posnet na obstoječi posnetek.

Slike 12 do 14: EZ capture (Vir: fotografije avtorice članka)

Sliki 15 in 16: Flex 3 (Vir: fotografije avtorice članka)

4 Cilji delovne skupine, povezani s TikTokom

Ciljev imamo veliko, njihova uresničitev pa je odvisna od organizacijskih in kadrovskih zmožnosti. Razvrščeni po prioriteti so:

- Sistematična ureditev profila (različni naslovi za različne vsebine), da bi uporabniki že na prvi pogled ločili posnetke.

- Delitev vsebin in področij snemanja po organizacijskih enotah (npr. Pionirska objavlja priporočila, Potujoča knjižnica posebnosti, ki spremljajo poslovanje v bibliobusu, ipd.), ker bi na tak način posnetke določenega področja delovanja lahko zelo izpopolnili in posledično dobili kakovostnejše posnetke.
- Ustrezna uskladitev delovnih obveznosti, kjer bi lahko načrtno enkrat mesečno več delovnih ur v istem dnevu namenili aktivnostim za pripravo vsebin za TikTok profil. Načrtovana je priprava vnaprej posnetih vsebin za mesečni razpored načrtovanih objav, ki bi za končno različico potrebovale le še ustrezno tehnično montažo. Dodatna snemanja bi tako izvedli samo za vsebine, ki ne bi bile vnaprej predvidene v mesečnem načrtu objav.

Cilj je tudi, da v prihodnosti posnamemo in objavimo več »igranih« posnetkov oziroma skečev in t. i. *voice-over* posnetkov. Poleg tega si želimo predstaviti še več knjig (npr. posneti napovednike, prebrati samo en stavek ...). Ena od prioritet je posneti več vsebin za skupnost BookTok, kjer uporabniki priporočajo knjige po žanru, starostni stopnji, po načelu »Če si prebral to knjigo, ti bo všeč tudi ...« itd. Za nas je to zabaven način, kako priporočiti knjige mladim bralcem, je pa hkrati tudi eden od najlažjih načinov za pridobitev podatkov o tem, kaj mladi radi berejo, na podlagi česar lahko oblikujemo seznam želja uporabnikov glede nakupov knjižničnega gradiva.

5 Zaključek

Vzpostavitev in vzdrževanje aktivnega in atraktivnega profila na družbenem omrežju od (splošne) knjižnice zahteva sistematičen pristop. Organiziranost dela je sicer odvisna od konteksta posamezne knjižnice, od njene velikosti, politike objavljanja na družbenih omrežjih, sistemizacije delovnih mest, pa tudi od kompetenc in preferenc zaposlenih. Zaposleni za kakovostno vodenje profila in pripravo posnetkov potrebujejo:

- Znanje in spretnosti, ki jih morajo stalno nadgrajevati, da sledijo trendom. Glede na to, da je to relativno novo področje za večino zaposlenih v knjižnicah, je priporočeno tudi začetno usposabljanje o temeljnih značilnostih TikToka.
- Ustrezno opremo (npr. luči, stojala in druge pripomočke za snemanje, programsko opremo), ki jo je treba izbrati, zagotoviti sredstva za njen nakup in jo nabaviti.
- Ustrezno organizacijo dela, ki zaposlenim omogoča, da imajo dovolj časa za zbiranje idej, pripravo in obdelavo posnetkov ter spremljanje povratnih informacij in odzivov uporabnikov omrežja.

Za zaposlene predstavlja delo s TikTokom novo delovno nalogo, ki je običajno samo dodana k že obstoječim. Pri tem je treba premisliti in dobro opredeliti cilje in namene dela na organizacijski ravni posamezne knjižnice ter tudi na individualni ravni, za posameznega zaposlenega. Za posameznega zaposlenega lahko delo na novem delovnem področju predstavlja nov karierni izziv, lahko ga spodbudi k novemu raziskovanju in pridobivanju znanja, k pripravi strokovnih objav. Na ravni organizacije pa lahko predstavlja novo možnost sodelovanja med zaposlenimi v različnih organizacijskih enotah.

Nakazuje se potreba po uvedbi novih oblik strokovnega dela v splošnih knjižnicah. Potreba po tem se je pojavila zaradi spremenjenega načina komuniciranja z javnostjo in uporabniki po družbenih omrežjih. Delovni procesi in kompetence knjižničarjev, potrebne za delo v sodobnih knjižnicah, vpetih v izzive informacijske družbe, se bodo preoblikovali, ker nas razvoj tehnologije sili k spremembam. Skrbniki TikToka potrebujejo poleg časa za snemanje in montažo posnetkov tudi čas za pregledovanje TikToka z namenom sledenja trendom in iskanja idej. Ta čas bi lahko pridobili z delom od doma ali na terenu, ali pa bi se njihove že obstoječe obveznosti organizirale tako, da bi se delo s TikTokom lahko opravljalo vsakodnevno, razporejeno med preostale obveznosti.

V Mestni knjižnici Ljubljana ugotavljamo, da je TikTok lahko odlično sredstvo za doseg tistih uporabnikov, ki v knjižnico ne zaidejo pogosto. Na našem profilu smo jih seznanili z zanimivimi dogodki, projekti, storitvami in priporočili za branje, na katera dobimo največ odziva. Po dobrem letu delovanja ugotavljamo, da se je odprtje profila obrestovalo. Dobili smo povratne informacije, da so posnetki uporabni, zabavni in poučni. V prihodnosti bi lahko v evalvacijah uspešnosti preverjali tudi, kako prepoznavna je knjižnica, kje so slišali za ugodnosti, koliko je bilo na novo vpisanih članov iz ciljne skupine (do 25 let) in kakšen odnos imajo do knjižnice.

Zahvala

Hvala dr. Simoni Šinko za moralno in strokovno podporo, za potrpežljivost in odgovore na neskončna vprašanja, za hitrost in spodbudo. Hvala tudi mag. Alešu Klemnu za vso strokovno pomoč, pripombe in nasvete.

Navedeni viri

- Aslam, S. (2023). *TikTok by the Numbers: stats, demographics & fun facts*. <https://www.omnicoreagency.com/tiktok-statistics/>
- Biljak Gerjevič, R. (2018). Po čem se razlikujejo slovenske generacije in kako velike so. *Dnevnik*, 5. 11. 2018. <https://www.dnevnik.si/1042845608>
- Bogan, K. (2021). *TikTok: 8 ways libraries are using it*. <https://dontyoushushme.com/2021/10/25/tiktok-8-ways-libraries-are-using-it/>
- Bogan, K. (2020). TikTok and libraries: a powerful partnership. *Connections*, 115 (4), 8–9. https://www.scisdata.com/media/2175/scis_connections_115_web.pdf
- Božič, G. (gost) (2023). TikTok 1: Gorazd Božič o varnosti aplikacije [Podkast]. V Odbita do bita (RTV SLO – Val 202), 16. 3. 2023. <https://podcasts.apple.com/si/podcast/odbita-do-bita/id428533552?i=1000604442174>
- Delfino, D. in Antonelli, W. (2022). *A beginner's guide to Instagram, the wildly popular photo-sharing app with over o billion users*. <https://www.businessinsider.com/guides/tech/what-is-instagram-how-to-use-guide>
- Doyle, B. (2023). *TikTok Statistics – Everything You Need to Know*. <https://wallaroomedia.com/blog/social-media/tiktok-statistics/>
- Dragojlovič, J. (2021). *Mladina in družbena omrežja: študija primerov YouTuba in TikToka* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.
- Eldridge, A. (2023). Generation Z: demographic group. *Enciklopedija Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Generation-Z>
- Fedorenko, A. (2021). How to become TikTok famous in 2022. *Insense*. <https://insense.pro/blog/how-to-become-tiktok-famous>
- Flood, A. (2021). The rise of BookTok: meet the teen influencers pushing books up the charts. *The Guardian*, 25. 6. 2021. <https://www.theguardian.com/books/2021/jun/25/the-rise-of-booktok-meet-the-teen-influencers-pushing-books-up-the-charts>
- Geyser, W. (2023). *Top 64 TikTokStats You Need to Know in 2023*. <https://influencemarketinghub.com/tiktok-stats/>
- Giantomasi, J. (2022). *How to use TikTok for your library*. <https://www.njstatelib.org/how-to-use-tiktok-for-your-library/>
- Herrmann, J. (2019). How TikTok is rewriting the world: TikTok will change the way your social media works – even if you're avoiding it. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2019/03/10/style/what-is-tik-tok.html>
- Holmes, S. (2022). *TikTok and libraries: A Powerful partnership ... was a powerful presentation!*. (ALA Annual Conference 2022). <https://www.alsc.ala.org/blog/2022/06/tiktok-and-libraries-a-powerful-partnership-was-a-powerful-presentation/>
- Hursh, A. (2021). *The Library's guide to TikTok: the pros and cons of joining one of the hottest social media platforms*. <https://superlibrarymarketing.com/2021/04/26/librariytiktok/>

- Iqbal, M. (2023). *TikTok Revenue and Usage Statistics*. <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>
- Jensen, K. (2020). What makes these librarians TikTok? *School Library Journal*, 11. 8. 2020.. <https://www.slj.com/story/What-Makes-These-Librarians-TikTok-teachers-school-social-media>
- Kerner, S. M. (2021). *Facebook*. <https://www.techtarget.com/whatis/definition/Facebook>
- Kirchhoff, D. (2021). *More Tok on the Clock: Introducing longer videos on TikTok*. *Newsroom*. <https://newsroom.tiktok.com/en-us/longer-videos>
- Lincoln, J. E. (2022). *YouTube specs: All you need to know about youtube video specs*. <https://ignitevisibility.com/youtube-ad-specs/>
- Koren Ošljak, K. (2023). TikTok 3: Katja Koren Ošljak o mladih [Podkast]. V Odbita do bita (RTV SLO – Val 202), 30. 3. 2023. <https://podcasts.apple.com/si/podcast/odbita-do-bita/id428533552?i=1000606540871>
- Montag, C., Yang, H. in Elhai, J. D. (2021). *On the Psychology of TikTok Use: A First Glimpse From Empirical Findings*. *Frontiers in Public Health*, 9. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.641673>
- Oblak Črnič, T., Jontes, D., Šušteršič, N., Koren Ošljak, K. in Plaska, J. (2023). *Medijska kultura in digitalni vsakdan mladih, 2. del: Mediji, branje in prosti čas v času družbenih platform*. (Poročilo raziskave v okviru ARRS projekta Medijski repertoarji mladih (J5-2564), FDV.) https://medijimladih.si/wp-content/uploads/2023/07/MRM_porocilo-2.del_web.pdf
- Oblak Črnič, T., Jontes, D., Šušteršič, N., Koren Ošljak, K. in Plaska, J. (2023). *Medijska kultura in digitalni vsakdan mladih, 1. del: Prisotnost, rabe in regulacija digitalnih tehnologij v družinah in šolah*. (Poročilo raziskave v okviru ARRS projekta Medijski repertoarji mladih (J5-2564), FDV.) https://medijimladih.si/wp-content/uploads/2023/03/MRM_porocilo_web.pdf
- Prica, S. (2023). Analiza objav na TikTok profilu Mestne knjižnice Ljubljana, *Knjižnica*, 67 (1-2), 59–77. <https://journals.uni-lj.si/knjiznica/issue/view/1020/762>
- Roškar, S. (2022). *Oglaševanje za generacijo Z na družbenem omrežju TikTok* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=158959&lang=slv>
- Shepherd, J. (2023). 20 essential TikTok statistics you need to know in 2023. *Social shepherd*. <https://thesocialshepherd.com/blog/tiktok-statistics>
- Tabassum, S. (2022). *What is considered viral on TikTok? (Explained)*. <https://www.thetechwire.com/what-is-considered-viral-on-tiktok/>
- Slukan, N. (2023). TikTok 2: Nejc Slukan o dezinformacijah [Podkast]. V Odbita do bita (RTV SLO – Val 202), 23. 3. 2023. <https://podcasts.apple.com/si/podcast/odbita-do-bita/id428533552?i=1000605497538>
- Troha, N. (2022). *TikTok marketing* [Zaključna projektna naloga]. Univerza na Primorskem, Fakulteta za management.

Wong, L. (2023). *How to go viral on TikTok: 11 Top Tips (and why they work)*. <https://blog.hootsuite.com/how-to-go-viral-on-tiktok/>

Wright, W. T. (2021). Reality check: How adolescents use TikTok as a digital backchanneling medium to speak back against institutional discourses of school(ing). *Radical Teacher*, 119, 61–67. <https://doi.org/10.5195/rt.2021.777>

Zelazko, A. (2023). Millennial: demografic group. *Enciklopedija Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/millennial>

Drugi uporabljeni viri

Goriška knjižnica Franceta Bevka [goriska_knjiznica]. https://www.tiktok.com/@goriska_knjiznica

Gradska knjižnica Marka Marulića Split [gkmm_split]. https://www.tiktok.com/@gkmm_split

GVHS Library [gvhslibrary]. <https://www.tiktok.com/@gvhslibrary>

Maricopa Library & Cultural Center [maricopalibrary]. <https://www.tiktok.com/@maricopalibrary>

Mestna knjižnica Ljubljana [knjiznica.ljubljana]. https://www.tiktok.com/@mestnaknjiznica_ljubljana

Milwaukee Public Library [milwaukeepubliclibrary]. <https://www.tiktok.com/@milwaukeepubliclibrary>

Mag. Maja Šefman

višja bibliotekarka, Mestna knjižnica Ljubljana
e-pošta: maja.sefman@mkjlj.si

Zasnova družabne igre o lažnih novicah: *Poznavalec lažnih novic*

Design of a board game about fake news: The fake news expert

Nika Arih

Oddano: 9. 10. 2023 – Sprejeto: 17. 11. 2023

1.04 Strokovni članek

1.04 *Professional article*

UDK: 794:070.431:177.3

DOI: <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.6>

Izvleček

Lažne informacije so že stoletja del našega življenja, vendar so šele ob vstopu v digitalno zaznamovan svet začele terjati več naše pozornosti. Z vedno večjim dosegom informacij in vedno manjšo kakovostjo nadzora nad njimi so na udaru mladostniki, ki jim primanjkuje veščin prepoznavanja kredibilnosti informacij. V prispevku je izpostavljena medsebojna povezava med lažnimi novicami in najstniki, ter poudarjena vloga učiteljev in šolskih knjižničarjev pri razvijanju njihove kritične pismenosti. Čeprav je težnja po opismenjevanju večinoma že uspešno integrirana v kurikulum, pa je treba način podajanja znanja za največjo učinkovitost predrugati in ga nadgraditi s primeri iz vsakdanjega življenja. V nadaljevanju kot primer tovrstne prakse predstavljamo za snovo družabne igre o lažnih novicah, ki sistematično razdeli za mlade najbolj ogrožajoča področja ter jim na zabaven način posreduje praktična znanja za uspešno in varno informacijsko udejstvovanje.

Ključne besede: lažne novice, lažna informacija, mladostniki, kritična pismenost, družabna igra

Podatkovni set: Vsebina prispevka ne temelji na raziskovalnih podatkih.

Abstract

False information has been a part of our lives for centuries, but it's only with the advent of the digitally interconnected world that they have started to demand more of our attention. With the ever-expanding volume of information and diminishing quality

of control over it, teenagers are particularly vulnerable, lacking the skills to discern the credibility of information. This article highlights the interconnection between fake news and teenagers, emphasizing the role of teachers and school librarians in fostering their critical literacy. Although the inclination towards teaching literacy is already largely incorporated into the curriculum, the method of imparting knowledge needs to be altered and enhanced with real-life examples for maximum effectiveness. An example of such practice is presented, outlining the design of a board game about fake news that systematically breaks down the most threatening areas for young people and provides them with practical knowledge for successful and safe engagement with information.

Keywords: fake news, false information, adolescents, critical literacy, board game

Data set Metadata: No research data are associated with this article.

1 Uvod

Sodobna digitalna kultura, v kateri živimo, omogoča obstoj nepopisljive količine informacij, njihovo nenehno širjenje in vsestransko posredovanje. S hitrim tempom digitalnega razvoja in spremembo posameznikove vloge v kontekstu informacij, se je spremenila tudi nadzor nad verodostojnostjo informacij, ki je bila včasih v rokah različnih medijev, novinarjev in knjižničarjev, danes pa je zaradi možnosti, da informacije širi prav vsak, popoln nadzor nemogoč, zato pa tudi slabše izveden (De Paor in Heravi, 2020). Posledično se na spletu pojavlja vse več lažnih novic, ki povzročajo vsestransko škodo, s tem pa so na udaru tudi knjižnice, katerih poslanstvo je uporabnikom zagotoviti relevantne in verodostojne vire ter informacije (National Literacy Trust, 2018; Farmer, 2019; Sullivan 2019; De Paor in Heravi, 2020; Corujo in Revez, 2021).

Hitro razvijajoče se digitalno okolje je lahko v izziv tudi najbolj izkušenim uporabnikom različnih medijev, še bolj pa so različnim tveganjem izpostavljeni otroci in mladostniki. Ti nimajo zadostne mere poznavanja informacijskega okolja, še slabše opremljeni pa so z veščinami kritične pismenosti, ki je nujna za identificiranje lažnih informacij. Posledično je najranljivejša skupina v kontekstu lažnih novic brez prave preventive postavljena v središče zlonamernih agend in tesnobe, ki se pojavlja ob vsestranski nezaupljivosti (Cooke, 2017; National Literacy Trust, 2018; Deokar idr., 2019; Farmer, 2019; Johnston, 2020). V takšnih okoliščinah je nujno, da šole kritično pismenost v kurikulum implementirajo prioriteto, ob tem pa spodbujajo sodelovanje med učitelji, šolskimi delavci, knjižničarji, starši, skupnostmi in drugimi, da bodo mladi v prihodnje v informirano in demokratično družbo vstopili kar najbolje opremljeni.

2 Lažne novice

Koncept lažnih novic se v svetu pojavlja že vrsto stoletij, daleč pred vzponom digitalizacije. Prvič se pojavijo že v času pred Kristusom, najbolj znan primer iz starodavne zgodovine pa je državljanska vojna Rimske republike med Markom Antonijem in Oktavijanom, kjer je slednji s širjenjem lažnih informacij preko poezije in sloganov, odtisnjenih na kovance, Marka Antonija oblatil in si tako pridobil tolikšno podporo ljudstva, da je v vojni zmagal in postal prvi rimski cesar (BBC, b. d.). Kasneje, sploh po izumu tiska, so se lažne novice začele širiti hitreje kot kadarkoli prej. To je izkoristil tudi Benjamin Franklin, ki je v 18. stoletju ustvaril ponaredek izdaje časopisa Boston Newspaper, v katerem je širil lažne informacije o ameriških domorodcih. Novico so kasneje razširili tudi drugi časopisi, posledično pa je Franklinu uspelo okrepiti javno sovraštvo do ameriških staroselcev in upravičiti ameriško revolucijo (Common sSense eEducation, b. d.). V današnjem digitalnem svetu pa je lažnih novic toliko, da jih ne moremo več nadzirati. Fenomen je razširjen po vsem svetu, večjo količino pozornosti in zanimanja znanstvenih skupnosti pa je dobil v letu 2016, pred ameriškimi predsedniškimi volitvami (Sullivan, 2019). V letu 2023 smo (bili) prav tako priča številnim širše dostopnim lažnim novicam, ki zadevajo predvsem predsedniške volitve po svetu, Covid-19, rusko ukrajinsko vojno, zaigrane smrti, vojni obračun med Izraelom in Hamasom, krepki pa se tudi pojavljanje lažnih volilcev in množičnih medijev, ki temeljijo na lažnih novicah (angl. deepfake) (The Associated Press, b. d.).

De Paor in Heravi (2020) pravita, da je lažna novica kompleksen pojem, ki je pogosto napačno interpretiran. Kljub temu v praksi označuje široko področje lažnih ali izkrivljenih informacij, ki so lahko ustvarjene namenoma ali nehote. Najpogostejši razlogi za stvaritev in širjenje tovrstnih informacij so namerno zavajanje, finančne koristi ter zabava. Sullivan (2019) poudarja, da se strokovnjaki zavedajo problematike lažnih informacij, ki mora biti naslovljena, vendar jim delo na tem področju otežuje nejasnost narave problema. Ta ne zajema zgolj lažnih novic in posledic, ki jih prinašajo, temveč izhaja iz globlje problematike individualne ravni ter vključuje tudi pomanjkljivi izobraženost in medijsko pismenost posameznikov. Posledično so ti lažje tarče za prevare, saj ne posedujejo znanj za ovrednotenje verodostojnosti informacij. Različne študije ugotavljajo, da se je ogroženost posameznikov in organizacij povečala zlasti s širjenjem družbenih omrežij, ki so najučinkovitejše orodje za širjenje lažnih novic. Posamezniki, ki neresnic ne prepoznajo, so lahko žrtve predruženja svojega mišljenja ali odločanja, njihova percepcija resničnih dogodkov pa lahko postane izkrivljena. Knjižničarji so kot informacijski strokovnjaki zadolženi, da tovrstne posameznike informacijsko opismenijo, s tem pa pripomorejo k njihovem učinkovitemu prepoznavanju zavajajočih informacij (Cooke, 2017; National Literacy Trust, 2018; Deokar idr., 2019; Farmer, 2019; Johnston, 2020; Agostiniani idr., 2022).

2.1 Lažne novice in knjižnice

Knjižnice in knjižničarji se zavedajo svoje vloge pri spopadanju z lažnimi novicami in se kot informacijski čuvaji, danes pa tudi posredniki znanja aktivno ukvarjajo s širjenjem informacij o načinih in pomembnostih njihovega prepoznavanja (National literacy trust, 2018; Farmer, 2019; Sullivan, 2019; De Paor in Heravi, 2020; Corujo in Revez, 2021). Corujo in Revez (2021) trdita, da je informacijska pismenost glavni odgovor lažnim novicam, najpogostejša cilja informacijskega opismenjevanja v kontekstu lažnih novic pa sta po Cooku (2017), osnovno zavedanje o obstoju lažnih informacij ter sposobnost splošnega ovrednotenja virov in informacij. V sistematičnem pregledu literature, kjer se Corujo in Revez (2021) osredotočata na knjižničarske prakse pri spopadanju z lažnimi novicami, so nanizani načini za izboljšanje informacijske in medijske pismenosti, ki jih knjižničarji večinoma označujejo za prioritete. Sem spadajo razni knjižnični vodniki, infografike, kontrolni seznam, preverjanja dejstev, navodila in vaje za opismenjevanje, avdio-vizualne vsebine ter družbene medijske kampanje, s tem pa se zavzemajo, da bo širša javnost učinkoviteje vrednotila informacijske vire, dosegla višji nivo informacijske pismenosti in razumela pomembnost ukvarjanja z lažnimi novicami. Avtorja omenjata tudi, da največ pregledanih raziskav poudarja visokošolske knjižnice, ki s svojim delovanjem podpirajo kurikulum in raziskovalno dejavnost fakultet in študentov, v kontekstu lažnih novic pa so v glavnem osredotočene na posredovanje znanja za učinkovito informacijsko opismenjevanje. V raziskavah so bile le nekajkrat omenjene tudi splošne knjižnice, ki se sicer zavzemajo za informiranje in izobraževanje o lažnih novicah, a se morajo povezati z lokalnimi šolami, organizacijami in skupnostmi, če želijo, da postanejo te strategije bolj prepoznavne in priznane ter tako dobijo večje možnosti za napredek in razvoj. De Paor in Heravi (2020) omenita nekaj primerov splošnih knjižnic, ki uporabljajo različne metode izobraževanja javnosti, ki so jih utemeljile visokošolske knjižnice, in se zavzemajo za informiranje skupnosti o lažnih novicah. Eden takih primerov je splošna knjižnica v Oaklandu, ki je v letu 2018 gostila več interaktivnih delavnic na to temo. Potekale so tudi izven knjižnice, saj so zaposleni obiskovali lokalne šole, kjer so učencem na praktičnih primerih pomagali ločevati resnične od neresničnih informacij. Poleg omenjenih vrst knjižnic pa imajo ključno vlogo pri razvoju medijske in digitalne pismenosti šolske knjižnice. Brumpton in Hutchinson (2022) pravita, da so naloge šolskega knjižničarja podpiranje promocije branja, medijske in informacijske pismenosti, tehnološke vključenosti ter kritičnega mišljenja. Te naloge so bile opredeljene že v smernicah Mednarodnega knjižničarskega združenja za šolske knjižnice, podrobnejši pregled pomena medijskega in informacijskega opismenjevanja pa razkriva, da je povezava vseh nalog šolskega knjižničarja ključna za učinkovito vrednotenje vsebin in informacijskih virov (IFLA – *smernice za šolske knjižnice*, 2019). *Media and information literacy* (b. d.) pravi, da je učni načrt medijskega in

informacijskega opismenjevanja sestavljen iz sklopa znanja, spretnosti, odnosov, kompetenc in praks, ki učencem omogočajo učinkovit dostop, analizo, kritično vrednotenje, interpretacijo, uporabo, ustvarjanje in razširjanje informacij in medijskih vsebin z uporabo obstoječih sredstev in orodij. Mnoge šolske knjižnice že uporabljajo elemente in metode medijskega in informacijskega opismenjevanja ter tako poskušajo učence opremiti za spopadanje z lažnimi informacijami. Kljub vsem obetavnim strategijam, pa te po večini ostajajo zgolj teoretične. Sullivan (2019) pravi, da so pristopi uspešno dodelani, vendar pa v ospredju ostaja primanjkljaj empiričnih študij, ki bi raziskale učinkovitost teh pristopov v praksi, zato izpostavlja, da mora biti problematika v prihodnjih raziskavah revidirana in nadaljnje obravnavana, k raziskovanju pa poziva tudi znanstvenike s področja šolstva in šolskega knjižničarstva.

2.2 Lažne novice in mladi

Problem lažnih novic postane še bolj pereč, ko pozornost usmerimo k mladim. Otroci in mladostniki dandanes odraščajo v svetu neskončnih informacij, ki jih lahko pridobijo iz neštetihi virov, zato se pogosto srečujejo z občutki strahu in nezaupanja, saj ne prepoznajo verodostojnih virov in informacij. Hiter razvoj digitalnih in družbenih medijev omogoča, da do informacij zlahka dostopajo, jih širijo in celo sami ustvarjajo. Verodostojnost informacij je zato pod velikim vprašanjem, saj se s tem z enako hitrostjo širijo tudi lažne novice. Posledično potreba po vsestranski pismenosti mladih še nikoli ni bila tako velika, kot je sedaj, za to pa so v največji meri odgovorne izobraževalne ustanove, knjižničarji in starši (Cooke, 2017; National Literacy Trust, 2018; Deokar idr., 2019; Farmer, 2019; Johnston, 2020; Agostiniani idr., 2022; Maftai in Merlici, 2022). Raziskave National Literacy Trusta (2018) so pokazale, da mladi največ novic pridobijo po televiziji ali radiu, v vzponu pa je pridobivanje informacij iz digitalnih virov novic, predvsem družbenih omrežij, kot so Facebook, Snapchat, X in Instagram. Medtem ko otroci, stari do sedem let, bolj zaupajo tradicionalnim virom novic, se starejši že opazno bolj nagibajo k digitalnim. Čeprav večina mladih odrašča v konstantnem stiku s spletom, ki jim predstavlja priročen vir informacij, jim v veliki meri primanjkuje sposobnosti za vrednotenje zanesljivosti vsebin, s katerimi se srečujejo. Le 2 % otrok in mladostnikov v Združenem kraljestvu ima sposobnosti kritične pismenosti, ki jo potrebujejo za ugotavljanje resničnosti informacij. Mnogo učencev ne zna identificirati lažnih novic in jih zamenjujejo z dejstvi, s tem pa so izpostavljeni nevarnostim, ki prežijo na spletu.

Ni pa dovolj, da se mlade zgolj seznani s tehnikami prepoznavanja lažnih novic. Če želimo, da uspešno vrednotijo verodostojnost informacij in krožijo po vsestranskem digitalnem okolju, ga morajo najprej razumeti, to pa lahko dosežejo

le s poznavanjem širšega konteksta lažnih novic (Sullivan, 2019). Za uspešno vrednotenje pridobljenih informacij morajo sočasno razmišljati tudi o načinih nastajanja določene novice in razlogih zanjo. S tem bi pridobili novo perspektivo na informacijsko okolje, zvišali nivo samozavesti pri srečevanju z informacijskimi viri in osvojili znanja, ki bi jih lahko implicirali v svoje vsakdanje življenje. Posodobitev opismenjevanja in poučevanja veščin, ki jih mladi s tem pridobijo, je zato ključnega pomena (Sullivan, 2019; Johnston, 2020). Osnovne spretnosti, kot so pisno izražanje, govor in poslušanje, ter naprednejše, kot sta razumevanje in sklepanje, so tesno povezane z razvojem najpomembnejše pismenosti, ko govorimo o lažnih novicah, tj. kritična pismenost. Šolski kurikulum že vsebuje zahtevo za razvoj naprednejšega branja mladih, dodatek kritične pismenosti pa jim bo omogočil, da se nadalje ukvarjajo s prebrano vsebino, jo analizirajo in vrednotijo. Tu pride v ospredje tudi šolski knjižničar, ki ima temeljno vlogo v vsakem celostnem izobraževalnem pristopu h kritični pismenosti, v šoli lahko namreč nudi učinkovito podporo in sodeluje z učitelji pri pripravi in izvedbi projektov, povezanih s kritično pismenostjo (Cooke, 2017; National Literacy Trust, 2018; De Paor in Heravi, 2020). Učitelji in šolski knjižničarji v anketi, ki jo je izvedel National Literacy Trust (2018), podajo nekaj že obstoječih strategij, ki jih v šolskem okolju uporabljajo za spodbujanje kritične pismenosti, med drugimi uporabo sodobnih virov, diskusijo in debato, pripravo napotkov za učinkovito vrednotenje virov ter praktično preverjanje virov in dokazov.

Na tej točki pa se pojavi vprašanje, ali so tovrstne strategije zadostne za razvoj kritične pismenosti mladih, ki jim bo služila pri spopadanju z digitalnim okoljem, preverjanju informacij in razkrivanju lažnih novic na vsakem koraku njihovega življenja. Tovrstni razvoj je pogojen oziroma najučinkovitejši na osnovi lastnih izkušenj, katere morajo imeti mladi možnost pridobivati tudi v kontekstu formalnega izobraževanja, česar je v zadnjih letih več, a Sullivan (2019) piše, da se bodo nekateri trenutni načini opismenjevanja za doseg tega cilja morali še nadgraditi.

3 Prototip družabne igre o lažnih novicah

S konceptom lažnih novic smo se prvič srečali ob študiju na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, podrobneje pa smo se z njim spoznali v sklopu seminarja pri predmetu Organizacija in vodenje informacijske službe. Tam smo pregledali nekaj osnovne literature o lažnih novicah in vlogah, ki jih imajo različne vrste knjižnic pri spopadanju z njimi. V naslednjem koraku smo si izbrali zeleno vrsto knjižnice, ciljno skupino uporabnikov in ožjo tematiko lažnih novic, ter pripravili podrobnejši pregled literature. Nato smo v

skupinah zasnovali lastno idejo napotkov za prepoznavanje lažnih novic v kontekstu izbrane vrste knjižnice in uporabniške skupine. Ker smo se samostojno odločali glede formata priporočil, se je naša skupina domislila napotkov, ki bi jih posredovali v obliki družabne igre za mlade, stare od 12 do 18 let, ki bi bila na voljo v splošnih knjižnicah (lahko tudi šolskih). Pripravili smo osnutek vizualne podobe, igralne kartice in nekaj vzorčnih vprašanj.

Po zaključku študijskega leta smo o ideji še vedno razmišljali, na podlagi številnih strokovnih mnenj, in lastnega interesa za navedeno tematiko pa smo se odločili, da bomo idejo poskušali uresničiti. Pričeli smo s temeljitim pregledom literature in sistematičnim načrtovanjem družabne igre, pri čemer smo se osredotočili na mladostnike in vlogo šolskih knjižnic. Mladostniki so nedvomno med bolj ranljivimi skupinami, ko pride do vrednotenja informacij. Možnosti za informiranje je nešteto, dvoumnost se pojavlja za vsakim vogalom, njihova pozornost pa je v nezanemarljivem obdobju pubertete, kjer doživljajo tako telesne kot tudi čustvene, umske in socialne spremembe, usmerjena k najstniškim problemom. Poznavanje korakov za prepoznavanje lažnih novic, ki so kot infografika razstavljeni v njihovem razredu, zato ni najučinkovitejši način ozaveščanja, ki bi jim ostal v spominu in bi ga tudi v prihodnosti uporabljali, saj so v različnih raziskavah ugotovili, da je najboljši način razvijanja sposobnosti za uspešno spopadanje z zavajajočo povezavo kritične pismenosti z resničnim življenjem, ki da mladim pridih svežine in praktičnosti (Hill, 2014; National Literacy Trust, 2018; Johnston, 2020; Martzoukou, 2020; Danovitch idr. 2023). Na podlagi teh ugotovitev smo pričeli s snovanjem prototipa družabne igre, ki bi med mladimi na zabaven, nekonvencionalen način s pomočjo praktičnih primerov iz vsakdanjega življenja okrepila znanje o lažnih novicah, spletnem udejstvovanju in pomembnosti poznavanja korakov za učinkovito vrednotenje informacij ter potencialno pripomogla k dolgoročni opremljenosti z veščinami, ki jih bodo v hitro razvijajočem se digitalnem svetu še kako potrebovali.

3.1 Snovanje igre

Na prvi točki snovanja igre se je pojavilo vprašanje, komu bo igra sploh namenjena. Odločili smo se za mlade od enajstega leta starosti dalje, saj za Hill (2014) predstavljajo idealno uporabniško skupino, ki lahko s pomočjo družabne igre omenjena znanja osvojijo hitreje kot z uporabo alternativnih strategij. Ciljna publika je omejena s spodnjo starostno mejo, saj smo glede na stopnjo težavnosti igre razbrali, da tovrstni učni pripomoček za mlajše ne bo primeren. Prav tako se vpetost mlajših v svet lažnih novic preverja in ocenjuje na drugačen način, s pomočjo slikovnega gradiva, animiranih risank ali poročanja staršev, s tem pa morajo biti drugačni tudi pristopi za njihovo izpopolnjevanje v informacijskem

okolju (Martzoukou, 2020; Danovitch idr., 2023). Zgornje starostne meje pa igra nima, saj so praktični primeri vprašanj zanimivi in poučni tudi za starejše oziroma odrasle. Čeprav je igra v osnovi namenjena mladim v najstniških letih, je njena uporaba zaželena tudi med odraslimi.

Opredeljena uporabniška skupina se tako kot druge srečuje z nevarnostmi, ki jih prinašajo lažne novice, le da so ti kot digitalni domorodci in otroci družbenih omrežij ogroženi na še več področjih. V porastu so lažne novice, ki ogrožajo njihovo zasebnost in zaposlitvene možnosti, jih spletno ustrahujejo ter promovirajo raznovrstne zlorabe, trenutno najbolj problematična pa so spletna zavajanja, ki se nanašajo na telesno samopodobo, zlasti taka, ki imajo fokus na promociji nezdravega načina življenja (Hill, 2014; National Literacy Trust, 2018; Deokar idr., 2019; Martzoukou, 2020; Agonistiniani idr., 2022; Maftai in Merlici, 2022). Družabna igra zato zajema prav ta področja in se z njimi tudi prioritetno ukvarja, dotakne pa se še mnogo drugih. Mladi se bodo na ta način lahko zares seznanili z možnimi situacijami, ki jih lahko doletijo med informacijskim udejstvovanjem, in v prihodnosti morebiti v spomin priklicali načine za uspešno soočanje z okoliščinami. V igri bodo skozi teoretične in praktične primere spoznali različne strategije za preverjanje lažnih novic, številne izraze za njihovo poimenovanje in vrste lažnih novic, se poučili o tveganjih, ki jih prinašajo družbeni mediji, se seznanili z nameni ustvarjanja lažnih novic ter osvojili veščine učinkovitega vrednotenja informacij. Ob vsem tem pa bo njihovo zavedanje o obstoju lažnih informacij in o vlogi, ki jo pri tem nosi knjižnica, konsistentno stimulirano.

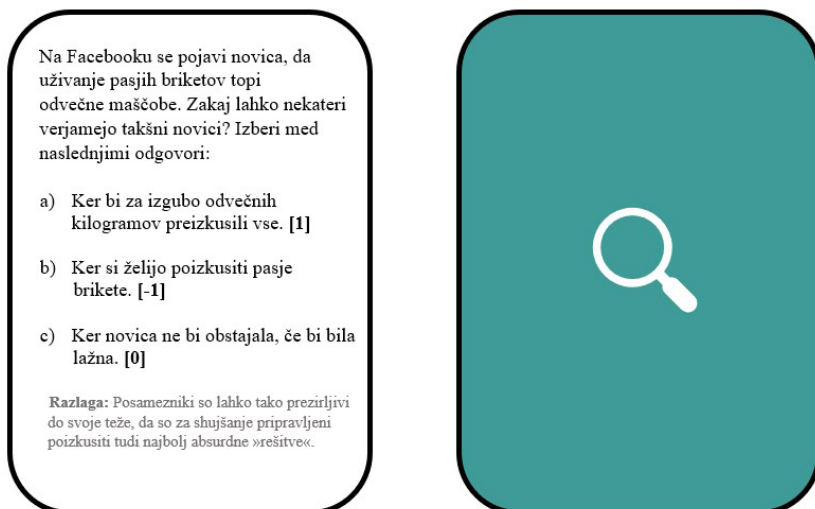
3.1.1 Sestava igre

Igra z naslovom *Poznavalec lažnih novic* je sestavljena iz igralne plošče, figuric in igralnih kartic, na katerih so vprašanja in trditve tipa kviza, vsaka pa je opremljena še z razlago, ki utemeljuje pravilnost določenega odgovora. Igro lahko igra največ šest posameznih igralcev, več pa se jih lahko poveže v pare ali skupine in kot ekipa tekmujejo proti nasprotnim ekipam. Igralna plošča ima podobo povečevalnega stekla, ki se v kontekstu lažnih novic pogosto pojavlja kot simbol za prepoznavanje laži (glej sliko 1). V središču plošče je oko, ki predstavlja cilj, poleg tega pa namiguje, da ima zmagovalec zmožnost uvida resnice, ki je neizkušenim očem nerazvidna. Na ročaju lupe je prostor za štiri vrste številnih kartic, izmed katerih vsaka nosi svojevrstno vsebino. Podoba igre sestoji iz več barv živega odtenka, ki pritegnejo pozornost mladih, in dodatnih elementov za popestritev igre.

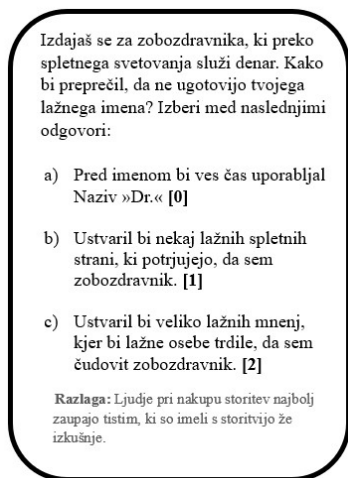
Slika 1: Igralna plošča

Igralne kartice so razdeljene na štiri tipe. Prvi, ki je označen z lupo, nosi praktična vprašanja z možnostjo izbire odgovora, vsak odgovor pa je ovrednoten z določenim številom točk, ki se razlikuje glede na težavnost oziroma nesmiselnost odgovora (glej sliko 2).

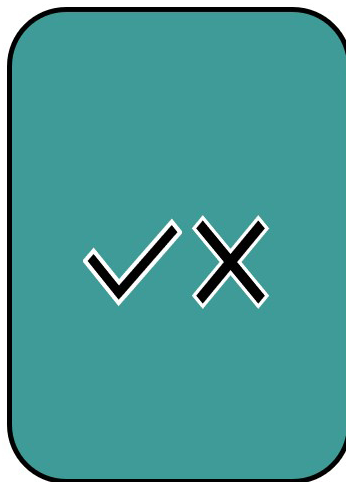
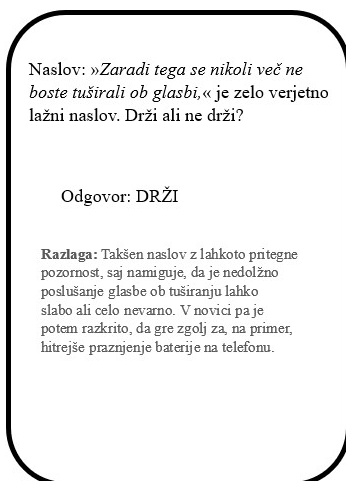
Slika 2: Primer in podoba kartice s praktičnim primerom

Drugi tip kartice črne barve nosi primere, ki igralca spodbudijo k razmišljanju o procesu nastajanja lažnih informacij, saj se morajo za ugotovitev pravilnega odgovora postaviti v vlogo snovalca lažnih novic (glej sliko 3).

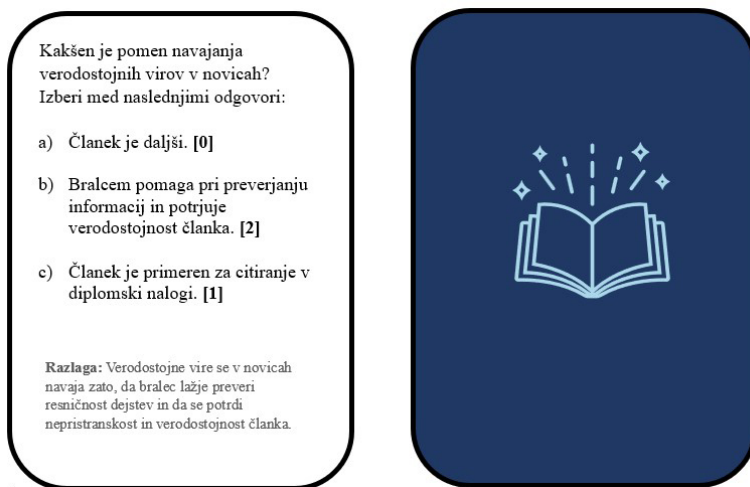
Slika 3: Primer in podoba kartice s perspektivo snovalca lažnih novic

Pri naslednjem tipu kartic s simboloma kljukice in križca gre zopet za praktične primere, le da so ti podani v obliki trditve, igralec pa izbira med odgovoroma »drži« ali »ne drži« (glej sliko 4).

Slika 4: Primer in podoba kartice, ki je opremljena s trditvijo

Zadnji tip, kartice modre barve, pa nosi vprašanja teoretične narave, ki igralca spodbujajo, da znanje, pridobljeno s praktičnimi primeri, razume tudi v teoretičnih predpostavkah (glej sliko 5).

Slika 5: Primer in podoba kartice s teoretičnim vprašanjem

Pri večini kartic, ki nosijo vprašanja odprtega tipa, je možnih več pravih odgovorov, le eden pa je najbolj pravilen. To je tako z namenom, da se igralcu načini prepoznavanje lažnih informacij ne predstavijo zgolj kot pravilni in napačni, temveč se mu ponazori dejstvo, da je vsakršno dejanje v smeri identifikacije lažne novice več kot dobrodošlo, četudi ni absolutno. Nekateri odgovori pa so ovrednoteni tudi z nič in minus točkami, z namenom, da se igralec pouči o napačnih informacijskih praksah oziroma tistih, ki so nelogične ali nesprejemljive.

3.1.2 Pravila igre

Igra se prične z izbiro figurice posameznega igralca ali ekipe. Figure postavijo na označeno začetno polje in se dogovorijo, kdo bo začel. Prvi, ki je na vrsti, se postavi na polje »start«, igralec na njegovi levi pa vzame zeleno kartico z lupo ter mu prebere vprašanje in ponujene odgovore, ki so označeni s črkami *a)*, *b)* in *c)* ter imajo v oglatem oklepaju na koncu navedeno število točk, ki ga posamezen odgovor prinese. Igralec, ki je na vrsti za podajanje odgovora, izbere tistega, ki se mu zdi najpravičnejši, igralec, ki drži kartico, pa mu nato razkrije, če se je odločil najoptimalneje. Zatem mu prebere še razlago na dnu kartice, da igralec razume,

zakaj je določen odgovor najpravilnejši. Igralec se na igralni plošči premakne za toliko polj, kolikor točk je vreden njegov prvotni odgovor (vrednost v oglatem oklepaju). Če je odgovor ovrednoten z nič točkami, igralec ostane na istem polju, če pa gre za odgovor z minus točko, se mora prestaviti za eno polje nazaj. Zatem je na vrsti naslednji igralec, tj. tisti, ki je imel v prejšnjem krogu nalogo postavljanja vprašanja. Točkovanje oziroma premikanje po igralni plošči deluje po enakem načelu pri vseh tipih kartic, razen pri tipu »kljukica/križec«, kjer se za pravilen odgovor igralec vedno premakne za eno polje naprej, pri napačnem pa ostane na istem mestu. Ko se zvrsti celoten krog in je zopet na vrsti igralec, ki je z igro pričel, se mu prebere vprašanje ali trditev s tiste kartice, ki pripada polju, na katerem igralec stoji. Če igralec torej stoji na zelenem polju, se mu prebere vprašanje z zelene kartice z lupo, če stoji na črnem polju, vprašanje s črne kartice itn. Če igralec stoji na zelenem polju s puščico v obliki kroga, je po podanem odgovoru na vrsti še enkrat. Igralci na tak način nadaljujejo z igro, dokler ne pridejo do modrih polj v obliki knjige, kjer jih čakajo zahtevnejša teoretična vprašanja. Prvi, ki se prebije čez vsaj polja in doseže središče očesa, je okronan za poznavalca lažnih novic.

3.2 Kako naprej?

Ideja je napredovala v aktivno stremenje k cilju, igra je načrtana in prototip je v izdelavi. Seveda pa se je potrebno vprašati, kam in na kakšen način to igro vpeljati v področje, ki bo ponujalo kar največ možnosti in izhodišč za doseganje njenega cilja. Poznavalec lažnih novic je poučna družabna igra, ki vsebuje teoretična in praktična znanja o lažnih novicah ter informacijski in kritični pismenosti. S svojo vsebino spada v poslanstvo in pomen šolske knjižnice, ki po Manifestu o šolskih knjižnicah »skrbi za informacije in ideje, ki so osnova za uspešno delovanje v današnji informacijski družbi. Šolska knjižnica opremlja učence in dijake s spretnostmi za vseživljenjsko učenje in razvija domišljijo ter jim omogoča, da živijo kot odgovorni državljani« (IFLA/UNESCO Manifest o šolskih knjižnicah, 2006, str. 1). IFLA – smernice za šolske knjižnice (2019) omenjajo, da je šolska knjižnica učno okolje, katerega prostori in delovanja po svetu so različni, vsem pa je skupno, da se zavzemajo za podporo in izboljšavo učenja učencev. Med drugimi deluje kot informacijski prostor, ki zagotavlja dostop do kakovostnih informacij iz vseh informacijskih virov, ter kot center pismenosti, ki spodbuja branje in pismenosti v vseh oblikah. Šolski knjižničar ima vrsto kvalifikacij za izvajanje programa šolske knjižnice, ena izmed teh pa je nujnost posedovanja kompetenc za poučevanje po učnem načrtu medpredmetnega področja Knjižnično informacijsko znanje (KIZ). Antolič idr. (2014, str. 15) navajajo, da je Knjižnično informacijsko znanje

»...program informacijske pismenosti, s katerim se knjižnica vključuje v informacijsko opismenjevanje, da bi posamezniki usvojili vsebine in razvili zmožnosti za samostojno rabo informacijskih virov in informacij. Izvaja se v okviru raziskovanja teme določenega predmeta, pri uri pa sodelujeta učitelj in knjižničar, ki timsko načrtujeta skupno uro, izvajata poprej dogovorjene in usklajene vsebine oziroma uresničujeta cilje iz učnega načrta predmeta in cilje ter vsebine medpredmetnega področja KIZ.«

Čeprav se ure Knjižničnega informacijskega znanja izvajajo kot medpredmetno povezovanje s knjižnico in po večini v svojem načrtu vključujejo učne načrte posameznih predmetov, bi lahko obravnavano družabno igro v ure vključili z namenom, da se učenci seznanijo z nalogami knjižnic in knjižničarjev v kontekstu lažnih novic, to je zagotavljati kakovostne in verodostojne vire informacij ter strokovno pomoč pri njihovem preverjanju.

Do te točke je igra Poznavalec lažnih novic še nepopolno zasnovana. Z dodelanimi primeri, poenostavljenimi izrazi, ki bodo razumljivi tudi ciljnim uporabnikom na spodnji starostni meji, seveda pa tudi mnogimi testiranci s številnimi uporabniškimi skupinami, pa se bo še izboljšala. Pred morebitnim razširjanjem v različne knjižnice in šole pa bo potrebna še temeljita raziskava, ki bo razkrila, če zasnovana družabna igra sploh zadosti svojemu namenu in poslanstvu.

4 Zaključek

Čeprav je problematika zavajajočih informacij v današnjem eksponentno rastočem digitalnem okolju resna in obsežna, vse več informacijskih strokovnjakov in znanstvenikov svojo pozornost usmerja k izboljšanju in vzdrževanju situacije. Izobraževalne ustanove se zavzemajo za sodelovanje z drugimi deležniki pri spodbujanju informacijske, medijske in kritične pismenosti mladih, posledično pa se ozaveščenost širi tudi med širšo publiko, ki proti raznovrstnim prevaram začenja stopati previdno in kritično. Področje je v primerjavi s preteklimi leti dobilo že mnoge uvide, njegova globina in razsežnost pa bosta v prihodnosti nedvomno še pridobili. Pričakujemo porast nekonvencionalnih načinov in strategij za poučevanje mladih, ki bodo podprti z empiričnimi študijami. Tovrstni vpogledi in ugotovitve bodo lahko dobro služili pri snovanju in realizaciji orodij, s katerimi bo mogoče učinkovito razvijati kritično pismenost in informacijsko prakso mladih. Takšna orodja (primer je naša družabna igra) lahko postanejo del vsakega šolskega prostora ter pomemben učni pripomoček šolskih in splošnih knjižnic, ki bo učiteljem in (šolskim) knjižničarjem lajšal delo kompleksnega neenotnega poučevanja potrebnih veščin.

Zahvala

Zahvaljujem se kolegicama Anji Kamenarič in Uli Tratar, da sta pri študijskem predmetu z veseljem podprli mojo idejo in pri njej sodelovali, predvsem pa se zahvaljujem profesorici dr. Poloni Vilar za vzpostavitev tako zanimivega seminarja in vso pomoč ter usmeritve v procesu realizacije ideje o družabni igri.

Navedeni viri

Agostiniani, R., Barni, S., Bozzola, E., Caruso, C., Corsello, G., Di Mauro, A., Di Stefano, A. V., Russo, R., Scarpato, E., Spina, G. in Staiano, A. (2022). The use of social media in children and adolescents: scoping review on the potential risks. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 9960. <https://doi.org/10.3390/ijerph19169960>

Antolič, S., Bratuša, A., Brilej, I., Česen Šink, T., Fekonja, R., Miklič, M., Peršič, B., Steinbuch, M., Škrli, G., Urbanec, A., Vilar, P. in Zabukovec, V. (2014). *Knjižnično informacijsko znanje: posodobitve pouka v osnovnošolski praksi*. Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/pos-pouka-os-KIZ.pdf>

BBC. (b. d.). *A brief history of fake news*. <https://www.bbc.co.uk/bitesize/articles/zwcgn9q>

Brumpton C. in Hutchinson E. (2022). Media, information literacy and fake news: using skills of your school librarian. *Headteacher Update*. <https://www.headteacher-update.com/content/best-practice/media-information-literacy-and-fake-news-using-the-skills-of-your-school-librarian/>

Common sense education. (b. d.) *Fake news: historical timeline*. <https://www.common-sense.org/sites/default/files/pdf/2017-08/newsmedialit-fakenewstimeline-85x11.pdf>

Cooke, N. A. (2017). Posttruth, truthiness, and alternative facts: Information behavior and critical information consumption for a new age. *Library Quarterly*, 87(3), 211–221. <https://doi.org/10.1086/692298>

Corujo, L. in Revez, J. (2021). Librarians against fake news: a systematic literature review of library practices (Jan. 2018–Sept. 2020). *The Journal of Academic Librarianship*, 47(2), 102304. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102304>

Danovitch, J., Tong, Y., Wang, F. in Wang, W. (2023). Children's trust in image-based online information obtained on their own or relayed by an adult. *Computers in Human Behavior*, 141(107622). <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107622>

Deokar, A. V., Gupta, A., Kauten, C., Qin, X. in Zhang, C. (2019). Detecting fake news for reducing misinformation risks using analytics approaches. *European Journal of Operational Research*, 279(3), 1036–1052. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2019.06.022>

De Paor, S. in Heravi, B. (2020). Information literacy and fake news: how the field of librarianship can help combat the epidemic of fake news. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(5), 102218. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102218>

Farmer, L. (2019). News literacy and fake news curriculum: school librarian perceptions of pedagogical practices. *Open Information Science*, 3(1), 222–234. <https://doi.org/10.1515/opsis-2019-0016>

Hill, V. (2014). Digital citizenship through game design in Minecraft. *New Library World*, 11(7/8), 369–382. <https://doi.org/10.1108/NLW-09-2014-0112>

IFLA – smernice za šolske knjižnice. (2019). IFLA school libraries section standing committee. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines-sl.pdf>

IFLA/UNESCO Manifest o šolskih knjižnicah. (2006). Sekcija za šolske knjižnice in medijske centre. <https://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/mani-sl.pdf>

Johnston, N. (2020). Living in the world of fake news: high school students' evaluation of information from social media sites. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 69(4), 430–450. <https://doi.org/10.1080/24750158.2020.1821146>

Maftai, A., Holman, A. C. in Merlici, I. A. (2022). Using fake news as means of cyber-bullying: the link with compulsive internet use and online moral disengagement. *Computers in Human Behavior*, 127(107032). <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.107032>

Martzoukou, K. (2020). »Maddie is online«: an educational video cartoon series on digital literacy and resilience for children. *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning*, 15(1), 64–82. <https://doi.org/10.1108/JRIT-06-2020-0031>

Media and information literacy. (b. d.). UNESCO institute for information technologies in education. <https://iite.unesco.org/mil/>

National literacy trust. (2018). *Fake news and critical literacy: the final report of the Commission on fake news and the Teaching of critical literacy in schools*. https://cdn.literacytrust.org.uk/media/documents/Fake_news_and_critical_literacy_-_final_report.pdf

Sullivan, M. (2019). Why librarians can't fight fake news. *Journal of Librarianship and Information Science*, 51(4), 1146–1156. <https://doi.org/10.1177/0961000618764258>

The associated press. (b. d.). <https://apnews.com/>

Nika Arih

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: nika.arih@gmail.com

Integrating Industrial Property Education into the Curricula of Technical Studies: Some Examples

Vključevanje izobraževanja o industrijski intelektualni lastnini v kurikule tehniških študijev: nekaj primerov

**Angela Repanovici, Manolis Koukourakis,
Ionela Maria Barsan, Dan Savescu**

Oddano: 19. 10. 2023 – Sprejeto: 19. 11. 2023

1.04 Strokovni članek

1.04 *Professional article*

UDK: 347.77/.78:374.7(047)

DOI: <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.7>

Abstract

The paper presents some aspects and examples of handling intellectual property (IP) at universities or R&D institutes regarding how to promote and to protect innovative results or products. The first example is an outline of a strategy for the implementation of a university policy in the field of intellectual property. The second example is the European IPEDU project and its implications in the continuing education of librarians. The project is an original initiative with ethical implications for and considerations of intellectual property. The paper focuses on the main result of the project: the postgraduate course with five modules aimed at librarians and recent graduates to strengthen their knowledge in the field of intellectual property and industrial property. The structure of the course and the main modules are outlined. This course is considered essential for librarians and non-law students, as understanding the wide range of relevant information and practical implications of intellectual property is critical in today's world of information-based careers. As a freshly accredited programme, it needs evaluation, because there has not yet been any feedback from the learners.

Keywords: education, intellectual property, technical studies, strategy

Izvleček

Prispevek prikazuje nekatere vidike in primere ravnanja z intelektualno lastnino (IL) na univerzah ali raziskovalnih inštitutih glede vidikov promoviranja in zaščite inovativnih rezultatov ali produktov. Prvi primer je oris strategije za implementacijo univerzitetne politike na področju IL. Drugi primer je evropski projekt IPEDU in njegove implikacije za permanentno izobraževanje knjižničarjev. Pri projektu gre za izvirno iniciativo z etičnimi implikacijami glede upoštevanja IL. Prispevek se osredotoča na glavni rezultat projekta, podiplomski predmet s petimi moduli, usmerjen na knjižničarje in sveže diplomante, da bi izboljšali svoje znanje na področju IL in industrijske IL. Prikazana sta struktura predmeta in glavni moduli. Predmet je nepogrešljiv za knjižničarje in študente na nepravniških področjih, saj je razumevanje široke palete relevantnih informacij in praktičnih implikacij glede IL nujno v današnjem svetu, kjer so službe in kariere odvisne od informacij. Ker je predmet pravkar akreditiran, potrebuje evalvacijo, ker še ni bilo povratnih informacij od slušateljev.

Ključne besede: izobraževanje, intelektualna lastnina, tehniški študiji

1 Introduction

Intellectual property refers to creations of the mind, such as inventions, literary and artistic works, designs, and symbols, names, and images used in commerce. It involves property characterised by intangible creations and the rights associated with them. The main purpose of intellectual property protection is to encourage the creation and development of a wide variety of intellectual goods, fostering innovation and creativity. To encourage the creation of a wide variety of intellectual goods, intellectual property law gives people and businesses property rights to the information and intellectual goods they create, usually for a limited period. This gives economic incentives for their creation, as people may benefit from creating intellectual goods and information. Through the law and its accompanying rights, people and businesses may protect their ideas and prevent unauthorised exploitation. Promoting the issue of intellectual property to those working in the field of innovative products, such as students, teachers, and researchers, has long played an important role.

The role of the university in society is fundamentally to create culture (Rânea and Badea, 2003). From a contemporary perspective, its role is also to provide welfare. According to the *Magna Charta Universitatum* (1988), one of the basic principles that a university should always promote is that the university is an autonomous institution which critically produces and perpetuates culture through research and education; this holds true across societies with differing forms of organisation and in different geographical and historical contexts. This also concerns the production of scientific and educational materials on intellectual

property, such as guides (Lupu, 2006) and textbooks (Belous, 1995; Belous and Plahteanu, 2005; Gladcov, 2003; Nagît, 2001a, 2001b; Nagît and Slătineanu, 1998; Rânea and Badea, 2003).

2 Example 1: Outline of a university strategy for handling intellectual property in romania

In the last years, the numbers of patents, demands for patents, trademarks, and industrial models have not been high at all Romanian universities, sometimes because of taxes (the cost of protection, maintenance) and sometimes because of a lack of understanding of the importance of this activity. For example, in some universities, the issue of intellectual property does not correspond the time spent on research, or the number of research activity credit points is insignificant compared to a scientific article published at an international conference (Săvescu and Budală, 2010). These were the reasons for establishing a methodology to stimulate the protection of innovative parts of scientific research, with the goal of establishing this methodology at some prominent universities and extending it at the national level (if autonomy of the university would allow it) (Brad et al., 2006; Ciupan, 1999; Iclănzan and Popa, 1995; Iclănzan and Stan, 2005).

2.1 Focus of the University Policy in the Field of Intellectual Property

For a technical university, the main points of focus/objectives were:

- enhancing personal creation (especially regarding industrial property) and
- knowing and observing intellectual property rights (especially regarding literary-artistic and scientific property copyright).

The suggested operational systems used in studies encompassing intellectual property, along with their instruments and interconnectedness, are presented by Belous and Plahteanu (2005) and Manolea (2006) and shown in figure 1.

For such collaboration to be successful, the support of the universities' management policy is necessary. However, a fundamental change in the long- and short-term university policies can only be made, according to the institutional law of the university, with the initiative of its board (Crum, 1985; Dalota and Mocan, 1995; Manolea, 2006; Mocan, 2003).

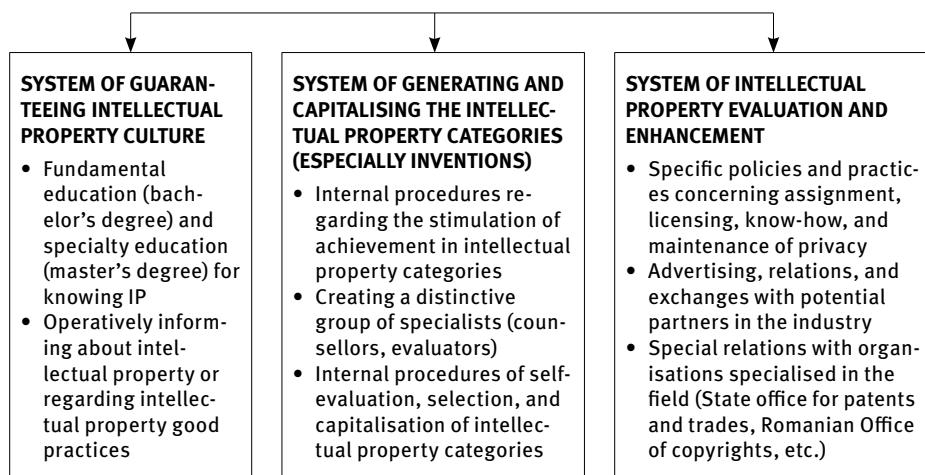

Figure 1: *Operational systems used in intellectual property studies*
(Belous and Plahteanu, 2005; Manolea, 2006)

2.2 Outline of the Intellectual Property Strategy in Universities and Research & Development Units

Intellectual property strategy in universities and research & development units is considered an essential component of general business strategy in order to promote the innovative creation, protection, and commercialisation of intellectual property rights in new products. Some authors (Belous, 1995; Belous and Plahteanu, 2005; Gladcov, 2003; Lupu, 2006; Nagît, 2001a and 2001b; Nagît and Slătineanu, 1998; Rânea and Badea, 2003) present systemic approaches to developing an intellectual property culture at technical universities (figure 2). For Romania, it is important that universities and research & development institutes become key generators of intellectual property capital activity. The stakeholders involved in this activity are:

- teachers and researchers;
- doctoral students in their last years, or students in general;
- sponsors;
- technological transfer units;
- Consumer Protection Office;
- National Council of Private Small and Medium Enterprises;
- Chamber of Commerce and Industry, etc.

Sometimes there are conflicting interests between these stakeholders, so intellectual property strategy must harmonise the interests of all stakeholders from universities and research & development institutes.

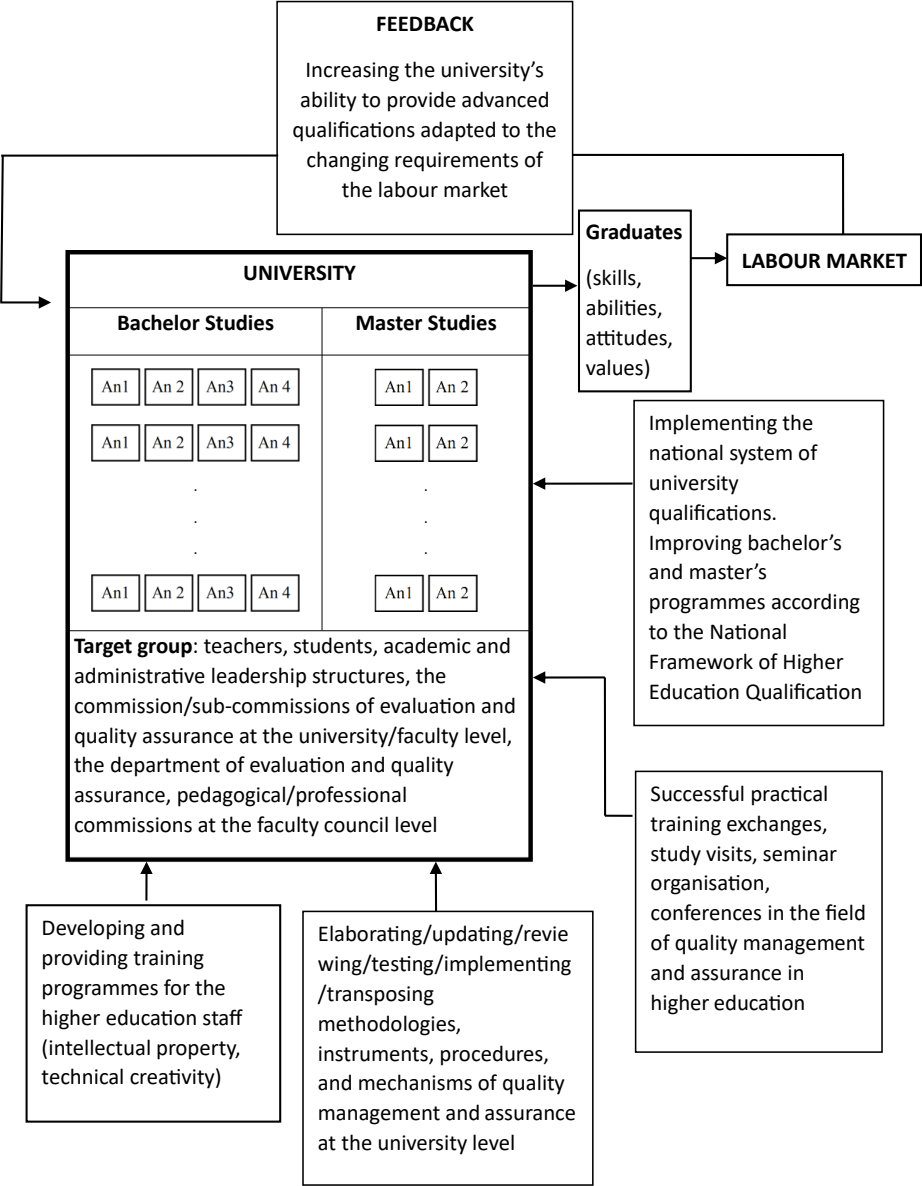

Figure 2: Systemic approach at technical universities

2.3 Objectives of Intellectual Property Strategy

Intellectual property strategy, based on the factors presented above, means:

- a path towards a framework for disseminating new knowledge for the benefit of the public;
- fair distribution of the financial benefits or other benefits as result of the commercialisation of the innovative product, taking into account both the inventor's contribution and the institution's contribution (university, research institute);
- promoting, encouraging, and supporting the scientific research;
- students attracted to intellectual property and the promotion of young creativity;
- creating stimulus for research and rewarding intellectual propriety assurance.

Previous research offers some suggestions (Brad et al., 2006; Crum, 1985; Dalota and Mocan, 1995; Mocan, 2003) concerning several steps that should be taken to create an intellectual property culture and to integrate intellectual property in various faculties, particularly in science, engineering, and business faculties (entrepreneurship, innovation management):

1. investigating the level of the development of intellectual property culture at universities by identifying the following indicators:
 - disciplines that discuss the issue of intellectual property (inclusively and exclusively);
 - number of university teachers qualified in intellectual property;
 - number of students taught about intellectual property in one year;
 - educational aids developed for the field;
 - post-university courses;
2. systematising information about the state of intellectual property culture in Romanian universities;
3. establishing successful practices in the field in Romania;
4. studying the level of intellectual property culture development in various European universities;
5. systematising information about the development of intellectual property culture in various European universities;
6. establishing successful practices in the field in Europe;
7. elaborating a guide of successful practices for the development of an intellectual property culture at Romanian universities.
8. disseminating the guide on successful practices to Romanian universities;
9. establishing a methodology for the periodical implementation of the guide on successful practices.

2.4 Prejudice, Frequent Negative Reactions, and Some Solutions

Many scientists associate intellectual property with the study of law and copyright and have difficulties seeing the relevance of intellectual property to their research activities. At best, some of them consider intellectual property as a way to obtain control over their own intellectual production, because they worry about publishing their research results due to the possibility of assuming patentability through the divulgence of an invention.

There is a contrary reaction in the arena of taxation, as most consider the tax level a little too high. Sometimes, especially when the research team is large and there is effective collaboration among multiple participants in the process of developing innovative ideas to be proposed for protection, it is difficult to establish who the actual rights holder is, and even more difficult to discuss the allocation of benefits after the technological transfer. Often a conflict of interests can arise.

These reactions are well known and expected, but it is very simple to find solutions through the management of negotiation in the field of innovation. An important factor is communication: meetings and debates among teachers from different faculties, students, doctoral students, and all involved researchers. In this way, choosing the right team and the best leader to develop the intellectual property strategy is a good and viable solution. The leader must have the support of the entire team, along with the support of the head of the faculty, university, or research institute. Sometimes it is necessary to include external experts on the team.

Much attention must be dedicated to understanding the specific conditions for each type of intellectual property and adopting an acceptable level of legal language, since legal language that is too harsh often discourages scientists. Strategically, intellectual property projects must be discussed at all levels, from top to bottom.

2.4.1 Ten Questions About Intellectual Property Strategy

Intellectual property strategy implemented by the members of a research team must address questions like:

1. Who is the holder of the intellectual property rights generated by research using governmental funds?
2. How will benefits which resulted from the commercialisation of intellectual property be distributed between researchers/inventors, department, institutes, and the financing team?

3. Are there legal regulations about the commercialisation of intellectual property resulting from research using government funds?
4. Who is the intellectual property rights holder in case research is based on private funds?
5. Have there been any “spin-off” companies or licensing contracts for the technological transfer to the private sector constituting commercialisation?
6. Who is the administrator of intellectual property activities, including licence negotiations and royalty distribution?
7. How does the institution encourage the commercialisation of research results through entrepreneurial activity?
8. Which funds are dedicated to maintenance costs?
9. What is the position of researchers regarding the disclosure of a secret?
10. How are conflicts of interests between educational responsibility and research projects of a commercial nature to be resolved?

It also happens quite often that products reappear but are no longer innovative. In such cases, due to the absence of intellectual property knowledge or an intellectual property specialist, the responsibility lies with the institutional framework, such as technology management offices or intellectual property departments at universities and research institutes.

It is necessary to develop an administrative body (service, office, department, etc.) or involve a person who is a specialist in intellectual property rights, certified by the State Office for Inventions and Trademarks (OSIM). It is recommended that this institution, directly subordinate to administration/board (rector/senate, technical or scientific director, or to technical scientific council), have a jurist (for contracts, legal disputes, juridical actions, etc.) and at least one specialist for the documentation of evidence, phases of patents applications, demands of patents, obtained patents, profit obtained, tax payment, royalty paid to authors, evidence of contracts, and offers for works not requiring university studies. The departmental administration depends on institute size, financial resources, and general or sectorial managerial policy on intellectual property. Salesman samples (SMSs) and small entrepreneurs or inventors can access services offered by authorised counsellors on intellectual property.

Brad et al. (2006) suggest some operational systems to be established by universities:

- an intellectual property culture assurance system (education, good practice, operational information);
- an evaluation system (procedures, methods, specialists);
- a capitalisation system (rules, patents department, intellectual property department);
- an evaluation system (cessions, licensing, expertise).

To develop an intellectual property culture at universities, Brad et al. (2006) have proposed some activities which focus on the national and international situation:

- systemising information about the culture of intellectual property at Romanian universities;
- establishing successful Romanian practices in intellectual property;
- developing a level of study in intellectual property culture in different European universities;
- establishing European successful practices in intellectual property;
- creating a guide to best practices to develop intellectual property culture in Romanian universities;
- disseminating guides in Romanian universities;
- establishing a methodology for the periodical update of the guide to best practices.

As a result, intellectual property culture developed in universities can be expressed and evaluated by identifying some indicators:

- number of disciplines that discussed the topic of intellectual property (implicit and explicit);
- number of teachers specialised in intellectual property;
- number of students trained by year in intellectual property;
- number of educational materials developed on intellectual property;
- number of postgraduate courses, etc.

2.5 Example of Handling Intellectual Property at Transilvania University of Braşov

Transilvania University of Braşov has had an Invention Department ever since its foundation. Starting in 2007, this became the Department of Legislation and Intellectual Property (*Dintellectual property* – DIP). Taking into account the major importance of industrial property protection to the economy and the necessity of competitive information management in the field of intellectual property, *Dintellectual property* focuses on promoting intellectual property by developing a service system that offers useful information regarding industrial/intellectual property protection. *Dintellectual property* offers training for educational staff and scientific research, as well as student training on patenting, artistic creation protection, and documentation in the realm of intellectual property protection.

This department has its own headquarters, equipped with all necessary office facilities and staff. It consists of two sections: Intellectual Property, and Legislation and Permanent Development.

The department is assisted by a scientific council consisting of teachers, researchers, and specialists in the main scientific fields of intellectual property, including technical sciences and technologies, modern art, natural sciences, legislative sciences, etc. The role of this scientific council is to analyse intellectual property objects (intellectual creations) and industrial property objects, which are liable to be protected by copyright laws or intellectual property rights according to the law. This council also must offer counselling regarding the opportunity to request protection. During the first year of activity (2008), the department registered 38 patent applications from Transilvania University of Braşov, with the authors being teachers, doctoral students, and students involved in scientific research (Săvescu and Budală, 2008, 2010).

In 1993 Transilvania University of Braşov founded the Centre of Technologies, Inventors, and Business (CTIB), which acts mainly as an interface between the university and the business environment on three levels:

- a. micro-production and technology transfer:
 - creating prototypes and experimental models resulting from scientific research papers;
 - transferring technologies from the university to the business environment;
- b. inventors – encouraging students, researchers, and teachers and supporting innovative activities in the university environment;
- c. support of the entrepreneurial initiatives of student innovators through activities specific to business incubators. Since 2000 CTIB, through its Invention Department, has had the status of Regional OSIM-PATLIB.

The centre focuses on promoting industrial property through their team of engineers and consultant lawyers specialised in industrial property and certified by the State Office for Inventions and Trademarks (OSIM).

Within technical faculties, the study programmes of the second and third years of study include courses and seminars about intellectual property; these identify intellectual property objects and ways to protect and enhance them. Within the Faculty of Product Design and Robotics, the study disciplines entitled “Invent: Fundamentals of Technical Creation” and “Creativity Techniques and Methods” include units on intellectual property. The Faculty of Law has a course on intellectual property rights, while the master’s degree programmes include themes in the field of intellectual property. The Doctoral School holds a course on intellectual property with the following unit themes: legislation in the field of intellectual property; identifying intellectual property objectives; documentary research in databases related to industrial property objects; patent applications and how to describe a patent; and ways to evaluate and enhance inventions.

The intellectual property department has the following strategic objectives:

1. annually attracting a minimum of 20 patent applications to the university and forwarding them to OSIM;
2. enhancing the obtained patents (beginning in 2010);
3. training for patent implementation at interested firms;
4. contacting firms known as producers of tools/devices similar to the patented ones;
5. conducting trainings in the field of patenting and intellectual property in all university departments, concentrating on training and promotion activities for senior, master's, and doctoral students;
6. displaying the obtained results and the semi-annual updates on the university website;
7. disseminating updated results quarterly within the intellectual property department;
8. according to the type of patent, creating prototypes and presenting them at profile exhibitions with the purpose of patent enhancement;
9. starting in 2010, editing a magazine centred on inventors' activities.

Transilvania University operates in an environment with a powerful tradition and experience in the technical field, and the current challenge is to continually update information and maintain the high standard imposed by the pace of technological change.

In 2006 a technological and business incubator "Products and Technologies for Sustainable Energy" (ITA Pro-Energ) was formed, which cooperated with the economic institutions in the region to develop an interest in intellectual property among young students and beginners or members of start-ups. Thus, the incubator is involved in many projects, aiming to support the innovative initiative of young researchers (Regional Entrepreneurship Cohort Potential Index – RECPI, Enabling Education Network – EENet, The Business International Studies Network – BISNet, Panels – two-channels of communication, for example Romania-EU, Romania-Small and medium enterprises (SMEP) etc.), and takes part in the most important exhibitions and technical forums (such as the Hannover Messe and the Leibniz-Informationszentrum Technik und Naturwissenschaften und Universitätsbibliothek – TIB).

Within the project, several professional training activities on intellectual property were established for teachers. These teachers are to prepare educational aids, teach, and develop intellectual property in their faculties. The point is not to teach intellectual property to students but rather to create an atmosphere which could lead to the addition of units dealing with intellectual property in as many university courses as possible.

The most important objective is to develop and provide training programmes for higher education staff. The training courses will be held by teachers from the State Office for Inventions and Trademarks (OSIM), from the field of quality and implementation of the National Framework of Qualification in Higher Education, with the help of experts. After that, the teaching staff can teach students, including doctoral students. The teaching staff will also have the opportunity to attend courses displaying modern methods and techniques on teaching and learning about intellectual and industrial property and stimulating technical creativity. Some topics to be considered will be, for example, the development of teachers' responsibility regarding the design of methods and student-centred learning environments; the goal is for the student-teacher relationship to be one of partnership, in which each is responsible for achieving the results of learning. Together with the implementation of new teaching methods and techniques, the development of virtual teaching, learning, and evaluation instruments will be financed within the project during a revision of educational plans and subject matter.

3 Example 2: A postgraduate course in intellectual property

Within the project funded by the European ERASMUS+ Strategic Partnerships in Higher Education entitled "Introducing Intellectual Property Education for Lifelong Learning and the Knowledge Economy – IPEDU" (IPEDU project, 2023), a course with five modules was developed for librarians and recent graduates to strengthen their knowledge in the field of intellectual and industrial property. This course is considered essential for librarians and non-law students, as understanding the wide range of relevant information and practical implications is critical in today's world of information-based careers.

3.1 Presentation of the Project "Introducing Intellectual Property Education for Lifelong Learning and the Knowledge Economy" (IPEDU)

IPEDU (2023) was a project aimed at introducing education in the field of intellectual property to the curriculum of technical universities through training teaching staff, support staff, and librarians in intellectual property. There is much that Europe can do to promote intellectual property education in younger generations. Intellectual property education should not only mean awareness of the intellectual property rights themselves, but also better knowledge of how to manage them in contracts and agreements. Better education regarding knowledge-based assets and better knowledge of the innovation support system are vital for lifelong learning and the knowledge economy (IPEDU project, 2023).

The objectives of the IPEDU project were to set out and forecast the needs of today's and future labour markets in the field of intellectual property, to develop relevant learning methodologies, to identify the gap between skills acquired in higher education and the demands of the real labour market, to identify and implement best practices, and to design methods for the protection of industrial property.

The main objectives of the IPEDU project were:

1. to improve the current state of education in the field of intellectual property;
2. to strengthen the cooperation between universities and the business environment, to facilitate the exchange, flow, and co-creation of knowledge in the field of industrial property protection;
3. to coordinate curricula in the field of industrial property law with the concrete needs of the labour market;
4. to reduce the significant differences in the curricula of the industrial property courses, both at the national and European level;
5. to introduce education in the field of industrial property law to technical faculties;
6. to contribute to the professional development of teaching staff and support staff (librarians) in the field of industrial property law through short-term joint staff training events.

Importantly, IPEDU aimed to involve librarians in the project in order to develop resource centres in the field of industrial property. These centres would be hosted by the university libraries, and the library staff would be trained to deliver both information on the documentation resources and initial training in the field. Regarding the target group, the main objective of IPEDU project was to provide the teaching and support staff from HEIs with the opportunity to improve and adapt their teaching curricula in the field of industrial property to the European level. In addition, students from universities involved in the consortium would form a secondary target group of the IPEDU project and would be granted access to advanced training programmes relevant to the needs of the labour market.

The aim of the IPEDU project was to develop innovative teaching tools that would help the staff acquire the skills and competencies needed to deliver courses in the field of intellectual property to students at technical universities and library users. Moreover, the role of university libraries would be crucial in this project, as they would host resource centres for intellectual property, and the partners involved would draft a guide for setting up and equipping these centres. The support staff, mainly librarians, was of great importance to accomplishing this priority: they would be trained to organise resource centres in the field of intellectual property in libraries, to source bibliographic resources, and to train library users in the essential components of intellectual property.

As a result of the project, the technical universities would be able to provide teaching, support staff, and – through libraries or other internal organisations – courses in the field of intellectual property, with each focusing on the information relevant to the field in which they operate. The individual faculties would be able to introduce intellectual property courses, focusing on industrial property, in their certified curricula. Last but not least, through the resource centres, students and university staff would have access to relevant information in the intellectual property field, having the opportunity to consult documentation on the protection mechanisms existing at the national, but especially the European, level.

The project brought together eight universities and a consulting SME from eight programme countries and would focus on the European dimension of intellectual property, encouraging a unified practice at every step. The implementation of the IPEDU project provided the teaching staff from the HEIs of the consortium with the necessary tools to enhance and adapt their teaching methods while they would also be trained to adopt trans-disciplinary approaches in the delivery of intellectual property courses.

3.2 Presentation of the Postgraduate Course

The study programme is organised on the postgraduate level. It addresses a major need of higher education graduates in the crucial field of engineering, graduates who must have knowledge of key concepts and issues of intellectual property, like understanding proprietary products or knowing which products can be protected under intellectual property rights. The study programme is thus innovative in nature, as it introduces innovative features, such as industrial property and copyright issues, in training engineers. Considering that each researcher must create innovative products in his/her daily work, engineers must know how to protect novel elements against counterfeiting. Learners will acquire knowledge of key concepts and practices regarding methods of protecting innovations. Table 1 shows the curriculum of the course.

The general objective of the course is to provide students with the basic knowledge and skills related to intellectual property, industrial property, and copyright.

The final learning outcomes relate to:

- knowledge of intellectual property objects;
- concrete methods for completing a patent application (CBI) and completing a trademark registration/renewal application;

- understanding the advantages of protecting intellectual property objects;
- related legislation: Law 64, service invention law, copyright law.

Competencies, learning outcomes, and target audience are presented in Table 2.

Table 1: Curriculum of the course

Programme structure (curriculum)			
Discipline / Total number of hours	Taught course	Seminar/ applications	Works/ project
Module 1. Intellectual property. Objects of intellectual property	6	8	0
Module 2. Industrial property. Objects of industrial property	6	0	8
Module 3. Invention patent, registered trademark, designation of origin, geographical indication	4	6	4
Module 4. Service secrecy; agreement	6	0	8
Module 5. Law of service invention	4	0	10
TOTAL	26	14	30
TOTAL postgraduate programme hours	70		

Table 2: Competencies, learning outcomes, and target audience

CNC/EQF level		6
Description of the programme	The competencies or specific competency concerned	Providing patenting advice to inventors and manufacturers, verifying whether the invention is new, innovative, and viable; preparing patent proposals, presenting the exact description of the invention in legal terms; ensuring the application of legislation, taking appropriate measures in case of non-compliance, in the field of activity;
	Learning outcomes: knowledge/ skills/autonomy/ responsibility	describing the invention proposed for patenting using specific terminology; checking the authenticity of the invention using the databases dedicated to the field; preparing documentation for the proposal of invention patents; identifying the legislation specific to the field of invention protection using specific documentation; analysing situations of non-application of legislation in the field of invention protection; cooperating with and integrating specialists from the same or different fields for the complex approach to the patent proposal.
Programme term (hours)		70 hours
Number of ECTS credits		7
The target audience		Engineers, economists, librarians

4 Conclusions

As demonstrated above, there are some challenges with regard to the protection of innovative creation at universities or research & development institutes. Studies done in the last two to three years have led to the development of a strategy to stimulate and award the creative spirit of researchers. These studies offer a way to find and define a method to separate innovative work as a service duty from innovation after service.

This approach could be efficient, since the methods, work instruments, procedures, and methodologies contained in the guide would come from within the university and would be approved by at least one part of the academic community. Technical universities have an advantage in this respect, since the key leadership position (dean or chair) often belongs to professors who are inventors. This is one way for Romania to raise awareness about the importance of teaching intellectual property to the teaching staff within various faculties. The experience accumulated in those university centres that developed an intellectual property culture could further be generalised at a national level (Săvescu and Budală, 2008)

This could be done by preparing a guide of best practices, including information on elements of intellectual property, regulations/protection by law, description of documentation, methodology for raising awareness and encouraging innovation, service invention, copyright law, patents, utility models, design, trademarks, geographical points, semiconductor products, and models/case studies of introducing intellectual property rights in invention, arts, literature, music, and medicine or pharmaceuticals description. Technical universities, where management often have backgrounds as professors who are also inventors, have an advantage in implementing such strategies. This project could be an effective way to emphasise the importance of teaching intellectual property to the teaching staff across various faculties.

The IPEDU project is of particular importance in the academic world, with persistent implications in our knowledge-based society and the digital economy. Since intellectual property rights play an important role both in academic activities and in every field of knowledge and technology transfer, higher education institutions should invest in providing courses that enable their graduates to address the challenges associated with intellectual property issues. The IPEDU project curriculum shows that such an effort, providing a balanced mix of relevant information and practices, can substantially enhance education provided by non-law faculties.

References

- Belous, V. (1995). Performanța [*Performance*]. Performantica Publishing House.
- Belous, V., and Plahteanu, B. (2005). Fundamentele creației tehnice [*Fundamentals of technical creation*]. Performantica Publishing House.
- Brad, S., Ciupan, C., Pop, L., Mocan, B., and Fulea M. (2006). Proprietate intelectuală [Intellectual property], In *Engineering and innovation management* (Chapter 3). Editura Economică.
- Ciupan, C. (1999). Proprietate industrial [Industrial property]. In *Technical creativity* (p. 72). Editura Dacia.
- Crum, V. (1985). Valoare inginerescă [*Value engineering*]. Editura Tehnica.
- Dalota, M., and Mocan M. (1995). Managementul business-ului productiv [*Productive business management*]. Sedona Publishing House.
- Gladcov, P. (2003). Proprietate industrial și inventică [*Intellectual-industrial property and invent*]. Politehnica Press.
- Iclănzan, T., and Popa, H. (1995). Inventică și valoare inginerescă [*Invent and value engineering*] Timisoara Polytechnical University.
- Iclănzan, T., and Stan D. (2005). Valorificarea invențiilor brevetabile [*Valorisation of patentable invent*], Editura Politehnica.
- IPEDU project. (2023). <https://www.ipeduproject.eu>
- Lupu, A. (2006). Ghid de proprietate intelectuală pentru studenți [*Guide for industrial propriety for students*] Politehnica Press.
- Magna Charta Universitatum. (1988). https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/mcu-1988/mc_english.pdf/@download/file/mc_english.pdf
- Manolea, G. (2006). Bazele cercetării creative [*Basics of creative research*], Editura AGIR.
- Mocan, M. (2003). Manual de consultatii in business [*Consulting in business manual*], Editura Solness.
- Nagîț, G. (2001a). Inovatie tehnologica [*Technological innovation*], Editura Tehnica – Info.
- Nagîț, G. (2001b). Metode si tehnici de stimulare a creatiei [*Techniques and methods of creativity stimulation*]. Editura Tehnica – Info.
- Nagîț, G., and Slătineanu, L. (1998). Bazele tehnicii creative [*Basics of technical creation: Practical guide*]. U.T. “Gh.Asachi”.
- Niculescu, O., and Verboncu, I. (1995). Management. Editura Economică.
- Rânea, C., and Badea, D. (2003). Bazele inovarii si transferului tehnologic [*Basics of innovation and technological transfer*]. Electra Publishing House.

Săvescu, D., and Budală A. (2008). Proprietate industrială în România; I alte țări din Uniunea Europeană [*Intellectual propriety in Romania and some countries from EU*]. LUX LIBRIS Publishing House.

Săvescu, D., and Budală A. (2010). Stimulare proprietate intelectuală și conștientizare [*Intellectual property stimulation and awareness*]. LUX LIBRIS Publishing House.

Dr. Angela Repanovici

Transilvania University of Brasov, Department of Product Design,
Mechatronics and Environment
e-poșta: arepanovici@unitbv.ro

Manolis Koukourakis

University of Crete
e-poșta: manolis@uoc.gr

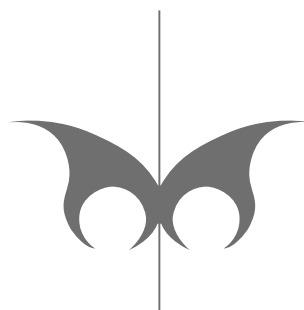
Ionela Maria Barsan

Transilvania University of Brasov, Faculty of Law
e-poșta: maria.barsan@unitbv.ro

Dr. Dan Savescu

Transilvania University of Brasov, Product Design and Environment Faculty
e-poșta: dsavescu@unitbv.ro

IN MEMORIAM

IN MEMORIAM

dr. Alojz Cindrič (19. 9. 1955–12. 3. 2023)

Mojca Žaberl

UDK: 929Cindrič A.

DOI: <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.8>

V nedeljo, 12. marca 2023, se je za vedno poslovil naš kolega sociolog, zgodovinar in bibliotekar dr. Alojz Cindrič, dolgoletni vodja knjižnice Oddelka za sociologijo Osrednje humanistične knjižnice Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Foto: Arhiv Besednih postaj FF UL

Vest o tem je prišla nenadno, pa tudi nekoliko nepričakovano. Dr. Alojz Cindrič oziroma Lojze, kakor smo ga klicali kolegi, je sicer že nekaj časa bolehal, da pa bi ga lahko bolezen pokosila, o tem ni bilo govora. Ne Lojzeta – popotnika, svetovljana, zbiratelja razglednic, velikega borca za malega človeka, borca proti

enoumju ter radovedno in radoživo osebo, ki je z veliko žlico zajemala življenje ter polovico svoje energije namenila razlagi svojih načrtov za naprej. O tem, katero knjigo bo še napisal, kako bo na Otoku – svoji idilični postojanki ob Kolpi – postavil svojo knjižnico, pa o potovanjih v kraje, ki jih je še nameraval obiskati. Pri tem se je moral že precej potruditi, da je našel novo destinacijo, saj je seznam držav, ki jih je obiskal, štel že krepko čez sedemdeset. Njegove popotniške zgodbe so bile vedno poslastica za poslušalce, saj jih je zaznamoval preplet zgodovinskih dejstev in številnih prigod s popotovanj v bližnje in daljne kraje. Služile so kot navdih in zanimivo bi bilo, če bi tudi njih nekoč strnil v knjigo.

Dr. Alojz Cindrič se je rodil v Kamniku 19. septembra 1955, sicer pa je bil vseskozi zaveden Črnomaljec in Belokranjec. Po osnovni šoli se je najprej izobraževal na srednji elektrotehniški šoli, leta 1975 pa se je vpisal na študij zgodovine in sociologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Med študijem je bil štipendist Sklada Borisa Kraigherja in demonstrator v knjižnici Oddelka za sociologijo, že takrat pa se je preizkušal tudi kot učitelj: v višjih letnikih študija je začel poučevati na delavskih univerzah, na prelomu v osemdeseta leta pa je poučeval tudi zgodovino in sociologijo na gimnaziji v Črnomlju, kjer je bil hkrati mentor zgodovinskega krožka. Po koncu študija leta 1981 je še eno leto nadaljeval delo profesorja zgodovine, in sicer na gimnaziji (takratni Srednji naravoslovno-matematični šoli) v Kopru. Leta 1983 je opravil strokovni izpit za učitelje in se končno ustalil: ob upokojitvi oddelčne bibliotekarke Mire Arčon je namreč leta 1983 prevzel vodenje knjižnice Oddelka za sociologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1992 je opravil bibliotekarski strokovni izpit, leta 1998 pridobil licenco za katalogizacijo monografij v sistemu COBISS in istega leta opravil še specialistični izpit iz bibliotekarske stroke. Aprila leta 2002 je bil izvoljen v naziv bibliotekar – visokošolski sodelavec.

Zgodovinar in sociolog, po novem tudi bibliotekar, je bil in ostal duša knjižnice Oddelka za sociologijo kar 36 let. Vse do upokojitve v začetku leta 2021 je skrbno spremljal, izbiral in nabavljal literaturo ter oblikoval odlično knjižnico, ki se lahko danes pohvali z zbirko več kot 30.000 enot gradiva. Ravno to skrbno izbrano gradivo z najrazličnejših področij, ki danes tvori jedro oddelčne knjižnice, je odraz širine njegovega duha.

Ves čas svoje zaposlitve v knjižnici Oddelka za sociologijo je bil angažiran bibliotekar, ki je med prvimi uvajal novosti; bil je avtor številnih razstav, urednik več oddelčnih zbornikov (kot sta *Čarnijev zbornik* in *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*), vrsto let je skrbel za arhiviranje lokalne baze, saj je imel edini na fakulteti licenco za vzdrževanje informacijskega sistema Cobiss, veliko pa je tudi razmišljal o prihodnosti oddelčnih knjižnic in njihovem povezovanju v skupno univerzitetno knjižnico, današnjo Osrednjo humanistično

knjižnico (OHK). Kot član Sveta Osrednje humanistične knjižnice in strokovnih delovnih skupin v okviru Osrednje humanistične knjižnice je bil zelo aktiven pri snovanju in izvajanju strateškega načrta razvoja knjižničnega sistema na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, samostojno je izdelal predlog kadrovske in prostorske reorganizacije oddelčnih knjižnic.

Sodeloval je v številnih fakultetnih in univerzitetnih komisijah ter odborih (bil je na primer predsednik stanovanjske komisije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, član odbora za stanovanjske kredite na Univerzi v Ljubljani v obdobju 1985–1989), kot tudi z mnogimi bibliotekarji tako visokošolskih kakor tudi strokovnih, muzejskih in domoznanskih oddelkov. Bil je član sindikata Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter bibliotekarskega, zgodovinskega in numizmatičnega društva. Vrsto let je bil zunanji ocenjevalec za predmet zgodovina pri Republiški maturitetni komisiji, sindikalni zaupnik za sindikat Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in celo sodnik porotnik pri Okrožnem sodišču v Ljubljani. Pri vodenju oddelčne knjižnice ni mogel iz svoje pedagoške kože in je kontinuirano opravljal še eno zelo pomembno nalogo: skrbel je namreč za formalno, kot tudi neformalno vzgojo študentov ter njihov osebni in socialni razvoj. Z mentorstvom študentom bibliotekarstva na strokovni praksi je vzgajal strokovne kadre, po drugi strani pa je študentom demonstratorjem v knjižnici pomagal s številnimi strokovnimi in življenjskimi nasveti.

Sočasno z vodenjem knjižnice se je kot strasten sociolog in zgodovinar dejavno ukvarjal z raziskovanjem socialne in kulturne zgodovine izobraženstva. Ob delu je nadaljeval podiplomski študij na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer je leta 1997 najprej uspešno zagovarjal magistrsko nalogo z naslovom *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v predmarčni dobi 1815–1848* (mentor: akad. prof. Vasilij Melik) in leto pozneje pridobil naziv asistenta za področje sociologije. Doktorat znanosti je pridobil leta 2008 z zagovorom disertacije *Struktura študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918* pod mentorstvom prof. dr. Janeza Cvirna, v kateri je med drugim potrdil tezo, da je bila izobrazba prvovrstno sredstvo družbenega vzpona in odločilen dejavnik v procesu oblikovanja slovenskega meščanstva.

Posledično je bil v letih 2010 in 2015 izvoljen v naziv docenta za slovensko in občo novejšo zgodovino. Na študijske obiske je odhajal na Dunaj in v Bratislavo, raziskovalne rezultate pa predstavljal na konferencah in predavanjih v Sloveniji ter tujini; imel je številna predavanja za študente Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v okviru predmetov Sociološko branje in pisanje ter Informacijski praktikum, kot tudi vabljena predavanja in gostovanja na različnih tujih univerzah. Predaval je po knjižnicah in se rad odzival na vabila različnih združenj, društev in muzejev. Bil je tudi aktiven član naslednjih raziskovalnih projektov

Foto: Osebni arhiv A. Cindrič

in programov: Zgodovina doktorskih disertacij slovenskih kandidatov v avstro-ogrski monarhiji (1872–1918), Slovenski toponimi v času in prostoru (Historična topografija Slovenije od srednjega veka do 19. stoletja), Slovenska identiteta in združujoča se Evropa: pomen protestantizma, Globalizacija in kulturna identiteta, Slovenci in Evropa, Problemi avtonomije in identitet v času globalizacije ter Primerjalne sociološke in kulturološke študije.

Kot odličen poznavalec zgodovine formiranja slovenskega izobraženstva in visokega šolstva je napisal vrsto študij, med njimi so najpomembnejše monografije *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918* (2009), *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v prvi polovici devetnajstega stoletja 1804–1848* (2010), *Od imatrikulacije do promocije: doktorandi profesorja Franceta Vebra na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v luči arhivskega gradiva 1919–1945* (2015), *Anatolij Ignatjevič von Špakovski* (2016), *Študijska pot Andreja Gosarja na dunajski univerzi: 1910/11–1915/16* (2019) in *Ljubljanski izobraženci skozi čas: izobraževanje Ljubljančanov na dunajski univerzi 1392–1917* (2019).

Četudi je bil vseskozi izjemno aktiven, se je zelo veselil upokojitve. Imel je ljubečo družino, poleg tega pa ga je čakalo še toliko projektov – njegovim načrtom kar ni bilo videti konca. Z njegovo upokojitvijo je v oddelčni knjižnici zazevala praznina, ki je ni mogoče zapolniti; naenkrat tu ni več kolega, ki je pogosto razmišljal zunaj ustaljenih okvirov in s katerim je bilo mogoče razpravljati res o čisto vsem.

Dragi naš Lojze, počivaj v miru!

Mojca Žaberl

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: mojca.zaberl@ff.uni-lj.si

Osebna bibliografija dr. Alojza Cindriča za obdobje 1981–2023

Mojca Žaberl

UDK: 929Cindrič A.

DOI: <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.8>

1981

1. CINDRIČ, Alojz. *Snovanje slovenske državnosti (ljudske oblasti) v teku NOB s poudarkom na I. zasedanju Slovenskega narodno osvobodilnega sveta (SNOS) v Črnomlju 19. in 20. febr. 1944 : diplomska naloga*. Ljubljana: [A. Cindrič], 1981. 45 f., ilustr., pril. [COBISS.SI-ID 26638946]

1988

2. PLUT, Dušan, CINDRIČ, Alojz. Črnomelj. V: JAVORNIK, Marjan (ur.), VOG-LAR, Dušan (ur.), DERMASTIA, Alenka (ur.). *Enciklopedija Slovenije*. 1. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1988, zv. 2, str. 162-163. ISBN 86-11-14288-8, ISBN 86-11-14269-1, ISBN 86-11-14345-0, ISBN 86-11-14792-8, ISBN 86-11-15070-8, ISBN 86-11-15344-8, ISBN 86-11-15364-2, ISBN 86-11-15365-0, ISBN 86-11-15366-9, ISBN 86-11-15367-7. [COBISS.SI-ID 14818658]

1989

3. CINDRIČ, Alojz. Bibliografija prof. dr. Marjana Britovška. *Zgodovinski časopis : glasilo Zveze zgodovinskih društev Slovenije*. [Tiskana izd.]. 43, št. 1 (1989), str. 121-124. ISSN 0350-5774. <http://hdl.handle.net/11686/13998>, <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-5COMO5VR>. [COBISS.SI-ID 14590464]

4. CINDRIČ, Alojz, OTOREPEC, Božo, ŠTAMPOHAR, Anton. Gradac. V: JAVORNIK, Marjan (ur.), VOGLAR, Dušan (ur.), DERMASTIA, Alenka (ur.). *Enciklopedija*

Slovenije. 1. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1989, zv. 3, str. 349. ISBN 86-11-14288-8, ISBN 86-11-14269-1, ISBN 86-11-14345-0, ISBN 86-11-14792-8, ISBN 86-11-15070-8, ISBN 86-11-15344-8, ISBN 86-11-15364-2, ISBN 86-11-15365-0, ISBN 86-11-15366-9, ISBN 86-11-15367-7. [COBISS.SI-ID 14818402]

5. CINDRIČ, Alojz. Oddelek za sociologijo. V: MELIK, Vasilij (ur.). *Zbornik Filozofske fakultete v Ljubljani : 1919 - 1989*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1989. Str. 31-40. ISBN 86-7207-011-9. [COBISS.SI-ID 16979712]

1991

6. CINDRIČ, Alojz. Bibliografija prof. dr. Ludvika Čarnija. *Zgodovinski časopis : glasilo Zveze zgodovinskih društev Slovenije*. [Tiskana izd.]. 1991, letn. 45, št. 4, str. 654-656. ISSN 0350-5774. <http://hdl.handle.net/11686/14214>, <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-AWGNHQP4>. [COBISS.SI-ID 32009728]

7. CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Dr. Bojan Baskar. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 54. [COBISS.SI-ID 36865378]

8. CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Dr. Drago Braco Rotar. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 47-53. [COBISS.SI-ID 36865122]

9. CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Dr. Ludvik Čarni. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 24-27. [COBISS.SI-ID 36863842]

10. CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Dr. Marjan Britovšek. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 18-23. [COBISS.SI-ID 36863586]

11. CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Dr. Marko Kerševan. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 28-35. [COBISS.SI-ID 36864098]

- 12.** CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Dr. Rastko Močnik. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 42-46. [COBISS.SI-ID 36864866]
- 13.** CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Dr. Rudi Rizman. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 36-41. [COBISS.SI-ID 36864610]
- 14.** CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Mag. Avgust Lešnik. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 55-58. [COBISS.SI-ID 36865890]
- 15.** CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Mag. Bojan Baskar. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 54. [COBISS.SI-ID 36865634]
- 16.** CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Mag. Igor Kramberger. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 61-62. [COBISS.SI-ID 36866402]
- 17.** CINDRIČ, Alojz. Biografije in bibliografije znanstvenih delavcev in sodelavcev : Mag. Jože Vogrinc. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 59-60. [COBISS.SI-ID 36866146]
- 18.** CINDRIČ, Alojz. Študij sociologije na Filozofski fakulteti. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. Str. 5-12, 68-87. [COBISS.SI-ID 36866914]
- 19.** CINDRIČ, Alojz (urednik). *Zbornik ob tridesetletnici študija sociologije na Filozofski fakulteti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut FF, 1991. 92 str. [COBISS.SI-ID 27567360]

1992

20. CINDRIČ, Alojz. Bibliografija prof. dr. Ludvika Čarnija. *Zgodovinski časopis : glasilo Zveze zgodovinskih društev Slovenije*. [Tiskana izd.]. 1991, 45, 4, str. 654-656. ISSN 0350-5774. [COBISS.SI-ID 27489794]

1995

21. CINDRIČ, Alojz. Bela krajina na razglednicah --- : »Knjiga, ki je nastajala dvajset let«. *Delo*. [Tiskana izd.]. 21.12.1995, št. 295, str. 15. ISSN 0350-7521. [COBISS.SI-ID 31994210]

22. CINDRIČ, Alojz. Diplomanti - sociologi oddelka za sociologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. V: KRAMBERGER, Anton (ur.), KOLARIČ, Zinka (ur.). *Zbornik ob 30 letnici Slovenskega sociološkega društva : srečanje Portorož '95*. Ljubljana: Slovensko sociološko društvo, 1995. Str. 113-136. ISBN 961-90202-0-0. [COBISS.SI-ID 4559970]

23. CINDRIČ, Alojz. Knjižnica oddelka za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V: KRAMBERGER, Anton (ur.), KOLARIČ, Zinka (ur.). *Zbornik ob 30 letnici Slovenskega sociološkega društva : srečanje Portorož '95*. Ljubljana: Slovensko sociološko društvo, 1995. Str. 87-89, tabele. ISBN 961-90202-0-0. [COBISS.SI-ID 16335453]

24. CINDRIČ, Alojz. Kočevski študenti na Dunajski univerzi (1365-1917) : gradivo za proučevanje kočevskega izobraženstva. *Kronika : časopis za slovensko krajevno zgodovino*. [Tiskana izd.]. 43, št.3 (1995), str.95-102. ilustr. ISSN 0023-4923. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-WH71LVWO>. [COBISS.SI-ID 4718157]

25. CINDRIČ, Alojz. *Novomeški študenti v matrikah dunajske univerze 1365 - 1917 : [predavanje na znanstvenem simpoziju »Zgodovina srednjega in višješolskega študija na Dolenjskem«, Novo mesto, oktober 1995]*. Novo mesto, 1995. ilustracije, grafikoni, tabele. [COBISS.SI-ID 14794850]

26. CINDRIČ, Alojz. Radovljiški študenti na dunajski univerzi 1365-1917. *Radovljiški zbornik*. (1995), str. 195-203. ilustr. ISSN 1318-2986. [COBISS.SI-ID 1800246]

27. CINDRIČ, Alojz. Študenti s slovenskega narodnostnega ozemlja na dunajski univerzi 1365-1917. V: ANŽIČ, Sonja (ur.), CSENDES, Peter (ur.). *Slovenija in Dunaj : razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana in Dunajskega mestnega in deželnega*

arhiva, Ljubljana, Cankarjev dom, 6. februar - 5. marec 1995, Dunaj, Avstrijska akademija znanosti, 5. april - 12. maj 1995 = Slowenien und Wien : die Ausstellung des Historischen Archivs Ljubljana und des Wiener Stadt- und Landesarchivs, Ljubljana, Cankarjev dom, 6. Februar - 5. März 1995, Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 5. April - 12. Mai 1995. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1995. Str. 69-77, 162-163, graf. prikaz str. 97. ISBN 961-90054-4-9. [COBISS.SI-ID 4555618]

28. CINDRIČ, Alojz. *Viri za zgodovino izobraženstva : študenti iz Kranjske na dunajski univerzi 1377 - 1917*. Ljubljana: Samozaložba, 1995. 8 zv. (1636 f.). [COBISS.SI-ID 21263202]

1996

29. CINDRIČ, Alojz. Bibliografija prof. dr. Marjana Britovška = The bibliography of professor Marjan Britovšek Ph.D. V: LEŠNIK, Avgust (ur.). *Kriza socialnih idej : Britovškov zbornik = The crisis of social ideas : a festschrift for Marjan Britovšek*. Mednarodna izd. zgodovinskih in socioloških razprav. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo: = Faculty of Arts, Department of sociology, 1996. Str. 21-26. ISBN 961-6200-03-8. [COBISS.SI-ID 3269986]

30. LEŠNIK, Avgust (urednik, zbiratelj). *Kriza socialnih idej : Britovškov zbornik = The crisis of social ideas : a festschrift for Marjan Britovšek*. Mednarodna izd. zgodovinskih in socioloških razprav. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo: = Faculty of Arts, Department of sociology, 1996. 532 str. ISBN 961-6200-03-8. [COBISS.SI-ID 57218048]

31. CINDRIČ, Alojz. Le promocija površnosti in neresnic. *Dolenjski list*. [Tiskana izd.]. 1.II.1996, 47, št. 5, str. 14. ISSN 0416-2242. [COBISS.SI-ID 3857463]

32. CINDRIČ, Alojz. Le promocija površnosti in neresnic : kritičen pregled knjige Božidarja Flajšmana »Sledovi časa« s podnaslovom »Bela krajina na razglednicah v letih od 1895 do 1945«. *Dolenjski list*. [Tiskana izd.]. 4.I.1996, 47, št. 1, str. 13. ISSN 0416-2242. [COBISS.SI-ID 3754039]

33. CINDRIČ, Alojz. Še --- : Bela krajina na starih razglednicah. *Delo*. [Tiskana izd.]. 25.01.1996, št. 20, str. 14. ISSN 0350-7521. [COBISS.SI-ID 31994466]

1997

34. CINDRIČ, Alojz. Oris ljubljanskih študentov na dunajski univerzi 1896-1910. V: ČEPIČ, Taja (ur.), REBOLJ, Janja (ur.). »Homo sum --- » : Ivan Hribar in njegova Ljubljana. Zbornik ob razstavi Mestnega muzeja Ljubljana. Ljubljana: Mestni muzej, 1997. Str. 93-114, graf. prikaz. ISBN 961-90351-3-5. [COBISS.SI-ID 4558434]

35. CINDRIČ, Alojz. Semič. V: JAVORNIK, Marjan (ur.), VOGLAR, Dušan (ur.), DERMASTIA, Alenka (ur.). *Enciklopedija Slovenije*. 1. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1997, zv. 11, str. 45. ISBN 86-11-14288-8, ISBN 86-11-14269-1, ISBN 86-11-14345-0, ISBN 86-11-14792-8, ISBN 86-11-15070-8, ISBN 86-11-15344-8, ISBN 86-11-15364-2, ISBN 86-11-15365-0, ISBN 86-11-15366-9, ISBN 86-11-15367-7. [COBISS.SI-ID 4698210]

36. FERENC, Tone, CINDRIČ, Alojz. Semič : zgodovina. V: JAVORNIK, Marjan (ur.), VOGLAR, Dušan (ur.), DERMASTIA, Alenka (ur.). *Enciklopedija Slovenije*. 1. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1997, zv. 11: savs-slovenska m, str. 45. ISBN 86-11-14288-8, ISBN 86-11-14269-1, ISBN 86-11-14345-0, ISBN 86-11-14792-8, ISBN 86-11-15070-8, ISBN 86-11-15344-8, ISBN 86-11-15364-2, ISBN 86-11-15365-0, ISBN 86-11-15366-9, ISBN 86-11-15367-7. [COBISS.SI-ID 26173794]

37. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v predmarčni dobi 1815 - 1848 : magistrsko delo*. Ljubljana: [A. Cindrič], 1997. 203 f., [8] f. pril., graf. prikazi. [COBISS.SI-ID 4670562]

1998

38. CINDRIČ, Alojz. Bibliografija prof.dr.Ludvika Čarnija. V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Čarnijev zbornik (1931-1996) : zbornik mednarodnih družboslovnih in humanističnih razprav = A festschrift for Ludvik Čarni [1931-1996] : studies in humanities and social sciences*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo; =Ljubljana: Faculty of Arts, Department of Sociology, 1998. Str. 23-29. ISBN 961-6200-83-6. [COBISS.SI-ID 9614434]

39. CINDRIČ, Alojz (urednik). *Čarnijev zbornik (1931-1996) : zbornik mednarodnih družboslovnih in humanističnih razprav = A festschrift for Ludvik Čarni [1931-1996] : studies in humanities and social sciences*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo; =Ljubljana: Faculty of Arts, Department of Sociology, 1998. 504 str., ilustr. ISBN 961-6200-83-6. [COBISS.SI-ID 78727168]

40. CINDRIČ, Alojz. Profesor doktor Ludvik Čarni (1931-1996) = Professor Ludvik Čarni (1931-1996). V: CINDRIČ, Alojz (ur.). *Čarnijev zbornik (1931-1996) : zbornik mednarodnih družboslovnih in humanističnih razprav = A festschrift for Ludvik Čarni [1931-1996] : studies in humanities and social sciences*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo; =Ljubljana: Faculty of Arts, Department of Sociology, 1998. Str. 18-22. ISBN 961-6200-83-6. [COBISS.SI-ID 7887458]

41. PLUT, Dušan, CINDRIČ, Alojz, FERENC, Tone. Stari trg ob Kolpi. V: JAVORNIK, Marjan (ur.), VOGLAR, Dušan (ur.), DERMASTIA, Alenka (ur.). *Enciklopedija Slovenije*. 1. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga. 1998, zv. 12: slovenska n.-sz, str. 283. ISBN 86-11-14288-8, ISBN 86-11-14269-1, ISBN 86-11-14345-0, ISBN 86-11-14792-8, ISBN 86-11-15070-8, ISBN 86-11-15344-8, ISBN 86-11-15364-2, ISBN 86-11-15365-0, ISBN 86-11-15366-9, ISBN 86-11-15367-7. [COBISS.SI-ID 9100386]

1999

42. CINDRIČ, Alojz. Matrike kot vir za preučevanje slovenskega izobraženstva med leti 1585 in 1715 (Gradec - Dunaj - Siena). V: MIHELIČ, Darja (ur.). *Gestrinov zbornik*. Ljubljana: ZRC (ZRC SAZU), 1999. Str. 501-516. ISBN 961-6182-70-6. [COBISS.SI-ID 11851821]

2000

43. CINDRIČ, Alojz. Homo kulinarikus : o ražnju nekoč in danes. V: ČAS, Bojan (ur.). *Raziskovalni tabor Kamniška Bistrica, 16. - 18. junij 1999 : zbornik*. Kamnik: ŠCRM, 2000. Str. 77-80, ilustr. ISBN 961-90700-2-X. [COBISS.SI-ID 13211490]

44. CINDRIČ, Alojz. Razstava filozofske fakultete »Od popotne palice do rektorskega žezla« = Študenti s slovenskega etničnega prostora na avstrijskih in nemških univerzah. *Vestnik*. [Tiskana izd.]. 2000, št. 8, str. 3-4, ilustr. ISSN 0354-1517. [COBISS.SI-ID 14498658]

45. CINDRIČ, Alojz. Študenti s slovenskega etničnega prostora na avstrijskih in nemških univerzah. Od popotne palice do rektorskega žezla : razstava v avli Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, junij 2000. *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*. 2000, letn. 9(33), št. 2, str. 309-320, ilustr. ISSN 1318-6728. [COBISS.SI-ID 17325613]

46. CINDRIČ, Alojz. *Univerzitetne matrike - vpisne knjige dunajske univerze kot vir za proučevanje izobraženstva med leti 1365 in 1715. Prikaz študentov iz*

Bratislave in Ljubljane na Almi Mater Rudolphini. : [predavanje]. Bratislava: Univerza J.A.Komenskega, 2000. ilustracije, grafikoni, tabele. [COBISS.SI-ID 14783330]

2001

47. CINDRIČ, Alojz. Kranjski doktorji na dunajski univerzi v predmarčnem obdobju 1815-1848. V: RAJŠP, Vincenc (ur.), et al. *Melikov zbornik : Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001. Str. 373-390. ISBN 961-6358-33-2. [COBISS.SI-ID 18167085]

2002

48. CINDRIČ, Alojz. Vpliv dunajske univerze na oblikovanje slovenskega izobraženstva: statistična slika študentov s Kranjske na dunajski univerzi med leti 1804 in 1917 : študijske smeri, krajevni in socialni izvor. V: VODOPIVEC, Peter (ur.). *Slovenci v Evropi : (o nekaterih vidikih slovenske povezanosti s sosedi in Evropo)*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2002. Str. 7-34, ilustr. Historia, 5. ISBN 961-237-008-7. <http://hdl.handle.net/11686/20792>. [COBISS.SI-ID 18148450]

2006

49. CINDRIČ, Alojz. Izbrana bibliografija o protestantizmu na slovenskem : (1995-2005). V: KERŠEVAN, Marko. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2006. Str. 387-430. ISBN 86-7207-170-0. [COBISS.SI-ID 31817570]

50. CINDRIČ, Alojz. Rol' studentov i profesorov iz slovenskih ètničeskikh teritorij v dejatel'nosti avstrijskih i nemeckikh universitetov. V: POPOV, V. G. (ur.). *Aktual'nye problemy filosofii, sociologii i politologii, ekonomiki i psihologii. Vyp. 8 : materialy VIII meždunarodnoj naučnoj studentsko-aspirantskoj konferencii (14-15 oktjabrja 2005 g.)*. Perm': Permskij gosudarstvennyj universitet, 2006. Vyp. 8, str. 69-72, ilustr. ISBN 5-7944-0678-X. [COBISS.SI-ID 32994146]

51. CINDRIČ, Alojz. *Socialne razmere študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1917 : predavanje na prvem znanstvenem simpoziju o Knafljevi ustanovi na Dunaju 1676-2006, Ljubljana, 20.-30. junija 2006*. Ljubljana: Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju, 2006. [COBISS.SI-ID 32104034]

2007

52. CINDRIČ, Alojz. Socialno-gmotne razmere študentov s Kranjske na Dunajski univerzi 1848-1918. V: RAJŠP, Vincenc (ur.). *Knafljeva ustanova na Dunaju 1676-2006*. Dunaj: Slovenski znanstveni inštitut; = in Wien: Slowenisches Wissenschaftsinstitut; Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007. Str. 77-104, ilustr., graf. prikazi. Srednjeevropska znanstvena knjižnica, zv. 1. ISBN 978-961-6568-86-9. [COBISS.SI-ID 26521133]

53. CINDRIČ, Alojz. *Socialno-gmotne razmere študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 : predavanje ob predstavitvi zbornika »Knafljeva ustanova na Dunaju 1676-2006«*. Dunaj: Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju, 2007. [COBISS.SI-ID 34458978]

2008

54. CINDRIČ, Alojz. *Struktura študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 : doktorska disertacija*. Ljubljana: [A. Cindrič], 2008. 630 f., ilustr. [COBISS.SI-ID 2448244]

2009

55. CINDRIČ, Alojz. *Jezikovno-narodnostna struktura študentov s Kranjske na dunajski univerzi v obdobju oblikovanja slovenske narodne zavesti 1848-1918 : predavanje na mednarodni znanstveni konferenci: 90. letnica ustanovitve univerze v Ljubljani in univerze Komenskega v Bratislavi, Bratislava, 22.10. -23. 10. 2009*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2009. [COBISS.SI-ID 44942946]

56. CINDRIČ, Alojz (intervjuvanec). Kako se je na Dunaju kalila slovenska meščanska elita po izobrazbi? : o Kranjcih na Almi Mater Rudolphini. *Delo, Sobotna priloga*. [Tiskana izd.]. 22. avg. 2009, leto 51, št. 193, str. 24-25, fotogr. ISSN 0350-7521, ISSN 1580-3007. [COBISS.SI-ID 39987810]

57. CINDRIČ, Alojz. *Slovenske študentke na dunajski univerzi 1897-1918 : vabljeno predavanje na simpoziju Slovenski odnosi z Dunajem skozi čas, Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju, Dunaj 22.-23. jun. 2009*. Dunaj: Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju, 22.-23. jun. 2009. [COBISS.SI-ID 39987554]

58. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918*. 1. izd. Ljubljana: Univerza, 2009. 590 str., ilustr. Zbirka Knjižnica arhiva in muzeja Univerze, zv. 3. ISBN 978-961-6410-23-6. [COBISS.SI-ID 245956864]

2010

59. OSET, Željko. Alojz Cindrič, Študenti s Kranjske na Dunajski univerzi 1848-1918... *Prispevki za novejšo zgodovino*. [Tiskana izd.]. 2010, 50, št. 2, str. 148-152. ISSN 0353-0329. <http://hdl.handle.net/11686/20539>. [COBISS.SI-ID 2828404]

60. CINDRIČ, Alojz. Diplomanti in diplomantke Oddelka za sociologijo. V: CINDRIČ, Alojz (ur.), LEŠNIK, Avgust (ur.), ŽABERL, Mojca (ur.). *Petdeset let študija sociologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani : 1960-2010*. 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010. Str. 63-98. Zbirka Album, 2. ISBN 978-961-237-393-1. [COBISS.SI-ID 44329570]

61. CINDRIČ, Alojz. Jezikovno-narodnostno[!] struktura študentov s Kranjske na dunajski univerzi v obdobju oblikovanja slovenske narodne zavesti 1848-1918. V: POKLAČ VOJTECH, Saša (ur.), VOJTECH, Miloslav (ur.), AMBRŮŠOVÁ, Oľga. 90. výročie vzniku Univerzity Komenského v Bratislave a Univerzity v Ľubľane : zborník príspevkov z mezinárodnej vedeckej konferencie konanej v dnoch 22. 10. - 23. 10. 2009 pri príležitosti jubilea oboch univerzít = 90. letnica ustanovitve Univerze v Ljubljani in Univerze Komenskega v Bratislavi : zborník príspevkov z mednarodne znanstvene konference, ki je potekala od 22. 10. do 23. 10. 2009 ob jubileju obeh univerz. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. Str. 342-361, ilustr. ISBN 978-80-223-2859-3. [COBISS.SI-ID 44493154]

62. CINDRIČ, Alojz. *Nastavki za ustanovitev Univerze v Ljubljani : ob izidu knjige Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 : [Predavanje, Mestna knjižnica Ljubljana - Slovanska knjižnica, 12. oktober 2010]*. Ljubljana: Mestna knjižnica Ljubljana, 2010. [COBISS.SI-ID 44328546]

63. CINDRIČ, Alojz (urednik), LEŠNIK, Avgust (urednik), ŽABERL, Mojca (urednik). *Petdeset let študija sociologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani : 1960-2010*. 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010. 171 str., fotogr., graf. prikazi. Zbirka Album, 2. ISBN 978-961-237-393-1. [COBISS.SI-ID 253697792]

64. CVIRN, Janez (avtor dodatnega besedila), CINDRIČ, Alojz (avtor dodatnega besedila), STUDEN, Andrej (avtor dodatnega besedila), KERŠEVAN, Marko (avtor dodatnega besedila), URBANIJA, Jože (avtor dodatnega besedila), ZUPANČIČ,

Jernej (avtor dodatnega besedila), SMOLEJ, Tone (komentator). *Pogovor o knjigi Alojza Cindriča, Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 (Univerza v Ljubljani, 2009) : [predavanje na] Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, 23. februarja 2010.* [Ljubljana, 2010]. [COBISS.SI-ID 42817378]

65. CINDRIČ, Alojz. Socialni izvor študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1804-1918 : prispevek h genezi slovenskega izobraženstva. V: VIDMAR, Ksenija H. (ur.), LEŠNIK, Avgust (ur.). *Včeraj in danes : jubilejni zbornik socioloških razprav ob 50-letnici Oddelka za sociologijo : 1960-2010.* 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010. Str. 231-259. Zbirka Album. ISBN 978-961-237-388-7. [COBISS.SI-ID 44033890]

66. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 : nastavki za biobligrafijo slovenskega izobraženstva : [predavanje na] Centralni tehniški knjižnici Univerze v Ljubljani, 1. junija 2010.* [Ljubljana, 2010]. [COBISS.SI-ID 42817122]

67. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 : Predavanja v okviru: Ta veseli dan kulture, Ljubljana, Slovenski šolski muzej, 3. 12. 2010.* Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2010. [COBISS.SI-ID 44328290]

68. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 : s podarkom na študentih iz Radovljice in njene okolice : Predavanje na Linhartovih dnevih 2010, Radovljica, 6. 12. 2010.* Radovljica: Mestni muzej Radovljica, 2010. [COBISS.SI-ID 44328034]

69. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 : viri, metodologija, izsledki : [predavanje na] Fakulteti za humanistične študije, Univerze na Primorskem, 20. maj 2010.* [Koper, 2010]. [COBISS.SI-ID 42816610]

70. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 : viri, metodologija, izsledki : [predavanje na] Filozofski fakulteti, Univerze v Mariboru, 12. maj 2010.* [Maribor, 2010]. [COBISS.SI-ID 42816866]

71. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v prvi polovici devetnajstega stoletja 1804-1848.* 1. izd. Ljubljana: Univerza, 2010. 239 str., ilustr. Knjižnica arhiva in muzeja Univerze, zv. 4. ISBN 978-961-6410-29-8. [COBISS.SI-ID 252544512] nagrada: Knjiga je dobila priznanje Agencije Republike Slovenije za znanost (ARRS) »Odlični v znanosti 2010« (Humanistika - področje zgodovinopisje); Knjiga je dobila priznanje Agencije Republike Slovenije za znanost (ARRS) »Odlični v znanosti 2010« (Interdisciplinarne raziskave)

2011

72. CIPERLE, Jože, CINDRIČ, Alojz, MIHEVC, Bogomir, GABRIČ, Aleš, LEVSTEK, Anton, GERŽINA, Aleksander, PEJOVNIK, Stane. *Knjižnica arhiva in muzeja Univerze : [javna predstavitev znanstvene zbirke arhiva Univerze v Ljubljani, Slovenski kulturni center, Korotan, Dunaj, 31. maj 2011]*. Dunaj: Univerza v Ljubljani: Slovenski kulturni center, Korotan, Dunaj, 2011. Knjižnica arhiva in muzeja Univerze v Ljubljani, 1-4. [COBISS.SI-ID 45822306]

73. CINDRIČ, Alojz. *Pogovor o knjigi Alojza Cindriča, Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v prvi polovici devetnajstega stoletja 1804-1848 (Univerza v Ljubljani, 2010) : predavanje v okviru Besedne postaje na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, 6. apr. 2011.* [Ljubljana, 2011]. [COBISS.SI-ID 45374050]

74. CINDRIČ, Alojz. *Prispevki k zgodovini ustanovitve Univerze v Ljubljani : Socialna in jezikovna struktura študentov (kasnejših izobražencev) s Kranjske na dunajski univerzi 1804-1914 : [predavanje v Muzeju novejši zgodovine Slovenije, Ljubljana, 31. marec 2011].* [Ljubljana, 2011]. [COBISS.SI-ID 45374306]

75. CINDRIČ, Alojz. *Slovenski študenti na dunajski univerzi (1804-1918) s poudarkom na študentih iz Bele krajine : Predavanje v Belokranjskem muzeju v Metliki, 08. 12. 2011.* Metlika: Belokranjski muzej Metlika, Belokranjsko muzejsko društvo, 2011. [COBISS.SI-ID 47636322]

76. CINDRIČ, Alojz. *Slovenski študenti na Dunaju (1804-1918).* Ljubljana: Zgodovinsko društvo Ljubljana: Modrijanova knjigarna, 17.11.2011. [COBISS.SI-ID 47286114]

77. CINDRIČ, Alojz. *Snovanje in ustvarjanje pogojev za ustanovitev univerze v Ljubljani leta 1919. V: et al. 1918-1941.* Ljubljana: Muzej novejši zgodovine Slovenije, 2011. Str. 86-105. ISBN 978-961-6665-14-8. [COBISS.SI-ID 47581026]

78. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske.* Kranjska Gora: Občinska knjižnica Jesenice, enota Kranjska Gora, 27.10.2011. [COBISS.SI-ID 47285346]

79. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1804-1918 s poudarkom na študentih iz Žirovnice in okolice : Predavanje v knjižnici Matije Čopa v Žirovnici, 10. 02. 2011.* Žirovnica: Knjižnica Matije Čopa v Žirovnici, 2011. [COBISS.SI-ID 44916834]

80. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1804-1918, prispevek k bio-bibliografiji slovenskega izobraženstva : Predavanje v Narodni in univerzitetni knjižnici, Ljubljana, 04. 02. 2011.* Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana, 2011. [COBISS.SI-ID 44917346]

81. ŠTEPEC, Marko (avtor, urednik), BALKOVEC, Bojan, CINDRIČ, Alojz, LAZAREVIČ, Žarko, PAVLIN, Tomaž, PEROVŠEK, Jurij, SAVENC, Barbara, ŠUŠTAR, Branko. *1918-1941. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije*, 2011. 118 str., ilustr. ISBN 978-961-6665-14-8. https://www.muzej-nz.si/si/files/default/projekti/30let/e_gradiva/Zbornik%201918%20-1941.pdf. [COBISS.SI-ID 259249664]

82. CINDRIČ, Alojz. *Viri za zgodovino slovenskega izobraženstva : predavanje ob predstavitvi knjig : Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918 in Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v prvi polovici devetnajstega stoletja 1804-1848 : [Predavanje, Mladinska knjiga, knjigarna Konzorcij, 23. 02. 2011]*. Ljubljana: Mladinska knjiga, knjigarna Konzorcij, 23. feb. 2011. [COBISS.SI-ID 44916322]

83. CINDRIČ, Alojz. *Viri za zgodovino slovenskega izobraženstva = Quellen zur Geschichte des slowenischen Bildungswesens : vabljeno predavanje, Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju, Dunaj 22. marec 2011*. Dunaj: Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju: Slowenisches Wissenschaftsinstitut in Wien, 22. marec 2011. [COBISS.SI-ID 45374818]

84. CINDRIČ, Alojz. *Viri za zgodovino slovenskega izobraženstva v 16. stoletju : arhivsko gradivo, metodologija : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 04. april 2011*. Ljubljana, 2011. [COBISS.SI-ID 45375074]

2012

85. CINDRIČ, Alojz. *Register v glavno matriko imatrikuliranih študentov s Kranjske na dunajski univerzi od 1848 do 1917 : učno gradivo za raziskovanje slovenskega izobraženstva*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Knjižnica Oddelka za sociologijo (OHK), 2012. 143 str. [COBISS.SI-ID 57795426]

86. CINDRIČ, Alojz. *Slovenski študenti na Dunaju (1804-1918) : Strokovno srečanje: Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, 09.1. 2012, Ljubljana*. Ljubljana: Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije, Inštitut za zgodovino medicine MF UL, 2012. [COBISS.SI-ID 47636066]

87. CINDRIČ, Alojz. *Študentje s Kranjske na dunajski univerzi 1804-1918, s podarkom na študentih iz Kamnika in okolice : predavanje v salonu gradu Zaprice v Kamniku, 24. april 2012*. Kamnik: Medobčinski muzej Kamnik, 2012. [COBISS.SI-ID 48993890]

88. CINDRIČ, Alojz. *Študentje s Kranjske na dunajski univerzi 1804-1918, s podarkom na študentih iz Žužemberka in okolice : Strokovno predavanje s predstavitvijo knjig, Občina Žužemberk, 20. jan. 2012.* Žužemberk: Turistično društvo Suha Krajina, 2012. [COBISS.SI-ID 47886178]

89. CINDRIČ, Alojz. *Viri za zgodovino slovenskega izobraženstva : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 20. marec 2012.* Ljubljana, 2012. [COBISS.SI-ID 48434018]

2013

90. CINDRIČ, Alojz. *Register v glavno matriko imatrikuliranih študentov s Kranjske na dunajski univerzi od 1804 do 1848 : učno gradivo za raziskovanje slovenskega izobraženstva.* Ljubljana: Filozofska fakulteta, Knjižnica Oddelka za sociologijo (OHK), 2013. 52 str. [COBISS.SI-ID 57799010]

91. CINDRIČ, Alojz. *Študentke s Kranjske na dunajski univerzi : 1897-1918. Zgodovinski časopis : glasilo Zveze zgodovinskih društev Slovenije.* [Tiskana izd.]. 2013, letn. 67, št. 1/2, str. 60-85, ilustr. ISSN 0350-5774. <http://hdl.handle.net/11686/38407>, <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-KRM2DJB0>. [COBISS.SI-ID 52254818], [SNIP]

92. CINDRIČ, Alojz. *Študentke s Kranjske na dunajski univerzi 1897-1918.* V: RAJŠP, Vincenc (ur.). *Slovenski odnosi z Dunajem skozi čas.* Na Dunaju; = Wien: Slovenski znanstveni inštitut; = Slowenisches Wissenschaftsinstitut; Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2013. Str. 117-144. Srednjeevropska znanstvena knjižnica, Bd. 7. ISBN 978-961-254-439-3. ISSN 2232-3465. [COBISS.SI-ID 52276066]

93. CINDRIČ, Alojz. *Viri za zgodovino slovenskega izobraženstva : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 10. april 2013.* Ljubljana, 2013. [COBISS.SI-ID 52304994]

94. CINDRIČ, Alojz. *Viri za zgodovino slovenskega izobraženstva : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 25. april 2013.* Ljubljana, 2013. [COBISS.SI-ID 52305250]

95. CINDRIČ, Alojz. *Viri za zgodovino slovenskega izobraženstva I. : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 26. marec 2013.* Ljubljana, 2013. [COBISS.SI-ID 52304738]

96. CINDRIČ, Alojz. *Viri za zgodovino slovenskega izobraženstva II. : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 02. april 2013.* Ljubljana, 2013. [COBISS.SI-ID 52304482]

2014

97. CINDRIČ, Alojz. *Dunaj ali Gradec? : Izobraževanje elit s slovenskega etničnega prostora (nekdanja dežela Kranjska) na graški in dunajski univerzi med letoma 1586 in 1782. : I. del. : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 10. april 2014.* Ljubljana, 2014. [COBISS.SI-ID 54383714]

98. CINDRIČ, Alojz. *Dunaj ali Gradec? : Izobraževanje elit s slovenskega etničnega prostora (nekdanja dežela Kranjska) na graški in dunajski univerzi med letoma 1804 in 1917 : II. del. : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 17. april 2014.* Ljubljana, 2014. [COBISS.SI-ID 54383970]

99. CINDRIČ, Alojz. *Dunaj ali Gradec? : Študenti s Kranjske na graški in dunajski univerzi od 1586 do 1782. V: KARNIČAR, Ludvik (ur.), LEBEN, Andrej (ur.). Slowenen und Graz = Gradec in Slovenci : Monographie zur internationalen Tagung vom 27. II. bis 1. III. 2014 am Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz. Internationaler Tagung Graz und Slowenen II, vom 27. II. bis 1. III. 2014 am Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität, 2014. Str. 145-179, ilustr. Slowenistische Forschungsberichte, Bd. 4. ISBN 978-3-200-03873-8.* [COBISS.SI-ID 56469858]

100. CINDRIČ, Alojz. *Dunaj ali Gradec? : Študenti s Kranjske na graški in dunajski univerzi od 1586 do 1783 : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 1. april 2014.* Ljubljana, 2014. [COBISS.SI-ID 54383458]

101. CINDRIČ, Alojz. *Dunaj ali Gradec? : Študenti s Kranjske na graški in dunajski univerzi od 1586 do 1783 : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 19. marec 2014.* Ljubljana, 2014. [COBISS.SI-ID 54383202]

102. CINDRIČ, Alojz. *Od Trubarja do Prešerna : Študenti s Kranjske na graški in dunajski univerzi od 1586 do 1783 : [predavanje na] Filozofski fakultete, Univerze v Ljubljani, 11. marec 2014.* Ljubljana, 2014. [COBISS.SI-ID 54382946]

103. CINDRIČ, Alojz. *Študenti iz nekdanjega sodnega okraja Kamnik na dunajski univerzi 1365-1917. Kamniški zbornik. 2014, 22, str. 115-130, ilustr. ISSN 1318-9069.* [COBISS.SI-ID 54382690]

104. CINDRIČ, Alojz. *Študentje s Kranjske na dunajski univerzi (1804-1917) : podarek na študentih iz Kočevja in okolice : predavanje v Pokrajinskem muzeju Kočevje, 14. december 2014*. Kočevje: Pokrajinski muzej Kočevje, 2014. [COBISS.SI-ID 56484450]

105. CINDRIČ, Alojz. Tone Smolej, »Etwas grösseres zu versuchen und zu werden«; Slowenische Schriftsteller als Wiener Studenten (1850-1926). Göttingen: V&R unipress ; Wien: Vienna University Press; 2014, 235 str. (Schriften des Archivs der Universität Wien - Band 17). *Zgodovinski časopis : glasilo Zveze zgodovinskih društev Slovenije*. [Tiskana izd.]. 2014, letn. 68, št. 3/4, str. 527-529. ISSN 0350-5774. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-XWS10B0P>. [COBISS.SI-ID 56470626], [SNIP]

106. CINDRIČ, Alojz. Tone Smolej: »Etwas grösseres zu versuchen und zu werden«. : Slowenische Schriftsteller als Wiener Studenten (1850-1926). Göttingen, Wien: Vienna University Press at V&R Unipres 2014, 235 S. (Schriften des Archivs der Universität Wien - Band 0179 ISBN 978-3-8471-0213-7. *Spiegelungen : Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas*. 2014, jg. 9, hft. 1, str. 126-128. ISSN 1862-4995. [COBISS.SI-ID 56027490]

107. CINDRIČ, Alojz. *Wien oder Graz? : Studenten aus Krain an der Wiener und Grazer Universität in den Jahren zwischen 1586 und 1782 : vabljeni predavanja na posvetovanju »Graz und Slowenen II = Gradec in Slovenci II«, Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität, Graz, 27. feb.-3. mar. 2014*. [COBISS.SI-ID 54257506]

2015

108. CINDRIČ, Alojz. *Anatolij Špakovskij, življenje in delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Odd. za filozofijo, 18. apr. 2015. [COBISS.SI-ID 57537378]

109. CINDRIČ, Alojz. *Doktorandi Franceta Vebra v luči arhivskega gradiva 1919-1945*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Odd. za filozofijo, 18. apr. 2015. [COBISS.SI-ID 57537122]

110. CINDRIČ, Alojz. *Doktorandi Franceta Vebra v luči arhivskega gradiva 1919-1945 : predavanje o okviru dneva kulture »Ta veseli dan kulture 2015«, Ljubljana, Slovenski šolski muzej, 3. dec. 2015*. [COBISS.SI-ID 59470946]

111. CINDRIČ, Alojz, ŽABERL, Mojca. *Dr. Alojz Cindrič*. [COBISS.SI-ID 59090018]

112. CINDRIČ, Alojz. *Humanistični praktikum : viri, metode in tehnike dela (na primeru raziskovanja zgodovine slovenskega izobraženstva) : [predavanje v okviru predmeta »Osnove humanistične misli«]* Oddelek za sociologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, 9. december 2015. [COBISS.SI-ID 59465826]

113. SMOLEJ, Tone, GRUM, Martin (urednik), TESTEN KOREN, Petra (urednik). *»Kaj večega poskusiti in postati« : slovenski pisatelji dunajski študentje (1850-1926).* 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015. 222 str., ilustr. Zbirka Življenja in dela, 12, Biografske študije, 8. ISBN 978-961-254-838-4. ISSN 2385-9792. [COBISS.SI-ID 281683456]

114. CINDRIČ, Alojz. *Od imatrikulacije do promocije : doktorandi profesorja Franceta Vebra na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v luči arhivskega gradiva 1919-1945.* 1. izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015. 310 str., ilustr. Zbirka Historia facultatis. ISBN 978-961-237-736-6. [COBISS.SI-ID 278777856]

2016

115. CINDRIČ, Alojz. *Anatolij Ignatevič Špakovskij - življenje in delo : [predavanje na znanstvenem simpoziju: »Slovenci in Rusi III«, ki ga je organiziral Inštitut za civilizacijo in kulturo v Ljubljani, 19. januarja 2016].* [COBISS.SI-ID 59465058]

116. CINDRIČ, Alojz. *Anatolij Ignatjevič von Špakovski = Anatol von Spakovsky = Anatolij Ignat'evič von Špakovskij : prispevek k bio-bibliografiji.* 1. izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2016. 114 str., ilustr. ISBN 978-961-237-838-7. [COBISS.SI-ID 285221120]

117. CINDRIČ, Alojz. *Anatolij Ignatjevič von Špakovskij : življenje in delo v obdobju, ki ga je preživel v Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji.* V: URŠIČ, Marko (ur.). *Pozabljena generacija filozofov : zbornik razprav s simpozija »O življenju in delu doktorandov Franceta Vebra« na Filozofski fakulteti v Ljubljani, 2015.* 1. izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2016. Str. 51-65, portret, fotogr. ISBN 978-961-237-832-5. [COBISS.SI-ID 61003874]

118. URŠIČ, Marko, CINDRIČ, Alojz, OŠLAJ, Borut, KOŠIR, Tina. *Pozabljena generacija filozofov : pogovor o knjigi v »Tednu Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani«, Ljubljana, Mladinska knjiga, Knjigarna Konzorcij, 27. sept. 2016.* [COBISS.SI-ID 62681954]

119. URŠIČ, Marko (urednik). *Pozabljena generacija filozofov : zbornik razprav s simpozija »O življenju in delu doktorandov Franceta Vebra« na Filozofski fakulteti v Ljubljani*, 2015. 1. izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2016. 352 str., portreti, fotogr. ISBN 978-961-237-832-5. [COBISS.SI-ID 284930048]

120. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na univerzah na Dunaju in Gradcu : podarek na študentih iz Bele krajine : predavanje na 4. sklopu predavanj cikla »Neobičajna vedenja« (1), Črnomelj, Mestna muzejska zbirka*, 16. nov. 2016. [COBISS.SI-ID 62684002]

2017

121. CINDRIČ, Alojz (intervjuvanec). *Pogovarjamo se z ... : dr. Alojz Cindrič. Belokranjec*. apr. 2017, letn. 20, št. 4, str. 12-14, portret. [COBISS.SI-ID 64079458]

122. CINDRIČ, Alojz. *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1365-1917 : arhivsko gradivo in metoda raziskave : predavanje o okviru predmeta Zgodovina vzgoje in izobraževanja*, Ljubljana Filozofska fakulteta UL, Oddelek za pedagogiko, 17. 01. 2017. [COBISS.SI-ID 63289442]

2019

123. ANDRINEK, Gašper. *Akademskih 100. 1, Grad vedam dvigni v beli se Ljubljani*. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2019. Frekvenca X. <https://val202.rtv slo.si/2019/10/frekvenca-x-167/>. [COBISS.SI-ID 70679138]

124. CINDRIČ, Alojz. *Andrej Gosar und dessen Studium an der Universität Wien : 1910/11-1915/16*. 1. Aufl. Logatec: Občina = Gemeinde, 2019. 73 str., ilustr. ISBN 978-961-6918-39-8. [COBISS.SI-ID 298503936]

125. CINDRIČ, Alojz. *Andrej Gosar's student days at the University of Vienna : 1910/11-1915/16*. 1st ed. Logatec: Municipality, 2019. 70 str., ilustr. ISBN 978-961-6918-38-1. [COBISS.SI-ID 298503680]

126. CINDRIČ, Alojz, GRUM, Martin (urednik), TESTEN KOREN, Petra (urednik). *Ljubljanski izobraženci skozi čas : izobraževanje Ljubljančanov na dunajski univerzi 1392-1917*. 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2019. 524 str., ilustr. Zbirka Življenja in dela, 23, Biografske študije, 16. ISBN 978-961-05-0249-4. ISSN 2385-9792. [COBISS.SI-ID 303231232]

127. CINDRIČ, Alojz. *Študijska pot Andreja Gosarja na dunajski univerzi : 1910/11-1915/16*. 1. izd. Logatec: Občina, 2019. 69 str., ilustr. ISBN 978-961-6918-37-4. [COBISS.SI-ID 298503168]

128. CINDRIČ, Alojz. *Študijska pot Andreja Gosarja na dunajski univerzi : 1910/11-1915/16*. Logatec: Občina, 2019. 212 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 70494818]

2020

129. ILICH, Iztok. *Alojz Cindrič: Ljubljanski izobraženci skozi čas : oddaja Ocene, RTV Slovenija, program ARS, 11. 5. 2020*. <https://4d.rtvlo.si/arhiv/ocene/174692071?jwsourc=cl>. [COBISS.SI-ID 19337475]

130. CINDRIČ, Alojz. *Anatolij Ignatjevič von Špakovski = Anatol von Spakovsky = Anatolij Ignat'evič von Špakovskij : prispevek k bio-bibliografiji*. 1. e-izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020. 1 spletni vir (1 datoteka PDF (114 str.)), ilustr. ISBN 978-961-06-0321-4. <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/>, <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-86VTVYZU>. [COBISS.SI-ID 304951808]

131. CINDRIČ, Alojz. *Ljubljanski izobraženci skozi čas : predstavitev novih knjižnih izdaj, novinarska konferenca Založbe ZRC, Atrij ZRC, SAZU, Ljubljana, februar 2020*. <https://www.youtube.com/watch?v=C8miBDnZfkc&feature=youtu.be>. [COBISS.SI-ID 19428867]

132. CINDRIČ, Alojz (diskutant). *Ljubljanski izobraženci skozi čas (ZZ FF, ZRC) : Besedna postaja v Knjigarni FF, 22. 9. 2020*. https://www.youtube.com/watch?v=R2_uPudnVNA. [COBISS.SI-ID 54421251]

133. CINDRIČ, Alojz. *Od imatrikulacije do promocije : doktorandi profesorja Franceta Vebra na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v luči arhivskega gradiva 1919-1945*. 1. e-izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2020. 1 spletni vir (1 datoteka PDF (310 str.)), ilustr. Zbirka Historia facultatis. ISBN 978-961-06-0322-1. <https://doi.org/10.4312/9789610603221>, <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-FUXML6LK>. [COBISS.SI-ID 304955392]

Mojca Žaberl

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: mojca.zaberl@ff.uni-lj.si

